CAMIL PETRESCU

Act venețian
Danton
Bălcescu

226

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

CAMIL PETRESCU

Act venețian

*

Danton

*

Bălcescu

*

(Teatru, vol. II)

1964

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Textele din volumul de față sînt reproduse după: Camil Petrescu, *Teatru*, vol. II, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957 *(Act venețian* și *Danton)*, și *Teatru*, vol. IV, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1959 *(Bălcescu)*.

ACT VENEȚIAN

PERSOANELE

ALTA
PIETRO GRALLA
NICOLA
O SERVITOARE
MARCELLO MARIANI

ACTUL I

Sala cea mare, în stil Renaştere uşor modificat, a palatului Pietro Gralla, la Veneţia, în ultimii ei ani de republică independentă. Aspect monumental. Ferestre cu tendinţa ogivală în fund, între ele o uşă duce spre *loggia*[1] palatului, deschisă spre Canale Grande, alte două uşi în dreapta, acestea masive, cu frontoane bogat sculptate, cu blazoane colorate, duc spre apartamente, iar în stînga o singură uşă, la mijloc, mai mare, duce spre intrare... Pereţii au chenare mari de lemn, sculptate, care încadrează picturi din şcolile veneţiene... La fel tavanul sculptat, împărţit în patrate numeroase, e pictat. Pardoseala este de marmoră albă, aşternută în parte cu somptuoase covoare orientale... De altfel, după obiceiul veneţian, mobilele şi accesoriile sînt mai curînd orientale şi bogate, cu excepţia unei mese mari masive şi două jilţuri din şcoala lui Palladio, adică linii simple cu rîuri bogat sculptate, formă dulap... O femeie de marmoră, încadrată în colţul stîng al sălii... Pe masă — tot ceea ce este necesar scrisului şi un gong frumos lucrat... Spre vecernie, soarele cade spre apus, incendiind sus ferestrele şi toată Veneţia privită din *loggia*; jos în sală, însă, e mai curînd o lumină egală şi liniştită... La ridicarea cortinei, mobila a fost dată puţin la o parte, ea să se aşeze pe jos vreo şaptesprezece corăbii în miniatură—opt albastre, nouă roşii... Două paravane scunde de tot, verzi, închipuiesc ţărmurile unei strîmtori în care sînt cuprinse navele... Într-un jilţ,

[1] În sens de terasă (ital.).

Pietro, concentrat, judecă situaţia. Are la îndemînă un baston lung, subţire, cu care dă indicaţii lui Nicola... Acesta, în genunchi, alături, aşteaptă mişcările poruncite... *Pietro* este un bărbat ca de patruzeci, patruzeci şi cinci de ani, înalt, nas puternic, gura mare, nervozitate bărbătească, impulsiv. Dă o impresie de loialitate, de profundă şi aspră bunătate, poruncitoare. Nici el, ca şi Alta, nu poartă peruca epocii. Trecutul lui de fost sclav şi pirat îi e acum întipărit pe faţă, care pare să fi fost angelică în adolescenţă. Are un fel de sinceritate moale în voce, rapidă, gîndită, care încurajează uneori pe partener. O teribilă detentă nervoasă, spontană ca o hotărîre irevocabilă, face din el un om în luptă, copleşitor. Atunci privirea lui devine de oţel. Faţa lui paralizează prin paloarea ei însăşi pe adversar. Pare mult mai mare la trup decît e, fiind proporţionat şi cu autoritate. Aparent foarte calm şi echilibrat, dar numaidecît se ghiceşte în el o fierbere interioară fără egal. Gîndeşte, lucid pînă şi în clipele de febră.

Alta — femeie de o frumuseţe neliniştitoare, voinică dar mlădioasă, cu mişcările senzuale. Are ochii mari, în cearcăne vinete, care-i dau un aer de profundă melancolie cînd priveşte stăruitor, fără să vorbească. Fiecare frază o precede cu privirea, aşa că pare că vorba nu repetă decît ce au spus întîi ochii...

Nicola e un fel de uriaş tăcut, parcă mereu încruntat. Vorbeşte numai cît este nevoie, rar de tot se iluminează la faţă, ca un copil, dar numaidecît apoi se întunecă şi devine din nou acelaşi uriaş tăcut.

SCENA 1

PIETRO, ALTA, NICOLA

PIETRO *(către Nicola, după un timp de reflexie):* Schimbă, apropie ţărmurile... Roşiile pe o coloană, albastrele pe două coloane...

NICOLA *(sobru, în genunchi)*: La ce depărtare?...
PIETRO: Opt leghe depărtare...
NICOLA: Opt leghe, *signor*? Dar atunci mai este de folos una din coloane?
PIETRO *(potrivind încă năvile cu bastonul)*: Nicola, nu cîştigă pe mare decît cei îndrăzneţi... Cei care fac pe dos decît se aşteaptă, după încercarea trecută, duşmanul... Acum sîntem înspre amurg. Coloana din stînga trece între soare şi navele duşmane, în timp ce coloana din dreapta începe foarte prudentă lupta, pentru ca să dea timp navelor învăluitoare să ajungă în poziţie de tragere... Apoi, imediat, virează şi ea. *(Face semn cu bastonul şi aşteaptă ca Nicola să execute ceea ce îi spune.)*
NICOLA: Dacă Ali-Reis face greşeala asta... înseamnă, *signor*, că aţi avut un mare noroc...
PIETRO: Norocul ar fi al Veneţiei, Nicola...
ALTA *(într-o rochie de casă, se întrerupe din brodat şi priveşte, zîmbind, jocul)*: Se întîmplă vreodată, Pietro, să se petreacă lucrurile aidoma aşa cum le calculezi la acest joc...?
PIETRO: Vrei să spui... vrei să întrebi dacă vreunul din planurile de acasă se brodesc pentru situaţii reale...? *(Surîde melancolic.)* Foarte rar, Alta... Numai cînd îndurarea Domnului adie ca un zvon şi stă ca o tăcere între corăbiile tale... Rar... Atunci folosul e însă atît de mare, încît merită să faci ore întregi acasă astfel de presupuneri... Mi s-a întîmplat de trei ori în viaţă acest lucru, şi atunci au fost cele mai mari biruinţe ale mele... *(Face semn să strîngă, şi după ce servitorul a strîns navele:)* Nicola, pune două roşii lîngă ţărm... *(După ce Nicola face întocmai, el aruncă o eşarfă neagră paralel cu ţărmul, vasele fiind în lungimea*

lor lipite de eşarfă şi astfel cuprinse între ea şi ţărm.) Unsprezece nave albastre în coloană, cinci vase roşii împotriva lor, tot în coloană...

NICOLA *(execută şi priveşte cu ochi strălucitori, surîde beat de amintire):* Isola Nera...?

PIETRO *(surîzînd liniştit):* Isola Nera, Nicola... *(Către Alta:)* Acest plan mi-a reuşit întocmai. A fost cea mai îndrăzneaţă, cea mai sîngeroasă şi cea mai bine răsplătită dintre biruinţele mele... Întîia pe care am cîştigat-o pentru ordinul cavalerilor de Malta... Acum doisprezece ani... Eram foarte tînăr, nu împlinisem treizeci de ani şi foarte greu Consiliul ordinului aprobase să mi se dea comanda acelei mici escadre... Keir-Paşa se întorcea din Gibraltar cu unsprezece corăbii de linie şi paisprezece nave capturate... Am făcut planul în cabina mea, mai întîi cu acest servitor credincios al meu Nicola, de care nu m-am despărţit nicicînd, am căzut sclav împreună cu el, la Barbaresci... Am pus două vase lipite de insulă, bine ascunse cu verdeaţă... *(Le arată.)* Am trimis cea mai repede navă a mea înaintea lor, prefăcută cu iscusinţă în corabie de negoţ, cu tunurile toate ascunse... Cînd i-a văzut, ea s-a întors, speriată, credeau ei, şi ei s-au luat grăbiţi după ea... Întreaga lor coloană a defilat pe lîngă Isola Nera... Atunci s-au descărcat dintr-o dată cele şaizeci de tunuri de la tribord... În timpul acesta, noi am atacat capul coloanei care trecuse de insulă... A fost un măcel pe care nu-l poate uita nimeni.

NICOLA *(uriaş naiv):* Pe paşă l-aţi ucis cu mîna voastră, *signore*... şi asta a supărat pe cavaleri...

PIETRO: Aveam cu el o veche socoteală, de cînd eram sclav la Alger... ucisese trei sute de femei şi copii, cînd cu asediul cetăţii, ca represalii...

NICOLA *(încălzit, dar copilăros):* Ce a fost cînd ne-am întors cu toată prada şi cu o mie patru sute de sclavi, eliberaţi, acasă... Ardeau focurile şi chiuiau oamenii de-a lungul Maltei ca la nuntă cînd treceam încet pe lîngă ei... S-au făcut slujbe în toate bisericile... Marele maestru al ordinului v-a îmbrăţişat plîngînd în portul Lavallette... V-au mai dat vreo două cordoane...

PIETRO *(îl priveşte lung):* Nicola, ce s-a întîmplat, de vorbeşti atît astăzi? *(Bagatelizînd:)* Atunci m-a făcut Papa conte roman. *(Aruncînd bastonul şi luîndu-i mîinile:)* Dar Alta, iartă-mă, îţi vorbim de lucruri atît de puţin femeieşti... Ce te pot interesa aceste planuri de luptă, care din nenorocire în Veneţia de azi nu mai interesează nici pe marinari?...

ALTA *(cu un surîs feminin):* Nu, Pietro, nu vorbi aşa... Mă jigneşti... Asemenea explicaţii mă prind cum nu poţi să-ţi închipui... Tot ceea ce priveşte viaţa ta e pentru mine ca o carte pe care aş citi-o de zeci de ori... Sînt foarte mîndră că sînt soţia ta... iar încrederea pe care mi-o arăţi mă măguleşte şi mai mult... Mai ales acum, cînd te pregăteşti să dai o nouă bătălie... întîia ta bătălie pentru Veneţia...

PIETRO *(mirat):* Dar am mai luptat pentru Veneţia, Alta...

ALTA: Da, ştiu... ca băiat tînăr, simplu marinar... Nu, vorbesc de cînd ai revenit aici, chemat la comanda flotei... De cînd ai părăsit Malta...

Chiar voiam să te întreb un lucru pe care nu-l înţeleg... Mi-ai vorbit totdeauna cu foarte multă prietenie de Keir-Bey, şi acum aflu că l-ai ucis cu propria ta mînă. *(Aşteaptă un răspuns...)*

NICOLA *(rîzînd naiv)*: Numai pe Keir l-a omorît?... Cînd se înfurie nu mai ţine socoteală de nimic... De cîte ori ajungeam cîte o corabie străină, sărea cel dintîi pe puntea ei, împreună cu noi... Puţini scăpau cu viaţă dintre cei de pe ea... *(Alta ascultă cu groază şi admiraţie.)* Am învăţat amîndoi de la necredincioşi să lucrăm cu paloşul... Dar pe cînd eram la cavaleri, a fost rănit la braţul drept... era atins osul şi s-a vindecat greu... Atunci a învăţat să lupte şi cu mîna stîngă, dar numai cu spada... Şi pe urmă a ajuns să lupte cu amîndouă mîinile, de i s-a dus vestea peste toată marea cea de jos, şi vorbeau toţi cu spaimă, ca de o minunăţie...

PIETRO: Văd, Nicola, care vorbeşti atît de rar, că vorbeşti acum ceea ce nu trebuie şi nu spui tocmai ceea ce s-ar fi cuvenit să-i spui *signorei*... Am ucis eu cu mîna mea pe bunul nostru prieten Keir-Bey?...

NICOLA: Iertare, *signor*, dar mintea mea zăpăcită e mai cu luare-aminte la altele decît e în stare să dea o lămurire cinstită...

PIETRO: Nu. Alta, e mare păcat să-i confunzi... Keir din Alger era un creştin renegat, un olandez care se turcise după ce fusese cel mai sîngeros corsar, şi intrase în pirateria barbarească numai ca apoi să fie făcut paşă de către sultan...

ALTA *(candidă)*: Dar ce deosebire este între corsari şi piraţi?...

PIETRO: E foarte mare, Alta, corsarii sînt... piraţi creştini... care luptă şi pradă corăbiile necredincioşilor... cum sînt de pildă cavalerii ordinului Sf. Ion de la Malta...

ALTA *(uimită):* Dar atunci, Pietro, ai fost şi tu puţin pirat...

NICOLA *(cu umeri voinici şi cumsecade):* Corăbii am jefuit noi destule, că o dată am mers pînă aproape de Bosfor... dar n-am luat cu noi bărbaţi, femei şi copii... decît ca să putem face apoi schimb cu sclavii creştini...

PIETRO *(lămureşte încurcat):* Era necesar ca să putem face apoi schimb cu sclavii creştini.

ALTA *(cu o voce moale ca un surîs):* Ai fost pirat, Pietro, *(rîzînd)* ai fost un groaznic pirat... Dar cum se deosebeau cei doi Keir?...

PIETRO *(cu oarecare duioşie):* Keir-Bey era un bătrîn arab din Damasc, de foarte mare neam şi mare cărturar... Dar ce om de omenie! Din primul ceas, ca să nu mă despart de Nicola, i-am spus că sîntem fraţi... să-l cumpere şi pe el... S-a uitat cu ochii buni la noi şi l-a cumpărat şi pe el... A fost ca un părinte pentru noi... patru ani şi jumătate, cît am stat la el... Am învăţat multe de la acest om... Să dezleg probleme de algebră, să spun pe de rost poemele lui Zohair[1]. Îi transcriam cărţile de algebră şi îi ajutam la cazanele şi oalele lui de alchimist... Dacă nu murea luînd din greşeală otravă în loc de medicament, ne elibera desigur... Aşa, urmaşul lui ne-a vîndut lui Keir de la Alger, şef de piraţi, care ne-a suit pe galeră...

ALTA: Mai sînt galere şi acum?...

---

[1] Poet arab din a doua jumătate a secolului al VI-lea.

PIETRO: Se mai găsesc desigur destule... Keir folosea şi pînze, şi rame. Cînd scădea vîntul pe mare, atunci el cu ramele lui era stăpîn. Am stat sub corabie, aproape înlănţuit de scîndură, gol, alături de Nicola şi alţi patruzeci, timp de şase luni, aproape zi şi noapte... Ne bătea vătaful cu bicele pe pielea goală... Mai tîrziu a descoperit că sînt un bun pilot şi m-a dezlegat de la rame... Dar tot în lanţuri mă ţinea, şi tot mă biciuia... Din cîine nu mă scotea... Mi-a ajutat însă faima de pilot bun... Nişte sclavi care ochiseră o barcă mare trasă la iernat m-au chemat să fug cu ei, căci altfel le era frică pe mare... L-am luat fireşte şi pe Nicola... După patru zile de furtună am ajuns la Malta... Vremea era prea rea şi n-au avut curajul să ne caute... Mai ales că la început stăpînul bărcii a crezut că i-o furaseră valurile şi n-a vestit pe nimeni...

ALTA *(cu ochii mari)*: Totul pare doar închipuit... Şi cum au avut încredere cavalerii în tine... Pietro? Asta m-a mirat totdeauna...

PIETRO: Totul a fost apoi nespus de uşor... Ştiam limba barbarească, eram un bun pilot, mă pricepeam bine la pînze, ştiam şi multă carte... A fost greu pînă cînd mi-au încredinţat întîia corabie, fiindcă nu eram decît frate laic. Cu această corabie, am intrat în Tunis, am incendiat şase nave şi am capturat galera care s-a luat după mine, pitindu-mă după o stîncă la Pantelaria...

NICOLA: N-a fost chiar aşa de simplu, *signor*... În cei paisprezece ani cît am fost la Malta, de vreo două ori ne-au luat comanda...

ALTA: Cum asta, de ce?...

NICOLA: Fără motiv... Găseau că *signor* Pietro este prea aspru cu echipajul. Nu admite neascultarea... O dată a pus în fiare șaizeci de oameni din echipaj și a retezat mîna cu paloșul, el însuși, secundului, care scosese sabia... Atunci i s-a luat comanda întîia dată... A doua oară nu i s-a luat comanda, ca să zic așa, dar o parte din echipaj, știindu-l atît de aspru la orînduieli, nu a vrut să se îmbarce, cerînd alt comandant...

PIETRO: Ostașii care nu sînt disciplinați sînt cauză de mari pierderi de vieți omenești... Mai ales marinarii trebuie să fie ascultători și să îndeplinească fără șovăire poruncile... Altfel, tot echipajul e în primejdie, și corăbiile sînt pierdute în flăcări și sînge... Înțelept e să fii tare atunci cînd nevoia poruncește... Din păcate, ordinul Sf. Ioan de la Malta și-a pierdut toate virtuțile care i-au făcut marea lui faimă... Mi s-a întîmplat, cînd am atacat într-un an, ca marinarii care căutau pradă prin oraș să se îmbete și să nu execute ordinul de a veni pe corăbii. A trebuit să împușc zece inși drept pildă pentru ceilalți. Așa s-au strîns în grabă toți cei împrăștiați... După cîte știu, în marina engleză, care este cea mai bună din lume, neascultarea marinarilor se pedepsește fără milă și fără șovăire. Cei aduși în fiare sînt de regulă spînzurați de catarg... Pe aci prin părțile noastre asemenea străşnicie ar speria. *(Cu tristețe:)* Aci, la Veneția...

NICOLA: Veneția, *signor*? *(Are o strîmbătură de dezgust.)*

ALTA: Nu-ți place de loc Veneția, Nicola?...

NICOLA: Nu...

ALTA: De ce, Nicola?...

NICOLA: Miroase urît...

PIETRO: Nu poate să sufere Veneția... Mereu îmi spune că-i e dor de mare.

ALTA: Dar aci nu e mare, Nicola?...

NICOLA *(cu dezgust, ridică din umeri și surîde).*

PIETRO: Nicola vrea să spuie că marea canalurilor nu e mare, iar gondolierii nu sînt marinari...

ALTA: Dar atunci, cum vei lupta dacă nu ai încredere în marinarii noștri?

PIETRO: La asta mă gîndesc și eu toată ziua... și...

ALTA *(îl întregește surîzător):* Și toată noaptea, aș putea spune... Fiindcă de atîtea ori cînd mă trezesc noaptea te văd umblînd încruntat prin încăpere sau stînd gînditor în jilț...

PIETRO: Dacă înving două greutăți, aș putea nădăjdui să izbîndesc... Dacă voi obține ascultarea fără șovăire în cele mai grele clipe și dacă tunarii venețieni vor ști să tragă și altfel decît pe mare calmă... În ceea ce privește atacul pe puntea inamică, asta depinde de modul în care se dă iureșul... Cei buni tîrăsc și pe cei răi... Iar e drept că n-am încredere în iscusința piloților noștri de a naviga împotriva vîntului.

ALTA: N-am știut cum ești atunci cînd te pregătești de o bătălie... În acești trei ani de cînd sînt soția ta, n-am avut încă acest prilej... Dar nu pricep cum poți fi atît de neliniștit...

NICOLA: Dacă *signor* Pietro îmi îngăduie să spun, atunci voi spune eu...

PIETRO *(nedumerit):* Ce, Nicola?...

NICOLA: Înainte de bătălie, parcă nu mai este om... Ai zice că e cel mai fricos comandant... Mă trimite de cîte două-trei ori în spionaj... Schimbă de zece ori planurile... Dar cînd lupta a început, nu-l mai recunoști... E hotărît ca moartea însăși...

PIETRO: O bătălie trebuie pregătită cu grijă... E o răspundere copleşitoare. Cîştigi cu mintea dacă e trează în tine, nu cu mintea beată... Ceea ce mă face să deznădăjduiesc aproape, e însă că de data aceasta nu-mi pot pregăti eu însumi lupta... Toate vasele sînt în revizuire şi reparaţie la Arsenal... Predarea lor întîrzie mereu. Danielo mă tot asigură că vor fi gata la timp... dar pare iritat cînd îi cer să vizitez Arsenalul şi să văd de aproape cum sporeşte lucrul... Are aerul că vede în asta o neîncredere în el, se pretinde jignit... O înclinare proprie mie mă face însă bănuitor cu toţi cei care apelează la încrederea altora... Toţi oamenii aceştia care ocolesc orice control şi-ţi spun la fiece pas „ai încredere în mine" sînt de regulă nişte şarlatani şi mi-e teamă că Danielo vrea să-mi predea flota în ultima clipă, ca să nu mai poată fi o recepţie reglementară... Trebuie să închizi ochii şi să pleci cu ce ai, în clipa cînd inamicul a fost semnalat...

ALTA: Dar mi se pare că de două luni piraţii se mişcă în toate părţile în Adriatica şi prin arhipelag... Nu-i aşa, Nicola?...

PIETRO: Întocmai, ar trebui să fim gata să plecăm chiar şi la noapte...

ALTA: La noapte?...

PIETRO: La noapte, Alta, căci ar fi nevoie să-i surprindem... Dar fireşte că nu vom putea fi gata... Dacă însă mîine de dimineaţă luăm în primire navele, vom pleca mîine noapte de la Chioggia, anunţînd o falsă plecare pentru poimîine seară.

ALTA *(profund tulburată)*: Cum? E cu putinţă să pleci aşa?... La luptă?

PIETRO: Desigur, Alta, cum vrei să fie altfel?...

ALTA *(uimită, înspăimîntată):* Ştiam că vei pleca... dar nu ştiu cum... chiar clipa acestei plecări nu mi-am închipuit-o pînă acum... N-am să mai pot dormi o singură noapte pînă cînd te întorci. *(Şi încă mai îngrozită, neputînd să creadă:)* S-ar putea să nu te mai întorci, Pietro?...

PIETRO *(tace).*

NICOLA: Viaţa de marinar nu-i viaţă de om, *signora*... O corabie în luptă uneori se scufundă foarte uşor... cu tot ce este pe ea...

PIETRO: Alta, nu te mai gîndi la asta...

ALTA *(mereu tulburată; înspăimîntată):* Acum abia parcă văd adevărul întreg... Vei pleca la luptă, Pietro? Mîine sau poimîine...

PIETRO: Dar ai ştiut că voi pleca, Alta... Toată această luptă a fost pregătită aci, lîngă tine... aproape cu tine... Nu?...

ALTA *(straniu dezmeticită):* Dar o vedeam de departe... Eram mîndră că sînt lîngă tine... Că eram puţin amestecată în gîndirea şi în planurile tale... Te priveam adeseori şi îmi spuneam în sinea mea... Va fi o mare bătălie, în scurtă vreme, care va uimi lumea şi va cutremura Veneţia... iar eu am văzut, din întîia clipă, cum s-a urzit această bătălie... pentru că bărbatul meu avea încredere în mine... Am văzut de aproape cum se aleg firele întîmplării, care nu va mai fi niciodată pe lume aşa cum a fost, în timp ce lucram aci la dantelă... Pentru că bărbatul meu a avut încredere în mine. Dar acum, plecarea ta adevărată mă înspăimîntă...

PIETRO *(foarte mişcat):* Da, Alta, lîngă tine a fost gîndită bătălia care va fi... Nu ştiu care

va fi norocul nostru de marinari, dar pot să spun că niciodată nu am simţit încă, în adîncul meu, atîta uşurinţă de lucru... Parcă puteri noi, neştiute, au fost chemate liniştit dintr-un adînc nebănuit pînă acum... E în tine o lumină uşoară, care sporeşte viaţa în jurul tău... De aceea lîngă tine se trăieşte mai plăcut şi se gîndeşte mai uşor... chiar cînd brodezi fără să spui o vorbă... Obiceiul tău de a lucra lîngă mine aceste dantele gingaşe m-a deprins cu bucurii pe care nu le-am bănuit niciodată înainte de a te cunoaşte pe tine. *(Se îndreaptă.)* Sau poate le-am bănuit numai. *(Copleşit de amintire:)* Bunul meu Keir îmi spusese că miile de aştri, în mişcare perfectă în spaţiile cereşti, produc o muzică atît de armonioasă cum nu poate fi vreuna pe lume... Această muzică nu poate fi auzită însă niciodată, din pricina zgomotelor pămînteşti... Cînd eram pilot, şi vegheam, învăluit în singurătate, pe corabie, în nopţi spuzite de stele, îmi încordam auzul şi pîndeam să surprind armonia sferelor cereşti în mişcare... Rămîneam aşa ore întregi... Acum gîndesc la fel... ore întregi lîngă tine, şi armonia mişcărilor tale tăcute îmi dă o idee despre armonia celestă care mă întovărăşea ca pilot, fără să o aud...

ALTA: Nu... nu, eu sînt cea cîştigată... Tu m-ai învăţat să văd lucrurile pe care eu înainte nu le vedeam... Tu mi-ai descoperit această plăcere de a şti cauzele şi legăturile... Acum patru ani nu eram decît o actriţă frivolă, zăpăcită de glorie, care credea că la douăzeci şi cinci de ani ştii toate şi poţi să ai păreri despre toate... *(Cu o umbră în privire:)* Ah, ce biată desperată eram în vremea aceea... Cînd la balul

Procuraţiei, unde te-am întîlnit întîia oară, bătrînul profesor mi-a spus: „Divino — aşa îmi zicea, glumind, pe atunci —, te-am văzut stînd de vorbă cu bărbatul cel mai inteligent din această republică". I-am răspuns ca o toantă: „Era contele Pietro Gralla..." „Întocmai... Ce gînduri ai?" „Ei bine, i-am spus rîzînd, vreau să dorm o noapte întreagă cu cel mai inteligent bărbat din Veneţia." A zîmbit şi el, dar a trebuit să treacă încă un an de zile pînă să ajung să-ţi fiu soţie. Suferisem prea mult şi eram hotărîtă să fiu în viaţa ta... O asemenea inteligenţă face bine, ca soarele celor bolnavi. Azi sînt soţia ta, şi lumea îmi pare alta...

PIETRO: Ce noroc fără seamăn este prezenţa de toată ziua într-o casă, a unei femei frumoase... *(O priveşte îndelung, fericit, apoi se întoarce către Nicola, care rămăsese ca un stei, tăcut.)* Nicola, de ce nu vrei să ai şi tu un cămin al tău?... Ar fi timpul să te însori din nou...

NICOLA *(încruntat, se întoarce în el însuşi)*: Nu...

PIETRO *(prietenos)*: Nu e un motiv că dacă nu ai avut noroc întîia dată să renunţi pentru totdeauna...

NICOLA *(tot mai încruntat, un uriaş răsucit din toate rădăcinile lui)*: Nu...

ALTA: Dar eu n-am ştiut că Nicola a fost însurat. Cînd ai fost însurat, Nicola?...

NICOLA *(nu ştie ce să răspundă, apoi, cu o voce moale, adîncă, venită parcă dintr-o noapte grea îndepărtată)*: Am fost într-adevăr însurat, *signora*... Aveam douăzeci de ani... Am iubit o fată din satul nostru... Avea optsprezece ani...

ALTA: O, atît de tineri amîndoi... Era frumoasă şi erai desigur tot atît de voinic ca acum şi tot

atît de credincios cît ești... Ce binecuvîntat lucru este dragostea tinereții! Ce a devenit această femeie...?

NICOLA *(cu umerii crispați, totul e încleștat în el):* E moartă, *signora...*

ALTA *(încremenește, cu fior nelămurit):* Oh... A fost bolnavă? De ce a murit?

NICOLA *(șovăie, parcă l-ar stingheri mîinile lui grele de uriaș, cuvîntul cade cu întîrziere...):* Am ucis-o eu, *signora...*

ALTA *(îngrozită, își strînge brațele la piept):* Nicola, tu?... *(Se uită, copleșită, întrebătoare, la Pietro.)*

NICOLA *(încleștat și trist, totul vine în el ca de la capătul lumii):* De șaptesprezece ori am înfipt cuțitul în ea... Am prins-o cu iubitul ei. *(Simplu:)* Întîi l-am omorît pe el...

ALTA *(năucită, nu se poate regăsi):* Nicola, cum ai să afli har înaintea Preasfintei? De aceea ești fugar?...

NICOLA *(senin ca un strigoi):* N-am fugit. M-am dus în fața judecătorilor. Ei au găsit că nu trebuie să fiu pedepsit. Ei m-au iertat, dar eu nu m-am putut ierta. *(Cu o durere întoarsă:)* Era frumoasă. *(Îi cade capul în piept.)* Am plecat din sat. Am vrut să intru la galere. Să vîslesc zi și noapte. Am devenit marinar. Și acum sînt aci. *(Se frînge din umeri, din tot trupul lui de uriaș, ușor ca o plantă ce se închide.)* Au trecut de atunci optsprezece ani, șapte luni și douăzeci și trei de zile.

ALTA *(rămîne adînc îngîndurată, nu se regăsește):* N-am crezut... n-am bănuit.

PIETRO: E timpul să găsești împăcare, Nicola. Ai plătit ce era de plătit, pentru greșeala făptuită. Erai prea tînăr, deci nu destul de priceput ca

să-ţi alegi o femeie potrivită. Acum, la patruzeci de ani, ai alţi ochi... Uită-te la cer.

NICOLA *(mereu încruntat sub apăsarea unei sentinţe pentru trei vieţi):* Nu, *signor*... Cerul e înjunghiat. *(Urmează o îndelungă tăcere stri-vitoare...)*

ALTA *(cu un ţipăt uşor de spaimă):* Nu, Pietro, nu sta acolo...

PIETRO *(priveşte şi constată că e chiar sub un greu lustru florentin de fier, bătut cu multă frumuseţe; surîde):* Iar spaimele tale? Dar am adus meşteri care l-au verificat. Cu toată vechimea lui, este sigur că ţine...

ALTA *(nervoasă):* Nu ştiu... poate că e aşa, dar nu pot îndura să te ştiu chiar sub el... Cînd mă uit şi-l văd deasupra capului tău, îmi dă un fel de ameţeală... Trebuie înlocuit cu altceva.

NICOLA *(iese cu braţele încărcate de nave).*

PIETRO: Am vorbit despre lucruri prea grave, Alta... Nu uita că astă-seară ai o cină foarte importantă. Ai invitat la masă pe Spallazini şi toată Universitatea de la Padua... Trebuie să ai grijă de musafirii tăi...

ALTA *(dezamăgită):* Nu va veni nici un profesor de la Padua... Au primit ordin de la senatori să plece numaidecît înapoi toţi cei veniţi în Veneţia, fiindcă săptămîna asta au fost mari dezordini studenţeşti. Au devastat unele cafenele din cauza unui conflict cu zbirii şi au asediat localul poliţiei... Dogele este foarte supărat...

PIETRO: Dar atunci ce faci?...

ALTA: Nu ştiu ce să fac... Nu mai am la masă decît pe Spallazini şi pe acel tînăr savant Volta... E nevoie să invităm altă lume... Şi trebuie o lume în care cei doi să se simtă bine...

PIETRO: În privința asta n-avea nici o grijă... Dacă ești tu de față se vor simți desigur nespus de bine... N-ai văzut ce a fost alaltăseară la Garani...? Erau toți în jurul tău ca în jurul unei lămpi. Bătrînul meu profesor m-a luat deoparte... Era fericit... „Am dat cina asta ca să-l onorez pe Spallazini, care este azi cel mai mare naturalist al lumii, alături de Buffon, și care ne-a primit foarte frumos cînd am fost la el, la Pavia... Avem și pe acest Volta, care de pe acum este celebru prin experiențele lui în domeniul electricității... Nevasta mea era foarte îngrijorată că se vor plictisi la noi... Din pricina carnavalului nu avem decît cîțiva bătrîni camarazi de ai mei de la Padua, cu nevestele lor... Fiecare nu știe decît de ale lui... Eram sigur că Delatti avea să vorbească toată seara despre monadele lui Leibniz[1]... Mărturisesc că v-am făcut invitația așa, într-o doară... Nevastă-mea îmi spunea: Cum crezi că o femeie de douăzeci și șapte de ani o să vie între moșnegii tăi plictisitori? Îți mulțumesc, dragul meu elev, că ați venit... Sînt în seara asta de carnaval, în palatele venețiene, două mii de supeuri strălucite, unde cea mai frumoasă femeie din Veneția și cea mai mare actriță a Italiei ar fi fost primită ca o regină... Ea a preferat să vie la o masă modestă de savanți maniaci și plictisitori... Uită-te la ei... Bieții oameni sînt nebuni de bucurie... Fiecare vrea să arate tot ce știe, și privește cu cîtă convingere și seriozitate ascultă contesa. Volta se roșește ca un

1 *Monadă* — termen filozofic (în filozofia premarxistă) pentru desemnarea celei mai simple unități indivizibile. În sistemul filozofului german Leibniz monadele constituie baza a tot ce există.

şcolar de cîte ori ea îi pune cîte o întrebare. Uite Spallazini cum se cheltuieşte şi se agită. Contesa a arbitrat între noi şi restul Veneţiei... Un veac de aci încolo, ştiinţa îi va fi recunoscătoare..."

ALTA: Dar nu i-ai spus bunei noastre Garani că nu mă plictiseam de loc? Că de cînd am renunţat la teatru nu caut decît să mă instruiesc?... Că mă interesează asemenea lucruri nespus?...

PIETRO: Parcă nu ne-a văzut la cursuri ca pe nişte cuminţi studenţi... Totuşi, nu-i vine să creadă că într-o seară de carnaval preferi asemenea dizertaţii...

ALTA *(rîde amuzată)*: Dar ştii despre ce ne vorbea marele Spallazini cînd tu erai în colţ cu profesorul Garani?... O certa pe bătrîna Garani că n-a gătit cartofii pe care i-a adus el... El susţine că această buruiană are un fel de fruct în pămînt care se poate mînca şi că, bine gătite, aceste fructe ar fi delicioase şi foarte hrănitoare... Cei mai mulţi de la masă susţineau însă că acest cartof este otrăvitor... că nu se mănîncă nicăieri în Europa şi că de cînd buruiana a fost adusă din America, din greşeală, creşte aşa, în neştire, pe marginea drumurilor... I-am făgăduit lui Spallazini că la masa de astă-seară, dacă îmi trimite cartofi, *(surîzînd)* că-i poartă cu el în cufăr în scop de propagandă, vom mînca, amîndoi, cartofii, chiar dacă toţi ceilalţi vor refuza. Era încîntat şi mi-a spus că vine mai devreme, ca să-mi arate cum să-i pregătesc... Mă duc să dau ordine la bucătărie...

PIETRO: Cu alte cuvinte, vei mînca o plantă care se bănuieşte otrăvitoare, fără să mă inviţi şi pe mine? Asta este iubirea ta?...

ALTA *(surîzînd):* Tocmai de aceea... tocmai de aceea... *(Iese, dar se reîntoarce.)* Şi nu uita că după cină, după ce pleacă musafirii, mergem un ceas cu gondola pe mare, să dormim în chioşcul nostru ca într-un cuib înconjurat de ape...

SCENA 2

PIETRO, CELLINO

PIETRO *(s-a aşezat la masa cea mare de lucru).*

NICOLA *(care ieşise şi el, revine şi anunţă):* A venit acel cavaler. *(Pietro îi face semn cu mîna că poate să intre.)*

CELLINO *(intră, înzorzonat cu maniere de cavaler de curte. Face un salut graţios şi sigur de el):* Am plăcerea să vă salut, *signor proveditore*[1].

PIETRO: Nu mă interesează plăcerea dumitale. Cine eşti dumneata?...

CELLINO: Excelenţă, m-aţi chemat...

PIETRO *(nervos, iritat, bate cu pumnul în masă):* Cine eşti dumneata?...

CELLINO *(intimidat, şi-a pierdut alura de graţie):* Sînt cavalerul Marcello Mariani, din familia Mariani, înscrisă în cartea de aur de la 1214, iar de la 1534 — baroni ai Sfîntului Imperiu...

PIETRO: Nu mă interesează familia dumitale. Mă interesează să-mi spui cine eşti dumneata...

CELLINO *(scuzîndu-se):* Am crezut că, de vreme ce m-aţi chemat, ştiţi cine sînt...

PIETRO: Dacă nu mi-ai părea prost ca un păun, aş putea lua asta drept obrăznicie... Dar s-ar putea să fie amîndouă...

---

1 *Proveditore* — administrator, inspector (ital.). În Republica Veneţiană: demnitate militară — amiral.

CELLINO *(consternat): Signor...*

PIETRO: Din nefericire, ești și comandantul fregatei Vellocitta...

CELLINO: Da, *signor...*

PIETRO: Asta e mai mult decît să fii rămășița unui neam ilustru... În orice caz, ar fi trebuit să știi că acesta-i titlul pe care trebuie să ți-l dai cînd ești chemat în interes de serviciu... Te rog deci să-mi spui cine ești...

CELLINO *(nesigur de el):* Sînt căpitanul Marcello Mariani, comandantul fregatei Vellocitta...

PIETRO: Bună ziua, te rog stai jos...

CELLINO *(are un aer cu totul buimac. Se vede că nu e obișnuit să fie tratat astfel, se așază):* Dar, excelență...

PIETRO *(sever):* Cîte vele, cîte tunuri și ce echipaj are Vellocitta?...

CELLINO *(interzis, nu știe ce să spună):* Nu m-am interesat încă... *(Șovăie.)* N-am văzut-o încă...

PIETRO: De cînd ești comandantul ei?...

CELLINO: De șase ani...

PIETRO: De șase ani, și n-ai văzut-o niciodată?...

CELLINO: Trei ani am fost pe lîngă ambasada noastră din Franța... De doi ani sînt atașat pe lîngă persoana dogelui.

PIETRO: Și în acești doi ani n-ai găsit niciodată timpul și n-ai avut curiozitatea să vezi această corabie și să cunoști oamenii pe care îi comanzi?...

CELLINO: Așa cum e obiceiul, echipajul mi-a făcut vizite de Anul nou, în fiecare an. Atunci am împărțit bani trupei și daruri ofițerilor...

PIETRO: Și acum cine se ocupă de vas?

CELLINO: Secundul ei... locotenentul... *(Caută și nu găsește.)* Știu că toată flota este însă în

revizuire și reparaţie, fiindcă este în mare parte avariată...

PIETRO: Da, flota este în reparaţie... Dar aceasta nu ne-a împiedicat să constituim ordinea de bătaie și să lucrăm, în așteptarea vaselor... Toţi ofiţerii își instruiesc echipajele... Se lucrează la aprovizionarea cu muniţii, se fac situaţii de efective... Ieri s-au făcut exerciţii de tragere... Dumneata n-ai fost niciodată prezent în decursul acestor trei luni, deși la început ai fost anunţat ca toţi ceilalţi și apoi poftit de către camarazi să vii...

CELLINO: Ocupaţiile mele pe lîngă doge m-au împiedicat să viu...

PIETRO: Ocupaţiile dumitale sînt foarte nelămurite pe acolo, în timp ce pe vas se va simţi lipsa comandantului. Și chiar dacă vei veni, mă întreb cîtă pricepere are acest comandant... Cîte călătorii de cursă lungă ai făcut pînă acum...?

CELLINO: N-am avut prilejul unor asemenea călătorii...

PIETRO: E un prilej pe care un marinar îl caută anume... În cîţi timpi se strînge vela superioară?...

CELLINO: Nu mi se pare necesar ca un comandant să știe un lucru pe care îl pot executa subalternii lui...

PIETRO: Este din ce în ce mai lămurit pentru mine că dumneata nu ai călătorit pe mare decît ca pasager și totuși ești comandantul unui vas de război...

CELLINO: Acesta-i cazul tuturor tinerilor înscriși în Cartea de aur din Veneţia... Vorbesc de cei care sînt comandanţi de vase...

PIETRO: Nu acesta a fost cazul cavalerului Gregorio Mariani, care la Lepante a stat în atac cu spada în mînă, la prora navei lui, și a sărit în fruntea oamenilor pe puntea navei turcești din față... Și după ce a curățat această navă, din pricină că strîmtoarea toată era închisă de sute de nave de luptă, n-a putut să se mai descurce cu nava lui și a luptat mai departe, sărind de pe vas pe vas... Așa s-a cîștigat cea mai mare bătălie navală a creștinătății... *(Apasă pe „acest".)* Acest Mariani a fost făcut baron al Sfîntului Imperiu...

CELLINO *(surprins, încurcat):* Era străbunicul meu...

PIETRO: Nu, dumneata ești lepădătura lui...

CELLINO *(ar vrea să spuie ceva, dar privirea tăioasă a lui Pietro îl îngheață): Signor...*

PIETRO: Oamenii ca acest Grigorio Mariani luptînd peste mări, departe, au făcut gloria Veneției și i-au adus palatele de pe canaluri, San Marc... bisericile, toate cheiurile și arsenalele... Ei au adus totul, cei de aci n-au adus decît mlaștina. Erau căpitanii care iubeau căile de apă înspumate și fără sfîrșit... Cei care lipseau trei sferturi de an... și cîteodată și trei ani de acasă... Ai auzit de Marco Polo?... *(Surîde amar.)* Pe atunci Republica era apărată în Egipt, pe insula Cipru, pe Bosfor, căci Mediterana era un lac venețian... Azi ne apărăm la Lido și în băltoacele de la Mestre...

CELLINO: Îngăduiți-mi să vă spun că Republica a durat o mie patru sute de ani. Poate va mai dura încă o mie...

PIETRO *(uimit):* Încă o mie de ani?... Vrei să spui încă douăzeci de ani... Și nici aceștia siguri. Nu știți nimic din cele ce se întîmplă în lume. Nu... Cu un tineret de stîrpituri gătite ca niște

căței, așa cum e tineretul patrician de azi, mergem spre sfîrșitul sfîrșitului... Vellocitta va pleca poate peste cîteva ore, în recunoaștere înaintea flotei... Cine va comanda fregata?

CELLINO: Secundul vasului va fi fericit desigur să comande această recunoaștere...

PIETRO: Cu alte cuvinte, dumneata ai titlul, dreptul de a porunci, dreptul de a răsplăti, avantaje de tot soiul, vei avea și onorurile în caz de biruință, dar în luptă nu vei fi cu oamenii dumitale, nu le vei simți fiorul pe care îl dă pavilionul înălțat brusc pe catargul navei amiral, ca semn de începerea luptei, nu vei retransmite palid ordinul de atac pentru oamenii de pe vasul dumitale. Vei fi în ceasul acela fără seamăn în cine știe ce alcov. Tragi totuși nădejdea secretă că Vellocitta va străluci în luptă, chiar de se va scufunda, și că vei fi sărbătorit, în calitate de comandant, în saloanele *Seigneuriei* și în budoarele patriciene...

CELLINO: De ce aș merge să comand eu acolo unde nu mă pricep? Comanda mea, dacă îmi permite excelența-voastră să remarc, are un caracter reprezentativ... Actele Republicii țin socoteală de acești o mie patru sute de ani, de acest trecut fără care Veneția nu ar fi Veneția, iar forma acestei recunoașteri este menținerea în față a acelor familii care în trecut, așa cum ați spus, au adus gloria și bogățiile cetății... Secundul meu și la fel ceilalți comandanți care sînt în aceeași situație înțeleg ce avantaje înseamnă pentru ei să fie sub comanda directă a unui nobil din apropierea dogelui...

PIETRO: Nu tăgăduiesc că, din nefericire, sînt şi ofiţeri care găsesc de folos să fie astfel protejaţi... Dar nu e nici cinstit, nici cuviincios şi nici frumos... În orice caz, eu nu merg la luptă cu astfel de comandanţi... Vreau ca meritul să fie merit... răspunderea — răspundere, şi răsplata — răsplată... Vreau la comandă oameni întregi, nu păpuşile altor păpuşi caraghioase. *(Se ridică în picioare, să-i facă loc la masă, apoi îl pofteşte sever.)* Aci pe masa asta, ai hîrtie de scris şi o pană. Scrie te rog şi semnează o scrisoare către proveditorul flotei, prin care arăţi că nefiind marinar nici prin chemare, nici prin pregătire, renunţi la comanda fregatei Vellocitta şi la orice grad ofiţeresc în flotă...

CELLINO *(uimit, nu-i vine să creadă, are o bruscă mişcare de indignare, dar se stăpîneşte şi răspunde sfios, căci e dominat mereu de privirea aspră a lui Pietro):* Nu pot semna astfel de scrisoare...

PIETRO *(dur, vine un pas spre el):* E dorinţa mea... asta...

CELLINO *(luptă cu el însuşi, şovăie, dar găseşte totuşi puterea de a rezista):* Îmi cerţi un lucru nedrept...

PIETRO: Nu pot discuta cu dumneata chestiuni de dreptate şi nedreptate... Alfabetul meu n-are nici o literă comună cu al dumitale, ca să fie posibilă o lămurire... Este dorinţa mea ca dumneata să scrii şi să semnezi această scrisoare... Înţelegi? Dorinţa mea...

CELLINO *(şovăind, desperat aproape):* Nu pot să renunţ la gradul de ofiţer al flotei... E atributul familiei mele de patrician...

PIETRO *(vine furios spre el, e gata să-l lovească, se stăpînește, dar cu fiecare gest, aproape că îl pălmuiește):* Dar dacă nu-mi place mie să întîlnesc acest cap de berbec frezat? De ce să risc să mă găsesc obligat să stau de vorbă cu un cap care îmi inspiră greață? *(Cu bastonul cel lung de pe masă, îi dă jos peruca, așteaptă un gest de protestare din partea lui. Cellino, care e îngrozit, nu mai știe ce să răspundă. Vine spre el cercetător.)* Porți alunițe false, ca o curtezană? *(Îi ia propriul lui jabot și îi freacă obrazul, de-i scoate pata neagră. S-a murdărit de pudră, și-i spune cu scîrbă:)* Ești pudrat ca o paiață...

CELLINO *(se frînge ca un vierme, dar groaza de Pietro e mai mare):* Vă rog...

PIETRO *(cu dezgust):* Mă rogi?... Ha... ha... ha... mă rogi?... E și clipa să mă rogi... Ascultă, cel mai josnic poltron pe care îl cunosc... Am auzit multă lume găsindu-te totuși simpatic.

CELLINO *(a renunțat la orice intenție de a răspunde, e mulțumit și cu atît): Signor*, nu mă cunoașteți... Dacă m-ați cunoaște...

PIETRO *(vine la el, îi cere cu un gest moale sabia):* Dă-mi puțin sabia dumitale...

CELLINO *(îi dă sabia, încurajat oarecum de acel „simpatic" și de gestul moale):* De obicei port pumnal... Am primit-o în dar acum trei ani în Franța...

PIETRO: Ai primit-o în Franța?... *(O examinează.)* Ciudat, știam că pe acolo săbiile sînt altfel... Tocmai că vream să văd anume ce fel de sabie ai dumneata. A mea ar fi sărit singură din teacă... oricine ar fi fost acela care mi-ar fi vorbit așa cum ți-am vorbit eu dumitale...

(I-o zvîrle cu dispreț înapoi și îi arată cu un gest tăios masa de scris.) Treci și scrie scrisoarea.

CELLINO *(înțelege că nu poate să-l înduplece, ia un soi de hotărîre, totuși foarte prudent):* Acest titlu și această însărcinare mi-au fost conferite conform legii, prin ordinul dogelui, și nu am dreptul să renunț la ele decît cu respectarea acelorași forme...

PIETRO *(își mușcă ușor buza de jos):* Bine... dar dacă rămîi comandant al fregatei, tot conform legii te previn că dacă mîine nu te înfățișezi la serviciu, te vor aduce oamenii mei în fiare, oriunde te vor găsi... *(A vorbit iritat.)*

CELLINO *(vag încurajat):* Avînd în vedere că sînt necesar în însărcinările mele de la *Seigneurie*, se va găsi poate cine să mă scoată din fiare...

PIETRO *(palid, cu o violență groaznică):* Scoate sabia și vino numaidecît după mine în grădină...

CELLINO *(încremenește; îngrozit, nu mai știe ce să creadă): Signore...*

PIETRO *(cu o voce hotărîtă și aspră):* Pornește înainte... am să-ți arăt eu ce înseamnă să insulți pe Pietro Gralla...

CELLINO *(cu un soi de desperare):* N-am vrut să vă insult, am vrut numai să mă apăr...

PIETRO: M-ai insultat... Cînd îți închipui că o măsură luată de mine poate fi anulată prin astfel de intervenții și mai ales cînd îndrăznești să-mi spui mie acest lucru, este o nerușinare, care nu poate fi pedepsită decît într-un singur mod... Scoate sabia, căci altfel îți retez urechile și-ți scurtez nasul aici, pe loc. *(Și-a scos sabia.)* Te voi vindeca de cuceriri de femei și de intervenții prin ele...

CELLINO *(și-a pierdut cu totul capul, nu mai știe ce să facă):* Am vrut să vă spun...

PIETRO *(cu un gest scurt, ca o concluzie):* Treci şi scrie...

CELLINO *(a trecut la masă şi scrie, pe urmă semnează).*

PIETRO *(îl urmăreşte domolit, iar după ce Cellino s-a ridicat de la masă examinează hîrtia şi o azvîrle apoi cu dispreţ într-un colţ al mesei... Cellino mai aşteaptă, parcă năucit, în picioare. După un timp, după ce s-a uitat lung pe fereastră, îi face semn să se aşeze, destul de binevoitor... Vocea lui are acum o caldă tristeţe, ca o nostalgie a unui lucru imposibil):* Eşti mulţumit de dumneata însuţi?

CELLINO *(simte schimbarea din vocea lui Pietro, răspunde uşor îndurerat):* Nu înţeleg întrebarea pe care mi-o puneţi...

PIETRO *(cu un ton uşor melancolic, cu o ironie prietenoasă):* Am văzut că de familia dumitale, înscrisă în Cartea de aur de la 1214, eşti nespus de mulţumit... Te-ai întrebat vreodată dacă acest şir de strămoşi este şi el tot atît de mulţumit de dumneata?...

CELLINO *(justificîndu-se):* Duc viaţa pe care o duce orice tînăr patrician...

PIETRO *(cu tristeţe, parcă binevoitor):* Ţi-ai cercetat-o vreodată mai de aproape această viaţă de tînăr patrician?... În felul ei, în satisfacţiile pe care ţi le oferă?... *(Aşteaptă cîteva clipe, şi pe urmă îşi răspunde singur:)* Ce întrebare!... *(Surîde.)* Dar este destul să te privească omul cîteva clipe ca să vadă, nu te supăra, că te topeşti de admiraţie pentru ceea ce eşti, pentru cine eşti şi pentru cum eşti... Capul acesta este un cap care se priveşte toată ziua în oglindă, găteala dumitale dovedeşte ce subţire îţi socoteşti persoana şi cît de mîndru eşti de locul care ţi se oferă în anume

antecameră... Drumul pînă în acea antecameră ţi se pare şi el o izbîndă, pentru care crezi că meriţi să fii invidiat şi ştii bine că eşti invidiat de alţii, care sînt mai puţin înzestraţi ca dumneata, pe linia dumitale. Sînt mai puţin frumoşi, nu atît de bine dichisiţi, de familie mai puţin nobilă, mai puţin isteţi ca dumneata, cum să spun, în slugărnicie... *(Surîde trist şi obosit.)* Altminteri, ştiu că în felul dumitale eşti o fală a aristocraţiei veneţiene...

CELLINO *(foarte sincer):* Ce pot să fac decît ceea ce se cere unui tînăr de rangul meu?

PIETRO: Adică să te îmbraci, să mănînci, să te dezbraci şi să te culci?

CELLINO: Sînteţi din nou batjocoritor...

PIETRO: Nu, te întreb sincer, cu dorinţa de a afla un răspuns. Spune-mi, ce faci altceva mai cinstit decît obositoarele isprăvi de a te îmbrăca, de a mînca, de a te dezbrăca şi a te culca iarăşi?

CELLINO: Cred că principalul lucru este să nu faci nimănui rău... Şi socot că nimeni nu se poate plînge de mine... Nu iau nimănui nimic din ceea ce i se cuvine...

PIETRO *(zîmbind obosit, îi vorbeşte uşor, fără ură):* Hm... hm... Chiar aşa să fie?... Ai văzut că nu erai comandant de fregată decît răpind acest drept unui tînăr meritos care nu avea privilegiul dumitale de a se fi născut cu diploma de nobil tipărită pe spate... Eşti primit în secretele *Seigneuriei* pentru serviciile şi meritele cîştigate de familia dumitale, fără ca dumneata să moşteneşti de la această familie şi ştiinţa datoriei împlinite şi fără truda cu care ea a plătit onorurile Cărţii de aur...

Misiunile fastuoase cu care te onorează Republica sînt posibile în primul rînd fiindcă Republica există... dar dumneata n-ai făcut nimic personal pentru ca această Republică să existe... Cheltuiești bani, mai mulți decît ai, mai mulți decît ai moștenit, se pare, și, după cîte mi s-a spus, iei bani și de la femei, bani munciți, să zicem de alții... Iată deci că nu ești... că nu e chiar atît de cinstit ceea ce faci... Dar nu despre cinste și moralitate vreau să-ți vorbesc... Latina asta, știu că nu o prea înțelegi dumneata... Vreau să vorbim pe limba dumneavoastră, a tinerilor patricieni de azi...

CELLINO *(lovit mai curînd de amărăciunea cu care i s-a vorbit, se îndreaptă spre ușă):* Sînt în casa voastră, excelență, și-mi este foarte greu să pot vorbi... Am fost chemat în interes de serviciu. Cred că e mai nimerit să plec, ca să evit în modul acesta situația de...

PIETRO *(îl ceartă fără supărare):* De ce ți-ai adus aminte că ești diplomat?... Nu, iscusința dumitale diplomatică nu te poate ajuta... Țin foarte mult să spui tot ceea ce gîndești... De multă vreme vreau să știu și eu ce se petrece sub o frunte venețiană de azi.

CELLINO: Ei, bine... asta-i Veneția... De cîteva sute de ani, asta-i Veneția... De aceea nu înțeleg ce aveți cu mine... De ce îmi cereți mie... socoteală pentru tot ce se întîmplă azi în Veneția.

PIETRO: Pentru ce?... *(Cu o nespusă părere de rău pentru ceea ce nu e:)* Pentru că ești tînăr... Pentru că ai fi putut fi tînăr...

CELLINO *(surprins):* Tînăr?...

PIETRO: Da... A fi tînăr înseamnă a fi de oţel... a privi totul în faţă. A nu putea minţi niciodată... A nu putea îndura să fii minţit de alţii... A nu putea îngădui minciuna, oriunde ai întîlni-o. A urî nedreptatea... Cînd eşti tînăr nu poţi fi legat de nimic... Încaleci tu viaţa cum vrei... Fiindcă îi poţi da cu piciorul... Nu te tîrăşte ea ca pe o epavă, care nu mai ştie să renunţe...

CELLINO: Poate să spună ce gîndeşte azi, cineva, în Veneţia?...

PIETRO: Cînd eşti tînăr nu mai este nimic între Dumnezeu şi lume, decît fiinţa ta... Poţi zice nu...

CELLINO *(uimit)*: Poate să zică cineva nu azi la Veneţia?... Cu Consiliul celor zece şi cu cei trei inchizitori?...

PIETRO: Da... ar fi putut s-o spună cei tineri dacă ar fi fost tineri... Ah!... tineretul acesta venețian... Cîte speranţe nebuneşti am pus în el...

CELLINO: Tinerii patricieni de azi nu pot fi vinovaţi... Oare ei au adus Veneţia în starea în care ziceţi că este acum? Tinerii patricieni?...

PIETRO *(uimit)*: Tinerii patricieni?... Ce cuvinte fără sens... Tinerii patricieni?... Nu, voi nu sînteţi tineri. Nu există tineri patricieni. Voi v-aţi născut bătrîni... Aţi moştenit putreziciunea tot mai urîtă a înaintaşilor... Sîngele vostru s-a subţiat, organele voastre albicioase au frumuseţea florilor de putregai... Mintea voastră este anemiată şi funcţionează numai la suprafaţă... Tot corpul este întărîtat de o mîncărime permanentă... Cînd oasele sînt moi ca zgîrciul şi strîmbe, judecata este copilăroasă. Cînd cîte un exemplar izbuteşte un corp întreg, de poate să stea

în picioare, cîrtița sapă în altă parte... El are atunci mintea nelegată... Nu poate să stea singură drept... *(Cu silă:)* Oasele voastre se rup ușor, ca tulpinele de flori uscate. Voi nu sînteți tineretul venețian... Patricienii aceștia putrezi nu mai pot da naștere unui tînăr. Progenitura lor seamănă — ori la trup, ori la minte — cu o lipsă și cu un plus, cu progenitura maimuțelor... Dar undeva ar trebui să fie tineretul adevărat venețian... Cu mintea ageră, cu trupul sprinten și sănătos... Pier însă neștiuți, în fiecare an, pier nenumărați din acest tineret, aci, în cetate, cum piere orice sămînță bună în mlaștina putredă, unde nu prind decît buruieni tîrîtoare... Nu le priește locul... *(A rămas pe gînduri, adînc îndurerat, e ca o lumină stinsă de mult în el, se duce iar la fereastră, parcă ar căuta ceva.)*

SCENA 3

PIETRO, CELLINO, NICOLA

NICOLA *(intră cu o colivie în care este închis un porumbel. Vrea să o pună pe masă)*.

PIETRO *(furios, întărîtat):* Nicola, iar?...

NICOLA *(puțin speriat):* Știți că este dorința *signorei* să primiți această scrisoare...

PIETRO *(gata parcă să sfarme colivia):* Nicola, trebuie să se termine odată comedia asta...

NICOLA: *Signor*, porunciți-mi ce să fac...

PIETRO *(stă mult pe gînduri, se frămîntă ca să ia o hotărîre):* Unde a fost depusă colivia?... Tot sub portic?...

NICOLA: De data aceasta nu a mai fost adusă pe canal... A fost găsită în grădină chiar... Nu-şi poate lămuri nimeni cum a ajuns acolo...

PIETRO *(resemnat):* Bine, Nicola... Du-te... *(Nicola iese. Pietro, furios:)* Asta-i Veneţia!... *(A arătat colivia.)* Sau acel tineret lacom şi dezmăţat...

CELLINO: Cine este de vină că la Veneţia domneşte numai teroarea inchizitorilor şi legea plăcerii?... Fiecare caută să guste cît mai plin din toate plăcerile vieţii...

PIETRO *(izbucnind):* Plăcerile vieţii?... Foarte bine, să fie plăcerile vieţii... Nu mă sperie legea plăcerii. *(Vine aprig spre el.)* Dar ştiţi voi care sînt adevăratele plăceri?... Bănuiţi voi care sînt marile plăceri ale trupului măcar?... Organele voastre istovite le mai pot gusta?... Vă cunosc şi vă plîng... Nici plăcerile mesei nu le mai puteţi simţi... Sînteţi îmbuibaţi... Resturile mîncărilor de la prînz, întîrziate, vă strică masa de seară... Cerul gurii vă e ca sacîzul şi trebuie gîdilat cu prafuri iuţi, tari, şi băuturi arzătoare... Nu puteţi dormi de putreziciunea din voi şi vă sculaţi cu gîturile năclăite şi mirositoare... Cum să ştiţi voi ce este o masă voinicească şi un somn sănătos?... *(Strigă înfierbîntat:)* Nicola... Nicola...

NICOLA *(intră voinic şi liniştit).*

PIETRO *(aprins):* Nicola, ia povesteşte acestui tînăr putred ce fel erau mesele noastre cînd ne întorceam din larg...

NICOLA *(arată modest):* Cîte o lună, două, mîncam pe apucate, ce se găsea pe corabie... Pe ici, pe colo, mai luam de pe coastă, şi nici atunci nu era rău... Dar cînd ajungeam acasă, mîncam cîte trei zile şi trei nopţi, ca lupii flămînzi...

PIETRO *(către Cellino):* Ai auzit?... Mîncam ca lupii flămînzi. Ştii cum mănîncă un lup flămînd? *(Rîde bărbăteşte.)* Sfîşie de poftă opt oi, ca să mănînce una singură... *(Se întoarce îndîrjit.)* Cum a fost cînd ne-am întors după Isola Nera, Nicola?...

NICOLA *(cu o linişte voinică):* Ne aşteptau cei din Lavaletta cu butoaie de vin nou, că era toamnă, cu viţei fripţi la frigare şi suliţe de chebap turcesc... Am mîncat, am băut şi am cîntat o săptămînă întreagă...

PIETRO *(fierbînd):* Ai auzit? Suliţe de chebap turcesc... Nicola, spune-i ce este chebapul turcesc...

NICOLA *(lămureşte cuminte):* Sînt nişte suliţe mari cu friptură de berbec şi mirodenii.

PIETRO *(prins de amintire):* Nicola, spune-i cum am dormit noi cînd ni s-au rupt navele în furtună, în anul cînd am bătut pe beiul din Suza.

NICOLA: Am stat trei zile şi trei nopţi în viscole lîngă insula Canea... Am pierdut catargele, a intrat apă în cale. Ochioasa s-a rupt în două, şi cu greu am cules oamenii de pe valuri... Cînd am ajuns în port, abia ne ţineam pe picioare... Am dormit trei zile şi trei nopţi în şir. Ca în mormînt...

PIETRO *(ca un ecou):* Ca în mormînt... *(Înflăcărat:)* Ai auzit ce înseamnă plăcerile trupului...? *(Aprig:)* Ce cunoaşteţi voi din toate astea în Veneţia?... *(Rîzînd:)* Îţi place Veneţia, Nicola?...

NICOLA *(cu silă):* E murdară... şi oamenii se scarpină... Mi-e dor de mare...

CELLINO: Dar la Veneţia nu e mare...?

NICOLA: Nu e bună nici să-ţi speli picioarele... Cînd vrei să înoţi în apa ei, ţi se întoarce stomacul pe dos... La Veneţia e baltă, nu e mare...

PIETRO *(lui Cellino):* Du-te cu Nicola să te scalzi lîngă stîncile Marocului... Să-l vezi hîrjonindu-se ca un delfin cu valurile cît dealurile Florenţei... Urlă ca un nebun pe apă... Vînează peştii cu suliţa...

NICOLA: Acolo vezi cincizeci de stînjeni pînă în fund, ca într-un pahar... iei apa în mîini, e ca roua, te mîngîie...

PIETRO: Uită-te la el... Gol e frumos ca un cal arăpesc şi miroase a ierburi marine... A bătut aci într-o seară, cînd s-a supărat, o bodegă întreagă pe Mercerie... Voi sînteţi nespălaţi, aveţi păduchi pe sub peruci şi vă suportaţi mirosurile numai cu risipă de parfumuri... Vorbiţi voi de plăcerile trupului... Nu le mai puteţi cunoaşte... Sînteţi prea becisnici ca să cunoaşteţi... plăcerile trupului... Şi parcă sînt numai acestea?... Sînt unele de care nu aţi auzit niciodată, nici nu le bănuiţi... *(Batjocoritor:)* Vă plimbaţi, înzorzonaţi şi încîntaţi, pe canalele astea noroioase... Hei... Să pluteşti pe lîngă coasta africană atunci cînd apune soarele şi să vezi aur pe munţi, şi păduri de stofe scumpe, şi stînci care ard... *(A rămas nemişcat pe gînduri, cu privirea pironită înapoi.)* Am întîlnit o dată, într-un port spaniol, un englez care a fost cu oamenii lui cel dintîi european pe fluviul Congo, în inima Africei... M-am gîndit la plăcerea fără seamăn ce o va fi simţit el fiind acolo, şi am rîvnit la ea cu ciudă şi păcat. *(Cu un rînjet:)* Auzi, plăceri! Bine, să fie plăceri... Am cunoscut la Geneva, cînd am fost anii trecuţi pe acolo, un doctor

cam nebun. *(Explicînd firesc:)* Îmi place oriunde mă duc să caut oamenii deosebiţi şi să am bucuria de a-i cunoaşte... Acest doctor nebun, Saussure, tot încearcă de vreo zece ani să ajungă cel dintîi pe cel mai înalt pisc al Alpilor, pe acel Mont Blanc alb de zăpezi veşnice, pe care n-a călcat nici un picior omenesc de la facerea lumii... Cheltuieşte averi organizînd expediţii în fiecare an şi mereu se întoarce cu faţa plesnită de ger, aproape orb de arsura zăpezii, uneori împuţinat de tovarăşii căzuţi prin prăpastiile gheţarilor, dar fericit că a urcat de fiecare dată cîteva sute de metri mai mult...

CELLINO: Am auzit şi eu de încercările doctorului Saussure la Geneva... Îmi închipui ce plăcere va simţi cînd va cuceri cel mai înalt pisc al Alpilor.

PIETRO *(cu un rîs sarcastic):* Îţi închipui? Asta-i... Dar poţi să scotoceşti în dumneata oricît... să înnădeşti plăcerile tuturor banchetelor şi tuturor cuceririlor dumitale... şi nu vei găsi nimic care să-ţi poată da o idee de plăcerea năprasnică pe care o va simţi el cînd se va fi căţărat... cînd va fi cel dintîi în lume la o înălţime de cincisprezece mii de picioare... *(Rîde iar.)* Astea nu sînt plăceri pe care să şi le poată închipui un om ca dumneata. *(Vine aproape de tot de el; e parcă tot crescut trupeşte, fierbe ca vinul, beat de amintirea plăcerilor posibile.)* Ai comandat vreodată o sută de oameni în luptă ca să simţi înainte de atac plăcerea unei asemenea răspunderi, ca o apă grea în tine?... Ai stat vreodată rezemat de

catarg, istovit după o zi de luptă, cu tunul și sabia, pătruns de plăcerea de a te gîndi încă viu?... Ai eliberat vreodată convoaie de sclavi, ca să te înnebunească și pe dumneata bucuria lor? Ai bătut drumuri prin pustiu, ai sărit în ascuns ziduri de cetăți păzite, ca să-ți scoți cel mai bun prieten înlănțuit în beciuri de temniță...? Și pe urmă să te vezi alături de el pe mare? *(Ca dintr-un preaplin al gîndirii voluptuoase, al tuturor poftelor:)* Dacă vreodată ai să încerci asemenea plăceri, adu-ți aminte de cele ce-ți spun eu acum, și ai să mă înțelegi. Vei ști atunci că sînt plăceri binecuvîntate și plăceri becisnice. Ah, dacă ar trebui să-ți vorbesc încă de o altă plăcere, cea mai rară dintre toate, și despre care mă gîndesc cu ciudă că nu o voi cunoaște niciodată... A trăit cam acum o sută de ani un evreu sărac, tuberculos, care se întreținea din poleitul lentilelor comandate și era excomunicat de sinagogă... Deși era nespus de sărac, îl vizitau cei mai iluștri savanți ai lumii și îi scriau regii, căci era filozoful Spinoza... A refuzat toate plăcerile lumii pentru una singură... Aceea de a gîndi... Cît de mare va fi fost această plăcere cînd el și-a dat seamă că în cămăruța lui cu un pat tare și un singur cearceaf gîndește lucruri care n-au fost gîndite de trei mii de ani? *(Se plimbă prin casă.)* Dar chiar la aceasta nu putem năzui noi, ceștilalți. *(Se oprește drept în fața lui Cellino.)* Ei, ai înțeles? Legea plăcerii o vreau și eu, dar mă dezgustă micimea, precaritatea poftelor voastre...

SCENA 4

PIETRO, CELLINO, NICOLA

NICOLA: *Signore*, marchiza Caratesta așteaptă în gondolă sub portic și vă roagă să aveți bunătatea să îngăduiți cavalerului Mariani să coboare la intrare...

PIETRO *(încremenit, uluit)*: Marchiza Caratesta, cumnata dogelui?... jos la portic?

NICOLA: Așteaptă de un sfert de oră...

PIETRO *(își duce mîna prin păr nedumerit, nevenindu-i să creadă)*: Marchiza Caratesta te-a trimis sus la mine?... Cumnata dogelui?

CELLINO *(explică)*: Va trebui să întovărășesc pe marchiză la operă... Știa că sînt aci.

PIETRO *(izbucnind brusc, fierbînd, răbufnind)*: Nicola, zvîrle pe nerușinata aceea, cu gondolă cu tot, în canal... *(Către Cellino, cu dezgust:)* Cumnata dogelui? Ce nerușinare... Pînă aci s-a coborît?... Vrea să se știe că se interesează de dumneata?... S-a speriat că ai întîrziat?... Pe ea te bizuiai adineauri cînd aveai inconștiența să-mi spui că va avea cine să te scoată din fiare dacă te voi aresta?... Ah... îngerul păzitor era în funcțiune încă de la răsăritul soarelui... și da tîrcoale casei. Nu-și mai dă seama otreapa asta că locuința unui comandant în ajun de luptă nu poate fi necinstită astfel?...

CELLINO: Excelență, cred că nu mai aveți nimic cu mine... Trebuie să plec... Sînt sigisbeul acestei doamne, și trebuie s-o conduc la operă...

PIETRO *(dezlănțuit, cu o mînie care scapără, hohotind)*: Ești sigisbeul ei?... Ești sigisbeul ei?... Ești cățelușul ei înzorzonat... și amantul ei domestic?... Și nu ți-e rușine să spui asta?...

CELLINO: Nu văd ce găsiţi neobişnuit în faptul că sînt sigisbeul acestei doamne...

PIETRO: Dezgustătoare comedie... O scoli dimineaţa din pat, o îmbraci, eşti pe urmele ei toată ziua. Seara o dezbraci, o culci şi o predai bărbatului, mulţumindu-te cu fărămiturile care cad de la masa lui...

CELLINO *(ca şi cînd şi-ar apăra amanta):* Marchizul Caratesta este şi el sigisbeul contesei Cariguani şi deci înţelege foarte bine îndatoririle acestei gingaşe funcţiuni...

PIETRO *(amar, obosit):* Va rămîne un motiv de uimire sute de ani de aci încolo, chiar cînd va dispare această republică, acest cuvînt „sigisbeu", ca un semn al decăderii şi al depravării veneţiene. *(Se aşază îngîndurat în jilţ.)*

CELLINO: Acestea sînt la Veneţia regulile iubirii şi ale bunelor maniere. Datoria unui sigisbeu este să se arate un adorator delicat şi stăruitor...

PIETRO *(izbucnind, se ridică aprig):* Bune maniere? Iubire? Îndrăzniţi să vorbiţi despre maniere, voi, care sînteţi laşitatea însăşi?... Ce valoare pot să aibă nişte maniere dacă ele sînt aşezate pe un temei de intrigă şi infamie?... Ce poate fi iubirea voastră decît nevoia de a se scărpina a tuturor animalelor...? Numiţi dragoste goana asta oarbă şi întărîtată după femei... cît mai multe femei...

CELLINO: A cuceri o femeie cere mult talent şi e cea mai frumoasă răsplată pentru un cavaler...

PIETRO: „Cuceri"? „A cuceri"? *(Hohoteşte sarcastic.)* Ha... ha... ha... Mi-e milă de o femeie care se lasă cucerită, care are sentimentul că e un obiect urmărit, încolţit, aparţinînd celui ce l-a cucerit... O femeie nu aparţine ca un obiect

casnic, nici nu se cucerește ca un vînat... O femeie iubește sau nu... *(Cu dispreț:)* Să cucerești, să cucerești cît mai multe, asta e ambiția fiecăruia?... Să cucerești—cîte?... O sută?... O mie?... Trei mii...? Mințea voastră este atît de plafonată, încît nici nu vă dați seama de zădărnicia goanei voastre... Orice ați face, numărul este limitat. Cînd eram sclav, eram veșnic înfometați, dar mai ales era între noi unul nătîng și veșnic chinuit de amintirea meselor bune... Jurase că dacă scapă vreodată n-are să mai mănînce toată viața lui decît bomboane... El, în mintea lui de sclav înfometat, vedea munți de bomboane, de care niciodată n-o să se sature. Este adevărat că, întors, a mîncat cîteva pungi pe zi... Dar după vreo două săptămîni, într-o zi s-a oprit, și azi îl îmbolnăvește numai cuvîntul bomboană... Tot ceea ce este al trupului are o limită, și nu are nici o importanță dacă limita asta este mai departe sau mai aproape... În definitiv, dacă nu poți să cucerești toate femeile, și asta ar fi ceva, ce importanță mai are numărul?... Cînd ții să treci înot oceanul, ce importanță mai are că ai înotat treizeci de leghe, cincizeci sau chiar nouăzeci?... Cînd e vorba de femei... numărul nu poate avea nici o însemnătate. Dragostea e preferință exclusivă, sau nu mai e nimic.

CELLINO *(cu un soi de dezolare):* Conte, aș vrea... nu știu... nu pot să vă vorbesc... Aș vrea să mă înțelegeți...

PIETRO *(rîzînd și arătîndu-i ținuta):* Să te înțeleg eu pe dumneata? Crezi că e atît de greu?

CELLINO *(încurcat, nu știe ce să spună):* Peruca aceasta, credeți că cu am inventat-o? Jaboul

acesta, batista asta, pudra asta, eu le-am născocit? Dar acestea—fleacuri, cum le ziceţi—se poartă la toate curţile europene, mai ales la curtea franceză... Aţi trăit numai în Orient şi pe mare... Aci, la Veneţia chiar, aţi fost totdeauna izolat... Ce vreţi? Acesta-i veacul nostru... E un veac de rafinament în maniere, în care, mai presus decît orice, femeia e o podoabă, care e tratată şi cucerită cu gentileţe, cu curtoazie şi, dacă vreţi, şi cu puţin spirit filozofic mai sceptic.

PIETRO *(surîzînd):* Galanteria voastră? *(Rîde uşor.)* Am mai cunoscut un galant, un „cuceritor" care mi-a inspirat milă cu cuceririle lui. *(Tot ce urmează e spus foarte repede, cu o mişcare familiară ca o broderie, cu un ton scăzut, cu o căldură intimă.)* Acum vreo zece ani mă aflam la Neapole şi vizitam din curiozitate o sală de bal... M-am oprit lîngă o masă de joc şi priveam... Un bărbat voinic, negricios şi cu nasul mare, altfel foarte gătit, dădea o bancă de faraon... M-a poftit că dacă nu joc, să trec mai departe şi să fac loc altora, care joacă... Am luat un ducat de pe masa lui şi am început să-l învîrtesc ca pe un titirez. S-a ridicat furios în picioare şi m-a poftit jos în grădină ca să aflu cine este. Pe cînd coboram, o femeie mi-a şoptit speriată: „Fereşte-te, este cavalerul Casanova de Seingalt". Din nume auzisem într-adevăr multe despre el... După al treilea angajament, i-am smuls sabia din mînă şi am pus piciorul pe ea, spunîndu-i rîzînd: „Dacă şi la femei eşti tot atît de neîndemînatic ca la spadă, nu mai pricep nimic". Mi-a răspuns cu un zîmbet amar: „Mi se pare că au început să mă lase şi femeile, şi spada". N-a vrut să

mă lase să mai plec. A părăsit jocul și am mers de am cinat împreună... Altfel, era un tovarăș plăcut, un amestec de cavalerism și viclenie... Vreo zece zile am fost nedespărțiți. Atunci am văzut ce înseamnă un cuceritor... Se țineau de el niște șirete fără rușine, care-i speculau galanteria—avea galanteria cunoscută a jucătorilor de cărți — care-i spuneau toate minciunile, care-l duceau, jucînd tot felul de comedii... False contese, false artiste, false virgine... Totul credea, bietul om... De altfel, trecînd în grabă din oraș în oraș, n-avea timp de nimic și nici nu ar fi putut să cunoască altă lume decît aceea care umplea sălile de joc sau rămînea datoare prin hanuri... Nu pot uita o întîmplare cu el... Într-o zi m-a dus la o baie turcească, de abur fierbinte, numai pentru femei. Știa acest Casanova cum se deschid toate porțile... Nu m-a lăsat pînă cînd n-am mers cu el... Ascunși bine, printr-o plesnitură a unei uși, am privit amîndoi înăuntru... Erau vreo treizeci, poate patruzeci de femei, dezbrăcate, la un loc goale, din familii foarte bune... *(Zîmbește.)* Parcă erau o turmă... Semănau între ele ca oile... *(Lîngă el:)* Ce poate fi să cucerești turme întregi de astfel de trupuri?... Toate la un loc nu înseamnă cît o femeie adevărată... *(Rîde.)* Spusesem o dată unui polonez care nu văzuse niciodată o rodie, că rodia... este așa, ca un fruct mai mare, parcă plin de coacăze... Omul meu a mîncat cîteva mii de coacăze ca să afle ce este o rodie...

CELLINO *(uimit):* Credeți sincer că la Veneția nu se iubește? Că în aceste palate nu se suferă din dragoste?

PIETRO *(amar):* Taci, taci din gură. *(Surîde.)* Suferință din dragoste? *(Se apropie de colivie.)* Vino mai aproape...

CELLINO *(parcă șovăie):* Dar...

PIETRO *(insistă, aproape poruncitor):* Vino mai aproape. *(Ia colivia.)* Știi ce este acest porumbel?... Este un sol... poartă o scrisoare. *(Desface colivia, prinde porumbelul, desface biletul.)* O descreierată din Veneția, care-și închipuie pare-se că iubește numai fiindcă are mîncărime sentimentală, se dedă unui dezgustător șantaj. *(Citește biletul.)* „Nu uitați, conte, că dacă acest mic sol nu aduce un răspuns, oricare ar fi el și oricît de crud, i se va reteza gîtul... Nu uitați că vă iubesc..." Soția mea însăși este aceea care, din mila acestei viețăți părăsite în colivia ei, sub porticul nostru, îi trimite răspunsuri, încercînd să-i arate ce greșeală face... Nu, aceasta nu e o femeie... și aceste iritații sentimentale nu sînt iubire. Zece mii de femei din acestea la un loc... nu fac o femeie... Sînteți mîndri cînd cuceriți atîtea femei, tocmai fiindcă nu știți ce este femeia... Cine aleargă și nu se oprește la una singură pierde din femeie ceea ce e mai bun. O femeie nu e numai trupul ei, fiindcă orice femeie are o frumusețe mărginită... în definitiv, un trup supus și el boalei. Cea mai frumoasă femeie e rareori frumoasă trupește în clipe fericite... și numai cu puțină amețeală, ca unele tablouri care nu trebuie privite prea de aproape. *(Caută în el însuși.)* Dacă n-ai văzut însă o femeie care iubește, atunci n-ai văzut niciodată o femeie frumoasă. *(Surîde.)* Cînd o femeie preferă... cînd în privire îi apare o lucire vie, și pe buze îi joacă

o lumină, atunci ea transformă orice e al trupului ei într-o minune, deosebită de tot ceea ce a fost şi va fi.

SCENA 5

PIETRO, CELLINO, ALTA

(Pe aceste cuvinte intră, chemată parcă, Alta. Pietro o priveşte aproape extaziat, înainte de a mai putea să spună ceva.)

ALTA *(a dat cu privirea de Cellino, ochii i s-au mărit şi parcă nu-şi poate lua fața de la el):* Vreau să te rog...

PIETRO *(intîlnind iar privirea Altei întoarsă asupra lui Cellino):* Alta, acest rățoi gătit este un „cuceritor"... se pare că veneţienele mor după el... Vorbeşte chiar despre iubire... Spune, Alta, crezi că aceste orătănii sînt în stare să iubească?... *(Îşi dă răspunsul singur:)* Ce glumă?... Nu, iubirea are nevoie de dorinţe tari şi de substanţă multă, din care să se hrănească... Are nevoie de timp şi de deplinătatea unei vieţi întregi, ca să prindă rădăcini puternice... Totuna-i un foc de găteje sau unul care a încins palatul întreg şi arde dogorind? Trebuie să arunci în flacăra iubirii totul; tot ceea ce ai fost, tot ceea ce eşti, tot ceea ce vei fi... Dureri şi biruinţe trecute, toate trofeele amintirii, tot miezul minţii, ambiţiile fără margini... Abia atunci simţi dogoarea ei...

CELLINO *(exasperat, parcă umilit mai rău acum):* Conte, este cu neputinţă să mai rămîn... Nu trăim în aceeaşi lume şi nu-mă puteţi înţelege... Nu ştiu cum să fac să înţelegeţi.

PIETRO: Dar mai presus de toate trebuie să ai norocul să întîlneşti o femeie adevărată. *(Se uită topit de dragoste la ea.)* Ah, nici eu n-am cunoscut preţul femeii. Nu bănuiam cum există o femeie... Crezusem că marea este tot ce e mai frumos pe lume... Acum ştiu că este ceva deasupra mării, pentru că are în ea şi esenţa mării, cum are în ea esenţa întregii creaţii... Astfel, femeia este cheia naturii... Toate tainele sînt rezumate în ea, şi cînd un suflet de femeie ţi s-a deschis, ţi s-au deschis toate înţelesurile lumii...

CELLINO *(fără astîmpăr)*: Contesă, vă cer îngăduinţa să plec... Contele...

PIETRO *(privind pe Alta)*: Poţi să cucereşti toate femeile de pe pămînt; dacă n-ai cîştigat privirea unei asemenea fiinţe, n-ai cîştigat nimic. *(Rîde amar.)* Ce nebunie îmi trece prin cap...? Pînă la o asemenea femeie, astfel de larve nu ajung... şi chiar dacă s-ar vînzoli la picioarele ei, ea n-ar avea ce reflecta dintr-un asemenea vierme... O asemenea femeie are o pricepere a lucrurilor nepămîntească... şi ştie să aleagă... *(Brusc poruncitor, către Cellino iar:)* Poţi să pleci...

(Cellino iese.)

SCENA 6

PIETRO, ALTA

PIETRO: Alta, acuma, după ce a plecat acest răţoi gătit, aş vrea să-ţi dau un răspuns la o întrebare a ta de zilele trecute, un răspuns pe care numai tu l-ai putea pricepe... Eram la Padua

amîndoi, plecaserăm de la cina de seară, de la profesorul Delatti, care ne vorbea despre Leibniz... Mi-ai spus că totuşi nu ai înţeles bine ce este o monadă. Acel punct care reflectă în el toată existenţa universului...

ALTA: Dădea drept pildă o picătură de rouă, în care se răsfrînge tot ce există... Sau o frunză de stejar, în care e toată pădurea.

PIETRO: Făcea şi unele deosebiri subţiri... Nu ţi-am răspuns, fiindcă nici eu nu prea sînt sigur dacă am priceput totul... Dar un lucru am înţeles, mai ales după ce m-am gîndit multă vreme la el... În acea ierarhie de monade, care are deasupra pe Dumnezeu, monada supremă ştiu că mai este o monadă în care ne este dată toată existenţa lumii, o monadă care vine imediat după Dumnezeu şi care este femeia... Iar deasupra lor, a tuturor celorlalte femei, eşti tu, monada mea, care mi-ai descoperit iubirea... Asta aş fi vrut să-ţi spun... Nu-mi răspunde nimic. De altfel, trebuie să plec. Vreau să mai trec iar pe la Arsenal... *(Iese.)*

SCENA 7

ALTA, apoi FANIA

ALTA *(a rămas singură, palidă, cu o privire halucinată. Cheamă intens, bătînd gongul).*

FANIA *(o servitoare în vîrstă):* Nicola a plecat cu *signor* Pietro.

ALTA *(mereu tulburată):* Fania, pe dumneata te-am chemat. Ai văzut pe acel cavaler care a fost aci? L-ai putea recunoaşte?

FANIA: Da... Îl şi cunosc...

ALTA *(cu patimă):* Îl cunoşti într-adevăr?

FANIA: Am slujit acum şase ani la baroana Gettinger... Venea deseori pe acolo...

ALTA *(luptă puternic):* Ascultă, Fania, caută să... *(Şovăie, crîncen ispitită.)* Nu, poţi să pleci... Fania...

FANIA *(a plecat spre uşă):* Da, *signora*...

ALTA *(s-a hotărît, ca halucinată):* Fania, aleargă şi caută să ieşi prin Mercerie, înaintea acelui cavaler... Vezi să nu te recunoască, pune-ţi o mască... Spune-i să aştepte mîine dimineaţă la Florian... O mască în galben îi va pune mîna pe umăr... Să urmărească fără să întrebe nimic.

(Fania face semn că a înţeles şi iese. Alta rămîne răscolită şi agitată, cu faţa parcă devastată de îndoieli şi presimţiri.)

ACTUL II

Interiorul unui mic chioșc, izolat pe mare, cu o singură încăpere și un vestibul, care doar se bănuiește, în formă de trifoi, secționat acum în lungime și mobilat cu un gust neobișnuit — în sensul de prietenos și de simplu — pentru Veneția, mai ales în anii ei de agonie, cînd se petrece acțiunea. Draperii grele (roșu întunecat), un divan larg, cărți într-o bibliotecă de stejar și altele deschise pe scăunele mici. Tablouri puține, o pendulă florentină. Flori bogate într-un vas mare de China. În stînga — o ușă lucrată, de stejar, cu o mică lucarnă de privit intrarea; în dreapta, pe lobul stîng al trifoiului, pieziș, o fereastră mare.

SCENA 1

ALTA, CELLINO

(Alta urcă, trăgînd de mînă pe Cellino.)

CELLINO: În sfîrșit! Cîte trepte am urcat?... Dacă ne-a văzut cineva...?

ALTA *(a căzut în genunchi lîngă divan, s-a sprijinit de el. Se uită parcă și ea cu teamă spre ușă, se întoarce încet, cercetător, în jurul ei. E ca și cînd ar descoperi, uimită, propria lor prezență aci. Îl măsoară lung și cald pe Cellino, pe urmă*

scoate un inel de pe deget, îl sărută și îl aruncă în mare).

CELLINO: Inelul... De ce ai aruncat inelul?

ALTA *(a rămas nemișcată, cu sufletul între două oglinzi paralele):* I s-a împlinit sorocul...

CELLINO *(caută iar în jurul lui):* Credeam că nu mai ajung.

ALTA *(cu o privire surîzătoare, lungă):* Dar acum ești aici!

CELLINO *(nemulțumit):* Trebuie să fie bărbatul tău, ca să-și aleagă chioșcul acesta aci, la capătul cetății... Nu-i colț în Veneția mai retras și mai întunecat ca ăsta...

ALTA *(i-a luat mîinile, îl duce la fereastră, care nu e în lumină):* Te-am așteptat cu atîta înfrigurare, Cellino! Noaptea asta e pînă la capătul lumii.

CELLINO *(scărmănat de teamă):* Uite! În față nu vezi nimic de zidurile negre ale Arsenalului. O milă am mers de-a lungul canalului pustiu... pe lîngă ele... Abia se lămurește campanila[1] San Giorgio... *(Se uită mai mult pe fereastră.)* În stînga — marea asta oarbă și portul... Nu vezi nimic...

ALTA: Privește sus cerul, Cellino... lasă marea și Arsenalul. Ard stele pretutindeni.

CELLINO *(tot mai aplecat pe fereastră):* Da... dar pe sub zidurile acelea vechi și negre... Nu? Ce nu se poate întîmpla?

ALTA *(îngîndurată și trist fericită, rezemată de umărul lui):* Noaptea de la Zara... Îți mai amintești de noaptea din parcul de la Zara?

1 Clopotniță în formă de turn înalt, construită lîngă o biserică sau chiar deasupra ei, caracteristică arhitecturii italiene din secolele al XI-lea — al XVI-lea.

CELLINO: Da... ce frumoasă erai... *(cu un val de dorință)* dar mi-ai părut și mai frumoasă... alaltăieri, cînd ai apărut în sală, neașteptată... *(Bîlbîit:)* Și parcă totuși niciodată ca astăzi... Cînd te-am văzut alunecînd, spintecînd valurile cu barca. Am rămas înmărmurit... Eram șapte-opt pe terasa Ridotto. Coboram anapoda treptele tocite spre canal... Ai trecut pe lîngă noi... cu ochii mari, cu buzele întredeschise... *(Alta îl privește surîzînd cald, el e intimidat, dar reia)* parcă țineai în dinți o garoafă roșie... *(iar ezită)* în spatele tău — San-Giovani, nu știu... luase foc, cu toate turlele lui... Alta... Toți te priveau împietriți...

ALTA: Cînd apune soarele îmi place mult să respir în saltul bărcii aerul sărat al mării... Îmi place mai mult decît gondola.

CELLINO *(o privește viu):* Nu m-am mai putut stăpîni, și te-am salutat întîia oară fără mască, după ani de zile. Cînd mi-ai făcut semnul acela... Cei de pe terasă au tresărit. Cornelio Rana, care purta mască, și-a smuls-o de la ochi. Eu nu pricepeam nimic... Nici nu știu cînd am fost în piațetă... Am smuls biletul din mîna lazaronului[1]... eram beat... *(O trage spre sofa, cuprinzînd-o frămîntat în brațe.)* Vino... vino... Alta...

ALTA *(îl ceartă melancolică și bună):* Și totuși, ai șovăit atît pînă să vii... A trebuit să-ți scriu trei pagini...

CELLINO *(pe gînduri):* Poate că era mai bine să vii tot la Florian sau la orice altă cofetărie. Mascată nu te-ar fi cunoscut nimeni, e o lume

---

1 *Lazzarone* — cerșetor, zdrențăros (ital.).

imensă. Aici e, nu ştiu cum... e prea pustiu... nici nu ştiu unde sînt... Cred că pavilionul ăsta, pe mare, nu are decît încăperea asta. Nu? Am văzut un asemenea chioşc izolat pe Bosfor.

ALTA *(privindu-l în ochi, glumind):* Ce-ţi pasă unde eşti... cînd eşti cu mine?...

CELLINO: Da! Numai că tu eşti nevasta proveditorului general al flotei, şi proveditor general al flotei este contele Pietro Gralla... care acum doi ani a ucis pe Galambero numai pentru că nu-i făcuse loc pe stradă, iar acum cîţiva ani a împuşcat pe mare cincisprezece cavaleri... *(Privind în jurul lui:)* Fă mai multă lumină, Alta.

ALTA *(cald şi scăzut în acelaşi timp):* E mai plăcut aşa... mai prietenos. *(Căci interiorul are draperii moi de seară.)*

CELLINO *(priveşte etajerele, biblioteca):* Ia uite, cărţi... Cînd toată Veneţia petrece...: tu cu bărbatul tău citiţi... Ce bine v-aţi nimerit! Amîndoi aveţi nişte ochi!... Alaltăieri vă priveam, cum staţi alături în lojă, la San Benedetto. Îmi venea să iau la bătaie pe economul teatrului, că tocmai în dreptul vostru nu ajungea lumina de la făclia de seu. Ah, ce umeri ai, Alta! *(Îi strînge în podul palmelor.)* Cum cădea lumina pe ei!

ALTA *(firesc):* E o piesă frumoasă, şi Recci era foarte bine; dar n-am înţeles nimic... toate femeile, jos în parter, făceau o gălăgie ca în port. *(Din raftul de jos al bibliotecii scoate o casetă lucrată.)*

CELLINO *(superior):* Ei bine, m-am uitat... voi singuri ascultaţi din toată sala... Ceilalţi vorbeau, făceau vizite... Cît vă potriviţi... N-are

dreptate Gozzi cînd spune că nu mai sînt bătrîni în Veneţia! Nu vă ştia pe voi... *(Comic:)* Bărbatul tău şi-a pus în cap nici mai mult, nici mai puţin decît nebunia să refacă Veneţia.

ALTA *(încurcată, căci cuvîntul face legătura cu o altă lume, altfel preţuită):* Nebunie!

CELLINO *(brusc, răscolit de dorinţă):* E, dar vino... vino... Alta... *(Vrea s-o tragă din nou spre divan.)*

ALTA *(care s-a aşezat într-un jilţ la fereastră, îl sileşte să rămînă lîngă ea, îl priveşte lung, cercetîndu-l, pe urmă îl face să îngenunche alături. Îi ia capul în mîini îngîndurată, îi mîngîie părul, îl priveşte în ochi. Vorbele îi cad îndurerate ca nişte petale ofilite):* Stai aşa!... Stai încă aşa... Să rămînem aşa!... *(Zîmbind:)* Uite, vrei să scotocim în caseta asta?...

CELLINO: Ce-i acolo? Ce să scotocim?

ALTA: O mulţime de fleacuri care-mi amintesc de Zara... de dragostea noastră... ia uite! *(Desface capacul.)*

CELLINO: Asta-i! Lasă-le acum. *(Închide cu mîna uşor capacul casetei.)*

ALTA *(jignită puţin, îl priveşte mirată şi dă, cu părere de rău, caseta la o parte).*

CELLINO *(se ridică, pentru că nu înţelege asta):* Eu nici pe tine nu te mai înţeleg, Alta... Una din cele mai mari artiste ale Italiei, că Dolci şi nici Mara de la Florenţa nu se pot compara cu tine, să părăseşti scena... aşa... ca să te închizi în casă cu un om ca Gralla!... Am auzit că o dată ai încercat să te străpungi cu pumnalul...

ALTA *(învinsă):* Ai dreptate, Cellino... ne înţelegem puţin... ne-am înţeles întotdeauna atît

de puţin. *(cu un fior de părere de rău)* ne-am înţeles totdeauna atît de puţin...

CELLINO: Pentru că ai devenit o pustnică... o filozoafă... Să părăseşti tu scena... unde la lumina torţelor te urmăreau palpitînd privirile tuturor bărbaţilor din sală... *(Lămureşte:)* Acum trei ani, toată Veneţia era împărţită în două partide... Partidul tău şi partidul Dolciei.

ALTA *(cu o sinceritate de plantă):* Dacă ai şti tu cît mă dezgustau lucrurile astea...

CELLINO: Ca să devii o pustnică... o filozoafă...

ALTA *(surîzînd îndepărtat):* O filozoafă!

CELLINO: Culmea e că m-am îmbolnăvit şi eu de boala asta... Uite, de un sfert de ceas, cu tine aici, singuri amîndoi şi...

ALTA *(ridicînd privirea spre el):* Şi?...

CELLINO: Şi... şi... ei drace!... de ce am venit aici?...

ALTA *(îl îngînă melancolic):* „De ce am venit?" Ca să vorbim, Cellino... de dragostea noastră... ca să vorbim...

CELLINO *(uimit):* Ca să vorbim?

ALTA: Da! De trecutul nostru, de parcul din Zara... să ne întoarcem spre ce a fost... Toată viaţa noastră e înapoi... *(Cu o bucurie dureroasă:)* După zece ani sîntem iarăşi împreună...

CELLINO: Ca să vorbim... Ha... ha... ha... Pentru asta să pierdem atîta timp? Toate femeile din Veneţia ar rîde dacă ar şti că am făcut cinci mile pe canaluri la o femeie frumoasă... ca să stau de vorbă.

ALTA *(jignită):* Ce-ţi pasă de ce vor zice femeile din Veneţia? *(Îl roagă îndurerată.)* Fii pentru mine altfel decît eşti pentru ele... Fii o seară altfel... Nu e nimic altceva în trupurile noastre decît poftă josnică?

CELLINO: Cînd îţi spun că ai devenit nu ştiu cum... Eu nu te înţeleg!

ALTA *(îl priveşte greu, cuvîntul lui a căzut ca o piatră în apă):* Nu mă înţelegi... nu mă înţelegi... *(Îl priveşte.)* Ascultă-mă totuşi... stai aşa... stai tăcut lîngă mine... să stăm aşa, unul lîngă altul... *(Ca un nufăr fericit.)* Aş vrea să stau aşa o viaţă întreagă... *(Îl opreşte.)* Taci... Cînd tăcem noi, îşi vorbesc sufletele.

CELLINO *(nedumerit):* Cum o să-şi vorbească sufletele?

ALTA *(închide ochii, clătinîndu-se):* Cum o să-şi vorbească sufletele!

CELLINO *(privindu-i gîtul rotund):* Şi pe urmă, de ce să întîrziem atîta? Vino... *(Vrea s-o cuprindă în braţe.)*

ALTA *(tristă):* După o atît de mare întîrziere... zece ani!

(Linişte îndelungă. Alta tace, ascultînd parcă în sufletul ei. Cellino e frămîntat de gînduri.)

CELLINO: Şi pe urmă, să-ţi spun ceva... sînt puţin cam grăbit...

ALTA *(tresare, căci parcă ar fi stat fără să ştie pe un şarpe):* Grăbit?

CELLINO *(mergînd parcă de-a-ndaratelea):* Mda... da...

ALTA *(uimită, ca şi cînd i s-ar fi răsturnat axa gîndurilor):* Grăbit!... Grăbit!... Unde vrei să pleci?

CELLINO: Astă-seară eram poftit la un bal la mînăstirea Santa Lucia. M-a invitat stareţa... de două ori a trimis gondolierul la mine... n-au dansatori...

ALTA *(topită de durere):* Eşti grăbit? Vrei să pleci?

CELLINO: Am făgăduit.

ALTA *(cade zdrobită în fotoliu):* Ai făgăduit... ai făgăduit. *(Se zbuciumă, cu ochii trudiţi.)* Acelaşi!... Ai rămas acelaşi...

CELLINO: Este invitată toată Veneţia... Merge şi nunţiul.

ALTA *(îl priveşte cu sufletul pustiit):* Nu e dincolo de ochii aceştia mari şi întunecaţi nimic? Nici un gînd! Umbra lor nu ascunde nici un crîmpei de suflet... *(Strîmbă de amărăciune:)* Eşti grăbit!...

CELLINO *(ca să îndrepte greşeala):* Ah! dar ce stai atît pe gînduri... Vino... Vino, Alta! *(I-a desfăcut cu mîini crispate sînii.)* Alta...

ALTA *(tresare înfiorată):* Nu mă atinge! *(Cu dispreţ şuierat:)* M-ai murdări din nou...

CELLINO *(dezamăgit):* Parcă aveam eu o presimţire că viu degeaba...

ALTA *(lovită în obraz):* „Degeaba"! *(Silabisind:)* Ah, animal!

CELLINO *(surprins, agitat):* Alta, dar eşti nebună... Ce ai devenit?... Toată lumea petrece acum. Vino-ţi în simţiri... Toată lumea petrece... Astă-seară Veneţia e luminată de torţe ca un dom în noaptea Paştilor. *(Pentru el însuşi:)* Vezi, de aceea nu te pricepe nimeni... Alta, vino... *(Vrea s-o cuprindă iar.)*

ALTA *(îngheaţă):* Nu mai pune mîna pe mine. *(Cu ochii dilataţi:)* Eşti grăbit! După zece ani, eşti grăbit.

(Un lung răstimp de tăcere grea.)

CELLINO *(priveşte în juru-i, stă o clipă nehotărît, pe urmă solemn, afectat):* Bună seara, *siora.*

ALTA *(din nou trezită):* Ce?

CELLINO *(tot afectat):* Bună seara... plec...

ALTA *(nu pricepe):* Pleci?... Cum pleci?...

CELLINO: Sînt aici de atîta vreme...
ALTA *(îi e inima o rană):* Şi te aşteaptă în altă parte? Nu?
CELLINO: Da. M-aşteaptă în altă parte... şi pe urmă, uite, e prea tîrziu... Gralla poate cădea din clipă în clipă...
ALTA: Ei, şi?! După zece ani ne revedem, şi să pleci aşa?
CELLINO *(firesc):* Ei, şi?! Cum ei, şi?! Să mă găsească Gralla aici?
ALTA *(nervos, vocea ei, uşor muzicală la început, a devenit precisă):* Şi dacă te găseşte contele aci? *(Se apropie de uşă.)*
CELLINO: Vreau să evit orice scandal cu Pietro Gralla.
ALTA *(venind dinspre uşă, ezită, întîrzie, şi pe urmă, cu o strălucire de argint în ochi):* Dar dacă nu vreau eu să-l eviţi?
CELLINO *(zîmbind, neîncrezător):* Tu?
ALTA: Haida... de! Cellino... trebuie să rămîi... nici nu ştii ce plăcere i-ai face contelui să te găsească aci.
CELLINO *(sigur ca o adunare):* Ne-ar omorî pe amîndoi.
ALTA *(exaltată):* Te înspăimîntă asta? Eu nu prea ţin la viaţă... Ai auzit şi tu... Nu e prima oară cînd privesc moartea de aproape. *(Din adînc:)* Cel puţin acum murim împreună, Cellino... *(Cu o ironie caldă:)* Nu ştii? Cîntecul tău favorit:

Balconul înflorit
A îngropat în umbra lui
Pe cei ce s-au iubit
Ca nimeni pe pămînt...
Balconul înflorit
Le-a fost mormînt.

CELLINO *(înspăimîntat vine spre ea):* Ai înnebunit, Alta...? Vino-ţi în fire... nu te înţeleg de loc. Ce vrei să faci?

ALTA: Murim împreună... murim împreună, dragul meu... *(Cu mîinile înfiorate:)* Nu vreau să mor singură, Cellino...

CELLINO *(viu neliniştit):* Alta, deschide uşa! *(Aşteaptă întins.)* Deschide uşa...

ALTA *(cu un firesc de nebună):* A, nu! După zece ani te am în mînă, şi acum să-ţi dau drumul? *(Îl priveşte aprig şi aruncă cheia prin lucarnă.)*

CELLINO *(descoperă îngrozit; a căzut în gol):* Răzbunare?

ALTA *(rîde plin, sonor):* Ha-ha-ha! N-ai nici măcar cum să-mi smulgi cheia.

CELLINO *(revenindu-şi, vrea să se năpustească asupra ei):* Alta!

ALTA *(fără nici o teamă, cu un firesc ciudat în debitul obişnuit al vorbelor, dar cu vocea aproape isterică):* Da! Dar de aci tot nu scapi...

CELLINO *(îşi dă seama că orice violenţă e inutilă. I se pare mai bine să se prefacă şi el că ia lucrurile în glumă):* Eşti o nebună şi jumătate... aşa te-am cunoscut totdeauna.

ALTA *(ca şi cînd sufletul ei ar dansa în jurul lui):* M-ai cunoscut? Crezi asta?

CELLINO *(respiră greu, grăbit):* Dar, în sfîrşit, Alta, cheamă să deschidă. *(Priveşte pe fereastră.)* Uite, se apropie luna de campanilă... Şedinţa Consiliului trebuie să fie pe sfîrşite... Sfîrşeşte şi tu gluma asta nechibzuită. *(E în el o alergare neliniştită.)* Se apropie luna de campanilă, Alta.

ALTA *(cu o convingere stranie):* Nu... nu... Cellino... trebuie, trebuie să rămîi. Nu pleci de aci pînă nu dai ochii cu Gralla.

CELLINO *(i-a luat mîinile):* Ascultă, Alta... n-are înțeles... e o nebunie ce vrei să faci, dă-mi drumul... *(Începe să se mistuie de groază.)*

ALTA *(ironic, dar extrem de nervos, ca tot ce urmează):* Vrei să pleci cu orice preț?

CELLINO: Alta, dă-mi drumul. Cheamă pe Fania de jos, să deschidă.

ALTA: Ha-ha-ha! Nu ești de loc curajos, Cellino... Ah! de ți-ai vedea mutra, dragul meu!

CELLINO *(vine îndîrjit spre ea):* Ai să-mi dai odată drumul? *(Dar iar se convinge că supărarea lui e fără folos; din nou rugător:)* Sfîrșește, sfîrșește, Alta... știu bine că e unul din capriciile tale nebunești... dar ai să te trezești prea tîrziu... Gralla trebuie să vie din clipă în clipă...

ALTA: A, nu! Gralla vine încet... te știe sigur aci...

CELLINO *(palid, s-a oprit o roată parcă):* Contele știe că sînt eu aici? Contele știe?

ALTA *(hohotind):* Întrebi dacă știe? Parcă ți-am spus că da... Dar, în sfîrșit, asta nu are nici o importanță...

CELLINO *(cu o desperare stăpînită):* Eu știu că tu glumești, Alta... dar mi-e teamă că nu ai să te trezești la timp... Cărțile și romanele pe care le citești sînt de vină... Are să-ți pară rău. *(Se aud zece bătăi în ornic, pe care Cellino le urmărește răsunînd în el.)* S-a isprăvit ședința, Alta... Gralla a plecat spre casă... Gîndește-te.

ALTA *(îl privește cu un nemărginit dispreț):* „Să mă gîndesc"!

CELLINO *(are o gheară în umeri):* Te rog... Alta... te rog... Cheamă... femeia...

ALTA *(cu gura coclită):* Ți-e frică să rămîi... Ți-e frică! *(Îi vede pumnalul și i-l ia.)* Și porți

și pumnal, caraghiosule... încă împodobit ca o jucărie! *(I-l aruncă în mare prin fereastră.)*

CELLINO *(tot încercînd, speriat, să ia lucrurile în glumă):* Tot nebună ești, Alta.

ALTA: A, dar tu nu ești de loc curajos, Cellino... Mi se pare că trebuia să pleci cu flota... Ești comandant de fregată!

CELLINO *(nervos):* Dacă m-au lăsat, pesemne că nu e nevoie de mine.

ALTA *(îi sclipesc ochii):* A, da... era nevoie de tine aci! Ascultă! I-adevărat că ai rămas ofițer pe lîngă președintele Senatului pentru că te-a cerut nevastă-sa... butoiul acela de grăsime?... Ești dezgustător...

CELLINO: Alta, sfîrșește odată cu gluma... Ai înnebunit de-a binelea!

ALTA *(dureros surprinsă):* Ah!

CELLINO: Nu mai înțeleg nimic... nimic... *(Se frînge îngrozit în el însuși.)*

ALTA *(fără ocol):* Ei bine, Cellino... trebuie să rămîi... Să fugi?... Nu, nu... Dragul meu, fă un gest... fii brav, fii superb! *(Cu privirea strălucitoare:)* Așa cum te-am visat... Mori pentru o clipă de iubire! *(Vine spre el.)* Așa te-am visat. *(Explicînd simplu:)* Am întrupat în tine frumusețea toată. Am adunat-o cum adună albina polenul florilor, și tu erai... ești încă... toată frumusețea... Ești cel mai inteligent, cel mai nobil... *(și, crescînd, cu inflexii de halucinată în voce)* cel mai bun... cel mai brav... unicul din cîți i-am privit... *(Zbor înfiorat.)* Nu face o minciună din toate gîndurile mele, Cellino! *(Și iar cade în ea însăși.)*

CELLINO: Ești smintită... te-au înnebunit romanele pe care le citești...

ALTA *(rugîndu-l, obosită, cu o convingere fanatică):* Rămîi!

CELLINO: Dar de ce aş rămîne?

ALTA *(firesc, dar cu vocea albă):* Pentru că e îngrozitor să pleci... după zece ani... nu, nu... *(Se apropie de el şi îi suflă aproape de ureche, aşa cum vorbesc nevropaţii:)* Ar fi dezgustător de laş să pleci...

CELLINO *(lui însuşi, zdrobit):* Nu... Nu pot rămîne pentru sminteala unei femei.

ALTA *(ascultă încremenită în ea):* Sminteala unei femei?

(Se aude o nouă bătaie de ornic.)

CELLINO *(vînăt, zbătîndu-se în capcană):* S-a isprăvit şedinţa Senatului, Alta. *(Îşi pierde cumpătul.)* Gralla a plecat spre casă. *(O roagă, pierdut:)* Alta, Alta, dezmeticeşte-te!...

ALTA *(cu gîndul la replica lui din urmă, ca dezmeticită):* Sminteala unei femei! *(Se apropie de el mai mult, continuînd altfel cele ce au fost, ca şi cînd ar coti un drum:)* Eşti dezgustător! *(Grav şi straniu:)* Ascultă, Cellino, eu, care te-am iubit atît... care simţeam că îmi înfloreşte sufletul dintr-un surîs al tău... şi tremuram pentru o privire a ta... vreau să-mi umplu sufletul acesta azi... de toată laşitatea ta... *(cu scîrbă)* de toată nemernicia ta...

CELLINO *(într-un suspin de om care moare):* Alta... Alta...

ALTA: Ah! inima asta bolnavă... care nu putea trăi fără tine... care-ţi cerea sufletul... *(Cu ironie şi dezgust:)* Sufletul tău, Cellino! Cum cere pămîntul uscat apă... *(Nervos, crispat:)* Să se sature în sfîrşit. Poate cînd te-oi privi atît... scheunîndu-te ca un cîine prins, m-oi

vindeca de tine!... *(Ca o romanță, afectat eroică:)* Prietene, iubitule, omul visărilor mele... nu ești acum decît un biet cățel care așteaptă să fie jupuit...

CELLINO *(care înțelege că nu e numai „sminteala"):* Ah! Ticăloșie!

ALTA *(cu nervozitate):* Ascultă... i-adevărat că femeile bătrîne și vițioase te pot avea pentru un pumn de aur? Am auzit că pierzi mult la cărți... acum două săptămîni ai pierdut la Filarmonic cincizeci de mii de ducați de aur. Ah, ai trecut și prin patul bătrînei Ariada, cu negii ei de pe nas, nevasta blănarului Volago... De la ea ai „ca'del Duca"... *(surîzînd și privindu-i nestăpînit și gingaș obrajii)* pentru obrajii tăi de trandafir. *(Cu umeri crispați:)* O, ești dezgustător... dezgustător... mai dezgustător decît toate femeile care s-au vîndut din cauza ta.

CELLINO *(stins, abia mai gîndește):* Alta, ai înnebunit de tot.

ALTA *(îl privește drept, de-aproape):* Am auzit că ai sedus și pe fata văduvei Calzani. Pe Fedea cu fața palidă și cu ochii mari...

CELLINO *(izbucnește rugător):* Dar nu-i adevărat, nu-i adevărat, *(strigînd)* nu-i adevărat!

ALTA: Dala — și ea și-a părăsit casa și părinții pentru tine, și acum e cîntăreață într-un bîlci... *(cu mîini palide)* ca și mine... ca și mine, Cellino.

CELLINO *(are ochii tari, încinși, ieșiți):* Ce sînt eu de vină? Alta, ce sînt eu de vină?

ALTA *(ieșită din minți, cu o surescitare tot mai mare):* Cellino, dragule... adoratule, ca și mine, Alta Centa... Tatăl meu era primul-magistrat al Zarci, și niciodată o fată mai neștiutoare

n-a auzit şoapte mai calde, făgăduieli mai ispititoare... jurăminţi mai cumplite decît mine... *(copleşită de amintire)* în parcul îmbălsămat de flori de portocali pe ţărmul mării... Ce frumos vorbeşti tu, Cellino, seara cînd eşti singur cu o fată într-un parc parfumat, şi cum scîncești acum, cînd aștepţi să auzi paşi pe scară...

(Ceasornicul mai bate un sfert de ceas.)

CELLINO *(totul îi e indiferent, afară de viaţă)*: Ah, sfîrşeşte odată, Alta... te rog... cu... cu... E luna dincolo de campanilă...

(Un răstimp de aşteptare sufocată la el, de tăcere îngîndurată la ea.)

ALTA *(pe care tot zbuciumul de pînă acum a istovit-o, vorbeşte moale, scăzut, tristă ca după o criză trecută, fără acea întindere nervoasă de pînă acum)*: Am mîncat măsline putrede şi pîine goală, pe laviţa din hanul de la Triest... o lună... o lună de zile... rîdeau toţi de mine... şi eu te aşteptam... Cum ai putut să spui că te întorci numaidecît şi să mă laşi acolo? Cît de murdar ai fost!... Am blestemat şi pe Dumnezeu, pe care îl rogi. *(Şi deodată brusc, exasperată, îl pălmuieşte.)* M-am vîndut, Cellino... la hanul de la Santa Lucia, orice trecător pentru un ban de argint putea să aibă pe fata primului-magistrat din Zara... pentru o ţechină de argint. *(Dar, obosită, recade iarăşi, căci n-a fost decît o izbucnire crispată.)* Şi totuşi, în nenorocirea în care mă găseam, în murdăria din care numai sufletul îmi plutea deasupra, ca o floare pe mlaştinile de la Mestre... *(cu oarecare căldură)* te iubeam... te iubeam

încă... Îți pîndeam seara calca, ca să-mi pot umple ochii de chipul tău... Ca să te văd coborînd de la portal pe lespezi pînă la gondolă... stam ceasuri întregi, după baloturi de postav și după grămezi de pește sărat în fața casei... Am stat o noapte întreagă în frig și ploaie ca să te văd dinspre ziuă ieșind, cu o femeie la braț, de la balul Procurației...

CELLINO: Ce sînt eu vinovat? Alta, dă-mi drumul... din clipă în clipă trebuie să se audă pași pe scară... *(Își frînge mîinile.)*

ALTA *(imens de bună, calmă, cu vocea moale, topită de amintire, de la începutul actului)*: O, nu! Ai fost crud... ai fost nemernic, Cellino... cît nu meritam eu pentru tot ce-ți jertfisem. *(Povestește firesc, cu totul firesc, cu o emoție de fetiță, lîngă el:)* Mi-aduc aminte, într-o seară proaspătă de primăvară... Dinspre mare venea o boare răcoroasă, care-ți flutura sufletul cum îți flutură haina. Era sîmbătă seara... prăvăliile erau închise, și cheiurile măturate. Fetele de la manufactură treceau cu garoafe roșii în păr. Era Sagro la Santa Maria Formosa și se ducea la bal. Dar eu eram singură... atît de singură... Stam rezemată de marginea de piatră a cheiului, cu ochii pierduți în zare. *(Lămurind înduioșată:)* Primisem știri despre mama printr-un marinar. Eram tristă și așa parcă... nu era nimeni al meu și nu eram a nimănui. Mi-era dor de o privire, de un surîs al tău. „Ce înseamnă un surîs?... îmi ziceam; îl azvîrli în treacăt oricărui trecător." Am dat ultimul ban pe un buchet de viorele și te-am așteptat lîngă Casa del mare. Ai ieșit, la braț cu mica *donna* Diata, mascată și ca... (i-am cunoscut alunița de pe umărul

stîng). Cînd ai ajuns în dreptul meu, ţi-am întins florile: „Nobile cavaler, ia florile acestea... ca ele de fragede să-ţi rămîie iubita pînă la sfîrşitul dragostei voastre"... *(Devenind iar nervoasă, din cauza răscolirii acestei clipe, dar surîzînd:)* Şi aşteptam surîsul tău... *(Tot corpul îi e încleştat, dar stăpînit ca într-o convulsie de tetanos, sub muşcătura umilinţei în amintire.)* Te-ai făcut că nu mă vezi... *(se reţine întins)* m-ai dat la o parte, ca pe un lucru care îţi împiedica drumul. Am îngheţat. *(Straniu, crispat.)* „Cavalere, ia-le... au să-ţi poarte noroc, au să-ţi deosebească drumul între viaţă şi moarte!"... *(Înspăimîntată ea însăşi de duhul prezicerii, de sentinţa pe care i-o anunţă.)* Între viaţă şi moarte... *(Coboară, cu un ton umilit:)* Mica Diata mi le-a luat. *(Cu ochii umezi, cu un fior înduioşat:)* Mi-au dat lacrimile şi am vrut să-i sărut mîna de copil. *(Tresare înnebunită, din tot corpul.)* Dar i-ai smuls florile din mînă şi le-ai aruncat în canal. *(Cu ochi de sticlă:)* Între viaţă şi moarte... *(Înfiorată ea însăşi de această descoperire:)* Asta-i seara morţii, Cellino!...

CELLINO *(care tot timpul ascultase pierdut, stins):* Alta...

ALTA *(palidă):* Am aşteptat-o, am pregătit-o. Trebuia să mă ridic din mocirla în care căzusem... În teatrul San Demetro, la Milano... un an de zile am măturat scena şi am ajutat actriţele să se îmbrace. Aveam grija faclelor, dar cu ochii eram la cele care jucau... Eram numai încleştare şi voinţă. Cînd îmi aduceam aminte de tine, parcă mi se răsucea un pumnal în coşul pieptului... îmi înzecea puterile şi hotărîrea. Am jucat. Începusem să înving...

Simţeam cum se aprind tot mai mult privirile bărbaţilor în urma mea. Îmi ziceam că într-o zi renumele şi strălucirea mea, renăscute, te vor tulbura din nou. Căutam calea către tine... dar cînd am ajuns mi s-a părut de rîs... M-a cuprins dezgustul. Şi cînd amintirea ta tot mă mai tulbura, *(gîtuie fraza)* căci, aşa cum eşti, îmi tulburai cele mai frumoase clipe, te uram! *(Abătută:)* Cînd am simţit că de fapt pentru tine m-am reîntors acum cinci ani în Veneţia, mi-a fost silă de mine..

CELLINO *(în clătinarea morţii):* Alta... de ce atîta grozavă nebunie?

ALTA *(cu un calm de judecător):* Vino încoace! *(Cu mîna pe umărul lui:)* Aici, în tabloul acesta, este Titania din piesa lui Shakespeare... Oberon o blestemase să se îndrăgostească de cel dintîi cap care îi va ieşi în cale... *(Surîzînd strîmb, crispat:)* Şi cel dintîi cap pe care l-a întîlnit era un cap de măgar. *(Se întoarce spre el.)* L-am cumpărat gîndindu-mă la mine... gîndindu-mă la tine... la dragostea noastră... *(Cade un timp iar pe gînduri.)* Dar pe urmă s-a găsit soldatul brav care — împotriva tuturor, împotriva legii — m-a luat în casa lui, mi-a dat numele lui.

CELLINO *(grăbit, fericit că are prilejul să o înduplece):* Da, da, şi eu am fost mulţumit... am fost fericit... cînd am auzit asta...

ALTA *(scurt):* Da, dar l-ai batjocorit. Te-ai lăudat la masă la Maro că ţi-am fost amantă... te-ai lăudat... căci eşti lăudăros... eşti fanfaron... cine ar crede, auzindu-te, cît eşti de netrebnic?!

CELLINO *(îngrozit că ea a aflat, protestînd):* Eram ameţit de băutură... Nu ştiam ce fac... *(Bate din nou ornicul San Marc.)* Dă-mi drumul...

dă-mi drumul odată, Alta! *(Cînd vede că ea, care a rămas adîncită pe gînduri, nici nu aude vorbele lui, desperat, își scoate haina și încearcă să se arunce pe fereastră.)*

ALTA *(o clipă surprinsă, dezmeticită, împietrește toată, cu ochii măriți, pe urmă, văzîndu-l hotărît, cu un picior pe pervazul ferestrei, are un țipăt cu rădăcini în suflet):* Nu, nu, Cellino! *(Aleargă aiurită, să-l ia în brațe.)* Ce vrei? Ce vrei să faci?

CELLINO *(zbătîndu-se):* Lasă-mă... lasă-mă! Am să înot pînă la zidul Arsenalului, pînă la gondolă. Dar lasă-mă, vreau să ies de aici. Simt că înnebunesc.

ALTA *(frămîntat, rugător, un fel de plîns nervos, fără lacrimi):* Nu, nu, Cellino. Gondola nu e jos. Nici n-ai cum să te ridici pe zidul Arsenalului. Ce vrei să faci? E o nebunie. S-ar putea să te îneci. Nu vreau asta. *(Își încleștează brațele în jurul umerilor lui.)*

CELLINO *(înmărmurit în fugă):* Alta, ce e asta?

ALTA *(îngrozită, îmbrățișîndu-l ca pe un lucru pe care era gata să-l piardă):* Să mori?... Dar ce mi-ar fi viața fără tine?

CELLINO *(mereu nedumerit):* Alta, ce mai e și asta?

ALTA *(din adînc, din genunchi, din șolduri, din umeri):* Nu știu... nu știu nimic, dar știu că aș înnebuni dacă ai muri.

CELLINO: Și Gralla?

ALTA: Ha-ha-ha! A fost o nebunie! *(Aproape să-i cadă în genunchi, insistînd.)* Nu-i nimic adevărat... nu-i nimic adevărat...

CELLINO *(nu știe încă dacă a scăpat):* Cum?

ALTA: Contele a plecat.

CELLINO *(bucuros):* A plecat? A plecat Pietro?

ALTA *(grăbit, crescînd în aceeași pornire pătimașă):* Toată flota pleacă astă-seară, dar nu s-a spus nimănui nimic. Are să fie luptă pe mare.

CELLINO: Bine, dar era vorba să plece mîine seară.

ALTA: A fost un zvon dinadins răspîndit... s-au luat măsuri, cu gîndul ca să zăpăcească pe spioni și pe pirați.

CELLINO *(nu-i vine să creadă):* Adevărat? *(Cu o nemărginită bucurie:)* Adevărat?

ALTA *(îmbrățișîndu-l fără să mai vadă nimic):* Da, da.

CELLINO *(nedumerit):* Dar ce a fost?..: *(Caută.)* Tot? Tot?

ALTA: Nu știu, nu știu nimic... decît un singur lucru, că te iubesc... că ești tot ce am purtat vreodată în suflet...

CELLINO *(aiurit, nu-și revine încă):* Oh, femeile!

ALTA *(strîns legată de el):* Nu știi cum te așteptam...! Niciodată nu m-am vindecat de tine. Uite, brațele te-au recunoscut și te cuprind fără voia mea... Cellino... buzele își amintesc și aleargă spre gura ta... Nimic nu le poate opri... *(Toată o încleștare:)* Trupul meu îți păstrează urma și a tresărit. *(Resemnat:)* Tu ești, Cellino, întîia și ultima mea dragoste.

CELLINO *(buimăcit):* Bine, dar ce mi-ai făcut adineauri? Palma aceea?

ALTA: Nu știu, nu știu nimic, am fost o nebună, *(cu o patimă nemărginită)* sînt sclava ta pe veci... ăsta-i adevărul... ești stăpînul meu, *(îi cade în genunchi, lipită de genunchii lui)* lovește-mă ca pe un sclav răzvrătit! *(Frîngîndu-și, pocăită, tulpinele mîndriei:)* Sau iartă-mă, iartă-mă...

CELLINO *(nu-și poate reveni):* Bine, dar tot, tot ce-a fost adineauri?!

ALTA *(aplecînd privirea):* M-a durut că vrei să pleci... Asta... Asta a fost cauza.

CELLINO *(inventariind uimit):* Atîtea amenințări?

ALTA *(freamătă încă):* Mă înnebunea gîndul că vrei să pleci.

CELLINO *(o privește nedumerit):* Și nu mă urăști?... Nu mă urăști?...

ALTA *(uimită):* Pe tine? Să te urăsc?! Ți-am spus adineauri că atunci cînd am auzit că ai vorbit despre dragostea noastră la Maro...

CELLINO *(speriat, protestează):* Dar eram amețit de vin...

ALTA *(rîde nervos):* Nu... nu... taci... acum vorbești prostii... A fost cea mai mare bucurie a vieții mele. Mi-o spunea cu răutate bătrîna Sarma... îi rîdeau ochii... și eu aș fi luat-o în brațe de bucurie... Tu îți aminteai... vorbeai de dragostea noastră.

CELLINO: Aș vrea acum să mai văd vreun bărbat atît de neghiob încît să creadă că pricepe sufletul femeilor.

ALTA *(mîngîindu-l, cu mîna prin părul lui):* Cellino... am fost rea cu tine... cu tine, care ești singura bucurie răscolitoare, adîncă a vieții mele. Cum ai putut crede?... Dar așteptam seara asta înfrigurată. Mi se părea că Sarma n-are să mai plece niciodată. E singura care vine uneori... pe la mine. Nu știu ce i-aș fi făcut ca s-o gonesc, ca să pot pleca mai devreme, ca să te pot aștepta în acest cuib înconjurat de apă... să te aștept pîndind, să te am lîngă mine... să-mi lipesc obrajii de ai tăi... *(Îi îmbrățișează, cu o copilărească bucurie a mîinilor, obrajii.)*

CELLINO *(prietenos și ironic în felul lui):* Îmi dai voie să te sărut?

ALTA *(uimită, cu un surîs surprins)*: Să mă săruţi?...

CELLINO *(„băiat bun")*: Ştii cum strigai la mine adineauri!

ALTA *(dăruindu-se în plinul unui rîs hohotit)*: Ha-ha-ha! Dar, dragule, sînt a ta... *(bucurie de lalele roşii)* a ta întreagă, oricînd, toată! *(Ar vrea să se dezbrace febril, îşi desface rochia.)*

CELLINO: Nu, nu încă. *(Îi sărută lacom braţele, pe care ea le ţine întinse, şi umerii.)* Întîi braţele... braţele şi umerii aceştia, care de trei ani au înnebunit toată Veneţia. *(O cuprinde în braţe puternic.)*

ALTA *(smulgîndu-se din braţele lui, se duce spre un scrin)*: Stai. Am aci Tokay şi Rodos... Să bem... Să bem, Cellino, pentru dragostea noastră reînviată.

CELLINO: Nu vine nimeni?

ALTA *(rîzînd drăgăstos)*: O, nimeni... flota trebuie să fie în larg. *(Toarnă în două cupe vin roşu, aprins.)* Să bem... să bem, Cellino, pentru clipa asta. *(Constatînd singură şi parcă uimită:)* Ah, ciocnesc cu tine! S-au dus visurile urîte! Nu mai speram niciodată! *(Cu cupa în mînă, îi sărută lacom gura.)* Pentru dragostea noastră, pentru bucuria nouă, Cellino!

(Se aude afară un cîntec de tenor acompaniat de chitară.)

CELLINO: Vreo gondolă... Ce nebuni s-au mai rătăcit pe aci?

ALTA *(surprinsă)*: De mult nu s-a mai întîmplat asta... Se abate nebunia pe aci... *(Privesc amîndoi îmbrăţişaţi pe fereastră, nu sînt decît puţin luminaţi.)* Uite-o, e lîngă zid acum... pare un cuib de lumină pe apa întunecată. *(Ascultă amîndoi mult.)*

CELLINO *(își plimbă privirea pe ea):* Cum ești tu?! Nu ești la fel cu toate femeile... Cît te zbuciumi cînd toată lumea petrece... Astă-seară e concert pe Canale Grande... sute de gondole iluminate de torțe tremură pe apă! Numai perechi...

ALTA *(îl dezmiardă, căptușind cuvintele):* Nu sînt la fel! *(Surîzînd senzual:)* Prostule, nici o femeie de aici nu știe să iubească așa cum iubesc eu... *(Își trece mîna, gînditoare, mereu surîzînd, prin părul lui.)*

CELLINO *(o măsoară lacom, pe urmă privește neliniștit pe fereastră):* Flota a plecat direct de la Chioggia?

ALTA *(jucîndu-se cu părul lui):* Da. *(Rămîne pe gînduri.)*

CELLINO *(ingenuu):* A plecat fără mine.

ALTA *(rîzînd și îmbrățișîndu-l):* Oh! Fără tine.

CELLINO: Și care ar fi fost, la urma urmelor, folosul să mă ia și pe mine?

ALTA *(tot rîzînd):* Da! Se duc cei însurați.

CELLINO *(mereu ingenuu):* Eu, drept să-ți spun, nici nu știu să mă bat, mai rău aș încurca poate lucrurile acolo. *(Inconștient:)* Eu sînt născut să iau o șocolată pe zi la Florian și să scriu scrisori de dragoste.

ALTA: O, pentru asta ești bun... *(Rîzînd cu dinți strălucitori:)* Și eu ți-am aruncat pumnalul în mare!

CELLINO: Pumnalul? Îl purtam așa, de fudulie. Nici nu știu să lovesc cu el.

ALTA: Tu nu știi să rănești decît cu ochii. Dar rana făcută de tine nu se vindecă niciodată, Cellino...

CELLINO: Dar, fără răutate... Nici nu-ți închipui, Alta, femeile mă învinuiesc că le înșel. Eu nu înțeleg cum...

ALTA: Ha-ha-ha! Nu înţelegi cum?

CELLINO: Da, nu înţeleg.

ALTA *(sărutîndu-l cu drag)*: Dar eşti un mincinos, prostule!

CELLINO: Ei bine, Alta, n-ai dreptate, crede-mă că n-ai dreptate... Eu mint femeile? Dar unde e păcatul? Şi dacă le-aş spune adevărul? Cînd mi s-a dat mica Diata, mi se părea că am s-o iubesc o veşnicie... După o săptămînă eram obosit de ea.

ALTA *(cu şăgalnică iertare)*: Te-ai îndrăgostit de mătuşa ei?

CELLINO: E atît de bună mica Diata, că n-aş fi vrut s-o mint. I-am spus a doua zi că am înşelat-o, cum... cînd şi cu cine... *(Candid:)* Ei bine, crezi că a fost mai fericită?

ALTA: Probabil că nu.

CELLINO: De loc! Altă dată... aveam în braţe o fetiţă fragedă şi proaspătă ca o madonă... Îmi spunea că sînt Dumnezeul ei. I-am spus că sînt un mare ticălos... i-am spus toate ticăloşiile mele... socoţi că m-a crezut? Socoţi că m-a crezut, Alta?

ALTA *(se joacă, prinsă, cu el)*: Eşti ticălos, Cellino... Eşti ticălos... Eşti cel mai fermecător ticălos din Veneţia... Nebuniile şi capriciile tale au înnebunit toate femeile.

CELLINO: Dacă mă iubesc, ce sînt eu de vină?

ALTA *(întins, fără să vrea)*: Cîte femei ai iubit? Cîte femei ţi-au trecut prin braţe?

CELLINO: Nu ştiu, multe!

ALTA: Toate femeile din Veneţia?

CELLINO *(adorabil)*: Nu ştiu dacă toate... am fost multă vreme la Paris cu Veiner, la ambasadă.

ALTA *(pisică sentimentală)*: Te-au iubit franţuzoaicele?

CELLINO: Nu știu...! O dată regina Maria Antoaneta m-a făcut să cîștig cincizeci de mii de ducați de aur la jocul de cărți la Trianon.

ALTA *(arcuit):* Și pe urmă te-a adus înapoi la Veneția nevasta lui Danini? Se topea de dorul tău?

CELLINO: Dar bărbatul ei era procurator pe atunci și, ca să scape de mine, m-a trimis tocmai dincolo de Constantinopol, pe gurile Dunării, lîngă împărăția rusească.

ALTA: Însă și de acolo te-a adus nevastă-sa înapoi. *(Îi răstoarnă capul pe spate, îl privește lung în ochi... și, iar cu o drojdie de neliniște:)* Ascultă, de mine ți-ai amintit vreodată?

CELLINO: Da.

ALTA *(cu o fericire șubredă):* Cum? Cînd?... De multe ori?

CELLINO: Da.

ALTA *(curioasă, cu un lamentabil neastîmpăr):* Spune-mi, cînd?

CELLINO: Cînd am venit din Orient. Toată lumea vorbea de tine... Erai la teatrul San Benedetto. Am venit și eu să te văd.

ALTA: Ah! Și cum ți-am părut?

CELLINO: Te mai îngrășaseși... Te lăsasem o copiliță slabă, negricioasă. Acum parcă erai un fruct copt... Toți bărbații îți urmăreau mișcările lacomi. *(Îi sărută umerii.)* Ah, umerii și brațele!

ALTA *(cu ochi arși, prinsă în copcile iubirii):* Și mai cînd ți-ai adus aminte de mine?

CELLINO: De multe ori.

ALTA: Spune-mi. *(Rugătoare și gravă:)* Dar să nu minți... *(Bea tristă tot paharul umilințelor.)* Uite, acum să nu minți!

CELLINO: La Ascensiune... Cînd se întorcea Bucentaurul de la Lido. Erai cu Catina în gondolă. Toată lumea vă bătea cu flori. Credeam că o să se răstoarne gondola.

ALTA *(creşte în ea aluatul amărăciunii)*: Şi mai cînd? ...Spune, cînd ţi-ai adus aminte de mine?

CELLINO: De multe ori, cînd te vedeam la Florian sau la Ridotto.

ALTA *(se joacă, mîngîindu-l)*: Şi ce ziceai?...

CELLINO: Aş fi vrut să te am în braţe...

ALTA *(rîzînd bucuroasă)*: Ha-ha-ha! Şi de ce n-ai făcut-o?

CELLINO: În mijlocul lumii?

ALTA: Da, în mijlocul lumii...

CELLINO: M-ai fi lăsat...? Nu ai fi...?

ALTA *(năpădită)*: Oricînd... oricînd... sărutul tău ar fi fost un dar! *(Lacomă:)* Aşa cum te sărut eu acum pe tine... Numai tu erai în rădăcinile fiinţei mele... Şi cînd rămîneam singură... eram noi amîndoi faţă în faţă. Dar nimeni nu ştia ce e în adîncul meu. *(Îi povesteşte firesc, lui:)* Eram acum cinci ani, la banchetul dat de Catarina Longhi. O sală orbitoare de lux, oglinzi şi lumini. După miezul nopţii, toată lumea îşi pierduse capul. Se ciocneau cupe din toate părţile. Atunci au cîntat violoniştii serenada de Rondeli. Aceea pe care mi-o cîntai tu la Zara, noaptea, sub balcon. Şi parcă mi-a desprins cineva pojghiţa de pe rana inimii. Nu am mai scos o vorbă... Mă durea şi carnea, şi sufletul... Două ceasuri am rămas aşa, pierdută, cu ochii nemişcaţi, cu buzele răsfrînte. Tîrziu, episcopul Ronji, care era alături de Catina, m-a întrebat: „De ce eşti tristă, *siora* Alta? Uite o cupă de Tokay auriu." „O băutură care să mă facă să uit, monseniore.

O cupă din Lethe!“ Mi-a răspuns, zîmbind: „În Veneţia găseşti oricînd o cupă de otravă. Uitarea o cauţi în dragoste nouă“... Căpitanul de fregată, Gracci, ameţit de băutură, îşi plimba mîinile pe sub rochiile mele. Mi-am încleştat pumnii în umărul lui. „Aldo, sînt a dumitale, dacă acum, numaidecît, mă iei în braţe ca pe-o pradă şi alergînd mă duci aşa... pe braţe, la dumneata acasă... sau pînă la mare, ca să mă arunci în valuri...“

CELLINO: Toată cetatea a vorbit de nebunia asta a ta.

ALTA *(într-o cămaşă de foc)*: Nu ştiu... nu pot să mai înţeleg nici eu. *(Sfîşiată de un spasm de durere:)* Ca să te uit... pentru tine... Ca să te uit, Cellino. Tu ai fost întîia şi singura mea dragoste. *(Îl sărută apăsat pe gură.)*

CELLINO *(vrea să-i desfacă rochia...)*.

ALTA *(într-un joc, întîrziat voluptuos)*: Mă mai ţii minte?

CELLINO: Acum eşti o grenadă plină de sevă... grea de soare. Dar atunci erai o biată fetiţă, care ţineai tot timpul ochii închişi şi te roşeai...

ALTA *(vie, înveselită)*: Ha-ha-ha! Ţineam ochii închişi şi mă roşeam? Şi...

CELLINO *(privindu-i sînii)*: Aveai nişte sîni mici ca două mere crude. *(Îi sărută prin stofă sînii.)* Şi şolduri!... Şolduri n-aveai de loc! *(Îi cuprinde şoldurile lacom, îşi umple braţele cu ele.)*

ALTA *(ispititoare, cu ochi grei)*: Şi încă...

CELLINO: Nu-ţi mai spun nimic, pentru că ai vrut să mă uiţi.

ALTA: Să te uit? Să te uit pe tine, Cellino?... Dar cu cît căutam să fug de tine, cu atît simţeam mai mult că numai pe tine te iubesc. Pe tine...

Numai pe tine... *(Cu o nemărginită sinceritate:)* Acum înţeleg că m-am dat de nevoie, m-am dat de milă, m-am dat din duioşie şi recunoştinţă, m-am dat din desperare... ori din sfială... dar n-am dorit niciodată... carnea mea n-a înflorit dornică decît pentru tine, Cellino. *(Îi vorbeşte ţinîndu-l în braţe.)* Am fost a ta şi sînt a ta de totdeauna... Alege-ţi sînii ca altădată... *(îi dăruie strînşi între coate, un sîn e cu totul afară)* palpită numai pentru tine... *(Îşi sfîşie haina de pe sîni, înfiorată de voluptate.)* Răscoleşte-mi trupul întreg, frînge-mi braţele şi mijlocul... pentru dragostea nouă... *(Se zvîrcolesc îmbrăţişaţi, ea îi răstoarnă capul pe spate, îl priveşte lung.)* Gură dragă, gură fără seamăn de frumoasă, eşti a mea din nou... ochi mari... *(ca sub bolţi de patimă şi tristeţe)* ochi frumoşi, golul vostru întunecat... mi-e mai drag decît toată înţelepciunea lumii.

SCENA 2

ALTA, CELLINO, O VOCE DE AFARĂ

VOCEA DE AFARĂ *(vocea Faniei, oarecum înnăbuşită, dar alarmată, de dincolo de uşă): Siora... siora, sior* Pietro!.. Vine *sior* Pietro!...

ALTA *(dintr-o mişcare, sînt amîndoi în picioare):* Pietro!

CELLINO *(încremenit, o priveşte, se privesc năuciţi).*

VOCEA DE AFARĂ *(speriată):* Vine *sior* Pietro!

ALTA *(buimăcită, îngrozită, nu se poate aduna):* Nu... nu... e peste putinţă... a plecat cu flota! E peste putinţă! *(Arzînd, spre cea de afară:)* Fania, te înşeli, nu se poate să fie.

VOCEA DE AFARĂ *(stăruitor):* Cunosc gondola... E Nicola la lopată, în picioare... La colțul Arsenalului... Îi luminează torța fața...

CELLINO *(se zbate ca o sălbăticiune încolțită):* Ce mi-ai făcut?... Ce mi-ai făcut!... *(Izbucnind deznădăjduit:)* Ah, cum ai putut să minți atît de hain, femeie vicleană?!

ALTA *(refăcîndu-și grabnic îmbrăcămintea):* Crede-mă, era vorba să plece... Toată flota trebuia să plece.

VOCEA DE AFARĂ *(neliniștită):* *Siora*, gondola a trecut de aripa Arsenalului... *Siora*, Pietro este în picioare lîngă Nicola.

ALTA *(nefericită):* Înțelege, toată flota trebuia să plece...

CELLINO *(pierit):* Ai mințit și minți și acum... *(Cu o deznădejde și cu o sinceritate fără ură:)* Ah, am știut totdeauna că ți-e sufletul un nod de vipere! *(Bîjbîie cu mîinile.)* Negru a fost ceasul cînd m-am încrezut în tine! *(Vrea să-i ia mîinile.)* Ascultă...

ALTA *(într-o fierbere care o năucește):* Lasă-mă... lasă-mă! *(Spre ușă:)* Fania, ce gondolă e aici?

VOCEA DE AFARĂ *(speriată și mai mult):* Nici una, i-ați spus lui Giorgio să nu aștepte... să vie mîine dimineață.

CELLINO *(paralizat acum de groază):* Ce cîinoasă prefăcută! *(Cu un rînjet îndurerat, și totuși fără ură:)* Tare trebuie să fii mîndră de mîrșăvia ta! *(Cu un spasm și cu un scîncet înnebunit:)* Cum am putut să mă încred în cuvîntul tău? *(Caută de prisos:)* Pumnalul meu... *(Se frînge că nu mai are nici atît.)*

ALTA *(zguduită):* Ți-am aruncat pumnalul? *(Cu un cheag de nădejde:)* Fania, vezi, nu se îndreaptă spre Arsenal?

VOCEA DE AFARĂ: A trecut de poarta Arsenalului... Vine încoace... *Sior* Pietro este în picioare, rezemat cu bărbia în spadă.

ALTA *(deznădăjduită, bîjbîind cu mîinile):* Nu e nici o scăpare... Crede-mă, crede-mă, n-am vrut asta. Nu mai văd nimic... Mi-e inima pe jeratic, şi mintea mi-e orbită de flăcări... Sfîşie din mine părerile de rău...

CELLINO *(pierit, părăsit în voia soartei):* Fiece cuvînt al tău nu e decît minciună şi teatru neruşinat. Ah, mai spune-mi tu mie, tu, că eu sînt un ticălos...

ALTA *(tresare înjunghiată, îi ia calmă şi aiurită mîinile):* N-am minţit. *(Cu privirea năucită:)* Te voi scăpa! Ascultă, de jur împrejur e numai mare... sîntem ca într-un turn, dar...

CELLINO *(nu poate să asculte):* De ce... ai făcut asta? De ce, Alta? Ah, cît ţi-am spus să te gîndeşti...

ALTA: Taci şi înţelege că asta e singura scăpare... Jur împrejur e un brîu de zid lat de o palmă. Poţi sta acolo în picioare... Te prinzi cu mîna de grindă. Nu privi în jos, ca să nu cazi în mare. Fania, caută cheia jos şi deschide...

CELLINO *(cu un dispreţ crispat, fără nici un fel de nădejde):* Te-ai înecat acum în propriul tău venin, ca o reptilă. Ah, dacă nu te-aş fi rugat atîta!... *(Are ca un junghi în inimă.)* Dacă... *(Iese, paralizat aproape, prin fereastră.)*

VOCEA DE AFARĂ: Gondola a oprit la punte.

ALTA *(nu poate respira):* Repede... repede... Ai să scapi... Am să te scap! *(Apoi rămîne, mereu aiurită, cu privirea îngheţată...)*

(Intră Pietro.)

SCENA 3

ALTA, PIETRO

ALTA *(în timp ce Pietro umblă agitat prin încăpere):* N-a mai plecat flota?

PIETRO: Va pleca fără mine... *(o lămurește)* am fost întîi acasă și mi s-a spus că ai plecat să dormi aci în chioșc.

ALTA *(încă resimțindu-se de zbuciumul de adineauri):* Nu înțeleg nimic.

PIETRO *(tras de alte ape):* Și eu înțeleg tot atît de puțin ca tine, Alta... *(După un răstimp:)* Republica e pierdută... Putregaiul se prăbușește... *(Amar:)* Stăpîna mărilor... *(Azvîrlă spada într-un jilț.)*

ALTA *(fără să priceapă ceva):* Dar bine!...

PIETRO *(aprig):* De doi ani, vasele Republicii sînt atacate... jefuite, de o mînă de pirați îndrăzneți ca lupii.

ALTA *(neliniștită, toată frămîntată):* Ei bine, știam... știu...

PIETRO: San Gabrielle, cu o mie două sute de baloturi de stofă, a fost capturată lîngă Lido. *(De necrezut:)* Lîngă Lido...! Ca lupii, au îndrăznit să se apropie de porțile cetății.

ALTA *(nu are ce face cu mîinile):* Dar toate astea le știu, și tot nu înțeleg nimic.

PIETRO: Ei bine, după doi ani de consilii și paraconsilii...

ALTA: Republica ți-a încredințat o flotă, cu care să cureți marea de pirați...

PIETRO: O flotă? O flotă! Crezi tu, Alta? Pe hîrtie... douăzeci de nave pe hîrtie, și astăzi după amiază, la Chioggia, cînd trebuia să se formeze flota, am primit nouă vase... mari și late... nouă... lemn vechi... putred... Tunuri ruginite,

pînze sfîşiate. Vechituri cumpărate pe apucate. *(S-a oprit în fața ei.)* Am rămas îngrozit... De la trei după amiază pînă la şapte seara am trecut de pe vas pe vas... O ticăloşie fără seamăn! *(Umblă din nou prin casă.)* Republica e pe ducă. Alta... nu mai e cinste, nu mai e omenie... Înşală magistrații... senatorii... jefuiesc proveditorii... Veneţia e azi jumătate din şarlatani şi jumătate din destrăbălaţi.

ALTA *(agitată)*: Bine, dar cum s-a întîmplat de n-ai plecat? Cum?

PIETRO *(căutînd să se liniştească)*: La opt seara am cerut dogelui să convoace Consiliul de zece... avînd de făcut comunicări importante... La nouă s-a întrunit consiliul... lipsea numai Alviso Mocenigo. Am cerut să asiste şi Danielo, proveditorul general al Arsenalului. Două ore le-am arătat situaţia flotei. M-au ascultat îngroziți dintîi, pe urmă abătuţi. Danielo zgîria cu pana pe hîrtie... La urmă m-am ridicat în picioare, l-am privit în adîncul ochilor și i-am spus răspicat: „*Sior* Danielo, în doi ani ţi s-au încredinţat pentru flotă douăzeci şi patru de milioane de ţechine". Se uită la mine, alb ca de ceară. „*Sior* Danielo, bunicul dumitale a distrus o flotă turcească în Bosfor, tatăl dumitale a rezistat doi ani la Canea... Fratele dumitale a murit sfîşiat de acelaşi obuz care mi-a rupt şi mie două coaste. *(Aspru, aprig:)* Dar dumneata eşti un ticălos, care ar trebui să fie aruncat în mare ca un cîine gîtuit." S-a ridicat în picioare şi a vrut să-mi răspundă... dar nu m-am mai putut stăpîni, şi l-am pălmuit.

ALTA *(încremeneşte cu braţele ridicate)*: L-ai pălmuit?

PIETRO *(cu o scădere intimă):* Da... Consiliul a ținut apoi o ședință secretă... și mi-a luat comanda... I-au dat-o lui Elmo... *(cu un surîs înrourat)* prietenul meu cel mai bun... Și el a primit... L-am întîlnit apoi pe cheiul Schiavonni, ieșea de la consiliu. *(Mereu scăzut, omenesc și îndurerat:)* I-am spus: „Elmo... ai primit comanda?" „Da." „Dar știi de ce mi-au luat-o mie?" „Pentru că se tem de tine." „Atunci, de ce ai primit-o?..." Nu mi-a răspuns nimic. *(Moale:)* I-am spus: „Îți doresc izbîndă, Elmo. Dar mai cu seamă îți doresc prieteni — așa cum ți-am fost eu ție, și nu tu mie..."

ALTA *(care tot timpul a ascultat absentă):* Și acum?...

PIETRO: Și acum, s-a isprăvit... *(Dezarticulat:)* Mi-a mai rămas un singur lucru pe lume... *(la marginea existenței lui, simplu)* Alta... tu...

ALTA *(mereu buimăcită):* Dar bine... *(Pe urmă îi arată întrebătoare haina lui, sfîșiată.)*

PIETRO *(lămurind):* Cînd urcam puntea pe Fanciero. *(Spre ea:)* Tu ești singurul lucru pe care îl mai am pe lume, ultimul refugiu. *(Înciudat ca un copil:)* M-a trădat și Elmo! Mi-era ca un frate... Venind pe canal, am simțit, cu ochii topiți în noapte, prăbușirea tuturor visurilor mele. S-a isprăvit... Animalele rănite caută adăpost să moară... Dă-mi mîna, Alta... Tu ești singurul lucru care mi-a rămas pe lume.

ALTA *(cu o gîngăveală aiurită):* Dar Pietro... dar...

PIETRO *(surîs bun):* De ce ești atît de neliniștită?... Nu-i nimic, prietenă... dragă... Trebuia să se întîmple și asta o dată... Veneția, pe care am iubit-o, pe care ai mei au apărat-o o mie de ani, mă trădează... Dă-mi mîna. *(Zguduit,*

dar stăpînindu-se:) Și prietenii! *(Cu ochii umezi:)* Elmo era ultimul! Oamenii aceștia discută cu cifre, cu partide, cu tot felul de gînduri nemărturisite, și eu în loc de vorbe mi-aș smulge inima ca s-o arunc pe masa pe care ei aruncă cifrele.

ALTA *(nu se poate încă regăsi):* Dar!... Ce lovitură!

PIETRO: Am iubit Veneția prea mult. M-a înșelat ca o simplă curtezană.

ALTA *(tresărind încleștat):* Te-a înșelat!

PIETRO *(oftează):* Dar să nu mai vorbim de morți. Veneția e moartă. Să vorbim de noi mai bine. *(Se apropie cald de ea.)* Acum sîntem noi.

ALTA *(rîzînd artificial):* Sîntem noi... ascultă... Hai să pornim pe canaluri, Pietro... Asta ți-ar face bine... să ieșim în gondolă.

PIETRO *(mirat, cu ochi mari):* În gondolă?

ALTA *(cu un plîns pătimaș):* În gondolă... Să plutim toată noaptea... Vom uita totul.

PIETRO *(uimit, cu umeri înalți):* Alta, sînt eu un om care are nevoie de uitare? *(Crispat, simțindu-se trupește întreg, din cap pînă la picioare:)* Nu vreau să uit nimic... Vreau numai...

ALTA *(destrămat):* Uite, ar fi minunat... De mult n-am mai făcut asta... Haide, Pietro.

PIETRO: Nu... nu, scumpo... nu de plimbare am nevoie, ci de reculegere. Vom rămîne aci. *(Ghemuit ca într-un cerc:)* Tu nu-ți închipui cu cîtă nerăbdare așteptam să mă văd aici... în colțul nostru. Afară, oriunde, e Veneția. Aci sîntem numai noi... Sîntem singuri, ca niște exilați de bunăvoie.

ALTA *(tot mai puțin stăpînă pe ea însăși, își caută enervată șalul, lui îi aduce pelerina...):* Nu... nu... să mergem... să mergem, Pietro... Haide...

PIETRO *(surprins):* Prietenă dragă, tu-mi porţi grija mai mult decît eu însumi... Dar nu înţelegi că nu mi se poate dărui nimic altceva mai bun decît colţul ăsta ascuns, ferit de ei... colţul ăsta şi apropierea ta...? Pe canaluri răsună chitara... la Procuraţie e bal... Pînă aci se văd torţele de la grădina publică, unde e serbarea de noapte. De altfel, Nicola s-a şi înapoiat cu gondola... S-a dus să se culce. E numai Fania aci, care a rămas să doarmă în vestibul.

ALTA *(năucită, şi-a pierdut cumpătul, se clatină):* Nu mai e nici o gondolă jos?... Nu se mai poate?... *(Pierde şirul vorbelor.)*

PIETRO *(îi ia mîna):* Nicola trebuie să şi fi trecut de colţul Arsenalului... Vine mîine dimineaţă. *(Tulburat:)* Ce e neliniştea asta, Alta? Pari bolnavă.

ALTA *(pierdută):* A plecat gondola.

PIETRO *(o priveşte lung, bănuitor).*

ALTA *(pierită):* Nu mai e jos nici o gondolă?

PIETRO *(îi urmăreşte mişcările cu o privire dură, tăioasă ca o lamă):* Alta... ce e neliniştea asta?

ALTA *(straniu, căci nu mai e de loc stăpînă pe ea):* Eu neliniştită? *(Hohoteşte strepezit.)* Ha... ha... ha... eu neliniştită? Dar sînt foarte calmă, *(rîde iar)* mai calmă decît totdeauna, foarte bine, nu mai mergem... *(Aruncă anapoda pelerina şi şalul.)*

PIETRO *(s-a sculat în picioare, caută cu privirea, sub pornirea unei bănuieli groaznice):* Alta... a fost cineva aci?

ALTA: Dar... nimeni... Pietro... Ce gînd! *(Rîde din nou, sacadat, de parcă un fierăstrău ar tăia din ea; îl ia de gît.)*

PIETRO *(îi pătrunde în umeri un sfredel):* Alta, a fost cineva aci?

ALTA *(vocea îi sună fals ca sticla):* Nimeni... nimeni... Ascultă, Pietro! *(Ca și cînd ar vrea să spuie ceva, șovăie, tace cîteva clipe, pe urmă, cu o deznădăjduită rugăminte, din începutul sufletului:)* Haide, Pietro, haide să ne plimbăm! Și mie, și ție ne este rău. Haide, Pietro!

PIETRO *(privește din nou în jurul lui, tot corpul îi e încleștat):* A fost cineva aci... *(Vede cupele.)* E cineva aci... Ce sînt cupele acestea două?... Ce e neliniștea ta? *(Bănuiala se încolăcește în jurul lui ca un șarpe.)*

ALTA: Am să-ți lămuresc totul, dar... *(luptă cu ea însăși, și deodată, ca un apel liniștit la o supremă instanță într-un plan)* dar mai întîi, să mă crezi.

PIETRO *(înnebunit, căutînd, mergînd aproape spre fereastră):* Alta, e cineva aci!

ALTA *(deasupra oricărei realități):* Ți-ajunge cuvîntul meu?

PIETRO: Alta, cere-mi orice... cere-mi să-ți aduc orice, de la capătul pămîntului, orice... dar nu mă minți! *(Groaznic de violent, dar înnăbușit:)* Nu mă minți! *(Închide ochii de groază.)* Nu, nu e cu putință. *(Se crispează de furie.)* Ar trebui pălmuit cu sabia de-a valma orice trecător... Cetatea întreagă ar trebui arsă... Ar trebui întoarse pe dos cu cleștele toate inimile, ca să fie smuls de acolo viermele ascuns al prefăcătoriei... Ar trebui înfierați cu fierul roșu, de la naștere, cu cîte un cap de vulpe pe piept, toți copiii! *(Cu o nouă răbufneală de furie, ca o încălecare de trăsnete:)* Ar trebui strivită sub teascul tălpii orice frunte omenească, să se amestece sfărămăturile de

oase şi creier, ca să nu se poată pritoci nici peste şapte ani mardaua făpturii omeneşti! *(O priveşte cu o gingăşie sfîşiată.)* Nu... nu... ochii aceştia... gura aceasta... *(Tresare.)* Ah, atunci şacalii puturoşi ai Egiptului ar trebui feriţi de carnea fragedă a fecioarelor de pe aci, pentru ca aceste animale, muşcîndu-le obrajii, să nu se otrăvească şi să nu se descompună.

ALTA *(sigură, prinsă ca de o scîndură de salvare):* Nu e nimeni.

PIETRO *(sufocat la gîndul că e la un pas să piardă şi pe femeia pe care o iubeşte, cu un ton ciudat, frînt şi, ca adineauri ea, cu o deznădăjduită rugăminte):* Alta, e cineva aci!

ALTA *(îi aşază mîinile ei pe umeri, îl priveşte drept în ochi):* Pietro, nu e nimeni. Am să-ţi explic tot, *(îl priveşte stăruitor în ochi)* dar mai întîi trebuie să mă crezi pe cuvînt.

PIETRO *(frămîntîndu-se, căutînd o soluţie desperat, dorind intens el însuşi să fie altfel):* Da... da... spune-mi... ceva.

ALTA *(neînduplecat, stăruitor femeie):* Dar mai întîi să mă crezi pe cuvînt!

PIETRO *(are o răsucire cumplită a întregului corp, pe urmă îşi revine, numai mîna, nestăpînită încă, a sfărîmat cupa pe care o cuprinsese, îi e pumnul însîngerat):* Cred orice, dar spune-mi... spune-mi ceva, Alta.

ALTA: Stai jos! *(Îl cuprinde cu braţul de gît, şi el, zdrobit, cade lîngă ea. S-au lungit amîndoi pe o blană mare, jos. Alta îl priveşte din nou, lung, în ochi.)* Mă iubeşti, Pietro?

PIETRO *(alarmat, îndurerat):* Iubirea mea e nemărginită, Alta. Nu am alte cuvinte să ţi-o pot spune decît cele de pînă acum.

ALTA *(albă):* Atît de mult?

PIETRO *(cu vocea scăzută):* În Veneţia nimeni n-a iubit pînă acum aşa cum te iubesc eu... Alta. *(Cu ochi de mort:)* Acum mă înţelegi?

ALTA *(a zburat undeva un stol de porumbei):* Da... da... te înţeleg. *(Îngîndurată, se joacă, răsfirînd ciucurii unui şal.)*

PIETRO *(firesc):* Mi-e sufletul plin de amărăciuni, Alta, cum e bolnavă marea canalurilor de hoituri... Dar dacă tu eşti lîngă mine şi taci, cade peste el un balsam liniştit şi binefăcător, ca lumina de lună peste cetatea întreagă...

ALTA *(înjunghiată):* Taci!

PIETRO: Cînd te-am văzut dintîi, te-am dorit numai. Abia mai tîrziu am înţeles tristeţea ochilor tăi.

ALTA: Le-ai înţeles tristeţea! Singur le-ai înţeles tristeţea.

PIETRO: Pentru că nimeni nu te-ar fi putut înţelege în cetatea asta desfrînată şi fără suflet... Trăiai între ei, dar erai străină. Ah! Cînd îmi aduc aminte de Gallambero...

ALTA *(topită de durere):* Taci! Taci!

PIETRO: Cînd am văzut tristeţea fără margini, dezolată, a ochilor tăi în faţa obrăzniciei de care nu te apăra nimeni, mi s-a încleştat mîna pe pumnal.

ALTA: Ai scăpat Veneţia de cel mai groaznic bandit. Înspăimîntase lumea.

PIETRO *(cu dispreţ amar):* Veneţia? Dar cetatea aceasta merită bătaia lui de joc. Nu pentru nenumăratele lui asasinate şi-a pierdut capul... descreieratul acela... ci pentru că te-a privit necuviincios.

ALTA *(zîmbind tristă):* Dar atunci nu ne cunoşteam cu adevărat... Abia ne vorbisem de cîteva ori.

PIETRO: E adevărat că nu ne cunoşteam, nici nu ştiam cît de puţin ne cunoşteam. Cîte s-au schimbat de-atunci şi cît ne-am apropiat! Erai pentru mine o simplă femeie. Astăzi eşti totul! *(Surîzînd îndepărtat:)* Ce ambiţii îmi frămîntau sîngele atunci cînd te-am cunoscut! Ce sete de luptă şi de glorie! Acum, cînd totul e zadarnic şi pustiu, nu doresc altceva decît iubirea ta lîngă mine... învăluitoare. Acum înţeleg că singurul lucru adevărat mare pe lume e dragostea!

ALTA *(încleştat, s-a ridicat într-un genunchi)*: Pietro, crezi într-adevăr în dragoste?

PIETRO: Eu trebuie să cred în ceva, Alta. *(A spus asta cu o convingere neocolită şi definitivă, de condamnat la moarte. Alta tresare din tot corpul, îngheaţă, i se măresc ochii.)*

ALTA *(întreabă palidă)*: Şi mă iubeşti pe mine? *(Cade iar.)*

PIETRO: Nu ştiu dacă e numai asta!... Dar dacă simţămîntul acesta, pe care nu-l am nici pentru Dumnezeu, este iubire, atunci te iubesc. În tot pustiul gîndurilor mele eşti numai tu. Mîna ta pe braţul meu îmi mîngîie sufletul. *(După un răstimp, cînd vede, uimit, înfiorat:)* Ţi-s ochii umezi, Alta?

ALTA *(zarii s-au aruncat)*: Ce punte neomenească, a suspinelor, leagă sufletele noastre?! *(Căci se aude un zgomot afară, ca şi cum ar fi lunecat obosit piciorul cuiva. Alta tresare, ascultă înfiorată, Pietro nu observă, căci tace, căutîndu-se.)*

PIETRO *(neliniştit, se apleacă să-i sărute mîna, Alta i-a scos pumnalul, pe care el îl mai purta la centură)*: Mă iubeşti, Alta?

ALTA: De ce te îndoieşti?

PIETRO: Pentru că nu merit iubirea ta.

ALTA *(întoarce capul spre el):* Tu? Nu meriți tu să fii iubit?!

PIETRO: Bunătatea ta e nemărginită! *(Se apleacă pe mîna ei, sărutînd-o.)*

ALTA *(pătimaș):* O! Meriți ca nimeni pe lume, pentru cugetul tău... pentru inima asta frumoasă, care dă tot, fără să ceară nimic... Pietro... sufletul meu... sufletul meu e al tău pentru totdeauna, pentru toate viețile care vor mai veni.

PIETRO *(cu ochii în lacrimi):* Sufletul tău unic... *(Cu ochi de oțel înmuiat:)* Monada mea!

ALTA *(caută să-l lovească):* Pietro, în adîncul sufletului meu tulburat de toate vîrtejurile... în adîncul sufletului meu este o apă limpede, neajunsă de nici o privire, de nici un gînd... Pe undele ei tremură... fără trup... numai chipul tău.

PIETRO *(se strînge lîngă ea):* Spune-mi tot... mi-s buzele arse... Mă iubești, Alta?

ALTA *(tace toată, albă).*

PIETRO *(înfiorat):* Alta, mă iubești?

ALTA *(după un răstimp):* Da... sufletul meu ar muri de durere fără tine.

PIETRO *(își îngroapă fața în palma ei, încet-încet; ea, care e în stînga lui, caută să-i înfigă pumnalul în spate. Cînd a zis „da", Pietro s-a aplecat pe mîna ei. Ea a ridicat pumnalul. În clipa aceea întoarce el capul și-i vede mîna ridicată. Are o încleștare a corpului, o lucire în ochi groaznică. Privirile li se întîlnesc, fulgerîndu-se. Răsucit, e gata s-o lovească. Pe urmă, privirea lui are un zîmbet de dispreț nemărginit, de descurajare, de înduioșare asupra propriei lui soarte, se întoarce de tot cu fața în sus... își rupe haina*

la piept... și-i arată, cu un dezgust nemărginit, de sinucigaș, locul unde să lovească): Nu așa. În inimă... *(Își apleacă tîmpla de-a lungul brațului. După ce a lovit, Alta vrea să iasă înaintea lui Cellino, care a sărit înăuntru.)*

ALTA *(cu fața descompusă ca o mască, cu brațele în jos, arătîndu-i ce sacrificiu a făcut).*

CELLINO: Din ce am scăpat... *(Iese. Femeia rămîne înghețată, i-a căzut pe brațe numai mantila lui.)*

ACTUL III

După douăzeci de zile. Același interior în palat ca în actul întîi. Pietro e într-un jilț mare, cu spătar de piele. Are pieptul bandajat și se vede că nu poate mișca decît foarte greu brațul drept, slujindu-se numai de stîngul. În fața lui — măsuță pe care e un joc de șah, cu figuri sculptate. Alta, pe un scaun, mult mai mic, joacă șah cu el.

SCENA 1

ALTA, PIETRO

PIETRO *(foarte palid, foarte obosit, adînc preocupat, încruntat, atent la joc):* Șah...!

ALTA *(la fel de palidă, nervoasă, are ceva exasperat în truda ei de a juca. Peste amîndoi, parcă trece un suflu de nebunie concentrată, ca într-un ținut devastat):* Regina...! *(A mutat.)*

PIETRO *(mereu atent la joc, răspunde cu altă mișcare, fără să mai vorbească).*

ALTA *(face mari sforțări să poată juca, după un timp răspunde și ea, crispat, nervos, cu altă mișcare).*

PIETRO *(ridică un cal și îi caută multă vreme locul).*

ALTA *(s-a ridicat și-i potrivește pernele lui, el fiind însă atent numai la joc, pe urmă revine la locul ei. Îl privește lung și-i spune cu un soi de dezná-*

dejde): Pietro, trebuie să te faci bine... Vreau să mă ucizi cu mîna ta...

PIETRO *(examinînd mereu situaţia):* De ce?

ALTA: Pentru că vina mea nu poate fi spălată decît prin sînge...

PIETRO *(atent la joc, mutînd):* Nu eşti de loc vinovată... Nu ai făcut decît să urmezi legea ta de vierme... *(O avertizează:)* Regina...!

ALTA *(sfîşiată de durere):* Pietro, îngăduie-mi...

PIETRO *(liniştit ca reflexele de lumină prin ceaţă):* Ţi-aş fi recunoscător dacă ai evita să-mi mai pronunţi numele... *(Pe urmă, încruntat uşor:)* Parcă m-ai plăti cu un ban vechi care nu mai are circulaţie...

ALTA *(frîngîndu-şi mîinile, înnebunită de gîndul imposibilului):* Nu e cu putinţă ca tot ceea ce a fost să nu se fi întîmplat totuşi? În visul greu... în clipa morţii, uneori spaima este atît de mare, că te trezeşti, şi totul se termină. Aş vrea în clipele astea o lovitură de sabie şi spaima ca o minune, care să mă scoată dintr-un vis al morţii...

PIETRO *(cu un surîs de dincolo de lume):* La fel m-am gîndit şi eu după cele trei zile de friguri şi neştiinţă de mine însumi. Căci aşa mi-a spus Nicola, că au fost trei zile de neştiinţă şi călduri... Pînă noaptea tîrziu mi-am repetat, înnebunit de o nădejde fără sens: „Dacă ar fi un vis"... *(A mutat iar.)* Regele...!

ALTA *(face o sforţare, vrea desperată să joace, mută un pion.)*

PIETRO: E o mişcare fără nici un sens... *(Dur:)* Dacă nu poţi fi atentă... lasă-mă să joc singur, ca pînă acum...

ALTA *(nu se mai poate stăpîni, îngrozită):* Cum poţi să joci de dimineaţa pînă seara şah, singur?

PIETRO *(cu o concentrată deznădejde, căutînd locul unei figuri):* Trebuie să joc şah... Îmi ţine toată fiinţa amorţită... E ca un haşiş. Altfel, ar trebui să gîndesc... Nu vreau şi nu trebuie să mă gîndesc... Trebuie să fiu mort, fără să fi murit. *(Studiază jocul.)*

ALTA *(aşteaptă, apoi îl priveşte lung şi, copleşită de propria ei crimă, parcă acum ar descoperi-o):* Ah, în pieptul acesta am înfipt un pumnal! *(Cu o înnebunită deznădejde:)* Nu, nu am fost eu... adevărata eu.

PIETRO *(cu o nesfîrşită oboseală):* E singura faptă bună pe care ai făcut-o...! Pentru asta îţi sînt recunoscător... Neputinţa trupului, şi chiar durerea, m-au împiedicat la început să gîndesc... *(Surîde stînjenit.)* E ruşinos, dar, oricît ai fi de voinic, febra te înmoaie, te împiedică să vezi limpede. Ţi-e şi cerul gurii sălciu, şi mintea coclită. Pielea ţi-e uscată, şi inima ţi-e uscată şi ea... Febra asta, datorită pumnalului şi stîngăciei tale, mi-a salvat mintea. Altfel, dacă aş fi descoperit dintr-o dată toată prăbuşirea, dezordinea s-ar fi produs nu în piept, ci în creier. Aş fi alergat prin piaţă, aş fi ucis pe oricine întîlneam în cale, aş fi dat foc cetăţii! *(Se uită iar la joc.)* Mută...

ALTA *(trudindu-se, deznădăjduită, să poată juca):* Regina...!

PIETRO *(nervos):* Mişcarea este greşită...

ALTA *(reia exasperată):* Da. *(Amîndoi se concentrează asupra jocului. După un timp, ea îi spune halucinată:)* Pietro, trebuie să mă ucizi. Vreau să mor de mîna ta... Vreau să-ţi arăt locul unde să loveşti, aşa cum mi l-ai arătat tu mie...

PIETRO *(atent la joc):* Dacă e vorba despre femeia care mi-a fost nevastă, pe care am iubit-o, e de prisos... Aceea e moartă de mult. E mai moartă decît dacă nu s-ar fi născut vreodată... Iar dacă este vorba despre dumneata, care ești o îngrijitoare plină de bunăvoință, nu văd de ce să te ucid. În orice caz, m-ar plictisi să te lovesc cu sabia sau cu pumnalul... *(A mutat.)*

ALTA *(crîncen nefericită):* Pietro...

PIETRO *(așteaptă ca ea să mute):* Îți repet dorința mea să nu-mi mai pronunți numele. Am și alt nume pentru toată lumea. Vrei să muți?

ALTA *(caută, fără să izbutească, să se concentreze):* Da. *(Mută greșit și-și dă seama.)* Pot să refac mișcarea...?

PIETRO *(iritat, dar măsurat în mînia lui):* Dacă nu poți fi atentă la joc... ești liberă să pleci. Te rog lasă-mă singur...

ALTA *(cu o voință crîncenă, își înfige unghiile în carne):* Ba da... ba da... *(Urmează încă vreo două mutări și schimburi de figuri, pe care ei le fac foarte atenți.)* Șah...!

PIETRO *(examinează mult situația și mută):* Da...

ALTA *(o clipă atentă):* Mat...

PIETRO *(caută o ieșire, apoi se convinge că a pierdut):* Mulțumesc.

SCENA 2

PIETRO, ALTA, NICOLA

NICOLA *(intră foarte prins de ceea ce trebuia să facă, răspunde greu la privirea întrebătoare a lui Pietro):* Nu e nici la Trevizo... Vila Mariani

este închisă... Nu e acolo decît un bătrîn paznic și femeia lui... Vila nu e locuită decît vara... Cavalerul Marcello Mariani nu a fost în această vilă de doi ani...

PIETRO: La Brenta?... Ei au și acolo un palat de vară...

NICOLA: Am fost ieri din nou... Am sărit în grădină și m-am ascuns după o statuie... Un ceas, am pîndit spre palat... Nici o mișcare... E închis și acolo...

PIETRO *(stîrnind)*: Aci, în Veneția... la palatul Mariani, ai mai fost?

NICOLA *(cu umeri de uriaș încăpățînat)*: Am acolo doi oameni care pîndesc cu schimbul.... Am vorbit și eu ieri cu un servitor, cu care am băut într-o bodegă de pe Mercerie... Mi-a spus același lucru ca și ceilalți... De trei săptămîni n-a mai dat pe acasă... Din cele ce mi-au spus toți... și după socoteala mea, trei zile după întîmplarea din pavilion a fost tot timpul în casă, apoi a plecat într-o seară, întovărășit de doi bărbați... Nimeni nu știe unde.

PIETRO *(ascultă nervos, nemulțumit, parcă descurajat)*: Ai cercetat și palatul marchizei Caratesta? Poate să-l fi ascuns ea...

NICOLA: Am și acolo, printre servitori, un om care mă va înștiința... Dacă vine pe acolo, într-un sfert de ceas știu...

PIETRO *(cu o ardere lăuntrică)*: Unde ar putea fi, de nu poți tu, Nicola, care te-ai descurcat prin Constantinopol, să-i dai de urmă?

NICOLA *(nemulțumit de el însuși)*: Îmi spusese ieri un prieten că acest cavaler avea un cazino al lui propriu, undeva prin grădinile de la Zuecca. Am fost azi și l-am descoperit... Nu a mai fost de douăzeci de zile nici pe acolo...

PIETRO: A trecut carnavalul... Nu se mai poartă măşti... Ar fi acum mai uşor de găsit în Veneţia...

NICOLA: Aseară am luat din nou toate teatrele în cercetare... teatrul San Moissi era aproape gol... la San Samuelle am stat cam un sfert de oră... La Opera bufă la fel... Dincolo, la Operă, era în foaier o mare bancă de faraon, pe care o dădea un abate... Erau şi jucători mascaţi... şi mi s-a părut că unul dintre ei ar fi cavalerul Marcello Mariani... L-am urmărit... Pe urmă am văzut că nu este el...

PIETRO *(a căzut pe gînduri, descurajat)*: Bine, Nicola... poţi să te duci...

(Nicola iese.)

ALTA: Pot să întreb?

PIETRO *(întrerupe încleştat)*: Nu...

ALTA *(cu o desperare dîrză)*: Vreau totuşi să ştiu... L-ai căutat pe acel om şi îl cauţi mereu cu stăruinţă?... Cu ce gînd?

PIETRO *(tace, pe gînduri, nu vrea să răspundă)*.

ALTA *(aşteaptă un timp; apoi, hotărîtă)*: Sînt singură răspunzătoare de actele mele... *(Cu silă:)* Acel biet nemernic a fost un bob de nisip, un gunoi întîmplător, o gîză otrăvită... care mi-a stricat tot sîngele... *(Arată inima.)* Răul este aci... şi aci trebuie să loveşti în plin...

PIETRO *(preocupat de altceva, doar ca o paranteză severă)*: Cît timp vom mai fi împreună, doresc să nu-mi pui niciodată vreo întrebare care să depăşească îndatoririle dumitale, de îngrijitoare benevolă.

SCENA 3

ALTA, PIETRO, NICOLA

NICOLA: Doi nobili de la *Seigneurie* vă roagă să-i primiţi...

PIETRO: N-ai spus că nu primesc pe nimeni...?

NICOLA: Le-am spus. Stăruie să fie primiţi...

PIETRO *(cu privirea arsă şi dîrză):* Nu are să intre nimeni... nu primesc pe nimeni, oricine ar putea fi...

NICOLA *(umbrit):* Le voi spune, *signor.* *(Iese. Revine, totuşi, speriat.)* Este inchizitorul de stat, întovărăşit de un medic. A trebuit să-i las jos în vestibul...

ALTA *(a devenit mai palidă, nu poate respira).*

PIETRO *(tulburat şi el):* Şi ce vrea?

NICOLA *(uriaş, stînjenit):* Consiliul de zece a hotărît să facă o anchetă asupra împrejurărilor în care s-a întîmplat nenorocirea din pavilion... Aşa mi-au spus.

PIETRO *(iritat):* Ce-i asta? *(Vrea să se ridice din fotoliu, furios.)* Ce-i interesează pe ei întîmplările din casa mea?

NICOLA *(cu privirea întoarsă):* Toată cetatea vuieşte... Cred că doctorul pe care l-am chemat acum trei săptămîni a vorbit în oraş...

PIETRO *(mînios):* Nicola, ai să-mi lămureşti numaidecît purtarea dumitale... De cîte ori am fost rănit pînă azi?

NICOLA *(liniştit):* De cînd sîntem împreună, de cinci ori...

PIETRO: Şi ce doctor m-a îngrijit?

NICOLA *(cu simplitate):* Nici un doctor... Eu singur...

PIETRO: Atunci, de ce ai chemat de data asta doctorul?...

NICOLA *(pronunță cuvîntul* „signora“ *cu oarecare stînjenire): Signora... Signora*, cu care v-am îngrijit în noaptea aceea, a vrut să cheme doctorul încă de a doua zi... Eu m-am împotrivit... V-am spălat amîndoi rana... am pus leacurile pe care le știam... Am vegheat amîndoi cu rîndul... Trei nopți... și trei zile, *signor*, n-ați dormit de loc... După trei zile, rana părea că merge mai bine... A cincea zi a început să se înrăiască... Nu m-am mai putut împotrivi, și am chemat un doctor... Pe cel mai bun... Văd că a fost priceput... Văd că a vorbit și prea mult. Ce să le spun domnilor din vestibul?

PIETRO: Că aci, în camera asta, nu calcă nimeni...

NICOLA *(neliniștit acum): Signor*, este inchizitorul de stat...

PIETRO *(ferecat în el însuși):* Oricine ar fi...

NICOLA *(șovăie o clipă): Signor...*

ALTA *(înspăimîntată):* Inchiziția de stat poate să aresteze chiar pe doge... Trebuie să-l primești pe inchizitor...

PIETRO: Ascultă, Nicola, era o vreme cînd ascultai numai de mine...

NICOLA *(inimă de stejar):* Nici azi nu e nimeni altcineva între cer și ființa mea...

PIETRO: Inchizitorul de stat nu va intra aci.

NICOLA *(cu umerii sus, cu privirea dreaptă, cu vocea moale, știe ce spune):* Nu va intra...

PIETRO *(oprind pe Nicola în prag, cu o voce mai concesivă, ca să-l cruțe măcar pe el de o grea încercare):* Nicola, spune-i că-l rog să mă ierte, că azi nu mă simt bine... să vină altă dată...

NICOLA *(din prag):* Da, *signor*. *(Cei doi rămîn singuri; așteaptă încordat. Nicola se întoarce.)* Mi s-a dat acest bilet, *signor*.

PIETRO *(dur şi liniştit):* Citeşte-l, Nicola.

NICOLA *(citeşte):* „Ţinînd socoteală de starea sănătăţii excelenţei-voastre, renunţăm deocamdată la examinarea şi interogatoriul propus. În numele legii însă, vă cerem să daţi o declaraţie cu privire la împrejurările rănirii excelenţei-voastre."

PIETRO *(furios):* În numele legii?... Dar ce am eu cu legea lor? Ce amestec are legea lor aci? *(Cu o încleştare nervoasă, surîde nervos.)* Foarte bine... Nicola, declară pentru mine că, plin de amărăciune din pricina modului în care cei zece şi Veneţia s-au purtat cu mine, dezgustat de oameni şi de Republică, am încercat să-mi curm viaţa... *(Iar se răzgîndeşte.)* Nu, trebuie să scăpăm de ei odată. Dă-mi aci, pe această măsuţă, hîrtie de scris... *(Nicola îi dă hîrtie şi cerneală, el scrie cu dreapta, încet, cu multă dificultate...)* Nicola, dă inchizitorului de stat această declaraţie.

(Nicola iese.)

ALTA *(abătută):* Vrei să mă ucizi cu generozitatea ta? *(Cu ochii în lacrimi, dîrză:)* De ce nu vrei să mă ucizi cu spada?

PIETRO *(încruntat):* Nu.

ALTA: Ştii bine totuşi că această tortură e şi mai greu de îndurat.

PIETRO *(uşor şi rece ca moartea însăşi, înscrisă într-un act):* Nu mă interesează în nici un fel ceea ce simţi sau nu simţi dumneata... În orice caz, nu e în intenţia mea să-ţi sporesc sau să scad ceea ce dumneata numeşti suferinţa dumitale...

NICOLA *(s-a întors):* Inchizitorul cere şi o declaraţie a signorei.

PIETRO *(mistuit de o ardere, după un timp șovăitor, foarte încurcat):* Vrei să dai o declarație?

ALTA *(tace îndelung, pradă unei frămîntări chinuitoare):* E nevoie?

PIETRO *(caută și el o soluție; apoi, negăsind):* E o simplă formalitate.

ALTA *(trece la masa mare și scrie, apoi dă hîrtia lui Nicola):* Dă-le această declarație.

(Nicola pleacă spre ușă, chiar trece pragul.)

PIETRO *(îl cheamă liniștit, dar energic, înapoi):* Nicola! *(Iar cînd acesta s-a întors:)* Nicola, dă-mi să citesc declarația *signorei.* ***(O ia și citește:)*** „Eu, Alta Gralla, soția contelui Pietro Gralla, am vrut să-mi ucid în mod laș soțul, înfigîndu-i pumnalul în inimă. Cer să fiu judecată și pedepsită conform prescripțiilor legii." *(E tot crispat, cu vocea albă de furie:)* Ai să faci cum îți spun eu! *(Rupe hîrtia în bucăți și-i cere poruncitor și aspru:)* Scrie o nouă declarație.

ALTA *(se duce iar la masa cea mare, și scrie).*

PIETRO *(dictează):* „Eu, Alta Gralla, soția lui Pietro Gralla, mă aflam în seara zilei de... *(Caută.)*

ALTA *(încet, de departe, într-o șoaptă, înecată* ***în*** *deznădejde):* Șaptesprezece februarie.

PIETRO *(îi trece pe obraz o nouă paloare, șovăie o clipă, parcă s-ar frînge la atingerea acestei date precise a unei întoarceri cruciale, apoi tremurat):* ...șaptesprezece februarie, cu soțul meu în pavilionul din parohia San Pietro di Castello. El se întorsese de la Consiliul de zece și era foarte abătut. Coborînd să-mi iau șalul uitat în gondolă, cînd m-am întors l-am găsit pe

soțul meu într-un lac de sînge, avînd un pumnal înfipt în partea dreaptă a pieptului.

ALTA *(se ridică dîrz în picioare)*: E o minciună... Nu pot afirma și semna o minciună.

PIETRO *(cu un surîs parcă de dincolo de lume)*: Nu poți minți? *(O privește arzător.)* Nu ar fi întîia dumitale minciună...

ALTA *(cu o sinceritate deznădăjduită, cu un țipăt intens)*: N-am mințit niciodată...

PIETRO *(o privește lung, înmărmurit)*: Nici atunci cînd îmi spuneai că mă iubești... cu amantul ascuns după o perdea... cu pumnalul ridicat în spatele meu?

ALTA *(cu o limpezime hotărîtă)*: Nici atunci. *(Halucinată parcă:)* Te iubeam atunci... *(și cu o voce scăzută, sfioasă)* te iubesc și acum...

PIETRO *(o privește lung, nedumerit, e în el o ciudată neliniște)*: Semnează această declarație...

ALTA: De ce îmi ceri să dau o mărturie mincinoasă?...

PIETRO: Vreau să semnezi această declarație...

ALTA *(extrem de hotărîtă)*: Nu pot să afirm și să semnez o minciună.

PIETRO *(neliniștit puțin)*: Stărui să semnezi această declarație...

ALTA *(cu o îndîrjire orgolioasă)*: N-am nici un motiv și nu văd ce drept ar avea oricine să mă facă să semnez o declarație mincinoasă. Sînt stăpînă pe viața mea, și dacă nu ai nevoie de această viață, nu mă poți împiedica pe mine să dispun de ea cum vreau eu...

PIETRO *(înfrînt, după o lungă șovăire)*: Atunci, *(scăzut într-o rugăminte albă)* te rog să semnezi această declarație, și dacă o faci, îți voi explica pe urmă...

ALTA *(uimită, nu mai știe ce să creadă, duce mîna albă la tîmplă, tulburată adînc)*: Pietro...

Pietro... *(Şopteşte, cutremurată:)* Mă rogi? *(Constată ca dintr-o altă lume, uimită.)* Tu mă mai poţi ruga ceva... *(Îi dau lacrimile.)* Cît eşti de bun că mai poţi spune un cuvînt care să mi se pară că vine dintr-o altă viaţă... Oh, mai e cu putinţă un sunet ca acesta... *(Se frînge într-un surîs istovit.)* Pietro, poate să urmeze orice... După douăzeci de zile numai, dar atît de departe totuşi, că mi se pare că am pierdut şi amintirea acelei vremi, îmi vine întîia dată acest cuvînt... Ca o pasăre, cît o părere, deasupra apelor, după vijeliile potopului... *(repetă pierdută)* „te rog"... *(Constată zdrobită:)* Mai este cu putinţă deci să mai vie ceva de dincolo de moarte...

PIETRO *(cu voinţă, încurcat totuşi de echivocul clipei):* Te rog... semnează... Îţi voi explica... Te voi lămuri...

ALTA *(nedumerită o clipă, neştiind ce să facă, apoi cu oarecare rigiditate, semnează hîrtia şi i-o dă resemnată şi îndurerată, încruntată).*

PIETRO *(a luat declaraţia, a verificat-o, i-o dă lui Nicola):* Dă această declaraţie inchizitorului de stat... *(Liniştit şi rece către Alta, arătîndu-i un jilţ mai apropiat:)* Te rog acum, stai. Vreau să-ţi lămuresc cît voi putea mai bine de ce te-am rugat să dai această declaraţie... şi poate că ai să mă înţelegi...

ALTA *(acum crispată şi gînditoare, nu vrea să se aşeze):* E de prisos... Acum am înţeles... De cîteva clipe am înţeles...

PIETRO: Bănuiesc că nu.

ALTA *(mîngîind îndurerată gongul rece, ca să-i simtă şi mai mult răceala):* Nu vrei să se afle... Ai suferit în mîndria ta de bărbat... Nu vrei să se ştie... De aceea am semnat... Eşti prea

orgolios și nu vrei să se descopere că ai fost înșelat, cum spui tu...

PIETRO: N-am spus asta... N-am fost înșelat...

ALTA *(iar nedumerită)*: Dar atunci?

PIETRO: Aș fi putut spune cel mult că am fost mințit, dar n-am spus nici asta... Am să-ți explic...

ALTA: Nu vrei să se afle că ți s-a întîmplat și ție ceea ce li s-a întîmplat altor bărbați, disprețuiți de ceilalți, care cred că lor nu li se poate întîmpla asta... Atît e în joc... și nimic altceva decît atît...

PIETRO: E poate puțin și din asta, dar foarte puțin... Negreșit am fost și eu mințit, și cel mințit este totdeauna ridicol... Cel căruia i se pune piedică pe la spate și cade provoacă rîsul celor de față... Ca și cel căruia i se atîrnă scrumbii de haină... Aci e o parte din suferința celui încornorat și mințit mereu...

ALTA *(vrea să protesteze)*: Pietro, ard toată, ca într-o cămașă de foc... Înțeleg ce greșeală de neiertat am săvîrșit... Am făcut o întîmplare de bîlci și zvon dintr-o taină a noastră, pînă la care nu trebuia să ajungă decît priviri înțelegătoare și gînduri gingașe. Iubirea noastră, pe care tu o vreai, așa cum spuneai mereu, izolată în înălțime, am dat-o pradă bîrfelilor prostești și grosolane.

PIETRO: Nu, nu e vorba de minciună și de astfel de ridicol... Dacă n-aș fi fost decît un soț încornorat, ar fi fost ușor de tot... Aș fi găsit o asemenea dezlegare, că acel care a îndrăznit să mă mintă ar fi înțeles îngrozit că nu e de glumit cu mine... Rîsul ar fi înghețat pe buze nu numai actorilor presupusei comedii, ci ar fi împietrit și pe fața spectatorilor amatori

de rîs... În privința asta, nici o teamă... Nu am stofă de bărbat mințit, nu numai de nevastă și amant, dar nici măcar de gondolierul pe care-l iau de pe chei. Nu că nu aș putea să fiu mințit o clipă, dar după sfertul de oră de farsă pe socoteala mea ar veni drama răfuielii, care ar restabili lucrurile. Victima este de multe ori ridicolă, dar peste acel sfert de oră aș aranja eu lucrurile ca să nu mai fiu victimă... N-avea nici o grijă, nici dumneata, nici amantul dumitale n-ați fi rîs multă vreme... iar Veneția și mai puțin.

ALTA: Ridicol? Nu-i adevărat, tu nu poți fi un astfel de bărbat.

PIETRO: A fost cu totul altceva...

ALTA *(neștiind ce să gîndească)*: Cu totul altceva?

PIETRO *(dezarticulat)*: Am crezut în tine... Nu în vorbele tale, ci în ființa ta.

ALTA *(înfiorată)*: Pietro...

PIETRO: Am crezut în tine... Nu m-ai înșelat, ci m-am înșelat... și asta rupe totul în mine azi...

ALTA: Ce să înțeleg de aci?

PIETRO: Ai fi putut să-mi placi ca femeie, fără să am încredere în tine... Ai fi putut să fii nevasta mea, fără să pun temei pe tine... Poți să mîngîi cu plăcere o fiară, fără să uiți că este o fiară. Sînt soți care își doresc soțiile atît de mult, că fac mari sacrificii materiale și morale pentru ele, fără să-și facă iluzii asupra lor. Ei știu că vor fi mințiți, alții știu sigur că sînt mințiți, dar gustă cu deliciu atît cît le poate dărui clipa... O slăbiciune, o infirmitate, adesea îi ține legați de o anumită femeie, și ei acceptă situația cu resemnare și luciditate... Iau lucrurile ca niște filozofi... Aș da tot aurul

meu să fiu şi eu în cazul acestor bărbaţi, pe care acum mai ales îi înţeleg prea bine...

ALTA: Nu trebuie să spui tu asta.

PIETRO: Pricepe: dacă totul se prăbuşeşte în mine azi, nu e pentru că am fost minţit sau înşelat, cum spuneai tu... ci fiindcă **m-am înşelat...** m-am înşelat singur, înţelegi?

ALTA: De ce iei totul asupra ta?...

PIETRO *(arzînd în toată fiinţa lui lăuntrică):* Da, m-am înşelat, şi astăzi ai putea să-mi arzi pieptul cu un fier înroşit, dar n-ai ajunge pînă la veninul acestei **nedumeriri... Cum** a fost cu putinţă... totul?

ALTA: A fost o otravă care mi-a încălzit sîngele, care mi-a aburit gîndirea. Omul acela...

PIETRO: Nu, încă o dată, amantul nu joacă nici un rol în gîndurile mele... E adevărat că la început am avut şi eu bănuiala asta, dar numaidecît apoi am văzut limpede... Chiar mă gîndisem o clipă **să-ţi** cer ca **în declaraţia** pe care o dai să nu pomeneşti nimic despre un bărbat străin în această întîmplare...

ALTA: Atunci?

PIETRO: Să nu fie de loc vorba că **m-ai înşelat,** ca să zicem astfel... Să reiasă din declaraţia dată inchizitorului că ai vrut să mă omori numai aşa, din... *(caută şi enumeră rărit, cu gura coclită de silă)* din perversitate... din ură... din motive de neînţeles...

ALTA *(uimită):* Şi?

PIETRO: Şi mi-am dat seama că nici asta **nu** e cu putinţă.

ALTA *(pe gînduri):* Atunci, e într-adevăr altceva? Ce ar putea să fie?

PIETRO *(încearcă, zguduit ca de o revelaţie, să se ridice, cade iar învins):* Tocmai faptul că am

fost nevoit să recurg la o minciună îţi dă măsura înfrîngerii mele... Ca să vă ucid n-ar fi fost nevoie să recurg la o minciună... Am urît — atîta lucru poţi să convii — toată viaţa situaţiile tulburi şi false... şi iată că acum accept să mă acopăr cu o minciună... să mă refugiez într-o situaţie falsă... Numai acest fapt singur, şi mă face să mă simt umilit de parcă s-ar tîrî lipitori pe mine... Să te rog, să-ţi cer atît de stăruitor să minţi ca să-mi uşurezi situaţia îţi arată cît de slab sînt. Cît de ridicol m-am amăgit totdeauna că sînt altfel de om, că sînt afară din rînduri. Nu, acum e limpede, n-am recurs pînă acum la minciună, numai fiindcă nu fusesem pus la nici o încercare adevărată... Acolo unde eram lovit pînă acum, nu mă resimţeam... Eram în stare să răspund limpede şi înzecit. Vînătorul de cristal de pe piscurile Alpilor se caţără fără frică pe cele mai ameţitoare stînci... Pare că dispreţuieşte moartea... Este însă numai sigur de piciorul lui. Cînd îl apucă furtuna pe lacul Lemanului, el, care nu ştie să înoate, cuprins de spaimă, îşi pierde toată bărbăţia şi devine laş... Dimpotrivă... pe marea cea mai înfuriată eu mă simt liniştit şi sigur de mine... Privesc totul în faţă... A trebuit să viu aci, între oameni... ca să-mi cunosc mărginirea şi să mă recunosc atît de slab ca să recurg la mijloacele dezgustătoare ale laşităţii... Iată ce ai făcut din mine... Da, te-am rugat să dai acea declaraţie neadevărată, şi încă nu îndrăznesc să arăt de ce te-am rugat să depui o mărturie mincinoasă pentru mine...

ALTA: Dar dacă nu este în joc cinstea ta de soţ... dacă nu acesta este motivul acestei arderi din tine, ce poate să fie altceva?

PIETRO: Să-ţi mai spun? Cum ne-am putea înţelege?... Şi nu ştiu ce aş mai putea dori să ştiu de la tine. *(Şovăie.)* Totuşi, ţi-am cerut complicitatea în schimbul lămuririi şi, oricît de greu îmi e acum, trebuie să-mi ţin cuvîntul... *(Caută cîtva timp.)* Ar fi totuşi o posibilitate care ar înlesni orice explicaţie şi ar uşura discuţia între noi... Dacă ai putea să legi din nou un fir, unul singur dintre nenumăratele fire care ne legau înainte...

ALTA: Aş fi nesfîrşit fericită să pot găsi o rază de lumină care să mă ducă prin întuneric spre tine. *(Cade în genunchi.)* Pietro, dacă este cu putinţă să îndrept o parte cît de mică din răul pe care l-am făcut, te implor, arată-mi ce trebuie să fac...

PIETRO *(şovăie multă vreme, o priveşte atent şi, în sfîrşit, îi răspunde cu vocea moale)*: Spune-mi de ce, de ce anume ai făcut asta? De ce, avînd de ales, mi-ai preferat pe acel tînăr?

ALTA *(care aştepta încordată întrebarea lui, se frînge)*: Pietro, mă sfîşie toate părerile de rău, dar dacă încerc să lămuresc ceva, îmi dau scama că acum sînt prea încleştată ca să pot vedea în mine, ca să am curajul de a judeca. Nu e cu putinţă. Sînt prea arsă de friguri ca să pot gîndi mai adînc.

PIETRO *(tot cu vocea moale)*: Ai avut desigur motive puternice ca să faci asta... Oricare ar fi ele, arată-le lămurit... Nu mă cruţa... Numai dacă mi-ai da un răspuns aci, mintea mea chinuită ar găsi o potecă spre un luminiş de linişte.

ALTA *(caută mult):* Nu știu... Nu pot să văd acum nimic limpede în mine... Nu pot să-mi adun gîndurile, nu pot găsi cuvintele. Vederea acelui om, din nou, pe neașteptate, a fost pentru inima mea ca arsura unui fulger.

PIETRO *(care așteaptă înfrigurat):* Alta, caută... caută mult, oricît de greu ar fi răspunsul.

ALTA *(cu dezolare, îngîndurată):* Nu știu, nu pot să văd nimic. Ar trebui să se întîmple ceva neașteptat poate, ca să mă pot limpezi.

PIETRO: Răspunsul acesta al tău îmi întărește motivul deznădejdii mele și îmi sporește tristețea... *(Rupe un fir din franjurile pernei.)* Dacă ar fi fost în tine ceva puțin de tot din femeia închipuită de mine... din femeia care am crezut că ești... ai ști. *(Sec și aspru:)* Nici în drojdia amărăciunii mele nu te mai găsesc. *(Constată abătut:)* Nu poți să-mi ajuți în nici un fel.

ALTA: Și totuși, nu aș vrea să trăiesc decît ca să te ajut, dacă mai e cu putință în vreun mod oarecare. Pentru asta nici măcar nu-ți cer să nu mă mai disprețuiești.

PIETRO *(revenind, răsucit în el însuși):* Caută în tine și vezi de ce mi-ai preferat pe acel bărbat. Îmi este cu adevărat superior?

ALTA: Nu l-am preferat... Acolo unde ești tu în inima mea, nu e preferință.

PIETRO *(cu o amară ironie):* Bine, atunci să coborîm mai jos de acest loc, unde nu e preferință. În panica asta în care m-a aruncat fapta ta, nu mai știu nici măcar unde să caut motivul răului, ce rotiță în ființa mea s-a rupt de multă vreme, fără să bănuiesc... Nu ne cunoaștem niciodată îndestul... Trăim alături de noi înșine cu ființa noastră urîtă, părîndu-ne

firesc să fie așa, cum ni se pare firesc să ne întovărășească propria noastră umbră.

ALTA: Nu înțeleg ce vrei să spui... Ești cel mai puternic suflet pe care l-am întîlnit și e în tine o perfecțiune care mă umilește... și admirația mea pentru acest suflet e ceea ce mă tîrăște după tine...

PIETRO: Nu la suflet mă gîndeam... să coborîm mai jos... Mai sînt și lipsurile trupului, și ele sînt cele mai grele, căci ele ne fac viața cu neputință alături de cei pe care îi iubim. Sufletul tot nu poate face nimic împotriva unui miros neplăcut al pielii, de pildă... Poți să calculezi cu dibăcie distanța pînă la Sirius, dar în același timp să fii nesuferit din pricină că nădușești...

ALTA: Pietro, ce vrei să spui...?

PIETRO *(o privește puternic în ochi)*: Te rog spune-mi, e în mine ceva respingător, de care eu nu-mi mai pot da seama?... Am fost un nesimțitor, ani de zile, și tu m-ai îndurat cu o suferință dospită?

ALTA *(uimită)*: Cum te poți gîndi la asta?

PIETRO: Fapta ta m-a aruncat în vîrtejul tuturor îndoielilor... Te rog încă o dată, spune-mi...

ALTA *(mereu uimită)*: Cum să răspund la asemenea întrebare?

PIETRO *(stînjenit, dibuind)*: Știu că asemenea lucruri nu se spun niciodată. *(Deznădăjduit:)* Niciodată. Ele merg lîngă tine ca o umbră invizibilă pînă la mormînt, dîndu-ne așa, ca o aură neagră de urîciune și ridicol, tocmai prin neștiința noastră... Înțelegi acum ce ajutor mi-ai da deschizîndu-mi ochii...

ALTA *(fără șovăire)*: Îți repet că o asemenea întrebare e fără sens.

PIETRO *(îndîrjit şi stînjenit în acelaşi timp):* Şi eu îţi repet că ştiu cît de greu se mărturisesc asemenea lucruri... Sau le spun rareori părinţii, şi eu am fost singur... Nimeni nu spune cuiva puternic şi cam prea sever, cum se pare că sînt eu, că are o respiraţie încăroată... Dacă aş fi fost mai slab, asemenea lucruri mi s-ar fi spus, cine ştie, în batjocură... Spada mea a fost poate aci duşmanul meu, dacă m-a împiedicat să aflu adevărul...

ALTA *(sigură de ceea ce spune):* Nu era aci nici un adevăr de aflat... O femeie — ca şi un bărbat de altfel — observă asemenea lipsuri înainte de a se decide să-şi lege viaţa de un bărbat... Eu, mai ales, nu aş fi suportat lîngă mine o zi măcar un astfel de logodnic, cu atît mai puţin un soţ.

PIETRO *(senin şi amar în acelaşi timp):* Mi-e teamă că tocmai admiraţia pe care pretinzi că o ai pentru ceea ce numeşti tu sufletul meu să nu te fi făcut prea indulgentă şi primitoare la început... aşa încît ceea ce ai primit întîi îngăduitoare să nu-ţi fi devenit cu timpul de neîndurat.

ALTA *(tresare):* Nu...

PIETRO *(într-un haos al deznădejdii şi al orgoliului, o imploră):* Atît cît cred că ar mai putea să dăinuie în mine din ceea ce ai fost, Alta, te rog să mai crezi şi tu în cel care am fost, Pietro Gralla... Anume, să crezi că, deşi pustiit în fiinţa mea, mai sînt încă atît de puternic ca să pot primi în faţă drept, ca totdeauna, un răspuns... oricare ar fi el, numai să fie adevărat... şi că merit un răspuns adevărat...

ALTA: Pietro, mi-a plăcut întotdeauna apropierea ta, şi dacă te-ai depărta ţi-aş simţi lipsa.

PIETRO *(rămîne mult pe gînduri, caută chinuit):* Ascultă, e între noi o diferenţă de vîrstă de cincisprezece ani... *(Surîde stînjenit.)* Mă găseşti un bărbat bătrîn?... Sînt un om sfîrşit pentru dragoste?

ALTA *(îşi apropie faţa de faţa lui):* Eşti un soare la ceasul cel mai înalt al zilei.

PIETRO *(surîde rece):* Te rog nu aduce în această convorbire un termen care ar putea arunca o urmă de bănuială asupra sincerităţii tale... Gîndeşte-te adînc şi răspunde cu măsură...

ALTA *(cu privirea dreaptă):* Acesta e răspunsul meu gîndit... Nu mai sînt eu atît de tînără ca să fiu nevasta ta.

PIETRO *(a rămas pe gînduri, apoi caută, mereu torturat):* Nu aş vrea să trec drept un fanfaron. Poate că am înşelat aşteptările tale... Nu ştiu... aci nimic nu mai poate fi exprimat. Dar eu vreau să ştiu totul... *(Hotărît şi grav în întoarcerea frazei:)* Spune-mi, sînt mai puţin bărbat decît acel tînăr?... *(Surîde stînjenit.)* Ar putea să fie aci o cauză gravă de neînţelegere.

ALTA *(cu ochii limpezi):* Ai putea să fii soţul unei fecioare de şaptesprezece ani.

PIETRO *(bănuitor):* Vrei să spui că pentru o altă femeie aş fi un soţ mulţumitor, dar nu pentru tine anume? Vezi, sînt fel de fel de preferinţe intime, în faţa cărora trebuie să ne închinăm... Ar fi o explicaţie şi mi-ar înlesni mie să-mi regăsesc şi să adun tot restul împrăştiat în mine fără noimă...

ALTA *(dintr-un preaplin sufletesc):* Am vrut să-ţi spun adineauri că meriţi să fii soţul unei

fecioare de şaptesprezece ani... Aş vrea să ştii că regret că la şaptesprezece ani eu nu am avut norocul să întîlnesc un bărbat ca tine... Alta ar fi fost viaţa mea...

PIETRO *(stăruind)*: Cred că n-am fost ridicol batjocorindu-l pe acel tînăr, că n-am fost un fanfaron inconştient. Că n-am fost şi eu — cum să zic? — un caraghios fudul, ca atîţia bărbaţi *(şovăie, surîde scăzut)* încornoraţi.

ALTA: Cum poţi să întrebi asta?

PIETRO: Ar avea multă... foarte multă importanţă, căci dacă ar fi aşa, atunci înseamnă că ar mai putea fi şi alte împrejurări în care să mă comport ridicol şi nătîng. *(Se întunecă şi se strînge în el însuşi.)* Aci e pîrghia morţii.

ALTA *(îl priveşte cinstit)*: Pietro, nu trebuie să te mai frămînţi atît... nu au nici un sens îndoielile tale... M-ai întrebat şi ţi-am răspuns cu toată fiinţa mea... În această împrejurare n-a fost vorba de nici o preferinţă... Îţi repet... eşti bărbatul pe care şi-l poate dori orice femeie... Ce vrei să fie superior, cum zici, la acel om? Privirea ta ageră, mersul puternic, braţul tău voinic, făcut să pedepsească, dar şi să frîngă un trup de femeie, nu le poate avea acel nevolnic... *(Îl priveşte lung, aşteaptă un răspuns, care întîrzie.)*

PIETRO *(simte adînca ei sinceritate, stă mult în cumpănă, şi pe urmă vrea parcă să se ridice, simte din nou muşcătura ranei, nu mai găseşte nimic, dar refuză să accepte, căci îndoiala a biruit în el)*: Rămîne totuşi posibilitatea ca tu însăţi chiar, sinceră fiind, să nu-ţi dai seama limpede de aceste lucruri... Să le vrei numai să fie aşa cum le arăţi acum. *(Se frînge deznădăjduit.)* E de prisos... Nimic, nimic nu-mi

poate ajuta... Ceea ce a destrămat din greșeală o femeie nu mai poate face tot ea... *(Cu capul întors, privește într-altă parte, arde mereu mocnit.)*

ALTA: Nu te pricep de loc... Parcă ești nemulțumit că ți-am respins îndoielile tale neîntemeiate.

PIETRO: Tocmai asta mă nimicește... Dacă aș fi fost numai un om nechemat pentru iubire, ar fi o descoperire care mi-ar înnegri inima. Aș renunța firește la dragoste pentru totdeauna, dar restul ființei mele ar rămîne în picioare... aș fi, în ceea ce sînt, mîntuit.

SCENA 4

PIETRO, ALTA, NICOLA

NICOLA *(intră cu o colivie, firește diferită de cele de pînă acum, dar cu același porumbel)*: *Signor*, am găsit din nou aceasta în grădină.

PIETRO *(în prima clipă furios)*: Iar a început această femeie...? Spuneai că atît timp cît am fost... *(își mușcă buza)* că în sfîrșit, de vreo trei săptămîni nu s-a mai primit nici o scrisoare...

NICOLA: *Signor*, într-adevăr cît timp ați fost în stare mai gravă nu s-a adus în palat nici o astfel de colivie...

PIETRO *(îngîndurat)*: Nicola, nu ați putut descoperi în ce chip ajung aceste colivii în grădină?... V-am spus să păziți... cu toată grija...

NICOLA: A fost peste tot închis... Porticul a fost supravegheat... Nimeni nu poate pricepe în ce chip ajunge o asemenea colivie aci... Totuși, *signor*, eu am o bănuială...

PIETRO *(mereu mînios)*: Da?

NICOLA: Cred că vreunul dintre oamenii noștri e plătit ca să strecoare această colivie în grădină și chiar în palat.

PIETRO *(izbucnește îndîrjit)*: Aceștia sînt oamenii în care avem încredere, Nicola?... Trebuie să descoperi numaidecît cine e acel ticălos. *(Dar deodată se frînge îngîndurat, ca și cînd un gînd nou i-a interceptat furia. Se vede acum că este ispitit să vadă despre ce este vorba. I se năzărește că în starea în care se află i-ar fi o mare ușurare să cunoască și altă femeie decît soția lui... Are un surîs ca o concluzie amară.)* Nicola, dă-mi scrisoarea. *(Nicola desface biletul de la piciorul porumbelului și i-l dă. Pietro îl citește îngîndurat, apoi izbucnește:)* Nicola, această femeie știe tot ce se întîmplă în casa noastră.

NICOLA: *Signor*, voi face cercetări...

PIETRO: Dă-mi să-i scriu. *(Nicola îi dă să scrie, pe măsuța pe care a jucat șah.)* De ce nu deschizi ferestrele, Nicola, de ce nu deschizi ușa de la *loggia*? *(Iar rămîne pe gînduri. Citește din nou biletul, surîde cu oarecare simpatie, dar cînd să înceapă, mîna i se înmoaie, și din nou crispat:)* Nimic... nimic nu-mi poate ajuta. Nu este nevoie de răspuns. *(Renunță.)* Nicola, ea, care știe toate, după cum vezi, va afla și așa că am plecat. Pînă atunci păstrează porumbelul.

(Nicola iese.)

SCENA 5

PIETRO, ALTA

ALTA *(parcă jupuită de vie, cu ochii aprinși)*: Pietro, chinul acesta al tău mă înnebunește... Spu-

ne-mi ceva... lămurește-mă. Un gînd limpede spus ar fi în mine acum ca un strop de apă căzut pe o piatră arsă. Nu e nimic pe lumea asta ce ți-ar putea reda liniștea?... Trebuie să te privesc la nesfîrșit așa, mistuit de veninul gîndurilor?

PIETRO *(ca de la capătul unui lung drum):* S-a iscat în mine un gol pe care nimic nu-l mai poate umple. Ar trebui să mă pot reda pe mine mie însumi, dar nu mă mai pot regăsi. Ar trebui să mă adun poate din sfărîmături.

ALTA *(cu fervoare):* Nu s-a putut întîmpla nimic ireparabil...

PIETRO *(cu furie și dezgust):* Am intrat prostește într-un joc neghiob, murdar și grosolan măsluit... Asta e. Acum desfac totul, mă trudesc cu întreaga mașinărie, să văd care sînt rotițele rupte... Să văd cum a fost cu putință o asemenea întîmplare de necrezut.

ALTA *(gîndind cu amărăciune la propriul ei destin):* La ce-ți folosesc aceste întrebări fără nici o noimă? *(Cu o nesfîrșită silă:)* Așa e dragostea... Un joc, un joc stupid, murdar și măsluit.

PIETRO *(surîde, de pe poteci înalte):* Vrei să spui că asta numiți voi dragostea? Foarte bine... dacă asta e dragostea, pot să spun că nu mă interesează... că nu mă voi întoarce niciodată în acest joc măsluit... dar am tot dreptul să mă judec pe mine însumi și să mă întreb cum de m-am prins în această încîlcitură de rotițe, cum am putut să fiu, fără să bag de seamă, tîrît atît de mult la vale... *(O privește cu un surîs aspru.)* Ceea ce este grav este nu numai că mi-ai plăcut — și asta este ușor de explicat —, nu numai că ți-am găsit farmec femeiesc, căci e de netăgăduit că ești plină de farmec...

dar am crezut pe deasupra — aşa, fără nici un rost — că eşti şi o ființă întreagă, o monadă, cum îmi plăcea să spun ca un nerod... capabilă de discernămînt, curajoasă, responsabilă în cel mai înalt grad, loială față de ea însăşi şi față de tot ce există pe lume... Înţelegi? Vedeam în tine, în mod uimitor, esenţa femeii însăşi... *(Ars de amintire:)* Te alesesem, uimit de darurile făpturii tale fără seamăn, arbitrul valorilor din viaţa mea. *(Un gest moale cu mîna.)* Acum trebuie să trag toate consecinţele acestei greşeli... să mă supun la toate verificările necesare. Nu intri fără să dai socoteală într-un asemenea joc.

ALTA *(ameţită de mătrăguna amintirii)*: Pietro, cu însumi dacă stau înaintea ta ca o zdreanţă, dacă aştept resemnată hotărîrea legii... este fiindcă am fost la fel victima acestui joc murdar şi măsluit.

PIETRO *(rece şi neînduplecat)*: Josnica ta întîmplare îmi arată încă şi mai mult pe ce drum greşit m-am dus prosteşte... Gîndul că aş putea merge pe aceeaşi cărare alături de tine îmi sporeşte dezgustul de mine şi mă sileşte să mă judec şi mai aspru... Nedrept lucru ar fi să semăn într-adevăr cu tine... şi totuşi, în clipa asta nu văd cum ne deosebim.

ALTA: Cum să îndrăznesc să mă cred asemeni eu tine? Sentinţa faptei mele e de mult primită... Nu pot să uit nici o clipă că eu sînt o ucigaşă... care-şi aşteaptă pedeapsa...

PIETRO *(o priveşte lung, bănuitor)*: Ce vrei de la mine... acum? Ce mai pot face eu pentru tine de aci înainte?

ALTA: Nu despre mine este vorba aci... Pentru mine nu-ţi cer nimic. Voi încerca să mă împac cu

soarta mea... Dar pentru tine... Nu vreau să te mai chinui atît. *(Cu ochii uscați de durere:)* Eu am greșit și nu vreau decît să plătesc, dar vreau ca tu să nu mai suferi atît... Nu trăiesc decît fiindcă am bănuiala că ți-aș mai putea fi de vreun folos oarecare. Fără gîndul acesta, m-aș fi aruncat în mare ori m-aș fi străpuns cu pumnalul din cea dintîi clipă... Am și încercat... Am știut că va trebui să mor și eu, chiar din clipa în care am ridicat pumnalul să te lovesc... Nici nu puteam gîndi alt sfîrșit, și hotărîrea mea era luată atunci cînd erai cu fața în jos; dar ai întors capul.

PIETRO *(cu un soi de furie deznădăjduită)*: Spune tot ce vrei... dar vorbești de prisos... Altădată, orice cuvînt al tău deschidea lacăte și lega toată viața de cîte un sens al lui. Acum vorbele tale sînt fără utilitate, ca niște chei găsite. *(Cu un soi de furie deznădăjduită:)* Cum am putut să te văd altfel decît ești?

ALTA: Trebuie să plătesc... M-am simțit prea bine astfel idealizată... Jocul acesta cu otrava lui îmi devenise de nelipsit... Am făcut o crimă că te-am lăsat să mă înalți atît de sus... pe un tron nemeritat... Poți să mă azvîrli în țărînă din nou, dar nu te mai chinui atît.

PIETRO: Ce mai poți tu să faci acum? Nici măcar nu te găsesc vinovată. Dacă vrei, nu sînt nici eu vinovat, cum nu e vinovat șoarecele că nu e leu.

ALTA *(îndurerată)*: Pietro...

PIETRO: Ce vrei să facă un biet șoarece care s-a crezut leu tot timpul, cînd descoperă că n-are nici coamă, nici piept puternic și mai e și mic pe deasupra?

ALTA *(cu inima caldă):* Pietro, tu ești același bărbat neasemănat pe care l-am cunoscut acum trei ani.

PIETRO *(cu o privire haină, tăioasă):* Cum îți îngădui să spui asta? Cum îndrăznești să mai ai păreri? Nu-i o nebunie să-ți închipui că mai pot lua în serios ceea ce spui tu? Ce te pricepi tu la bărbați? Tu l-ai socotit de bună seamă și mai „neasemănat“ pe acel Cellino.

ALTA *(se frînge îndurerată):* Pietro...

PIETRO *(surîde dezgustat):* Nu poate să fie numai o poftă care nu se mai termină. Tu trebuie să-l crezi desigur, după atîția ani, un ce de neînlocuit... Orice altceva ți s-ar oferi, ți se pare lipsit de preț pentru tine. *(Aspru:)* Nu mă mai interesează ce gîndești tu... Părerea ta ți-ai exprimat-o atunci, cînd într-o clipă de hotărîre, cu pumnalul în mînă, ai ales.

ALTA *(răsucită pe roata imposibilului):* Pietro, cum să te fac să simți tu însuți care e adevărul?

PIETRO *(o privește scurt, aprig):* Dar îl simt... L-am descoperit și continui să-l descopăr în fiece clipă acest adevăr... Îl simt ca pe o cămașă otrăvită lipită de tot corpul meu. *(Zîmbește amar, împinge cu un gest nervos gongul.)* Cînd eram mic, m-am dus să văd la teatrul San Moese o feerie pentru copii. Erau pe scenă fel de fel de personaje încrezute și grotești, ca și numele lor, căci aveau nume răsunătoare și pompoase. Nu erau stînjeniți de nimic, fiindcă în țara aceea de legendă nu erau oglinzi, ca să se vadă fiecare. Către sfîrșitul piesei, un vraci aducea în dar împăratului o oglindă mare, de se vedea omul întreg. Răutăcios, împăratul a poruncit tuturor colaboratorilor lui să se privească în oglindă în fața curții

întregi. Şi astfel, fiecare se vedea cu adevărat întîia dată... Nu ştiu care era trucul teatrului, dar era foarte vesel. Cînd s-a uitat, cel dintîi, generalul Leone cel falnic, a apărut în faţa lui, în loc de leu, o javră de cîine năpîrlit. Omul s-a luat cu mîinile de păr şi a fugit, în hohotele de rîs ale tuturor. Amiralul Vulturul de mare a văzut în faţă o cioară zburlită. Frumoasa florilor se uita prostită la o ceapă degerată, şi toţi rîdeau. Toţi bieţii oameni *(apasă)* simţeau, înţelegi, simţeau întîia dată adevărul şi priveau năuciţi.

ALTA *(copleşită):* Pietro, ce vrei să spui cu asta?

PIETRO: Ei bine, contemplă-mă ca pe un ţap desfigurat, căci şi mie mi-a pus dragostea oglinda ei în faţă şi, iată, acum... văd întîia dată, simt, ceea ce sînt cu adevărat.

ALTA: Nu, nu-i adevărat. Ei bine, eşti acelaşi bărbat măreţ...

PIETRO *(zîmbeşte amar):* Iubirea ta, în felul în care o presupuneam, a sporit prea mult încrederea pe care o aveam în mine însumi, dar şi aşa, dinainte de a te cunoaşte, aveam o prea bună părere despre mine. Mă socoteam din cale-afară de inteligent, cu o judecată sigură, bun cunoscător al oamenilor. Eram grozav de fudul că sînt un bun conducător... Ştiam în cine să mă încred şi de cine să mă feresc. Eram convins că nu confund nasturele de sticlă cu diamantul. Mi se părea că şi alţii îmi recunosc aceste însuşiri! *(Întărîtat:)* Oh, eram nespus de mîndru...

ALTA *(cu un strigăt frenetic):* Acesta eşti... aşa eşti, Pietro. Inteligenţa ta...

PIETRO *(amar):* Inteligenţa mea? Vai de ea dacă a putut să vadă în tine o femeie inteligentă...

ALTA *(surîde cu bunătate):* De ce amesteci inteligenţa în jocul acesta amăgitor al dragostei? Dragostea este vrajă şi beţie, iar inteligenţa omului, ca şi judecata, nu au ce căuta în dragoste...

PIETRO: E după cum vede fiecare. Eu socot că nu iubim numai cu inima sau numai cu alte organe. Iubim cu totalitatea fiinţei noastre. Vorbeai că dragostea este beţie; ei bine, omul inteligent nu se îmbată... *(Se uită la ea lung şi rîde.)* Mă credeam bun cunoscător de oameni, şi iată, am descoperit floarea omeniei într-o asasină.

ALTA *(îngrozită):* Taci... Taci...

PIETRO *(îndîrjit):* Credeam că sînt în stare să judec, că am ochiul sigur şi pot alege răul de bine, că pot discerne unde e meritul, că pot recunoaşte ceea ce e frumos şi loial cu adevărat, deosebindu-se de prefăcătorie şi minciună. *(În clipa aceasta, candelabrul cel mare, florentin,* se *desprinde din tavan şi se prăbuşeşte cu zgomot, la picioarele Altei, care n-a clintit, deşi putea fi ucisă; de altfel, nici unul, nici altul, adînc preocupaţi de cele ce-şi spun, n-au dat atenţie acestui fapt.)* Azi, cînd aş mai vorbi de judecata mea şi de ochiul meu sigur, ar hohoti toată Veneţia.

ALTA: Pietro, în numele Preasfintei, nu vorbi de Veneţia...

PIETRO: După cum vezi, au fost în joc toate funcţiile fiinţei mele gînditoare... necesare şi în alte împrejurări ale vieţii, adică tot ceea ce făcea privirea mea puternică, pasul meu sigur, miezul însuşi al personalităţii mele... Falimentul iubirii, dacă iubire a fost, este şi falimentul minţii...

ALTA *(își mușcă buzele îndurerată):* Dar, Pietro, asemenea însușiri nu joacă nici un rol atunci cînd iubim... atunci cînd un bărbat iubește...

PIETRO: Nu pot accepta acest mod josnic de a considera iubirea... Eu am iubit altfel. Mintea trebuie să ne dicteze ceea ce e de iubit. Bucuriile adevărate ale dragostei sînt bucurii ale minții.

ALTA: Iubirea e oarbă... nu judecă, nu cîntărește cu mintea.

PIETRO: Dimpotrivă, judecă și cîntărește cu mintea, numai că atunci cînd judecă și cîntărește prost nu se observă că și-a jucat prost rolul. Asta-i totul. Abia atunci este nevoie de explicația orbirii. Tu-l iubeai pe acel berbec împodobit fiindcă îl admirai... Pentru ce îl admirai, te privește, dar îl admirai... Simpla poftă nu explică iubirea, ci justifică doar dorința. Fără complicitatea minții nu există iubire. Desigur, e posibil să disprețuim ceea ce iubim, dar acest dispreț e numai umbra care dă valoare luminii. E un dispreț parțial. Fondul adînc rămîne admirația. Ești vinovată că ai admirat un astfel de om, și eu nu pot fi iertat că am prețuit o femeie ca tine. Cît n-aș da să vă văd o clipă alături, bineînțeles după ce voi spune și eu ceea ce am de spus!

ALTA: Ești prea aspru, Pietro... Bieții oameni iubesc așa cum pot.

PIETRO: E posibil ca ceilalți bărbați să iubească așa cum spui tu... dar eu nu vreau să semăn cu ceilalți bărbați.

ALTA: Știi bine, totuși, că iubirea este o vrajă...

PIETRO: Nu credeam că este nevoie să fiu vrăjit ca să iubesc...

ALTA: Și zeii au iubit așa, cu patimă, fără judecată.

PIETRO: Dacă şi zeii au iubit aşa, atunci nu vreau să iubesc la fel cu zeii. Cred însă mai curînd că aşa îşi închipuie oamenii că iubesc zeii... E mai comod... În orice caz, mi se pare că dacă au iubit fără lumina minţii, aşa cum pretind unii oameni că iubesc ei, atunci în clipele acelea, cel puţin, zeii nu mai erau zei, aşa cum matematicianul Newton nu mai era matematicianul Newton în clipele cînd făcea ceea ce face toată lumea.

ALTA: Nu ai libertatea să alegi în dragoste...

PIETRO *(cu orgoliu întors):* Nu e adevărat... Eu am ales. Adu-ţi aminte că eu nu ţi-am spus că te iubesc decît după un an de prietenie... Cu cît mă simţeam mai atras către tine, cu atît simţeam mai mult răspunderea pasului pe care îl fac. La început am cercetat, am şovăit... Eram tot atît de bănuitor ca un negustor care vrea să-şi depuie toată averea la o bancă. După ce am chibzuit mult, după ce am văzut risipite toate nedumeririle, după ce, bănuitor, te-am privit luni şi luni, mi-ai apărut ca frumuseţea însăşi, toată, şi numai atunci te-am rugat să fii soţia mea. Acum văd îngrozit că am chibzuit prost, că am şovăit zadarnic, că am fost un nătîng fără pereche... Şi vrei să fiu mîndru de puterea de pătrundere a minţii mele? Ah, înţelepciunea popoarelor ştie ce face cînd rîde de încornoraţi. Toţi ne merităm soarta.

ALTA: Pietro, sîntem oameni, şi asta e soarta noastră omenească: să greşim.

PIETRO *(întărîtat):* Eu nu înţeleg limpede ce urmăreşti tu... Vrei să susţii că am fost un ins năuc, ameţit, în stare să se amăgească într-atît, încît să vadă într-o femeie de rînd o făptură

unică prin strălucirea și frumusețea minții ei? Ei bine, din punctul tău de vedere pot accepta și asta... Dar cu cît ești mai cîștigată? Ce aș putea urmări și ce trebuie să fac acum, cînd m-ai trezit din amăgeală? Spune... Unde vrei să ajungi? Am crezut că sînt altfel decît ceilalți... Ții să mă readuci în rînduri... Iată-mă readus în rînduri. Aș fi vrut să mă izolez, cu femeia iubită, în înălțime. Actul tău îmi demonstrează că nu a fost aci decît vanitate prostească și închipuire copilărească. Hai, înapoi în rînduri... ca într-un mormînt.

SCENA 6

ACEIAȘI, NICOLA

NICOLA *(deschide violent ușa, intră uluit, de parcă ar fi văzut o arătare, închide cu grabă, trîntit, și abia vorbește de emoție)*: *Signor*, este aci... este jos... în vestibul...

PIETRO *(surprins, nedumerit)*: Nicola, ce vrei să spui? Cine a venit?

NICOLA *(pripit, bîlbîit aproape, abia se stăpînește)*: Acel cavaler... este jos în vestibul... *(Ca să se știe că acum nu-i mai scapă:)* Am închis ușile jos... și am urcat pe scara din grădină.

PIETRO: Este singur?

NICOLA *(ridică din umeri, ca să arate că e uimit și el)*: Singur.

ALTA *(privește de asemeni nedumerită, neliniștită)*.

PIETRO: Ce ți-a spus?

NICOLA *(ridică din umeri)*: Dorește să-l primiți...

PIETRO *(rămîne un timp pe gînduri, întrebînd iasmele din el)*: Cheamă-l aci, Nicola. *(Acesta iese.)*

ALTA *(înfrigurată):* Mă vei lăsa pe mine să-i vorbesc întîi... Sînt fapte care trebuie lămurite acum... Vei fi martor, şi poate vei înţelege... Poate fi aci lumină... şi inima mea avea nevoie de lumină... pentru ca eu însămi să văd în mine pînă în adînc... Vreau să-i vorbesc eu.

NICOLA *(s-a întors, mereu tulburat):* Acel cavaler doreşte să vă vorbească numai dumneavoastră. Spune că nu mai vrea să o întîlnească niciodată pe *signora*.

PIETRO *(se uită lung la ea):* Nicola, adu-l pe acel cavaler aci... *(Către Alta:)* Te rog să ne laşi singuri.

ALTA *(cu o voinţă crîncenă, ca jupuită de vie, totuşi dreaptă):* Nu. Voi rămînc, orice s-ar întîmpla...

SCENA 7

ACEIAŞI, NICOLA, urmat de CELLINO

CELLINO *(intră şi, după ce se înclină în faţa lui Pietro, descoperă pe Alta, tresare şi rămîne cu privirea asupra ei. Este îmbrăcat sobru, cu o mantie neagră pe el; nu mai poartă perucă, faţa îi e palidă, privirea — înfrigurată):* Am venit să dau socoteală pentru ceea ce socotiţi că este de dat socoteală...

PIETRO *(rece):* Ce socoteală doriţi să daţi?

CELLINO *(care priveşte mereu stînjenit spre Alta):* S-ar putea să gîndiţi că sînt vinovat de cele întîmplate, şi în cazul acesta repet că sînt la dispoziţia dumneavoastră... *(Apoi, stînjenit:)* Aş fi dorit totuşi ca să nu mai întîlnesc pe această doamnă... şi mai ales aş fi dorit să vorbim fără ea...

PIETRO *(bărbăteşte, liniştit)*: Eşti atît de bună să ne laşi singuri...

ALTA *(nu ascultă, nu vorbeşte, rămîne nemişcată)*:??

PIETRO *(stăpînindu-şi iritarea, se scuză către Cellino)*: Sînt foarte nemulţumit de această întîmplare... Consideră-o totuşi absentă. Nu e decît un cadavru... Ai vorbit adineauri de o presupusă vină a dumitale... Nici o clipă nu m-am gîndit să te învinuiesc pe dumneata de ceva în toată întîmplarea asta neplăcută...

CELLINO: Poate că totuşi aveţi vreo bănuială asupra rolului pe care l-am jucat în această întîmplare... Aţi avut, cînd am fost aci, cuvinte pline de dispreţ şi ironie pentru ceea ce pe drept cuvînt aţi numit laşitatea mea...

PIETRO: N-am nici un motiv să neg cele ce ţi-am spus atunci. Îţi repet şi azi că lipsa dumitale de curaj în acea zi a fost dezgustătoare, iar pentru felul dumitale de a-ţi trăi viaţa am şi azi cel mai adînc dispreţ... Dar cu atît mai mult nu te pot socoti vinovat de cele întîmplate în seara aceea. În genere, nu văd cum ar fi amanţii preferaţi, vinovaţi faţă de bărbaţii respectivi, bineînţeles cîtă vreme nu au întrebuinţat mijloace nepermise... În ceea ce mă priveşte, niciodată nu am considerat-o pe acea femeie un soi de infirmă care poate fi păcălită, o biată neputincioasă de care poate abuza cel dintîi tînăr lipsit de scrupule... O femeie superioară poate să seducă ea pe cei din jurul ei, dar nu să fie sedusă ca o pasăre cu pene... Toată mîndria mea era ca femeia pe care o doream şi o preţuiam să fie dorită şi preţuită de toată lumea... Nu m-ar fi mulţumit să ştiu că nu mă părăseşte numai fiindcă nu are prilejul, ci tocmai fiindcă, oferindu-i-se

tot, nimic nu o mai poate ispiti în afară de mine...

CELLINO *(a rămas în gol)*: Mărturisesc în clipa asta că...

PIETRO: Nu numai că dorinţele din jurul ei nu mă puteau supăra, dar o clipă dacă aş fi bănuit că nu e virtual în afară de orice şovăire, aş fi căutat eu să o supun la grele încercări... Toată dragostea e un act de preferinţă, credeam eu... restul nici nu merită o privire măcar. Te-a preferat pe dumneata, dumneata ai acceptat... nu văd care ţi-e vina aci. Nu, pentru altceva am trimis să te caute...

CELLINO *(uimit, răsturnat în presupunerile lui, gata să se prăbuşească, se dă un pas înapoi)*: Aţi trimis să mă caute pe mine? *(Nu-şi poate reveni.)*

PIETRO: De trei săptămîni, Nicola te caută pretutindeni... A fost şi la Padua, şi pe Brenta, la Trevizo, apoi la...

CELLINO *(uimit mereu)*: La început, timp de trei zile am venit în fiecare zi în jurul palatului excelenţei-voastre... Cînd am înţeles cum aţi reacţionat, am plecat din Veneţia, copleşit cu totul... Ca şi cînd aş fi auzit glasuri nemaiauzite de mine şi de nimeni pînă atunci. Am fost lîngă Chioggia, la o vie pe care o am acolo, moştenită de la mama mea, aveţi să vedeţi de ce... *(Acum însă revine, mereu surprins şi iritat.)* Dar mai întîi aş vrea să ştiu de ce m-aţi căutat atît de stăruitor.

PIETRO *(nedumerit de tot)*: Iartă-mă, dar n-ai ştiut că te-am căutat?

CELLINO: Nu, nici o clipă. E o descoperire neaşteptată pe care o fac *(nervos)* şi care contrazice totul în mine.

PIETRO *(stupefiat)*: Atunci, venirea dumitale aci?...

CELLINO *(cu un soi de împăcare bărbătească)*: Credeam că înţelegeţi...

PIETRO *(foarte nedumerit)*: Da... în sfîrşit... Mărturisesc totuşi că nu pricep, dar poate că azi nici nu mai văd limpede...

CELLINO *(hotărît, cu privirea arzătoare)*: Aţi convenit că am fost batjocorit aci, aşa cum puţini oameni de vîrsta şi de rangul meu cred că au fost batjocoriţi vreodată... Cu cît m-am gîndit mai mult la felul în care v-aţi purtat cu mine, cu atît mai din adînc a venit răscolirea şi cu atît mai mult am înţeles că trebuie să cer satisfacţie pentru injuria pe care am suferit-o şi pe care nu mai pricep cum am îndurat-o. Dacă vreţi să ştiţi pentru ce nu am fost găsit nicăieri, vă pot spune. M-am dus împreună cu un maestru de arme la acea vie a mea de lîngă Chioggia şi am reluat învăţătura de unde o lăsasem în anii adolescenţei... Conte, credeţi că am dreptul să obţin satisfacţie?

PIETRO *(nu poate răspunde imediat, e prea surprins; i se pare, o clipă, de necrezut, apoi îl priveşte lung, drept în faţă)*: Sîntem alcătuiţi din propriile noastre fapte, cîte sînt şi cum sînt. Dumneata eşti fapta dumitale de azi şi ai deci dreptul să obţii de la mine satisfacţie. Vreau să ţi-o dau întreagă şi oricînd vrei... Pot lupta foarte bine şi cu mîna stîngă, aşa încît acest lucru se poate întîmpla numaidecît... *(Vrea să se scoale, cu oarecare greutate.)*

CELLINO: Nu am nici un drept la o astfel de satisfacţie. Un bărbat ca dumneavoastră nu poate fi obligat să dea personal satisfacţie unui nevolnic ca mine... De altfel, poate că şi aşa, dacă aţi lupta numai cu mîna stîngă, nu cred

că aş avea vreo şansă în această încercare... Nu am îndrăznit nici o clipă să mă gîndesc că veţi încrucişa spada cu mine... Dar sînt gata să lupt cu orice adversar hotărît de dumneavoastră... După cîte ştiu, servitorul dumneavoastră, Nicola, este un bun meşter al spadei... Voi considera ca o mare cinste dacă veţi consimţi să-i cereţi să lupte cu mine, şi dacă el va primi această luptă... Dacă voi izbuti să ies cu cinste din această încercare, voi lupta mai departe pe rînd cu alţi adversari hotărîţi de dumneavoastră, conte, pînă voi împlini şase întîlniri cu spada. Atunci voi socoti umilinţa mea spălată şi, de veţi binevoi, voi încrucişa spada cu dumneavoastră...

PIETRO *(cu o adîncă seriozitate, cu ceva solemn în vorbire)*: Nicola este într-adevăr un mare meşter al spadei, mai bun decît oricare altul care ar putea fi întîlnit în Veneţia, şi deci nu văd de ce ar mai fi nevoie să lupţi după aceea cu alţi adversari. Nu ar fi însă drept să lupţi acum cu Nicola... Acest servitor şi frate al meu mi se pare că te urăşte nespus de mult. Crede-mă, o asemenea încercare nu e la locul ei... gîndesc că mai tîrziu...

CELLINO *(cu faţa dreaptă, hotărît ca izvoarele noi ale vieţii)*: Cu orice preţ, acum, înainte de orice.

PIETRO: Într-o luptă — care poate să fie luptă pe viaţă şi pe moarte, dar trebuie să fie o luptă cinstită — se cuvine să aibă deopotrivă sorţi de izbîndă amîndoi luptătorii.

CELLINO: Nu aveţi nici o teamă pentru viaţa mea... De trei săptămîni de cînd v-am întîlnit, am învăţat lucrul cel mai de seamă pe care-l poate învăţa un om întreg... Că această viaţă nu merită să fie trăită cu orice preţ...

PIETRO *(l-a privit mult timp, foarte mişcat, apoi a bătut gongul, vine Nicola)*: Nicola, cavalerul Marcelo Mariani vrea să obţie satisfacţie cu spada... Eu, deşi onorat de această cerere, nu pot acum să i-o dau... Cavalerul primeşte însă ca să-i dai dumneata satisfacţie în locul meu... *(Îl priveşte mai întîi lung.)* Primeşti să lupţi pentru mine?

NICOLA *(cu modestie sobră)*: Da...

PIETRO: Atunci, veţi lupta chiar aci, sub supravegherea mea... *(După ce măsoară cu privirea interiorul:)* Nicola, dă la o parte aceste scaune şi ia spada mea...

NICOLA: Da. *(Începe să dea scaunele la o parte şi dacă e nevoie chiar jilţul lui Pietro, apoi ia spada.)*

PIETRO: Deoarece îngustimea terenului agravează condiţiile luptei, veţi primi să conduc această luptă în mod echitabil. *(Face semn, şi cei doi încrucişează spadele. Cellino atacă la început. După cîteva angajamente în care a fost mereu în atac, Cellino cedează teren — în clipa în care el e aproape de perete, Pietro opreşte lupta.)* Opriţi... *(Ei revin în mijlocul sălii şi luptă din nou ca mai sus. Mai tîrziu, cînd faza se repetă, Pietro intervine iar.)* Opriţi... *(După cîtva timp, cînd Cellino, care atacase mereu, este uşor rănit:)* Opriţi. Lupta s-a sfîrşit... Mulţumesc, Nicola... Acum te rog îngrijeşte de rana cavalerului...

(Nicola leagă la braţ pe Cellino.)

ALTA *(a asistat la luptă încremenită, cu o privire absentă. Nimic nu se poate descifra pe faţa ei neomenesc împietrită, decît durerea de a fi străină, ţinută departe)*.

CELLINO: Nu pot să-mi dau seama cît de mult m-aţi cruţat... după cum nu am putut să

nu-mi dau seama cît de puternic meşter este acest credincios al dumneavoastră, Nicola... Aş fi totuşi mulţumit, mult mai mult decît mulţumit, fericit, conte, dacă această încercare mi-ar da acum dreptul să vă spun ceea ce niciodată nu mi-ar fi fost îngăduit altfel. Să vă spun cît de zguduit am fost după întîmplarea din acea seară, cînd v-am lăsat cu un pumnal înfipt în inimă... O poartă de moarte şi blestem s-a deschis, dincolo de care am trecut, gol, ca la o judecată nepămîntească. Nu ştiam ce să fac, şi cînd am văzut, stînd la pîndă trei zile, pîndind necontenit, sfîrşit ca un bolnav de lingoare, că nu sînteţi la fel cu oamenii pe care i-am cunoscut pînă acum, am simţit că un duh, prezent şi nevăzut decît în gînd, m-a făcut să mă nasc din nou. Dar acum, cînd sîntem faţă-n faţă, trebuie să vă vorbesc omeneşte, şi nu pot să vă spun nimic decît să vă arăt aşa, cu vorbe uscate, cît de nemărginită este admiraţia ce vă port.

PIETRO *(uimit, obosit, îndepărtat)*: Dumneata mă admiri pe mine? Dumneata? De ce?

CELLINO: O singură spaimă am avut: că nu sînteţi cel ce cred că sînteţi, cînd am aflat că m-aţi căutat în toate părţile... Nu pot înţelege de ce...

PIETRO *(îngîndurat)*: Dumneata mă admiri pe mine? De ce?

CELLINO: Pentru că în apropierea voastră viaţa cuiva capătă toate sensurile ei. E ca o descoperire a unei realităţi nebănuite... Tot aşa, uneori priveliştea cea mai frumoasă este acoperită de o ceaţă cenuşie... Cînd se ridică această ceaţă... vezi ceea ce n-ai fi bănuit că este... Vreau să fiu lîngă dumneata, pentru

că lîngă dumneata viața e frumoasă și demnă de trăit. Numai lîngă un asemenea om viața merită să fie trăită.

ALTA *(nemișcată, plînge).*

PIETRO: N-au trecut decît douăzeci de zile numai... Ceea ce mi se părea poate cuvenit atunci, acum, cînd mă simt ca un val gol, mi se pare o scrisoare greșit adresată. Ce sens are să-mi spui acestea, astăzi, cînd eu nu mai sînt decît umbra unui om pe care-l credeam că există?

CELLINO: Dorința mea cea mai îndrăzneață este să mă primiți ca pe un tînăr și ascultător învățăcel... Nu voi fi tot atît de puternic ca Nicola, dar nădăjduiesc să fiu tot atît de credincios ca el. Dispuneți de viața mea, cu o poruncă.

PIETRO *(cu o sforțare, s-a ridicat din jilț, se plimbă agitat prin încăpere, pe urmă se oprește chiar în fața lui Cellino):* Ce vrei să spui? Cu cine crezi că mai vorbești...? Ce ai dumneata să mai înveți de la un om ca mine?

CELLINO: Să privesc spre cer... să fiu loial și brav... Să nu mă înclestez becisnic de viață... Nu e nevoie decît să mă lași în apropierea dumitale, căci apropierea dumitale transformă oamenii... singură. Învață-mă, te rog, meșteșugul de a fi puternic ca dumneata.

PIETRO *(fierbînd):* Puternic ca mine!... *(Se frînge deznădăjduit.)* Ah, prea tîrziu, prea tîrziu, *(cade în jilț)* prea tîrziu...

CELLINO *(cu o inimă de brad care descoperă înălțimile):* Sînteți omul pe care nu numai ai lui și prietenii, ci un popor întreg ar trebui să fie fericit că-l are... Conte, nu v-am spus totul... S-au mai întîmplat și alte fapte care vă lumi-

nează ca pe un munte. N-am stat la acea vie decît două săptămîni... Vinerea trecută am plecat cu flota, după ce am cerut înapoi comanda fregatei Vellocitta... Luni, flota venețiană a întîlnit flota pirată în dreptul insulei Corfu. Mi-a fost rușine de ce am văzut... Navele noastre se încurcau unele pe altele, atacau pe rînd și greșit... O lașitate care m-a abătut... Se trăgea de formă, de la distanțe atît de mari, încît ghiulelele cădeau în apă... Norocul nostru a fost că nici dușmanul nu era mai priceput, nici mai îndrăzneț... Lupta, ca să zicem că a fost luptă, așa cum pretinde comandantul, s-a terminat nedecisă... Luni seara, pe cînd navigam înapoi, trist, înspre Veneția, am înțeles ce nesocotită a fost Republica și ce au pierdut toți cîți nu te-au înțeles.

PIETRO: Astăzi nu mai cred că eu aș fi izbutit mai mult decît Elmo Starotti...

CELLINO *(cu un zîmbet de nemărginită admirație)*: Numai faptul că ați fost nemulțumit de armătura vaselor, și arată că nu ați fi mers pe același drum cu Starotti. Dar chiar dacă ați fi pornit cu aceeași flotă și aceiași oameni... altul ar fi fost rezultatul... pentru că n-ar mai fi fost chiar aceiași oameni... ar fi fost și ei schimbați, ca mine...

PIETRO *(întîrziat în îndoială și pustiu)*: Cît mă îndoiesc...

CELLINO: N-ar mai fi fost lași... Ar fi înțeles și ei ceea ce am înțeles eu. Ar fi înțeles ce preț are propria ta viață, anume cînd te poți dezlipi de ea... Cînd ești gata oricînd să renunți la ea... Atunci abia poți înfăptui lucruri fără seamăn, și tocmai prin aceste înfăptuiri viața își capătă prețul. Gîndul becisnic de a o păstra

neapărat, fereala continuă te face să faci greşeli peste greşeli şi te paralizează cînd eşti atacat.

PIETRO *(clătinîndu-se în cuget ca un om care a avut ţeasta despicată):* Cavalere, crezi oare cu adevărat că eu pot schimba oamenii...?

CELLINO: Da... Numai simplul fapt că se poate descoperi că există oameni ca dumneata pe lume, şi sporeşte puterile, limpezeşte gîndurile... Am văzut o dată, la o lecţie la Padua, nişte pilitură de fier asemenea cu cenuşa, risipită pe o foaie de hîrtie... Profesorul a apropiat dedesubt un magnet, şi atunci această pilitură a căpătat pe hîrtie o formă de crin cu două capete... Fiecare fir de praf de fier alerga singur pe hîrtie, ca să-şi găsească locul în această floare neagră... Sînteţi ca acel metal neasemănat, conte... prezenţa voastră are darul să aleagă, conte.

PIETRO *(după ce a zîmbit amar, rămîne pe gînduri):* S-ar putea să fie o urmă de adevăr, însă dumneata nu ai spus totul... Amestecat cu praful de fier era şi nişte rumeguş de lemn. Pe cînd floarea de fier s-a ales, rumeguşul a rămas amorf alături de hîrtie... Dacă dumneata ai fost schimbat de magnetul care socoteşti că sînt eu, e mai ales fiindcă în dumneata era un metal bun, care venea din strămoşii dumitale, poate din acel Gregorio Marciani de la Lepante... *(Cu o strîmbătură de dezgust:)* Dar rumeguşul a rămas în nimicnicia lui...

ALTA *(care şi-a simţit, cu fiece vorbă a lor, o nouă lovitură de bici peste obraji, dar a rezistat, dîrză în durerea ei, îşi muşcă buzele ca să nu plîngă).*

CELLINO: Spuneţi un cuvînt, şi vor veni în jurul vostru nenumăraţi bărbaţi veneţieni, ridicaţi din praf de apropierea voastră.

PIETRO: Prietene, dă-mi voie să spun acum așa... e cu putință ca uneori în viață să fi izbutit isprăvi mai deosebite... Dar astăzi știu bine că nu sînt omul pe care-l crezi... Te amăgești singur. A fost o întîmplare în viața mea, care avea menirea să decidă între cel mai mare bine și cel mai mare rău... Și a decis cel mai mare rău.

CELLINO *(cu o smucitură a sufletului, care nu vrea să accepte)*: Cînd vă cunoaște cineva cît de puțin de aproape, înțelege că toate biruințele strălucite pe care le-ați realizat au avut un temei adînc...

PIETRO: Simple întîmplări... În miezul adînc al vieții mele am dovedit că nu sînt omul potrivit... Am dovedit că nu pot cunoaște oamenii, că îmi pun nădejdea tocmai în cine nu trebuie... Ce să cred eu de un general care nu știe să-și plaseze încrederea înainte de luptă? Căci înainte de luptă trebuie să ghicești meritul, nu după ce lupta însăși a făcut alegerea, și cei greșit aleși au năruit totul. Am dovedit că pot să iau fantasme ale minții mele drept realitate, și asta e prost... e foarte prost...

CELLINO: De multe ori poți să fii un bun meseriaș fără să cunoști oamenii, dar nici de asta nu poate fi vorba aci...

PIETRO: Depinde de meserie... Dar poți fi educator, poți fi conducător dacă ești un prost cunoscător de oameni? Aș fi în stare să comit numai nedreptăți și să ajung la catastrofe.

CELLINO: Eu nu înțeleg motivul amărăciunii dumneavoastră. Merită o femeie să ocupe atît loc în inima dumneavoastră?

PIETRO: Tocmai, nu merită... În orice caz, femeia pe care eu, ca bun cunoscător, am ales-o nu

merita... Nu dumneata ai de învăţat de la mine, ci eu de la dumneata... Aci, ai avut o vedere clară, o mai justă înţelegere a realului, ai cunoscut mai bine meandrele caracterului femeiesc... În acea împrejurare ai fost nesfîrşit mai inteligent decît mine... Asta nu m-a împiedicat să mă port ca un nătărău ridicol care ţinea cu orice preţ să-ţi dea lecţii... despre femei şi despre iubire... cînd ar fi fost nesfîrşit mai cuminte din partea mea să te rog eu să-mi dai dumneata mie lecţii despre femei şi despre iubire... Cred că dacă aş mai putea rîde azi, ar trebui să mă strîmb de rîs contemplînd un asemenea caraghios... şi, ceea ce e şi mai penibil, am abuzat de gradul meu de comandant ca să te jignesc în mod grosolan... Ai vrut să ştii de ce am trimis să te caute în toate părţile... Ei bine, a fost numai ca să ştii cît am salvat din atîta bălăceală de prostie şi ridicol, din ziua cînd ţi-am dat lecţii despre dragoste şi despre femei. Te-am căutat ca să ştii că n-aş fi mers orb în mormînt, cu asemenea podoabe ale prostiei, că am avut totuşi cîteva clipe de luciditate. Ţineam neapărat să ştii că din mlaştina neghiobiei mele a mai rămas măcar o mînă afară, în stare să facă un semn. Era o mică revanşă pe care mi-o datorai, aceea să binevoieşti să mă asculţi. *(Strepezit:)* Încă o dată îţi cer iertare, şi de cîte ori îmi voi aminti de acea întîmplare nefericită, de acea „lecţie" ridiculă care-mi strîmbă gura de cocleală, am să-ţi cer iertare. Pentru asta te căutam.

CELLINO *(uluit):* Pentru asta m-aţi căutat?

PIETRO: Abia acum înţeleg subtilitatea dumitale... Sînt un marinar prost şi nespus de încrezut, o

brută... Încă o dată, iartă-mă... *(Se încruntă, priveşte spre Alta, priveşte apoi în altă parte.)* Pe acea femeie dumneata ai cunoscut-o nesfîrşit mai bine ca mine şi ai preţuit-o cum merita... Naiv şi îngîmfat, credeam că numai eu am norocul *(surîde amar)* graţiilor ei... Dar dumneata ştiai că zîmbetul ei este zîmbetul unei profesioniste a zîmbetului... pe cînd eu găseam în el delicii, cuvenite mie, pentru meritele mele unice. *(Se strîmbă de dezgust.)* Vrei să devii învăţăcelul meu? Foarte bine, dacă socoţi că aceasta este cu putinţă... *(Rîzînd greu:)* Dar mai întîi te rog eu să fii maestrul meu şi să-mi dezvălui cum se cunosc femeile...

CELLINO *(obosit ca şi cînd ar fi stat cu cugetul întins ca un braţ, coboară într-un plan mai jos):* În orice caz, nu sînt atît de complicate cum le vedeţi, conte.

PIETRO *(strîmbîndu-se sarcastic):* Dezgustător lucru sînt femeile, prietene!

CELLINO *(cu modestie altfel):* Totul este să nu le dai prea multă importanţă şi mai ales să nu iei în serios smiorcăielile lor... Am părăsit totdeauna femeile, privind rece şi hotărît, fără să ţin seamă de comedia pe care o joacă... ascultînd liniştit şi amuzat plînsetele lor... Femeile nu iubesc... ele suferă numai fiindcă sînt părăsite... Sau, mai bine, femeile nu iubesc şi nu sînt frumoase decît dacă sînt părăsite... Atunci recurg la nemaipomenite născociri ca să-şi capete reparaţia pe care o doresc: lacrimi, ameninţări, joc desperat pe funie, umilinţi şi rugăminţi deznădăjduite... şi devin astfel frumoase... Au şi bucurii luminoase uneori, atunci cînd sînt pe cale să obţie ceea ce vor cu ambiţie

copilărească, şi asemenea bucurii pot. zăpăci pe un bărbat, care şi le atribuie farmecului lui, ceea ce este de asemenea şi periculos, fiindcă atunci el crede că i se cuvin.

PIETRO *(cu fruntea coborîtă):* Eu am fost un asemenea amarnic nerod.

CELLINO *(cu o simplă voie bună, care înfige cuţite în inima Altei):* În asemenea împrejurări, bărbaţii nu-şi dau seama că rolul lor este indiferent cîtă vreme nu părăsesc o femeie... O femeie cu care rămîi mai mult decît trebuie te dispreţuieşte, căutînd neapărat pe un altul, capabil s-o părăsească... Uneori cred că nici nu-i place să te simtă superior ei... O doare superioritatea şi nici nu vrea să fie protejată...

ALTA *(plînge deznădăjduită).*

CELLINO *(fără urmă de răutate, cu o minte firesc obiectivă):* Această voluptate pe care o gustă bărbaţii din sentimentul superiorităţii lor le tulbură fericirea şi nu vor decît s-o guste şi ele, căutînd jos de tot ca să nimerească pe cineva, neapărat inferior lor, pentru ca să-i poarte grija şi să se sacrifice... Un profesor spunea că vacile îşi ling viţeii nu din dragoste, ci fiindcă le face lor bine la limbă... Femeile nu iubesc, ci vor să fie materne cu orice preţ. Trebuie să joci comedia acestei inferiorităţi, şi pe urmă să le părăseşti fără milă. Dacă vrei mai ales să guşti liniştit frumuseţea femeii, e neapărat nevoie s-o faci să sufere... Numai suferinţa o înfrumuseţează... aşa cum numai cînd simt umbra morţii cîntă sublim lebedele. Altfel, femeia e minunată pentru petreceri uşoare, împreună cu vinul şi cîntecul...

PIETRO *(surîzînd unui paradis pierdut):* Ah, de ce nu te-am întîlnit mai demult? De cîtă sufe-

rință și ridicol aș fi fost cruțat... Deși eram atît de îngîmfat, încît poate că, chiar dacă te-aș fi întîlnit, nici nu aș fi stat de vorbă cu dumneata... Acum înțeleg ce neghiobie te sfătuiam atunci cînd te certam că schimbi mereu femeile.

CELLINO *(cu o nesfîrșită simpatie, cu o înțelegere plină de admirație pentru o lipsă inerentă unui geniu, cum îl socoate el pe Pietro Gralla)*: Ați trăit prea mult pe mare și nu ați avut de unde cunoaște femeile, asta e tot... Cea dintîi femeie mai iscusită pe care ați întîlnit-o vi s-a părut că e și femeia cu care ați plecat în gînd de acasă cînd erați copil... Femeia ideală... Eu știu că femeia ideală există totuși pe lume, și de aceea o caut... Dar mai știu că nu e într-o singură ființă, ci e risipită în toate femeile... Trebuie s-o aduni, luînd de la fiecare cîte ceva, de la sute și din sute de femei. Nu e una măcar, oricît de urîtă, care să nu aducă mica ei contribuție la femeia pe care o caut... Greutatea cea mare este să rămîi lucid și să nu iei astfel de la o femeie mai mult decît ceea ce are cu adevărat frumos. Să te ferești de amăgeală. Dacă-ți place numai glezna unei femei, să nu te consideri obligat să-i adori și vocea și inteligența...

PIETRO *(fierbînd de părere de rău, fără nici o privire pentru Alta, care a stat și stă răstignită, primind fiece gînd al lor ca arsura unei palme, ca un lat de sabie peste obraji, nemișcată și plină de lacrimi)*: Ah, dacă te-aș fi cunoscut mai demult... dacă aș fi fost mai inteligent ca să-l înțeleg din timp pe acel Casanova!

CELLINO: Conte, femeile nu trebuie să ocupe decît un loc, fără însemnătate, în viața dumnea-

voastră... Mintea și brațul dumneavoastră trebuie să vă rămîie libere, pentru alte posibilități. *(Se silește să spună ceva, e foarte stînjenit:)* Aș dori să vă transmit o veste, dar nu în prezența *signorei.*

PIETRO: Ți-am spus să o socotești, ca și mine, moartă. Nu e decît un cadavru.

CELLINO *(stăruind):* Nu pot vorbi atîta vreme cît e de față...

ALTA *(a mers pînă la capătul deznădejdii și e acum ca o statuă a durerii care a izbutit să articuleze gînduri... dar acestea nu mai vin din jocul minții, ci din lumina de dincolo de lucruri a unei inimi mereu sfîșiate):* Vă voi lăsa singuri... Voi doi... Unul care a fost călăul vieții mele, altul care are drept de viață și de moarte asupra mea... Dar aș vrea să știți și să înțelegeți un singur lucru: abia privindu-vă împreună am găsit tîlcul soartei și al umilințelor mele, am înțeles că n-a fost în mine decît iubire... Iubire întoarsă poate și rătăcită, dar necontenit iubire... N-am vrut decît să dăruiesc... N-am vrut decît să aduc bucurii... Asta a fost viața mea de cînd m-am dăruit întîia oară, ca fată neștiutoare de răutatea omenească, și iubire a fost viața mea zi de zi... Am greșit și recunosc toată grozăvia nebuniei mele... Nu vreau decît să ispășesc... N-am nevoie de judecata voastră, pentru că m-am judecat și m-am osîndit singură. Dacă ați fi loiali nu m-ați tortura lungind orele, otrăvindu-mi clipele una după alta... Dar nu sînteți... Ascultă, Pietro, dacă nu m-am ucis încă, este pentru că încă mai simt că îți pot fi de ajutor. Dacă stărui atîta, este că nu vreau să te mai văd suferind din pricina mea... Iar moartea

mea din voință proprie nu te-ar ajuta... Nu pot îndura să sufere nimeni din pricina mea...

PIETRO *(amar):* Nici atunci cînd înfigeai un pumnal?...

ALTA *(o durere încleștată):* Pietro, ești singurul om din lume care ar putea pricepe de ce am făcut asta, și dacă tu nu pricepi asta, atunci nu mai e nimeni pe lume de la care să aștept înțelegere. Nu aș fi putut să-ți spun asta, pentru că știu că e greu de înțeles, și n-am avut curajul să cred că aș putea fi înțeleasă; dar acum nu mai e în mine decît limpezime. Iată... acest om a crezut atunci că l-am atras într-o cursă... Aveam o răspundere... I-aruncasem și pumnalul în apă... Îmi ardea mintea în clipele acelea, căci nimic nu mă înnebunea mai mult decît bănuiala unui asemenea sentiment josnic de prefăcătorie și minciună.

PIETRO: Față de el?

ALTA: Față de oricine pe lume. Regret fără margini că în clipele acelea nu am știut să aleg... Dar tu trebuie să recunoști că am lovit cu un pumnal... Un fapt de curaj... Voi sînteți lași... ați putea să mă ucideți dintr-o lovitură, și nu aveți curajul... Mă ucideți fibră cu fibră... E de preferat călăul, care retează dintr-o dată capul, celui care, de milă, taie un ceas gîtul condamnatului! *(Iese dreaptă, îndurerată, ca și cînd și-ar purta inima în mînă.)*

CELLINO *(după ce a plecat Alta):* Conte Pietro Gralla, iată ce doream să spun... Poporul e profund nemulțumit de înfrîngerea flotei noastre lîngă Corfu... Cu toate că *Seigneuria* a vrut să provoace confuzie, vestea a venit limpede și străbate toate straturile Republicii... O parte dintre ofițerii de marină cu care am

vorbit îndelung îți cer să te pui în fruntea poporului și să răstorni această aristocrație putredă, fiindcă altfel vom cădea cu toții în sclavia vreunui stat vecin... Dă o proclamație, chemînd tot poporul la luptă, și flota va fi cea dintîi care va veni alături...

PIETRO *(gînditor, dar indiferent)*: În Veneția, o mișcare a poporului este foarte greu de realizat... Și de altfel, nu mai simt înțelegere pentru astfel de fapte.

CELLINO: O mișcare a poporului nu e greu de realizat dacă e de la început susținută de flotă, iar hotărîrea flotei este luată... Vorbesc de cei buni, de cei care au sîngerat văzînd rușinea de la Corfu... Am ținut pînă acum trei consfătuiri în taină... întîlniri secrete. Vom bombarda Veneția... ei n-au cum să se opună.

PIETRO *(desprins de tot ceea ce altădată îl ilumina)*: Cavalere, totul este prea tîrziu... E în mine ceva zdrobit... sînt ca un animal cu șira spinării sfărîmată și nu am decît o singură dorință: să mi se piardă urma... să nu mai îmi știe nimeni de nume... Hotărîrea mea e luată mai demult și totul e pregătit... Voi pleca... Voi pleca chiar acum, fiindcă nu așteptam decît această explicație cu dumneata ca să pot pleca... Nici în mormînt n-aș fi fost fără tresăriri dacă nu aș fi izbutit să te regăsesc și să-ți cer iertare pentru cît am fost de ridicol, tocmai cînd te cunoșteam greșit... în sfîrșit, chiar nu erai cel de azi... Altceva nu mă poate interesa... Poate că într-o zi... cine știe... *(Bate gongul, intră Nicola.)* Nicola, este totul gata de plecare?...

NICOLA: Am chemat gondolele și am trimis, pe acea corabie, tot ceea ce mi-ați poruncit să orîn-

duiesc din vreme... Vă este pregătită cabina de lîngă aceea a căpitanului... Putem pleca oricînd doriţi.

PIETRO *(liniştit, îndepărtat):* Bine, pofteşte pe *signora* aci... *(Nicola iese.)* Trebuia să plec încă de mult... Veneţia nu-mi prieşte... rana se închide mai greu ca de obicei... Vreau aerul tare al mării... Vreau arsura soarelui de la Malta.

ALTA *(intră şi rămîne într-o aşteptare dreaptă).*

CELLINO *(după o lungă şovăire):* Cer prea mult dacă vă cer să mă luaţi şi pe mine?... E în mine o sete de a sluji, care cu cît a fost mai tîrzie, cu atît e mai arzătoare... Vreau să vă fiu tovarăş în luptele viitoare şi vreau să trăiesc toată viaţa pe care aţi trăit-o.

PIETRO *(mereu desprins de tot ceea ce fusese viaţa lui):* Nu ştiu ce voi face... şi doresc să rămîn cîtăva vreme singur... Nu-ţi poţi spune unde mă voi duce. Dacă mă voi restabili însă, şi mai ales dacă voi izbuti să mă regăsesc... îţi făgăduiesc că vei primi semn de la mine... la dumneata acasă... poate prin Nicola... care te va aduce la mine... Şi atunci vom hotărî în spre ce parte a pămîntului necălcată încă de nimeni vom merge... *(Se întoarce către Alta, pe care o priveşte îndelungă vreme.)* *Signora*, voi pleca. Pentru că în faţa lui Dumnezeu căsătoria noastră nu se poate desface, vei rămîne soţia mea... Vei locui, cît timp vei dori, acest palat şi vei putea lua din el tot ceea ce vei vrea să iei în ziua cînd vei pleca.

ALTA *(cutremurată):* Pietro, pleci într-adevăr?

PIETRO: Da. *(Dă mîna lui Cellino.)* Cu bine, cavalere, cu nădejdea că veştile mele te vor ajunge.

CELLINO *(îi strînge mîna, copleşit):* Le voi aştepta necontenit. *(Se înclină şi iese fără să salute pe Alta.)*

ALTA *(cu ochii mistuiţi):* Şi eu ce voi deveni?...

PIETRO *(îndepărtat):* Nu ştiu ce vor deveni toate femeile pe care nu le-am întîlnit niciodată în viaţa mea, din toate ţările pămîntului. *(Zîmbeşte.)* Înainte de a te cunoaşte eu, se spunea că eşti o mare artistă... Poate că vei mai putea fi pentru ei ceea ce ai fost... Pînă unde voi merge eu nu va veni nici o ştire despre faima dumitale... iar pentru mine vei fi aşa cum ţi-am spus... de mult înmormîntată...

ALTA *(a înţeles că totul e pierdut... Cum se pare că unii oameni, în clipa morţii, au viziunea întregii lor vieţi, ea îmbrăţişează cu o privire ruinele calcinate ale trecutului, iar după un timp, frîntă de durere):* Lasă-mă să te întreb un lucru... Vorbeşti despre mine numai ca despre o moartă... Dar spune-mi... nu sînt nici măcar o moartă pe care o regreţi...? Nu e în tine nici o părere de rău că femeia care, pînă în seara aceea, a fost aievea... pe care ai iubit-o... e totuşi moartă?... Nu-ţi pare rău că nu va mai fi niciodată, în nici un mod, ceea ce a fost cîndva atît de mult? Nu regreţi măcar ceea ce ar fi putut să fie?

PIETRO ***(liniştit):*** Nici această întrebare nu are nici un sens pentru mine... Ceea ce este esenţa firii mele este tocmai de a nu visa treaz, de a nu mă amăgi cu năluci... de a nu-mi pierde controlul vederii... Dacă ar fi vorba să mă hrănesc cu ceea ce nu e... aş fi tot atît de ridicol ca acel cardinal bătrîn care se găteşte ca o femeie şi se crede irezistibil... E sigur că el se amăgeşte pe el însuşi şi se crede iubit... E o laşitate în această nevoie

de autoamăgire, şi încă mai am puterea să n-o accept, dar accept orice îmi va oferi viaţa: încercări grele, urîţenie, moartea însăşi, dar nu amăgirea. Dimpotrivă, sînt bucuros că acest vis prost s-a sfîrşit şi sînt recunoscător — nu ştiu cui — că totuşi a dat un sfîrşit întîmplării. Ah, dacă şi la sfîrşit... spada ar veni dreaptă în pieptul meu, în luptă limpede...

ALTA: Acum, cînd ne depărtăm ca două suflete care se despart, pornind fiecare pe o mare deosebită, eşti sigur totuşi că, dincolo de ce s-a întîmplat, nu sînt eu totuşi femeia pe care trebuie s-o iubeşti? Că nu sîntem, aşa ca în cer, şi aici pe pămînt, oriunde am fi, într-adevăr uniţi pentru totdeauna? Poate că nu a fost, oricum, decît o clipă de slăbiciune. Am fost prinsă încet... mereu mai mult decît aş fi vrut... m-am prăbuşit apoi dintr-o dată.

PIETRO *(se gîndeşte mult, liniştit)*: Nu, femeia aceea era gîndită fără slăbiciuni... Cel puţin aceea pe care am iubit-o eu era fără slăbiciuni... Era şi singura care mă interesa... şi...

ALTA: Şi?

PIETRO: Şi dacă s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat, înseamnă că m-am înşelat, ca un trecător care ia pe altul drept o cunoştinţă mai veche a sa... Iar cînd vede că s-a înşelat... nu mai e nimic, în mod simplu, din ce i se năzărise.

NICOLA *(a intrat şi aşteaptă)*.

PIETRO: Eşti gata, Nicola?

NICOLA: Da. *(Îi pune o pelerină pe umeri.)*

PIETRO *(se îndreaptă spre uşă, fără să spună o vorbă, cu pas sigur, încet)*.

ALTA *(îl priveşte plecînd, şi cînd el a trecut pragul se prăbuşeşte moale pe podeaua de marmoră)*.

DANTON

PERSOANELE

DANTON
ROBESPIERRE
MARAT
CAMILLE DESMOULINS

FABRE D'ÉGLANTINE, WESTERMANN, HÉRAULT DE SECHELLES, PHILIPPEAUX — prieteni ai lui Danton

SAINT-JUST, COUTHON — prieteni ai lui Robespierre

FOUQUIER-TINVILLE, acuzator public

HERMAN, președintele Tribunalului revoluționar

BILLAUD-VARRENNE, COLLOT D'HERBOIS, VADIER, HENRIOT, TALLIEN — revoluționari extremiști

ROLAND, GRANGENEUVE, GUADET, SERVAN, MONGE, CLAVIÈRE — revoluționari moderați

LEBRUN	revoluţionari moderaţi
DUSAULX	
LOUVET	
GARAT	
BEUGNOT	
LASOURCE	
PERNIÈRES	
BIROTEAU	
DELMAS	
THURIOT	
BALOU	
LAMETH	regalişti
X	
PANIS	alţi prieteni ai lui Danton
FRÉRON	
SANTERRE	
LEGENDRE	
ROBERT	
ANTOINE şi	
SIMION DE STRASSBOURG	
LINDET	alţi revoluţionari moderaţi
CAMBON	
CARNOT	
BARÈRE	

PREŞEDINTELE CONVENŢIEI
UN PREŞEDINTE DE TRIBUNAL
GRIVOIS
UN OM DE LEGĂTURĂ
DELEGATUL COMUNEI
UN AGENT
ŞEFUL GĂRZII
ÎNTÎIUL COMISAR
AL DOILEA COMISAR
ÎNTÎIUL OFIŢER
AL DOILEA OFIŢER
UN SANS-CULOTTE
ALT SANS-CULOTTE

VÎNZĂTORUL DE ZIARE
UN DOMN
UN DOMN BĂTRÎN
UN BĂIAT
A
UN LACHEU
ALT LACHEU
RICHARD
SANSON

DOAMNA ROLAND
LUCILE DESMOULINS
GABRIELLE
LOUISE GÉLY
M-me CHARPENTIER
M-me ROBERT

CONTESA DE R
MARCHIZA DE T
FÉLICIE
DOAMNA DE SEDEUIL
O TÎNĂRĂ

} deţinute la Conciergerie

O DOAMNĂ
ALTĂ DOAMNĂ
O FATĂ
O DOAMNĂ ÎN NEGRU
GINA
CLAIRE
PAULINE
MARIE
COPILUL LUI DANTON

Alţi membri ai celor două comitete, convenţionali, juraţi, membri ai Tribunalului revoluţionar, jandarmi, soldaţi, femei la Conciergerie, mulţime revoluţionară.

ACTUL I

TABLOUL I

La Danton. Apartamentul din Curtea Comerțului. Interior de burghez cu stare. Un hol-salon, cu două uși în fund, iar între ele — o bibliotecă. Ușa din stînga e mascată (căci duce la scara de serviciu). În peretele din stînga — un cămin cu oglindă în ramă aurită deasupra, și o altă ușă, care duce în sufragerie. Peretele din dreapta are două ferestre. Pereții tapetați. Șase fotolii mici cu atlas verde. Se aud zgomote de tacîmuri și voci vesele din sufragerie. Policandrul e aprins, căci e seară. Un servitor a trecut de-a curmezișul scenei și se întoarce introducînd o femeie, îmbrăcată cu intenția să nu fie recunoscută. Ea așteaptă, un moment singură, în picioare. Apare Danton, oarecum neliniștit, curios și masiv, cu șervetul de masă la gît.

SCENA 1

DANTON, DOAMNA ROLAND

DANTON *(nedumerit, dar în clipa cînd privește mai bine o recunoaște)*: Dumneata?
DOAMNA ROLAND *(liniștit semeață)*: Da.
DANTON *(caută puțin, pe gînduri; pe urmă, cu o politețe afectată)*: Atunci, poftim la masă...

Abia am luat supa... Sînt aci: Lucile și Camille Desmoulins, Robespierre... Are să le facă plăcere.

DOAMNA ROLAND *(autoritară și nervoasă, îl măsoară o clipă)*: Da, e Camille Desmoulins, e Robespierre, dar mai e și Westermann... Santerre...

DANTON *(simte unde țintește ea, stăpînit și simplu)*: Da, sînt și ei...

DOAMNA ROLAND *(caută în jur, să vadă dacă se poate vorbi)*: Danton, ce intenții ai? *(Îl privește ca o stăpînă, în ochi.)*

DANTON *(brusc, nervos)*: Intențiile mele le cunoaște toată lumea. *(Dur și cinic:)* N-am ascuns niciodată nimic.

DOAMNA ROLAND: A! Atunci, putem sta de vorbă. Recunoști deci... E aci o conspirație...

DANTON *(precis)*: Doamnă, am făcut eu vreodată un secret din faptul că vreau să detronez pe Ludovic Capet? Doamnă, vă înșelați. Nu e conspirație. Danton nu conspiră...

DOAMNA ROLAND *(îmblînzindu-se ironic)*: Să vorbim serios... dar comitetele secrete de la Charenton?

DANTON *(cu ochi mari, batjocoritor)*: A, nu... aceea era conspirația dumneavoastră, a Girondinilor, a Brissotinilor... Nu, doamnă Roland, Danton nu se întîlnește noaptea, afară din oraș, în case părăsite... Eu am declarat război celor ce ne vînd. Asta e. Nu sînt decît douăzeci de zile de cînd bravii mei cordelieri — nu în ascuns, în sala de întruniri din curtea mînăstirii — au votat o moțiune, prin care se cerea detronarea regelui *(apasă)* trădător... și cu însumi am prezentat petiția la Primărie și la bara Parlamentului... Asta-i conspirație?

DOAMNA ROLAND *(îl privește lung, surîzătoare):* Nu de asta este vorba. Sentimentele dumitale pentru rege le cunoaște toată lumea. Nu vrei să mă înțelegi. Nu ești dumneata singur care ai cerut detronarea la Comună și, dacă vrei, și la Adunare. Din partea noastră, Verniaud a cerut-o încă de acum un an, după încercarea de fugă a lui Ludovic. Adu-ți aminte... Adu-ți aminte că bărbatul meu a fost gonit de la minister chiar din cauza scrisorii lui curajoase.

DANTON: Adică *(cu glumă șireată, brutală)* scrisoarea dumitale — că de dumneata era scrisă... *(surîzînd)* el numai a prezentat-o.

DOAMNA ROLAND *(își privește mîinile, stînjenită, nervoasă).*

DANTON: Ei bine, atunci sîntem perfect de acord. *(Candid și uriaș:)* Îmi dați voie deci să vă invit din nou la masă... Gabriela a făcut o supă de pasăre delicioasă... Avem niște friptură, să te lingi pe degete... Vin la pivniță, de șapte neamuri... Așa cum se cuvine unui proprietar din Champagne...

DOAMNA ROLAND *(îl privește enervată, studiindu-l ca pe un jucător șiret, pe urmă ochii mari îi înfloresc într-un surîs ironic, fără să spună o vorbă).*

DANTON *(simte vag ironia):* Gabriela, de altfel, are să fie foarte mulțumită. De atîtea ori eu am luat masa la dumneavoastră, și ea nici nu vă cunoaște încă... *(Îi sclipesc ochii, așteaptă.)*

DOAMNA ROLAND *(enervată, cu hotărîre bruscă):* Danton, vreau să vorbim serios.

DANTON *(cu o violență răsucită în el, crescut, dar aparent calm):* Da. *(Așteaptă împietrit.)*

DOAMNA ROLAND: Ascultă-mă... Știi bine că nu despre agitații antiregaliste e vorba... Toți am pierdut de mult nădejdea că această Legislativă va vota vreodată detronarea lui Capet. Toți știm că a mai prezenta moțiuni e zadarnic. Austriaca rămîne mai departe pe tron, ducînd Franța și revoluția în prăpastie.

DANTON *(cu niște ochi enormi)*: Atunci?...

DOAMNA ROLAND: Ceea ce urmărești dumneata este să execuți însuți o hotărîre pe care Adunarea legislativă nu are curajul, sau nu vrea s-o ia.

DANTON *(s-a ridicat hotărît, căci nu vrea să discute)*.

DOAMNA ROLAND: Să vorbim precis, Danton... Ați hotărît pentru vineri 9 august, seara... atacul Tuileriilor... Azi e duminică. La dumneata acasă sînt acum șefii conspirației...

DANTON: Conspirație!! Hm, hm! Dar să admitem întîia parte. *(Ascultă în el o clipă, apoi onctuos, cu o politeță cordială:)* Cu ce vă putem fi de folos, frumoasă doamnă, de vreme ce ne refuzați supa?

DOAMNA ROLAND: Danton, vreau să vorbesc cu dumneata serios... Dar mai întîi cer să-mi spui un lucru...

DANTON: Da...

DOAMNA ROLAND *(energic, îl privește drept în ochi)*: Ai încredere în mine, în patriotismul meu?

DANTON: Mai multă decît în toți girondinii, decît în toți partizanii bărbatului dumitale, cu el cu tot la un loc.

DOAMNA ROLAND: Nu așa, vorbim serios, Danton.

DANTON *(ocolind scurt, aproape violent)*: Ei bine, doamnă, atunci nu mai am pic de încredere în nimeni. *(Rămîne tăcut.)*

DOAMNA ROLAND *(a rămas în gol, tace și ea, își potrivește șalul)*.

DANTON *(s-a ridicat din nou, îngîndurat).*

DOAMNA ROLAND: Atunci, dă-mi voie să-ţi dau un sfat. Vreau să zic, dă-mi voie să te rog în numele acestei ţări, pe care o iubim cu toţii, un lucru...

DANTON *(priveşte, aşteptînd).*

DOAMNA ROLAND: Amînă mişcarea... Trebuie s-o amîni neapărat!...

DANTON *(îşi revine, aşteptînd ironic):* A!

DOAMNA ROLAND: Ironia dumitale e nelalocul ei. Dacă am făcut pasul acesta, dacă am străbătut tot cartierul acesta negustoresc, atît de umblat...

DANTON: Ei bine, doamnă, cred că rău aţi făcut, vreau să spun că de prisos aţi părăsit la ora asta pe amicii dumneavoastră. O seară pentru ei agreabilă e zadarnic pierdută... iar aici nu mai puteţi schimba nimic.

DOAMNA ROLAND *(face un gest dezolat).*

DANTON: E încă vreme astă-seară, doamnă, să vă reluaţi locul în frumoasa dumneavoastră sufragerie, să brodaţi mai departe, supraveghind această adunare de tinere talente delicate şi strălucitoare, dar incapabile să salveze Franţa. Pentru asta sînt necesari umeri ca aceştia şi o figură ca a mea, brăzdată de coarne de taur. *(Işi simte tot trupul de uriaş slutit.)*

DOAMNA ROLAND *(fără să vrea, îi priveşte fruntea).*

DANTON *(are acum toată frumuseţea în ochii strălucitori).*

DOAMNA ROLAND: Ei bine, cînd recunoşti singur că sînt la un loc atîtea talente frumoase...

DANTON: *(aşteaptă aplecat, să vadă unde vrea să ajungă).*

DOAMNA ROLAND: Cînd recunoşti singur că regele nu are adversari mai hotărîţi decît pe noi...

DANTON *(ca o cădere îndesată pe nicovală):* A! nu, n-am zis „hotărîţi".

DOAMNA ROLAND *(rămîne iar în gol, fără sprijin):* Cum?

DANTON: Fireşte! *(O priveşte precis.)* Am zis talente „delicate şi strălucitoare"... Poate că era mai bine să zic lucioase... În orice caz, nu am zis „hotărîte". *(Şi cu un pas de joc:)* Dar încă o dată, doamnă, cu ce vă pot fi de folos?

DOAMNA ROLAND *(scăzut, dar cu hotărîre şi autoritate):* Danton, e absolut necesar ca mişcarea pe care o proiectaţi să nu aibă loc. E o greşeală... Cu ea nu se va rezolva nimic. Ar putea să compromită totul. Nimic mai primejdios acum decît o mişcare de stradă... Ai văzut unde a dus mişcarea de acum o lună... Ai făcut atunci, la 20 iunie...

DANTON *(fierbînd în el, răspicat):* N-am avut absolut nici un amestec în mişcarea de la 20 iunie.

DOAMNA ROLAND *(continuînd ca şi cînd el n-ar fi replicat):* A fost un eşec dureros al poporului... Ca să credeţi că ajungeţi la ceva dacă năvăliţi, fie şi pînă în dormitorul regelui, şi chiar dacă, după ce l-aţi insultat, îi puneţi boneta roşie de revoluţionar în cap — lui şi moştenitorului — este o greşeală...

DANTON *(nervos, violent):* Doamnă, n-am avut nici un amestec la 20 iunie. Dumneata faci o confuzie între întrunirile pe care le ţin cordelierii şi...

DOAMNA ROLAND *(pe aceeaşi linie, iritată ca el):* De doi ani eşti neîntrerupt preşedintele acestui cuib de dezordine... Eşti singurul preşedinte menţinut atîta timp de vreo secţiune.

DANTON: Doamnă, vă repet că nu mă privesc pe mine toate excesele cordelierilor. Eu nu i-am folosit decît de două ori... și nu în manifestații de stradă, ci în calitate de comandant al batalionului lor civic... Cînd am oprit trăsura regelui, care voia să fugă la Saint-Cloud, și cînd am refuzat să predăm gărzii naționale pe Marat, refugiat cu ziarul și tipografia lui, pe teritoriul secției noastre...

DOAMNA ROLAND *(fără să ia în seamă dezmințirea):* Este cea mai mare greșeală, Danton, să îți închipui că vreunul dintre cluburi, fie el nu numai al cordelierilor, ci chiar cel mare al iacobinilor, ar putea decide singur, cu ajutorul străzii, de soarta Franței întregi. Asta n-o poate face nici Comuna, oricît s-ar agita consiliul ei... N-o poate face decît Adunarea legislativă.

DANTON *(îi sclipesc ochii intens, ironic):* Pentru că acolo țin discursuri frumoase Roland, Verniaud, Brissot, Guadet și atîția alții? Ah, le e frică să nu le ia alții înainte. Să nu le ia „revoluția lor". Jucăria lor... Pentru asta vor să ne oprească pe noi?

DOAMNA ROLAND *(liniștită, sfătuitoare, măsurată, sigură de ea însăși):* Nu, dar pentru că e firesc să fie așa... Și te conjur în numele acestei Franțe, pe care o iubim cu toții: renunță la planurile dumitale. Ai răbdare. Cu toții lucrăm pentru salvarea țării.

DANTON *(nu poate stăpîni frămîntarea din el):* Să am răbdare? Dar ce, e vorba de mine, de metresele mele? *(Brusc și sincer:)* Crede-mă, doamnă Roland, că dacă ar fi vorba de mine aș fi nesfîrșit mai bucuros să mă duc la țară, să-mi văd de livezi și fînețe... Să pescuiesc

în Aube... Dar nu e vorba nici de mine, nici de dumneavoastră, nici de fătălăul acela de Ludovic, cu creier de capră. E vorba de Franța... De libertatea asta atît de greu cucerită... *(Cu adevărat îndurerat:)* Să mai aștept? Dar n-am așteptat destul? Sînt trei ani de cînd stăm împărțiți în două... De o parte un rege, care după ce a încercat să gonească Parlamentul e nevoit să jure pe Constituție, *(în aceeași frază)* jură pe Constituție, dar încearcă să fugă ca să vie cu armate străine, *(mereu legat, în creștere...)* primește declarații de înfrățire, însă trimite desperat emisari la monarhii vecini... E șeful unei nobilimi și al unui cler care renunță la orice privilegii, *(cu ochii aprinși de ironie)* plîngînd de fericire istorică, în Adunarea națională... dar pe urmă refuză, toți la un loc, să cedeze de fapt cel mai mic și mai nedrept privilegiu... Ascunde declarațiile de război pe care ni le trimit vecinii, dezorganizează armata, refuză sancțiunea regală de cîte ori e vorba de vreo reformă mai serioasă.

DOAMNA ROLAND: Asta am spus-o cu toții... A spus-o de la tribună Verniaud și s-a votat afișarea discursului lui în toată țara.

DANTON *(ridică, rînjind, din umerii largi)*: Ah, și cu asta ați terminat?

DOAMNA ROLAND: Știi bine că luptăm cu toții... Tocmai de aceea te rog așteaptă.

DANTON *(întins ca o lamă de spadă)*: Doamnă, dumneata îmi ceri să aștept, cînd? Cînd au trecut frontiera patruzeci de mii de prusaci și treizeci de mii de austrieci! Cînd douăzeci de mii de emigrați li s-au alăturat... Cînd la Tuileri se așteaptă înaintarea lor cu înfri-

gurare nestăpînită. Cînd la palat se fac toate pregătirile pentru primirea învingătorilor... Cînd regele a concediat pe miniştrii populari şi plăteşte din lista civilă pe ofiţerii dezertori, cînd refuză sancţionarea decretului care vrea să formeze o tabără pentru apărarea Parisului...?

DOAMNA ROLAND *(pasionată):* Ei bine, dar tocmai de aceea Adunarea a declarat „Patria în pericol". De la 11 iunie, şedinţele ei sînt permanente. La toate răspîntiile se înrolează voluntari.

DANTON *(privind un tablou):* Voluntarii nu vin prea mulţi, căci oamenii nu-şi pot lăsa liniştiţi familiile cînd ştiu că, la cea mai mică înfrîngere pe cîmpul de luptă, ele vor fi masacrate de regalişti... Iar Legislativa dumitale e o adunare de flecari! Deasupra intereselor ţării, ei pun ambiţiile şi intrigile lor copilăreşti. *(Amar:)* Doamnă, sînt răi şi proşti frumoşii *(îndurerat şi trist, cu ochii calzi)* dumitale talentaţi. Se ceartă ridicoli, în timp ce pe toate drumurile înaintează armata duşmană spre inima Franţei...

DOAMNA ROLAND *(cu o închipuită autoritate):* Danton, sînt lucruri de care dumneata nu-ţi dai seama lămurit... De ce nu vrei să înţelegi că avem acelaşi ideal?

DANTON *(copleşitor, crescut încă sufleteşte):* Atunci, veniţi alături de mine.

DOAMNA ROLAND *(în primul moment surprinsă, uimită, pe urmă cu condescendenţă feminină, cu gingăşie ironică):* Danton, dumneata eşti un om îndrăzneţ şi hotărît... Dar trebuie să înţelegi: cu atît nu se duce la capăt o mişcare... Dumneata poţi să înflăcărezi o adunare popu-

iară, dar o acţiune pentru răsturnarea regelui şi pentru salvarea ţării cere şi altceva...

DANTON *(cu privire mărită, aşteaptă).*

DOAMNA ROLAND: Dumneata nu eşti omul care să pregăteşti o mişcare, *(şi ca o fină paranteză)* iar o mişcare serioasă cere organizare. *(Surîzînd iar:)* Să vorbim sincer: dumneata eşti un minunat om de stradă...

DANTON *(fără să se supere, zîmbeşte îngăduitor pentru neînţelegerea ei).*

DOAMNA ROLAND: Crede-mă, îţi vorbesc din toată inima... Şi îţi vorbeşte cineva care te cunoaşte... Dumneata poţi conduce „o mişcare de stradă"... Dar nu „o mişcare revoluţionară". *(Şi-l priveşte binevoitoare, aşteptînd să vadă dacă el este atît de inteligent ca să înţeleagă.)*

DANTON *(surîde îndelungat şi ascultă în el însuşi, melancolic).*

DOAMNA ROLAND: Cred că mă înţelegi.

DANTON *(scăzut)*: Da, da, desigur că da... dar se pare că dumneata nu m-ai înţeles pe mine... Te rog să mă priveşti drept în ochi: îţi jur pe viaţa copiilor mei că adineauri nu am înţeles să chem pe nimeni sub „şefia"... *(Rămîne nemişcat.)*

DOAMNA ROLAND *(protestează slab)*: A...

DANTON *(şi reia acum, încleştat)*: Nu. Am vrut să înţeleg altceva: că aceea ce am hotărît este de neînlăturat... Haideţi pe acelaşi drum cu mine, fie că veţi porni înainte, fie că veţi veni după mine...

DOAMNA ROLAND *(tace îndelung, alegînd firele şalului).*

DANTON *(s-a plimbat greoi, doi paşi, prin casă).*

DOAMNA ROLAND *(cu un ton familiar, nu mai are nimic de spus)*: Şi crezi că Franţa va fi salvată?

DANTON: Nu știu... Dar între Paris și armatele năvălitoare voi fi eu. *(Crește din el însuși, cu un fel de simț interior al staturii lui herculane, pare o statuie cioplită în granit colțuros.)*

DOAMNA ROLAND *(nu mai are nimic de spus. Ca femeie, parcă se resimte de această voință virilă, neînfrînată).*

DANTON *(a rămas fără să vrea nemișcat).*

DOAMNA ROLAND *(cu totul alt ton):* Ei bine, atunci cu ce aș putea fi eu folositoare?

DANTON: Da!.. Și uite cum... Partizanii bărbatului dumitale — dacă mișcarea reușește — să o confirme în Adunare...

DOAMNA ROLAND *(puțin pe gînduri):* M... da. Atunci o întrebare: dacă răstorni pe Ludovic, pe cine pui în locul lui?

DANTON: Nu știu.

DOAMNA ROLAND *(ironică și fină ca o broderie):* Ducele de Orléans?

DANTON: Nu m-am gîndit încă.

DOAMNA ROLAND *(și mai ironică):* S-au gîndit alții.

DANTON: Ceea ce știu e că nu vor înceta frămîntările cîtă vreme vom avea pe tron un rege căruia i s-au luat jumătate din privilegii. Trebuie să aducem un altul, căruia să-i pară că și jumătatea acordată e chiar prea mult.

DOAMNA ROLAND *(plecînd plutitoare, neîncrezătoare):* Succes...

DANTON *(conducînd-o):* De ce surîdeți?

DOAMNA ROLAND: Pentru că nu cred că o să izbutească. *(În prag și cald de tot:)* Amînă pentru 15 august mișcarea, Danton.

DANTON: E prea tîrziu. Regele a şi trimis Cavalerilor pumnalului semnul convocării: o scrisoare albastră...
DOAMNA ROLAND *(e impresionată, surprinsă...)*: !?
DANTON *(îi sărută lung mîna)*.

SCENA 2

DANTON, SERVITORUL, apoi LUCILE, GABRIELLE, CAMILLE, FABRE, SANTERRE, LEGENDRE, MARIE, WESTERMANN, CHABOT, GRANGENEUVE, ROBESPIERRE

DANTON *(rămîne în scenă pe gînduri)*.
SERVITORUL *(după ce a închis)*: Nu poftiţi la masă?
DANTON: Spune că am terminat... că nu mai mănînc...

(Vin mai tîrziu de dincolo, zgomotoşi, Lucile, Camille, Fabre, Santerre, Legendre... Pe urmă, ca doi inşi care au făcut un grup aparte, Westermann şi Robespierre. Ceva mai izolat — Grangeneuve.)

LUCILE *(ştrengăriţă, floare veselă, destinată morţii)*: Nu, nu, Gabrielle... e de neiertat... Asta nu mai era cremă, era cocă. Nu-i aşa, Fabre?
GABRIELLE *(gospodină modestă şi necăjită, aşteaptă cu ochii îndureraţi)*: Lucile, e adevărat?
FABRE: Ce cocă, dragă, piftie...
GABRIELLE *(dezolată şi naivă)*: Piftie?...
LUCILE *(ca şi cînd ar fi găsit)*: Da, piftie...
GABRIELLE: Şi i-am spus zăpăcitei aceleia. *(Amărîtă:)* Dacă acum nu mai pot să mă duc eu la piaţă... Trebuie să faci coadă la toate... Nu se mai găsesc de nici unele...
DANTON *(familiar, alarmat)*: Gabrielle, ce e?... Ce s-a întîmplat?

GABRIELLE: A greşit Marie prăjitura. *(E mereu cu ochii îndureraţi.)*

LUCILE: Danton, nu poţi să-ţi închipui ce ne-ai dat în loc de cremă...

DANTON: Lucile Tăvălug[1], te rog să nu mai îmi necăjeşti nevasta...

FABRE: Dacă nu ştiţi să gătiţi... Ia să vă spună Santerre cum a gătit el astă-iarnă. *(E o întîlnire de priviri întrebătoare.)* Cum? Nu ştiţi?

VOCI *(la bărbaţi)*: Lasă, că ştim...

LUCILE: Ei, ştiţi dumneavoastră, dar noi nu ştim... Fabre, spune-ne...

FABRE: A, nu, să povestească Santerre însuşi. *(Se întoarce către el.)* Santerre, ia povesteşte... *(Către un vecin, încet:)* De ce să nu-i facem o plăcere omului?... N-ai idee cît îi place lui Santerre să povestească asta...

LUCILE *(stăruitoare)*: Povesteşte, povesteşte...

SANTERRE *(mare aer de flăcău cumsecade, se grăbeşte naiv să povestească)*: Să vedeţi. Camille scrisese la gazetă că ar trebui ca toţi cetăţenii, ca fraţii, să mănînce la un loc... Să puie masa în mijlocul străzii... Fiecare să aducă ce are, sărac şi bogat... Asta-i egalitate...

GABRIELLE *(casnică, uimită)*: În mijlocul străzii?

FABRE *(bun regizor)*: Lăsaţi-l să povestească...

SANTERRE *(fălos şi simplu)*: Atunci, ca să pot găti pentru toată lumea, am cumpărat tot orezul care se găsea de vînzare, am luat două sute de miei şi am transformat cazanele mele de fabricat bere în căldări de bucătărie... Am fiert orezul şi am aruncat toţi mieii în el.

LUCILE *(cu ochii vii, încîntată, mirată)*: Ai... Ai...

FABRE: Staţi, că mai are de spus.

---

1 Ca aproape toate amănuntele, poreclele din text sînt material istoric (n. a.).

SANTERRE: Pe urmă, pentru că nu era loc în bucătărie, am pus masa în stradă... adică pe două străzi.

FABRE *(îl întregeşte amuzant şi biruitor, repede):* Şi dumnealui, călare pe un cal uriaş, în uniformă nouă de căpitan de gardă civică, supraveghea serviciul...

LUCILE *(cu ochii mari de copil):* Călare?

FABRE: Pe un cal uriaş... E un cal pe care Santerre îl împrumută vara unui vecin sărac. Acesta îl îmbracă într-o piele de elefant şi îl expune la bîlci, aşa ca elefant.

LUCILE *(uimită):* Serios, e adevărat asta?

SANTERRE *(grav ca un călugăr):* Sînt numai vorbe, doamnă. Nu eram pe calul acela atunci.

LUCILE: Ce rău îmi pare că n-am fost şi eu! *(Lui Camille:)* Domnule Hon-Hon, de ce nu m-ai dus şi pe mine?

CAMILLE *(cu înţeles):* Pentru că noi aveam altceva de făcut...

LUCILE *(îi dă o palmă peste gură):* Obraznicule...

GABRIELLE: Marie, ia pe Tony la culcare... Haide...

MARIE: Nu vrea să meargă. *(Copilul într-adevăr nu merge.)*

GABRIELLE: Bebe, te spun lui papa... Haide... *(Îl reclamă.)* Uite, papa...

DANTON *(teribil şi glumeţ):* Danton, du-te la culcare, că-ţi bag tava în burtă. *(Tocmai s-a adus o tavă cu cafele acolo.)* Ai înţeles? *(Copilul rămîne înlemnit. Danton îl ia în braţe şi îl sărută copleşitor.)*

WESTERMANN *(dă cu ochii de Manifestul lui Brunswick, pus în ramă, face un gest ca şi cînd ar vrea să-l sfarme cu pumnul):* Canalie! *(Fierbe în el însuşi.)*

DANTON *(îl opreşte).*

TOŢI *(se apropie):* Dar ce e? Westermann?

DANTON *(calm, masiv):* De ce să-l sfarmi? Eu l-am pus acolo ca să-l văd toată ziua. Să nu-l uit o clipă.

GRANGENEUVE: Manifestul lui Brunswick!

DANTON *(simplu, dar încleştat):* Am scos portretul tatii din ramă şi am pus gazeta lui Souleux cu manifestul lui Brunswick. Îl voi pune la loc numai cînd pericolul va trece...

CAMILLE *(exuberant):* Ah, neruşinatul, va plăti scump îndrăzneala de a ameninţa Parisul şi Revoluţia... *(Îşi muşcă buza de jos.)*

DANTON *(surîzînd amar şi masiv):* În orice caz, cel care va plăti, mai sigur, e acest intrigant de Ludovic, care plînge îmbrăţişîndu-se cu deputaţii, în timp ce duşmanul, chemat de el cu desperare, înaintează cu optzeci de mii de oameni asupra Parisului...

GRANGENEUVE *(mirat, domol):* E adevărat. Săptămîna trecută, cînd cu discursul abatelui Lamourette, plîngeau, dimpreună cu noi, toţi. Nu era decît un strigăt: „Să uităm totul şi să salvăm patria..."

DANTON: Fireşte, îmbrăţişa pe aceiaşi deputaţi pe care îi ameninţă cu execuţia militară... Citeşte, Camille, *(arată)* la punctul ăsta...

CAMILLE *(citeşte răspicat, subliniind prin întinderea vocii):* „Oraşul Paris şi toţi locuitorii lui, fără distincţie, vor fi ţinuţi să se supună neîntîrziat, fără ezitare, să pună pe domnitor în plină şi deplină libertate, să-i asigure lui, ca şi tuturor persoanelor regale, inviolabilitatea şi respectul pe care dreptul naturii *(se întoarce ironic, nedumerit)* îl impun oricăror supuşi faţă de suverani. Maiestăţile-lor imperiale şi regale, al Austriei şi Prusiei, fac personal

răspunzători de orice eveniment, cu preţul capului lor, pe toţi membrii Adunării Naţionale, ai departamentului, ai districtului, ai Gărzii naţionale a Parisului, pe toţi judecătorii de pace şi oricare vor aparţine."

WESTERMANN *(se întoarce şi rînjeşte).*

DANTON *(clocotind):* Citeşte mai departe.

CAMILLE *(cu vocea sonoră, uşor metalică, alarmată):* „...Vom proceda la o răzbunare exemplară şi pe vecie memorabilă, predînd oraşul Paris unei execuţii militare şi unei răsturnări totale..."

DANTON *(nervos, completîndu-l):* Sigur, Franţa întreagă va fi distrusă, dacă se va atinge cineva de persoana *(citeşte arătînd)* sfîntă a regelui... *(Ironic:)* Ei cred că regalitatea e de origină divină.

CAMILLE: Ascultă aci, că e mai extraordinar. *(Accentuînd:)* „Că gărzile naţionale care vor fi combătut împotrivă şi vor fi prinse cu armele în mîini nu vor fi tratate ca inamici, *(subliniind şi mai mult, cu vocea întinsă)* ci soldaţii lor — pedepsiţi ca răsculaţi împotriva regelui lor... şi tulburători ai ordinei publice...

WESTERMANN *(hotărît şi strîmb de furie):* Trebuie executat imediat Capet!

CHABOT: Acum pricepeţi de ce de cincisprezece zile curtea a ridicat capul? De ce nobilimea şi preoţii au devenit atît de îndrăzneţi? De ce regina spunea lui Dumouriez „s-o mai lase în pace cu Constituţia"?

LUCILE *(care a privit cu atenţie manifestul, zăpăcită):* Pe Camille nu-l execută.

TOŢI *(nedumeriţi):* ...?!

CHABOT: De ce...?

LUCILE *(citind):* Vor fi executaţi: membrii Adunării Naţionale, ai departamentului, ai districtului, ai municipalităţii şi ai Gărzii naţionale, judecătorii de pace şi cei ce aparţin...

CEILALŢI *(surîd).*

LUCILE *(zăpăcită şi fermecător bucuroasă):* Sigur...

FABRE: Cum? Dar Camille nu e „procuror al felinarului"?

LUCILE: Ce-are a face? E un nume pe care i l-a dat poporul, aşa, pentru că denunţă la gazete pe duşmanii revoluţiei...

FABRE *(amar):* Şi cei denunţaţi de el sînt, în stradă, pe loc, spînzuraţi de felinar. Asta ţi se pare puţin, Lucile?

(E o destindere generală.)

LUCILE *(brusc, întristată):* Nu, taci!

DANTON *(a luat deoparte pe Fabre):* Ia femeile cu tine, ca să rămînem singuri.

FABRE: Şi unde să le duc?

DANTON: La teatru, la Palais Royal, la piesa ta, vezi tu unde...

FABRE *(face semn că a înţeles, se îndreaptă spre cele două femei).*

DANTON: Westermann, ai adus cu tine planul?

LUCILE *(căreia Fabre i-a spus, ca şi Gabrielei, ceva):* Ah, Fabre are un plan infernal. Vrea să ne ducă să vedem piesa lui... Vi-l denunţ...

GABRIELLE *(gospodină, bucuroasă de teatru):* La teatru? A, e foarte bine. Dar... nu e prea tîrziu?

LUCILE *(neastîmpărată, cu o groază comică):* Să vedem piesa lui Fabre, Gabrielle! Nu înţelegi? Mai bine să vie Brunswick cu armatele lui.

FABRE: Răutate, vom merge, ca să te pedepsesc...

LUCILE *(cu o falsă dezolare):* Fabre, fii serios, pe căldura asta?

DANTON *(grăbitsă le facăsă plece):* Tocmai de aceea; stați să vedeți un act, și pe urmă vă duceți la Palais Royal, să luați cîte o înghețată, acolo venim și noi mai tîrziu...

LUCILE *(sclipitoare de ironie, fragedă):* Vine și Maximilien? *(Cu o exagerată uimire:)* La Palais Royal? Auziți, Maximilien la Palais Royal...!

ROBESPIERRE *(palid, atins):* Doamnă, sînt oameni *(cu intenție tăioasă și ascunsă)* care gîndesc că împrejurările de azi cer pe tron pe ducele de Orléans. *(Privește în jurul lui, ca un mort.)* Cînd însă o rudă a regelui merge pînă acolo încît își transformă palatul și dependințele într-o întreprindere publică, instalînd jocuri de noroc, săli de dans, cafenele, restaurante frecventate de tot ce are Parisul mai dezonorant, acolo unde întîlnești pe toți agitatorii, pe toți îmbogățiții furniturilor... toate femeile pierdute...

CAMILLE *(gazetar, cu voie bună):* ...frumoase și elegante.

ROBESPIERRE *(ca o linie severă):* ...ale Parisului, unde nu se mai știe de zi și noapte, pe sub galeriile acelea cu prăvălii, sau în grădinile cafenelelor, unde femeile iau înghețată... Eu nu pot să merg într-adevăr...

CAMILLE *(cald,* bon garçon*):* Și totuși, Maximilien, acolo e inima Franței. De acolo a pornit revoluția. Acolo, urcat pe o masă, acum trei ani, am cerut eu dărîmarea Bastiliei, acolo am declarat cocarda verde, revoluționară. Chiar ducele, ca un adevărat prieten al poporului, ca un simplu cetățean, se numește azi Philippe Égalité și a schimbat și numele grădinii:

nu e Palais Royal, cum zici tu, ci e Palais Égalité.

LUCILE *(prietenoasă)*: Vino, Maximilien... E o zăpușeală groaznică. Tot Parisul e acum acolo... Ei, Gabrielle, te-ai îmbrăcat?

GABRIELLE *(mare, sentimentală și harnică)*: Da, dar mi-e frică... Am auzit că iar a omorît pe cineva acolo...

WESTERMANN *(aspru, colțuros, fire poruncitoare)*: Un regalist a împins îndrăzneala pînă acolo că, pe cînd lumea era îngrămădită în jurul manifestului lui Brunswick, a strigat în plină promenadă „Jos națiunea, trăiască regele!" A fost înșfăcat de popor și înecat într-un avuz.

GABRIELLE *(maternă)*: Se zice că era tînăr și frumos.

GRANGENEUVE *(care e un fel de Gabrielle bărbat)*: Eu am auzit, mi-a spus o vecină, că el nu a strigat nimic, dar că Thérogne de Méricourt a descoperit în el pe nobilul care a sedus-o și apoi a părăsit-o...

LUCILE *(neastîmpărată mereu)*: Poftim, ce mai e și asta?... Cine e această Thérogne?

CAMILLE: Dragă, e cea mai frumoasă fată galantă de la Palais Égalité. A fost sedusă de un tînăr nobil și nevoită să fugă de acasă. Dar mereu s-a gîndit la răzbunare. S-a făcut acum revoluționară. Tot ce cîștigă de la galanții ei bogați dă poporului. A luat parte la toate mișcările. Era și la 20 iunie la Tuilerii; *(se întoarce ca să întrebe)* nu, Santerre?...

SANTERRE: Da, era îmbrăcată ca amazoană și cu o suliță în mînă.

CAMILLE *(exact)*: Asta e costumul ei. E idolatrizată de popor.

LUCILE *(copilăroasă)*: Ah, amazoană şi cu o suliţă... Aş vrea să fiu şi eu...

CAMILLE *(necăjind-o)*: Dar, dragă, tu n-ai nici un motiv să faci asta... Întîi, că eu nu te-am sedus pe tine...

LUCILE *(fraged, indignată)*: Mizerabil Hon-Hon!

CAMILLE: Pe urmă, tu eşti cea nobilă, iar nu eu... Dar în orice caz, întîi te-am luat de nevastă şi pe urmă te-am sedus. Aşa că n-ai de ce să te răzbuni...

LUCILE *(îl trage, înciudată, de păr)*: Hon-Hon!...

DANTON *(nerăbdător, dar domol)*: Ei hai, vă duceţi? Fabre, ia-le de aici...

CAMILLE: Mă duc şi eu...

DANTON *(neplăcut surprins)*: De ce? Tu rămîi. Ai treabă cu noi. Lasă-l pe Fabre cu ele. El e autor dramatic şi se pricepe la intrigi.

CAMILLE *(glumind tot gazetăreşte)*: Mi-e frică de el. E şi intrigant şi e mai urît decît mine... E în stare să placă Lucilei... Mă înşală.

DANTON *(cu un zîmbet strîmb)*: Ah, Camille, fii serios...

CAMILLE: Bine, rămîn, dar să nu mă înşeli, Lucile, auzi?

LUCILE: Nu, mizerabil urît, nu. *(Îl sărută lung, Danton îi desparte.)*

ROBESPIERRE *(cu o decizie rece; liniştită)*: Vă întovărăşesc şi eu cîţiva paşi.

TOŢI *(îl privesc încremeniţi, uimiţi)*: Cum? Pleci?

ROBESPIERRE *(rece, fără gesturi, afectat)*: Nu văd de ce ar fi necesară prezenţa mea aci... *(Se salută şi se despart.)*

SCENA 3

DANTON, CAMILLE DESMOULINS, WESTERMANN, CHABOT, GRANGENEUVE, SANTERRE

WESTERMANN *(pe gînduri, nemulţumit, bănuitor):* Robespierre ăsta! *(Îşi muşcă buza de jos.)*

CAMILLE: În ceea ce priveşte virtutea lui, e ipocrizie curată. Cînd eram în liceu, era îndrăgostit de o verişoară a lui, şi în orele de clasă îmi arăta pe subbancă toate scrisorile lui de dragoste...

(Deodată, simpla figură imobilă a lui Danton provoacă tăcerea tuturor şi încarcă atmosfera.)

DANTON *(masiv, nervos, dă impresia că are vocea grea de o intensă viaţă chinuită, dospită în adînc):* Prieteni, la ora asta, cea mai mare parte a Parisului petrece. Alta aşteaptă cu înfrigurare armatele străine. Cei sortiţi să salveze patria îşi petrec timpul între spaima copilăroasă şi petrecere. *(Cu o înfiorare simplă, scăzută:)* Dar Franţa nu e nici Capet, nici girondinii, nici chiar toată populaţia de azi a Parisului. Şi pentru că ea trebuie să fie cineva, astă-seară sîntem noi. *(Simţind, ca dintr-un început, realitatea:)* De cei adunaţi aci depinde mîntuirea patriei noastre şi libertatea lumii. *(Sînt toţi cuprinşi de o nouă emoţie.)* Vineri seara?

WESTERMANN *(întărind):* Danton, am jurat cu toţii.

DANTON: Atunci, Westermann, să trecem de la vorbe la fapte... Scoate harta. *(Se trage o masă în mijloc, se desfăşoară harta.)* Ce-aţi hotărît, Camille?

CAMILLE: Santerre are să-ţi arate planul şase. Ieri, la Cadranul albastru nu s-a putut ţine şedinţă decît pînă la opt seara. Pe urmă ne-am dus cu toţii la Antoine...

DANTON: Au venit toţi membrii comitetului?

CAMILLE *(fără „tragic"):* Toţi.

DANTON: Ei, şi?

CAMILLE: O să-ţi arate Santerre ce s-a hotărît. *(Şi vioi ca totdeauna:)* Eu vreau să vă spun o întîmplare. Ştii că Antoine stă pe rue Saint-Honoré, în aceeaşi casă cu Robespierre. Pe la miezul nopţii, ne pomenim cu bătrîna Duplay îngrozită. *(Aci o imită aproximativ:)* „Ce faceţi aci? Vreţi să pierdeţi pe Robespierre? Plecaţi din casa mea..." Antoine i-a răspuns: „Da, e vorba de el! Şi n-are decît să se ascundă dacă îi e frică."

TOŢI *(se miră de întîmplarea asta).*

DANTON *(prezident prin fizicul lui, de ciclop parcă):* Ei, Santerre!

SANTERRE: Să-l explice Westermann, că a însemnat planul pe hartă...

WESTERMANN *(lămureşte):* Santerre va aduce treizeci de mii de oameni din foburgul St. Antoine, iar Alexandre va aduce zece mii din cartierul St. Marceaux. Prima coloană, sub conducerea lui Santerre şi a mea, debuşează pe la Primărie, pe sub arcada St. Jean. Ne întîlnim cu coloana formată din marsiliezi, bretoni şi cartierul St. Marceaux, la podul St. Michel. De acolo ne îndreptăm spre piaţa Caroussel. Din ordinul primarului, un convoi cu muniţii se va găsi, ca din întîmplare în drumul marsiliezilor. Cum garda va fi slabă — cu intenţie — vom pune mîna pe el.

DANTON *(adaugă mulțumit)*: Am obținut ca secția noastră chiar, a Teatrului Francez, să facă paza parcului de artilerie de la Pont-Neuf. *(Toți rîd cu înțeles.)*

WESTERMANN: Da? Atunci, totul se simplifică. După cîte știm, sînt acolo opt sute de lăzi de cartușe, afară de cele patru tunuri.

DANTON: Primarul cere precis și o gardă care să-l aresteze — de formă, firește, ca să fie situația lui în regulă...

WESTERMANN: O mie de oameni vor rămîne să înconjoare Primăria, patru sute de oameni vor ocupa directoratul departamentului. Mici detașamente vor ocupa Arsenalul, hala de grîu, Palatul Invalizilor, casele miniștrilor... podurile de pe Sena.

DANTON *(ascultă, gîndind concentrat cîtva timp, căutînd)*: Unirea coloanelor nu e bine fixată la podul St. Michel. *(Toți se miră.)* De două zile, strada Leduc e înfundată.

WESTERMANN *(caută pe gînduri)*: Ai dreptate.

DANTON: Se va fixa la Pont-Neuf? Ce zici?

WESTERMANN: E într-adevăr mai bine.

DANTON *(dîndu-și seama de gravitatea lucrului)*: Santerre, ești sigur de cei treizeci de mii de oameni?

SANTERRE *(flăcău fără grijă și încrezător)*: Danton, răspund de ei.

DANTON *(preocupat)*: Westermann, batalionul marsiliezilor?

WESTERMANN: Am stăruit cu Panis, pe lîngă Barbaroux, și ni l-au adus aci, la îndemînă. Sînt peste drum, în curtea mînăstirii, la cordelieri.

DANTON *(se înseninează și el)*: A, bun... Și bretonii?

WESTERMANN: Şi ei sînt siguri. *(Mai departe:)* Am comandat şase placarde mari, cu inscripţia: „Moarte celor care vor trage în popor".

CAMILLE: Să se facă şi o mie cinci sute de afişe... Am să le fac eu.

WESTERMANN *(cuminte şi bun ostaş)*: Vom avea un drapel roşu.

DANTON: Cum stă apărarea palatului? Pe ce forţe pot conta ei?

WESTERMANN *(de asta e sigur)*: Un regiment de elveţieni şi cinci sute de regalişti, oameni ai curţii, Cavalerii pumnalului, care vor lupta toţi pînă la unul...

DANTON: Garda naţională?

WESTERMANN *(legat)*: Şaisprezece batalioane, destul de nesigure pentru ei. Cel mult dacă două batalioane le vor fi credincioase. Tunarii, iarăşi, la primul semnal, vor trece de partea noastră, cu tunuri cu tot...

DANTON *(mereu cu grija amănuntelor, minte de comandant înnăscut)*: Cine comandă Garda naţională sîmbătă? Al cui e rîndul?

WESTERMANN *(întunecat)*: Mandat, constituţional, dar devotat regelui. *(Descurajat:)* E partea slabă a întregului plan.

DANTON *(ca o pecete grea)*: Îl vom înlocui...

WESTERMANN: Acum, Danton, spune-ne dumneata, ce măsuri ai luat?

GRANGENEUVE *(sfătos, inimos)*: Daţi-mi voie, prieteni, să întreb eu mai întîi ceva... Iar pe urmă cetăţeanul Danton ne va da lămuririle necesare... şi va risipi desigur şi îndoielile pe care le am eu.

DANTON *(cu deferenţă, prietenos)*: Grangeneuve, vorbeşte.

GRANGENEUVE *(inimă cinstită)*: Vă rog să nu vedeţi în tot ce voi spune decît grija mea cea mare că o mişcare de care depinde salvarea patriei s-ar putea să nu reuşească. Şi uite ce mă îndrituic să cred asta. Ziua de 20 iunie a fost o mare greşeală... Ea a întărit regalitatea. Asta o simţim cu toţii, nu-i aşa? *(Toţi convin.)* Această nefericită manifestaţie ne-a înstrăinat simpatiile provinciei, care a manifestat pentru curte, a dat prilej regelui să suspende pe primar şi pe procurorul general... Şi — vi-o spun cu durere — a descurajat într-atît pe prietenii noştri girondini, încît i-a făcut să se gîndească la o posibilitate de înţelegere cu regele. E vorba numai de cîteva ministere.

CAMILLE *(cunoaşte şiretenia)*: Şi cum regele nu vrea decît să cîştige timp...

GRANGENEUVE *(la punct)*: Cum regele nu vrea decît să cîştige timp, trei săptămîni va acorda orice, sigur fiind că va lua înapoi totul. *(Şi ei ştiu că e profund adevărat.)*

DANTON *(politic)*: Grangeneuve, ai toată dreptatea cînd judeci mişcarea neroadă de la 20 iunie, dar acum e vorba despre altceva. Am să vă explic amănunţit.

GRANGENEUVE *(cu grijă să nu nemulţumească)*: Nu te supăra dacă te întreb...

DANTON *(face un gest de reproş amical)*: Grangeneuve...

GRANGENEUVE: Santerre crede că va ridica treizeci de mii de oameni. Asta se putea luna trecută. În definitiv să nu uităm un lucru: că acest plan de insurecţie, exact acelaşi — cu aceleaşi promisiuni ale lui Santerre — a eşuat acum zece zile, de ne-am trezit la miezul nopţii singuri, încît era să compromitem totul.

WESTERMANN *(dîndu-şi seama de importanţa lucrului pe care-l spune):* Grangeneuve... astăzi e Danton care conduce.

GRANGENEUVE: Dacă n-ar fi el, n-aş mai încerca din nou o mişcare care a dat greş atît de jalnic.

DANTON *(cu toată greutatea, cu coatele puternic pe masă):* Aşadar, iată care e situaţia. Atacul pe care Şanterre şi *(accentuează, căci are mai multă încredere)* Westermann îl vor conduce, nu va fi o simplă năvală de stradă... Va fi, cetăţeni, o mişcare politică. *(Toţi îl ascultă cu interes, privirile sînt aţintite asupra lui.)* Adunarea Naţională va detrona pe Ludovic, care va fi prizonierul nostru şi va fi trimis la Vincennes.

TOŢI *(senzaţia produsă e felurită, dar nu e unul să nu fie impresionat şi atent).*

GRANGENEUVE *(uimit):* Dar Adunarea Naţională e constituţională!

DANTON *(lămurind un plan adînc gîndit):* Consiliul Comunei va vota detronarea şi pe urmă in corpore va merge în fruntea poporului la Adunare, cerînd convocarea unei Convenţii care să decidă de tronul Franţei. *(Mereu uimire şi nedumerire.)*

SANTERRE *(extrem de surprins):* Dar Consiliul Comunei e „moderat“, Danton! Lafayette-ist. Nu sînt nici trei luni de cînd te-a ameninţat şi pe dumneata şi pe Manuel, cînd aţi cerut scoaterea bustului...

DANTON *(face o pauză lungă, intenţionată):* Vom dizolva Consiliul Comunal şi vom numi altul, al nostru...

TOŢI *(urmăresc încordat, nu pricep nimic, şi toate privirile sînt întrebătoare).*

GRANGENEUVE: Bine, dar asta cînd?

DANTON: Chiar în noaptea dintre 9 și 10 august. Toate secțiunile electorale ale Parisului se vor întruni spontan și se vor prezenta vechiului consiliu, declarînd că poporul îi retrage încrederea și că a numit alți delegați. *(Acum înțeleg și ei, din această cauză sînt mai surprinși însă.)*

GRANGENEUVE: Crezi că are să reușească? *(Sfios:)* Știu că acum cinci zile secția Mauconseil a votat nerecunoașterea regelui, dar, din cele patruzeci și trei de secții, numai paisprezece au aderat la hotărîrea ei...

(Argumentul e convingător pentru toată lumea, și atmosfera e nesigură.)

DANTON: Grangeneuve... Obiecțiunea dumitale e foarte îndreptățită... Dovadă chiar în seara aceea, în calitatea mea de președinte al secției Teatrului Francez, am prezentat propunerea că *(pauză nervoasă... și pe urmă spune cele ce urmează, căci aceasta constituie prima realizare de sufragiu universal)* de vreme ce toată lumea, acum, cînd patria e în pericol, e chemată să ia armele, e nedrept ca numai cetățenii bogați să aibă drept de vot. *(Categoric și bărbătește:)* Dacă toți luptă, atunci toți trebuie să aibă drept de vot. *(Scăzut:)* Pot să vă spun că majoritatea secțiilor ne-au imitat. Prin urmare, convocînd să voteze pe toată lumea, nu numai cei cu avere, cum vor *(ironic)* constituționalii, alegem noi delegați; noii delegați se prezintă la Primărie și se

constituie în consiliu, notificînd celui vechi că e dizolvat, noul consiliu se prezintă la Adunare și îi pretinde detronarea. *(Cu ochii plini de viață:)* E o mișcare politică, nu numai de stradă... *(Lovitura apare genială, și toți sînt sub impresia expunerii.)*

GRANGENEUVE *(uimit, cu admirație)*: Să voteze toată lumea, nu numai cei bogați? Nu e rău! Asta ar fi adevărata revoluție. *(Se întoarce către ceilalți, care aprobă cald.)*

DANTON *(a fost urmărit cu o atenție aproape fluidă de către toți, adaugă acum ca o paranteză neglijentă)*: A, trebuie să vă mai spun un lucru. Ca să putem fi siguri de Garda națională — nu de oameni, ci de ofițeri, bineînțeles — ieri secțiunea noastră a obținut suprimarea statului-major al gărzii. Acesta nu va avea decît șefi de secție și *(subliniază masiv cu buza lui sfîșiată de corn de taur...)* nu va putea executa nici un ordin fără cererea autorității civile...

CHABOT *(uimit de această abilitate, îl întregește, cu ochii scînteietori...)*: Municipale?!

DANTON *(din toată figura neregulată, de uriaș slut, se adună o privire precisă, și, după o secundă, rezolvată într-un surîs larg)*: Municipale. *(Toți se privesc între ei, căci înseamnă că în cazul acesta ei înșiși vor fi comandanții... forțele de apărare ale palatului. Se aude mișcare pe scară, toți tresar, dar fără frică, așteaptă.)* E Marat.

(Capetele se întorc spre ușă.)

SCENA 4

ACEIAŞI, MARAT

(Marat, trup îndesat, cu umeri laţi, dar dezarticulat, ros de febră. Dacă într-adevăr cancerul e boala provocată de o celulă care se înmulţeşte dezorganizat, atunci tot trupul lepros al lui Marat e parcă devorat de inima lui, care creşte necontenit, distrugînd restul. Are ochii încinşi de o continuă panică. E singurul dintre şefii revoluţionari sordid îmbrăcat. În tăcerea întrebătoare care l-a intîmpinat, aruncă pe masă un plic albastru şi plimbă o privire ca o amară învinuire.)

CAMILLE *(nervos, viu, cel mai tînăr dintre ei)*: Ei?

MARAT *(rînjind)*: A fost găsit în buzunarul unui aristocrat ucis pentru că era suspect. E semnul prin care curtea convoacă pe Cavalerii pumnalului, anunţîndu-i să fie gata să măcelărească pe revoluţionari, căci trupele lui Brunswick sînt la porţile Parisului.

DANTON *(scoate şi el un plic la fel şi îl aruncă pe masă)*: Da.

MARAT *(violent)*: Atunci, ce mai aşteptaţi?

DANTON *(a cărui privire e material masivă şi căruia buza necrestată de jos îi dă un început de surîs calm)*: Marat, totul e pregătit. Toţi cei care sîntem aci ne-am jurat să facem totul ca să salvăm Franţa. Vineri vom ataca Tuileriile.

MARAT *(destins, descurajat, simţind nevoia să caute sprijin)*: Nu e nimic de făcut. „Vom ataca." Ah! cînd legiunea laşilor petrece, cînd se varsă la Palais Royal cupe de şampanie pe sînii femeilor pierdute, cînd în toate casele nobililor se fac pregătiri pentru primirea prusacilor... *(Se îneacă de silă şi descurajare, nu termină fraza.)* Toată sforţarea noastră e de prisos.

DANTON *(îi priveşte lung, matur):* Dar, Marat, exagerezi... Fireşte, situaţia e dintre cele mai grele, dar nu e ireparabilă... Tu, acolo, în subterana ta umedă, vezi toate prea în negru... Westermann, care e situaţia la frontieră?

WESTERMANN *(trist, dă un raport automat):* Trupele noastre bătute în Belgia se retrag dincoace de frontieră... Armatele lui Lukner sînt în descompunere, vin în fugă spre Paris.

(Aerul parcă se îngroaşă, toate privirile se întunecă tăcute.)

MARAT *(se ridică din nou, reluînd cu o relativă linişte):* Am mai făcut un ultim apel către acest popor de laşi. Apare în numărul de mîine din *Amicul poporului.* Am o corectură la mine.

DANTON *(prietenos):* Citeşte-o.

MARAT *(citeşte cu gura arsă — aci contopite într-unul singur — cele două atroce şi memorabile articole care au provocat şi exasperat masacrele de halucinantă amintire ale nobilimii şi preoţimii adunate în închisori. Inima şi sînii fragezi ai principesei de Lamballe, purtaţi în suliţi pe străzile Parisului peste cîteva zile, inima caldă şi devorantă a lui Marat, iată cele două coordonate sufleteşti ale timpului. Citeşte într-o încălecare de respiraţii, care corespunde încălecării frazelor în articol):* „*Amicul poporului* către francezii patrioţi... Scumpii mei concetăţeni, hoardele numeroase de despoţi conjuraţi înaintează împotriva noastră. Patria e gata să sucombe sub loviturile lor, în cincisprezece zile ea nu va mai fi, noi înşine vom fi dispărut din numărul celor ce trăiesc, dacă nu încetăm imediat toate urile, dacă nu amînăm toate neînţelegerile, dacă nu impunem tăcere tuturor micilor pasiuni, ca să ne unim împotriva duşmanului comun, ca

să luăm, în sfîrşit, toate măsurile ca să scăpăm casele noastre de jaf şi de foc, femeile şi fetele noastre de brutalitatea soldateskei prusace, copiii noştri de jugul ruşinos al sclaviei şi vieţile noastre de fierul asasin. Vă roagă aceasta *Amicul poporului* în genunchi, acum, în ora grea a primejdiei. Vă roagă cel care v-a prezis că armatele noastre vor fi inutil conduse la măcel de generali perfizi, şi iată, trei ruşinoase înfrîngeri au semnalat deschiderea campaniei; v-a prezis că frontierele ţării vor fi predate inamicului, şi iată, inamicul a luat cetăţile din nord; v-a prezis că acei care se declarau prietenii libertăţii şi ai revoluţiei nu fac decît să le submineze, şi iată că sînteţi nevoiţi să luptaţi cu armate străine ca să apăraţi ce aţi dobîndit cu atîtea sacrificii. *(S-a oprit să respire, dar reia, parcă fără să sfîrşească respiraţia.)* Nu vă faceţi nici o iluzie... S-a sfîrşit cu noi pentru totdeauna dacă, astăzi chiar, toţi prietenii libertăţii, toţi cei din Garda naţională, toţi bravii *sans-culottes*, toţi cei care pot să ţină o armă în mînă nu se vor înscrie în pieţele publice ca să meargă împotriva duşmanului, dacă toţi caii disponibili în Capitală nu sînt luaţi ca să se facă o cavalerie uşoară, dacă jandarmeria nu primeşte ordin să meargă, dacă ministrul de război nu ocupă imediat înălţimile din jurul Parisului şi nu lucrează ca să le puie în stare de apărare... De astă-seară începînd, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, toate atelierele, toţi meseriaşii să lucreze arme şi muniţiuni. *(Ochii lui văd în interior Franţa transformată în uzină.)* Şi să cerem ca numaidecît comisari speciali să fie însărcinaţi să facă percheziţii inchizitoriale în orice casă *(toţi îl urmăresc neliniştiţi)* şi să

aresteze, executînd pe toți cei înțeleși cu armatele dușmane, pe cei care, împiedicînd apărarea, nu așteaptă decît victoria prusacilor ca să se răzbune, măcelărindu-ne femeile și copiii rămași acasă. *(Legat, dezbătut deja în sufletul lui și cu hotărîrea luată:)* Nimeni mai mult ca mine nu are groază de sînge, dar, ca să-l împiedicăm să curgă în valuri, vă îndemn să lăsați să curgă cîteva picături. *(Enumerarea care urmează, menținută mereu la „înaltă tensiune", dă celor de față o senzație care nu se mai poate preciza, de extreme, cum un fier înroșit și aerul lichefiat prin frig produc aceeași senzație.)* Ca să acordați datoriile de umanitate în grija siguranței publice, vă propun să decimați pe membrii contrarevoluționari ai municipalității, pe judecătorii de pace, pe membrii departamentului și ai Adunării Naționale. *(Energic, răspicat:)* Declarați regelui că dacă în cincisprezece zile austriecii și prusienii nu sînt la douăzeci de leghe de frontieră, îl vom duce la eșafod! Iar toți ceilalți, la frontieră!..." *(Și ca și cînd s-ar fi sfîrșit curentul, cade descurajat, îndurerat.)* Dar toate sînt de prisos... *(Șuierat:)* Popor flecar, nu te vei mișca niciodată. Totul e pierdut...

(Toți rămîn multă vreme sub impresia articolului, privirile ocolesc, și tristețea e copleșitoare.)

WESTERMANN *(gînditor):* E greu să miști poporul ăsta pentru ceva conștient...

CAMILLE *(murmură pe gînduri)*: Dacă s-ar putea întîmpla un fapt care să-i dezmeticească pe toți...

MARAT: Pînă să se dezmeticească toți, vom fi prinși și executați noi.

DANTON *(pe gînduri)*: O, asta n-ar fi prea grav. Ar fi poate singurul lucru care ar trezi din lîncezeală poporul...

(Tăcere îndelungată.)

GRANGENEUVE *(încă tînăr, burghez, cu aer cumsecade, cu vorba molatică. Îl ghicești mărginit, dar chinuit de frămîntări interioare. E ascultat de toți cu bunăvoință)*: Aveți dreptate. Poporul nu se va ridica singur, îi trebuie ceva care să-i provoace un acces de mînie și groază. Cum să i-l dăm? *(Cu o emoție ușoară, largă:)* Cred că l-am găsit în inima mea. Trebuie ca o victimă să cadă sub cuțitul aristocraților. Cred că e necesar omorul să fie comis la porțile Tuileriilor. Dar cine să fie cel sacrificat? *(Respiră, puțin astmatic.)* Să fiu eu... *(Toți încremenesc.)* Cuvîntul meu e nul, viața mea este inutilă libertății. Cel puțin moartea mea îi va servi.

(O tăcere grea; în același sfert de secundă, toate privirile au devenit umede. Danton, emoționat, ar vrea să spuie ceva, să facă un gest, dar, negăsind nimic, surîde cu buza crestată. Calzi, ochii lui mari și iluminați învăluie cu o adîncă simpatie pe Grangeneuve.)

CHABOT: Ei bine, dacă trebuie două victime... voi fi eu a doua.

(Tăcere apăsătoare, căci toți sînt sub întîia impresie.)

GRANGENEUVE: Nu, tu vei fi cel care va executa planul.

CAMILLE: Grangeneuve, nu sînt vrednic să te îmbrățișez.

(În timpul acesta, lui Danton i se aduce un bilet. Îl citește, face un semn afirmativ, și pe urmă revine la convorbirea generală.)

GRANGENEUVE: Așadar, prieteni, mă duc acasă să-mi scriu testamentul, iar la miezul nopții voi fi la Tuilerii. Cadavrul meu, găsit mîine acolo, va fi, să nădăjduim...

WESTERMANN *(mușcîndu-și tulburat buza de jos):* Atunci...? *(Se scoală.)* Mergem cu toții, nu?

(Se scoală rînd pe rînd toată lumea, căci toți au impresia că după gestul lui Grangeneuve trebuie „ridicată ședința".)

DANTON: Westermann, mîine de dimineață, înainte de plecarea mea, vii pentru stabilirea amănuntelor. *(Conducînd pe oaspeți, rămîne puțin în urmă, reține, cu mîna pe umărul lui, pe Chabot, îi spune încet:)* Chabot, nu vei pune în aplicare planul. Sînt fapte care nu se fac. Dar aș vrea să știu, de curiozitate, dacă vine la Tuilerii... Du-te la noapte, numai ca să vezi. *(Ca un rezultat al propriei experiențe:)* Cunoaștem atît de puțin oamenii... *(Vorbind apoi tare, ca să fie auzit pe scară:)* Camille, cu plec mîine dimineață la Arcis.

CAMILLE *(revenind surprins, uluit):* Danton!

DANTON *(stînjenit, încurcat):* E neapărat nevoie să mă duc. Nu se știe ce se poate întîmpla. Vreau să fac un act de donațiune la notar. Trebuie să asigur bătrînețile mamei. Și pe urmă, am nevoie de o plimbare cu trăsura. Aci nu pot gîndi nimic. Nicăieri nu pot gîndi mai bine decît trîntit în droșcă pe șosea, așa, printre dealuri și ogoare...

SCENA 5

DANTON, MARAT, X

DANTON *(a luminat cu un sfeșnic scara, pentru ca să poată coborî toți; pe urmă revine, fără să observe că Marat s-a ascuns după o draperie. Stă puțin pe gînduri și apoi se duce la ușa opusă, care dă pe scara slugilor. Revine cu X, și, urmărind parcă o idee fixă, tace cîtva timp; apoi):* Te-am primit numai ca să-ți spun că e ultima dată cînd mai calci la mine.

X: Trebuia neapărat să vorbim astă-seară. Am intrat pe cealaltă ușă, căci știam...

DANTON *(aspru, cu o duritate masivă, fără să-l privească):* Cu regele dumitale, cu un rege care aduce armatele străine în țară, nu se poate sta de vorbă... De altminteri, de trei luni n-ai mai fost pe aci, și bine ai făcut. De ce ai venit azi?

X: Danton, ești hotărît să răstorni pe rege astă-seară?

DANTON *(privindu-l precis):* Nu... Vineri seara...

X *(uimit, de-abia se așezase, și sare în picioare):* Danton, la palat se contează pe dumneata.

DANTON: Repetă-le și din partea mea întrebarea lui Guadet: are regele mijloace să salveze ordinea publică și imperiul? *(X înțepenește surprins.)* Ei bine, dacă nu, să plece! Orice guvern e mai bun pentru un stat decît cel anarhic.

X *(nu-şi mai găseşte echilibrul):* Dar simpatiile tale, Danton? Aveai alte sentimente pentru rege şi regină...!

DANTON: Ce înseamnă un rege înconjurat de atîţia proşti cu creier de găină...? Ce înseamnă simpatiile mele, atunci cînd e vorba de Franţa?

X *(recăpătînd curaj):* Dar ştii cît iubeşte regele această Franţă?

DANTON *(mînios, profund îndurerat):* Atunci, de ce o dă legată duşmanilor? De ce pune interesele lui mai presus de ale ei? Nu vezi? Un Ludovic e mai întîi monarh, şi numai în urmă francez. *(Desparte gînduri vechi.)* E atît de ipocrit... *(Cu o strîmbătură de silă:)* Asta mă dezgustă. Prefer îndrăzneala conţilor Anglemont şi d'Herville. *(Trist:)* I-am spus lui Ludovic să aleagă între Franţa şi Coblenz. El a ales Coblenzul. S-a sfîrşit... *(L-a condus pe X — pur şi simplu vorbind. Rămîne apoi singur în scenă. Deodată, apare de după perdea Marat.)*

DANTON *(uimit):* Marat... Ce-i asta?

MARAT *(înfrigurat, ruşinat de fapta lui, pătimaş, bîlbîie):* Danton, toată lumea trădează...

DANTON *(tot trupul lui uriaş înfloreşte, ca un arbore, în surîs):* Marat?

MARAT *(tot mai ruşinat, dar cu privirea ca de fier, hotărît):* Nu ştiu... toţi trădează... de toţi mi-e frică.

DANTON *(privindu-l mirat, surîde mereu).*

TABLOUL II

DANTON, GABRIELLE, M-ME CHARPENTIER, apoi — treptat — FABRE, LUCILE, CAMILLE, FRÉRON, M-ME ROBERT, ANTOINE și SIMION DE STRASSBOURG

(Seara de 9 august. Același interior. Gabrielle încearcă să culce pe Antoine. E în atmosfera încărcată, în neastîmpărul tuturor, o nervozitate ca la începutul unei înfăptuiri mari... Gabrielle, gospodină necăjită, trece din cameră în cameră, orînduind, căutînd: Danton stă cu buzele nervoase, cuprins de o tăcută și mistuitoare febră, într-un fotoliu.)

GABRIELLE *(mîngîietoare, dar fără „calinărie"):* Tony, haide, micule, haide, culcă-te. *(Strigă servitoarei, care e dincolo:)* Marie, fă patul lui Tony.

MADAME CHARPENTIER *(mama Gabriellei):* Marie, deschide puțin fereastra, e o căldură înnăbușitoare aci...

GABRIELLE: Nu se poate, miroase de nesuferit în curtea asta... *(Îl vede pe Danton frămîntat de gînduri și întreabă cu ochi neliniștiți:)* Mamă, ce-o să fie deseară? *(Pe urmă ascultă cu sufletul pe buze și cu ochii în lacrimi ce spune curierul care intră și pe care cum îl vede, Danton se scoală.)*

OMUL *(se șterge de sudoare):* Uf... E o căldură și o înghesuială pe stradă...

DANTON *(neliniștit, dar masiv):* Ei?

OMUL *(puțin cam fonf și domolit):* Au început să vie gărzile... Toți elvețienii înarmați au fost scoși în curte... Se vede lumină multă în tot palatul... N-am putut să vorbesc cu nevastă-mea, că era prea tîrziu... Și la bucătărie nu se mai poate trece... Dar în balcon era lume... Acum nimeni

nu mai poate intra acolo... *(Așteaptă, privind prin casă.)*

DANTON: Bine, du-te înapoi...

GABRIELLE *(privește lung și plînge, fără să spuie o vorbă, mîngîie, ca și cînd ar vrea să-l apere, băiatul. Danton începe să se plimbe prin casă, mereu nervos, preocupat.)*

FABRE *(intrînd încălzit și, ca de obicei, puțin afectat):* Unde e Danton...? *(Îl vede.)* Am fost cu trăsura pînă la han... L-am căutat pe Henriot, a spus că vine negreșit, dar are impresia că nu poate conta decît pe cel mult două sute de oameni. *(Danton—„se aștepta"—zîmbește ironic).* Mă duc acum la St. Marceaux. Gabrielle, dă-mi te rog un pahar cu apă... *(I-aduce apă.)* Dar ce-i asta, plîngi? Gabrielle, n-am făcut nimic dacă începem așa...

GABRIELLE *(lasă totul și fuge să ia copilul în brațe, copilul plînge și el cînd o vede pe mamă-sa plîngînd).*

FABRE: Danton, mă duc la St. Marceaux... *(Ca și cînd și-a adus aminte, și mai scăzut, mirat:)* L-a chemat pe primar la palat. Petion era foarte necăjit că nu a venit încă garda să-l aresteze... Spune că dacă ar fi fost arestat nu ar mai fi fost nevoit să se ducă la Tuilerii. Vezi de dă ordin. *(Danton îl asigură, cu un gest absent, de preocupat.)* La revedere, dacă vine Camille, să mă aștepte. *(Iese.)*

(Se aud apoi voci pe scară. Vin Lucile și Desmoulins, sînt amîndoi bine dispuși.)

CAMILLE: Unde e Danton? Ei... *(Danton tace, vede pe Gabrielle.)* Lucile, uite cum plînge Gabrielle...

LUCILE *(nebunatică și nervoasă):* E imposibil. Ți se pare ție, Gabrielle e spartană. *(Se apropie, izbucnește în rîs.)* Dumnezeule, plînge? Gabrielle

plînge... *(Rîde ca o nebună.)* Gabrielle! Uită-te la mine. *(O ia de mînă.)* Nu, serios, plînge... *(Ia cu degetul lacrimile de pe obrazul Gabriellei.)* Da... *(Izbucneşte iar în rîs nestăpînit, arată pe M-me Charpantier.)* Uite, şi *maman* plînge...

GABRIELLE *(îndurerată)*: Cum poate să rîdă cineva aşa?

LUCILE: Ce ne ameninţă? Nimic... Totul merge admirabil... Nu-i aşa, Danton? *(Danton surîde preocupat.)* Şi tu, *(băiatului)* mormolocule, ce-i cu tine, de ce stai aşa?... Culcă băiatul, Gabrielle. Ce-i cu asta? Dacă n-aţi venit la noi la masă... N-aţi mai sta aşa...

DANTON *(întreabă destul de absent, zîmbind)*: Ei, i-aţi montat pe marsiliezi?

CAMILLE: Nici o teamă... Acum ne-am sculat de la masă... Barbaroux a plecat direct la oamenii lui... Fréron s-a dus la Westermann...

LUCILE *(prea veselă pentru asemenea atmosferă)*: Nu, serios, Gabrielle, de ce n-ai venit? A fost o masă minunată. Ştii, ca în pragul unui mare eveniment. Flori, am scos vesela de argint... Ne-a dat mama nişte vin!...

DANTON *(necăjind-o)*: Şi bineînţeles, tu între toţi... *(Către Camille:)* Uite o aristocrată care slujeşte, tocmai cu eleganţa ei, cauza poporului.

(Lucile rîde bucuroasă.)

GABRIELLE *(uimită şi amărîtă)*: Cum poate să rîdă cineva aşa?

LUCILE *(brusc serioasă şi cu ochii mari umeziţi)*: Vai, asta înseamnă poate că am să plîng mult în noaptea asta. *(Tremură în ea ca o presimţire, rămîne pe gînduri.)*

CAMILLE *(fără să fie prea pătruns de greutatea clipei)*: Cît e ceasul?

DANTON *(continuîndu-şi socotelile, şi îndoielile din el, face semn că mai e vreme).*

MADAME CHARPENTIER *(gata de plecare)*: Gabrielle...

GABRIELLE: Pleci, mamă...? Cum pleci aşa singură?... Doamne-Dumnezeule, nu mai ştiu unde mi-e capul...

LUCILE: Hai s-o conducem noi... *Maman* Charpentier, te conducem noi pînă la cafenea... Hai, Gabrielle...

(Ies toate trei.)

DANTON *(priveşte nervos pe fereastră; Camille e acum liniştit că nu înţelege situaţia).*

FRÉRON *(intră, Camille îi iese înainte)*: Danton.

CAMILLE *(fără ocol la ceea ce e important)*: Ce face Santerre?

FRÉRON: Au început să se strîngă oamenii... Berăria e plină de lume... A desfundat Santerre două butoaie de bere... Westermann cere să-i trimiteţi mereu veşti de aci...

MADAME ROBERT *(intră)*: Ce lume... Ce lume pe stradă... Toate casele sînt iluminate...

CAMILLE: Ce zic oamenii, ce se vorbeşte?

MADAME ROBERT: Pe unde am trecut eu... că n-am venit direct, am trecut întîi pe la...

CAMILLE *(o întrerupe nervos)*: Şi?

MADAME ROBERT: Oamenii au ieşit pe la porţi şi aşteaptă... să vadă încotro ies lucrurile. Bărbatu-meu s-a dus la biroul secţiei, ca s-o convoace... De acolo vine, cu delegaţii, la primărie.

CAMILLE: Mă duc jos să iau cheia de la clopotniţă. Vreau să trag chiar eu clopotele... Hai, Fréron. *(Iese împreună cu Fréron.)*

MADAME ROBERT: Dar unde e Gabrielle?

DANTON *(se plimbă, greu îngîndurat, de la un capăt la altul):* S-au dus ea cu Lucile, să conducă pe mama. *(Şi, o clipă întrerupt, iar se plimbă.)*

(Lucile şi Gabrielle se întorc chiar acum.)

MADAME ROBERT *(mirată că ele s-au întors):* Ei, aţi şi condus-o?

GABRIELLE: Nu, că e cu neputinţă. *(Şi-acum e uimită.)* E o lume pe stradă... De altfel, tocmai venea Pierre s-o ia... I s-a făcut frică Lucilei de atîta lume...

LUCILE *(lui Danton, ca un copil mirat):* Au trecut nişte soldaţi călare... Cîntau toţi cîntecul cel nou, adus de marsiliezi. *(Fredonează o măsură... Danton are o sclipire în ochi.)* Ah, Dumnezeule, ce are să fie astă-seară!

(Intră Antoine şi Simion de Strassbourg.)

ANTOINE *(grăbit, are multe şi importante de spus):* Unde-i Danton?

DANTON *(neliniştit):* Da?

ANTOINE *(după ce a venit aproape):* În timp ce noi ţineam şedinţa subcomitetului, a intrat la noi un regalist... Chiar în casa alăturată ţin şi ei şedinţă, iar ăsta, se vede, a greşit uşa... *(Toţi se adună interesaţi.)* Ce facem? Tallien vrea să-l omoare... şi să atacăm casa vecină...

DANTON *(mereu potolit, ca pornit pe un drum mare):* Ţineţi-l, fără să-i faceţi nimic... Supravegheaţi numai casa...

ANTOINE: Ei, cînd tragem clopotele?

DANTON *(îndreaptă un tablou atîrnat în perete, care se strîmbase):* După ce-l auziţi pe al nostru, pe al cordelierilor. *(Rămîne iar absent.)*

ANTOINE *(ironic):* Ştii că Robespierre a „dispărut"? *(Dar nu mai aşteaptă răspuns.)*

SIMION *(după ce nu ştie ce să facă o clipă):* Bună seara. *(Ies.)*

DANTON *(surîde unei priveliști din el însuşi, se înnourează apoi şi se plimbă iar prin casă. Femeile îl privesc cu coada ochiului, vorbind între ele).*

CAMILLE *(intră cel dintîi, prea impresionat, prea prompt, are o armă în mînă):* Gata.

FRÉRON *(care vine după el):* Hai, Danton.

LUCILE *(cînd îl vede pe Camille înarmat, ţipă):* Ah! *(Îl priveşte aiurită şi fuge într-un colţ, ca să nu se vadă că plînge.)*

FRÉRON: Danton, hai la cordelieri. Trebuie să ne chemăm oamenii. *(Nemulţumit:)* Consiliul comunal s-a adunat şi deliberează.

DANTON *(cu ochii grei, fără grijă):* Petion?...

FRÉRON: E reţinut la palat, drept zălog că nu are să se întîmple nimic.

DANTON *(acum nervos, se răsuceşte în el, stă un moment pe gînduri, pe urmă se vede că acceptă situaţia):* Haide.

CAMILLE *(prea prins de ceea ce vede şi face):* Jos, marsiliezii s-au format în stradă. *(Se duce la fereastră.)* Uite-i. Au cu ei şi pe bretoni... şi tunurile... Marat şi-a adus aminte că e doctor şi şi-a instalat un spital la mînăstire... Barbaroux mi-a dat şi mie o armă... Hai, te aştept la secţie. Cordelierii noştri au venit cu toţii... E sala înţesată. *(Însă ceea ce e important o spune în şoaptă.)* Trebuie să punem mîna pe Primărie...

FABRE *(intră, cu o mutră speriată, se apropie întins de Danton):* Danton, pune să sune clopotele... Canalia de Mandat a întărit palatul şi vrea să atace mulţimea, chiar aci, la noi. Pont-Neuf

e barat cu tunuri... Hai, mai repede, că de nu, totul e pierdut...

(Totul scade, respirațiile se înjumătățesc de teamă, Danton rămîne singur, așa cum a hotărît, pentru el însuși. Se uită zîmbind la cei abătuți.)

FRÉRON *(deodată înflăcărat de pericol)*: Ei bine, de va fi nevoie, vom muri cu toții.. eu cel puțin sînt sătul de viață. *(Așteaptă surîsul dorit al Lucilei.)* Nu caut decît să mor.

DANTON *(își toarnă un pahar cu apă, și către Fabre)*: De unde știi astea?

FABRE: Fournier a venit ocolind pe la palat. M-am întîlnit cu el la St.Michel. Regele și toți miniștrii sînt în sala de consiliu... Regina și prințesele privesc din balcon. *(Această amintire a femeilor mărește ochii Lucilei și ai Gabriellei.)*

FABRE *(frămîntat de teamă)*: Du-te la Primărie... trebuie revocat imediat Mandat. *(L-a luat mai departe; șoptit:)* Hai repede... Secțiile îmi pare că se mișcă greu...

LUCILE *(a luat și ea deoparte pe Camille, neliniștită)*: Camille, te rog, te rog să nu faci nici o nebunie...

CAMILLE *(ușuratic)*: Lucile, voi căuta...

LUCILE: Ah, Dumnezeule... Mai bine rămîneam la țară...

CAMILLE *(știind că o liniștește)*: Lucile, voi fi necontenit lîngă Danton...

LUCILE *(către Fréron, care se apropie)*: Fréron, iepure dragă, ai grijă de Camille.

FRÉRON: Lucile, *(o privește cu nemărginită dragoste)* Camille mi-e ca un frate...

FABRE *(stăruind mereu)*: Trebuie înlocuit numaidecît Mandat și contramandat ordinul de

apărare... *(Ca obsedat:)* Dacă secțiile nu se mișcă și nu trimit delegați, totul e pierdut...

DANTON *(se scoală hotărît de plecare. E un gest care provoacă mișcare atentă în toată casa. Privindu-l pe Fréron):* Tu du-te spre palat. *(Către Fabre:)* Du-te din nou la Westermann.

LUCILE: Fréron, să vii să ne aduci vești, că de nu, nu te mai iubesc... —

(Rămîn numai femeile, topite de neliniște, pradă veștilor aduse de Fabre.)

GABRIELLE *(plînge și se roagă):* Ah, ce bine ar fi fost să mergem la țară... Ce ne trebuia nouă atîta frămîntare?... Să ne vedem de pămîntul nostru, de gospodărie...

LUCILE: Dar parcă eu n-aș fi vrut să rămînem și noi la Bourg la Reine?... Chiar plănuiam să mergem duminică, să botezăm acolo pe Horace.

MADAME ROBERT *(limbută și cobind):* Acum văd și eu că ne-am încurcat degeaba... Să știți că dacă se întîmplă ceva lui bărbatu-meu... îl străpung cu pumnalul pe Danton!

GABRIELLE *(n-ascultă, căci tulburarea din ea n-o lasă):* Și toate astea, Lucile, din cauza lui Camille. El cu articolele lui, la gazetă... Ce vrea?

LUCILE: Dar, Gabrielle, de ce vorbești așa?

(Se aude clopotul cordelierilor sunînd în noapte dintr-o dată, violent, alarmant, pe urmă domolindu-se, lăsînd să se audă numai cel de la Saint-Anders des Arcs. Femeile încremenesc ascultînd, nu îndrăznesc să mai spună o vorbă. Cînd a încetat și clopotul de al doilea, continuă altul... pe urmă altul...)

TABLOUL III

LUCILE, GABRIELLE, MADAME ROBERT, apoi — treptat — WESTERMANN, CAMILLE, FABRE, FRÉRON

(Două ore mai tîrziu. Se cunoaşte că a trecut atîta timp. Femeile s-au lungit — una pe o canapea, adusă în micul hol, alta într-un fotoliu... Lucile e jos, lîngă fereastră. Nu-şi vorbesc... Se înţelege, din modul cum stau, că ar fi voit să se odihnească, dar că n-au putut, dureros nelinişitite. E o tăcere apăsătoare. Se aude tot mai puternic un cal în galop. Toate tresar, ascultă speriate... Cînd aud că urcă pe scară cineva, ies speriate înainte: intră Westermann.)

LUCILE *(cu sufletul pe buze)*: Westermann! Ce e?

WESTERMANN *(aspru, grăbit, întărîtat)*: Danton! Unde e Danton?

GABRIELLE: Vai... Ce e?

LUCILE *(stăpînindu-se)*: Cred că e la Primărie... Ascultă, Westermann, ce e?

(Westermann, fără să răspundă, pleacă trîntind uşa, fugind. Femeile rămîn din cauza asta într-o spaimă nebună.)

GABRIELLE *(după ce au stat un timp tăcute)*: Vine cineva, iar...

(Intră Camille, Panis, animaţi.)

LUCILE *(bucuroasă de parcă nu l-ar fi văzut de ani)*: Camille, Camille!

(Bărbaţii se trîntesc pe scaune.)

GABRIELLE: A fost Westermann pe aici.

CAMILLE: Westermann? Ce a spus?

GABRIELLE: A întrebat de Danton... Era speriat... Trebuie să se fi întîmplat ceva. S-a dus la Primărie... Ce e acolo?...

CAMILLE *(cu capul culcat pe umărul Lucilei, vorbește în șoapte, foarte simplu, cu tonulscăzut, obosit, cu care spui un lucru care te-a uimit):* Danton a fost extraordinar...

LUCILE: Ei, cum a fost?

CAMILLE *(tot scăzut):* Întîi ne-am coborît la marsiliezi. Cînd a strigat „la arme", am crezut că se cutremură mînăstirea... Toți au fost în picioare... În curte, la club, n-a vorbit decît cîteva fraze... dar a fost destul... am plecat grămadă la Primărie... Aci, eu am avut un moment de groază... Nu veniseră decît cîțiva delegați de-ai noștri... Atunci, Danton s-a hotărît să se folosească chiar Consiliul legal, care era în număr și delibera... I-a cerut ca imediat să cheme pe Mandat ca să dea socoteală de intenția lui infamă de-a ataca poporul, chiar la Primărie și la Pont-Neuf. Dar de ce ți-e mîna așa rece?

LUCILE *(prinsă de cele povestite, nervos):* Spune...

CAMILLE: După primele fraze — darcuma vorbit! — consiliul, speriat, a votat rechemarea lui Mandat. În timpul acesta veniseră și delegații cei noi. Cînd au fost în număr, Danton și colegul lui, celălalt procuror, au trecut la ei, în sala de alături, declarînd că recunosc voința poporului în noua Adunare comunală și că o proclamă pe cea veche dizolvată. *(Lucile vede că e sîngerată mîna, și el explică firesc.)* Cînd am trecut prin curtea lui Gamat, ca să nu ocolim... am sărit niște garduri. Cum a intrat în sală trădătorul de Mandat, i s-a cerut socoteala, și pe urmă a fost arestat. *(Mai scăzut încă:)* Pe scară i-au zburat creierii.

LUCILE *(e abătută):* Ah, e groaznic.

CAMILLE *(adoarme pe umărul ei).*

GABRIELLE *(femeie înainte de toate, pe care o crimă o doare)*: Ce păcat, ce păcat... Cum pot să fie oamenii așa de răi?...

MADAME ROBERT *(acum foarte curajoasă și bondoacă)*: Ce vrei, așa e în revoluție!

LUCILE *(resemnată și ea)*: Ei, Gabrielle...

FRÉRON *(intrînd, de la ușă)*: Ce-i cu Westermann, ce-i cu Fabre? N-au trimis pe nimeni pe aci? *(Se frămîntă enervat.)*

LUCILE: Ascultă, Fréron, spune-mi adevărul, ce-i la palat? Aici înnebunim, de ce nu ne spuneți ceva...? Nici cu Camille nu e de vorbit. Uite, a adormit...

FABRE: Lucile, situația e neclară... Din partea palatului nu ar fi prea mare teamă, apărarea e cu totul dezorganizată. Ei nu pot conta decît pe garda elvețiană, iar din Garda națională — pe batalioanele Filles Saint Thomas și Bottes des Moulins. Din rest, o bună parte au trecut de-a dreptul de partea noastră. Batalionul de la St. Denis a trecut, iar, în întregime de partea noastră, din cauza prostiei celor de la palat, care au adus cinci sute de cavaleri ai pumnalului ca să jure în fața gărzii credință austriacei. Bineînțeles că asta a deschis chiar ochii ofițerilor din Garda națională, iar cînd unul dintre cavaleri — mi se pare chiar contele d'Herville — s-a adresat acestora: „Curaj, domnilor din Garda națională!", căpitanul Marceaux a răspuns, privindu-l în ochi: „Curaj? Vom avea, fiți liniștit, domnul meu... dar nu alături de dumneavoastră." Și imediat, urmat de întreg batalionul, a trecut curtea și a venit în rîndurile noastre. A fost o consternare generală. Regina — ne-a spus mai pe urmă un servitor, om de-ai noștri —

s-a dus sus la ea și a început să plîngă. A îmbrăcat copiii și plînge împreună cu prințesa de Lamballe.

GABRIELLE *(plînge)*: Sărmana de ea... Plînge... Și copiii! De ce nu duc undeva copiii, Fréron?

FRÉRON *(revoluționar fără răutate, firește)*: Unde să-i ducă?

LUCILE: Dar ai noștri ce fac? Unde sînt?

FRÉRON: Așteptăm de două ceasuri — noi, cu Danton — să vie Westermann și Santerre cu cei din cartierul St. Antoine. Nu știm nimic despre ei...

FABRE *(intră obosit, tăcut, descurajat)*: Unde e Danton? ...Poftim. De ce nu stă aci, să știe de unde să-l ia lumea?

FRÉRON: E la Pont-Neuf, așteaptă să vie cei din St. Antoine, de două ceasuri! Ce-i acolo?

(Femeile ascultă speriate ca de orice venire nouă, căci fiecare veste poate fi o nenorocire.)

FABRE: E bine... Au să vie... totul merge bine... *(Se vede clar că minte, ca să nu alarmeze femeile.)*

FRÉRON: Poate e și timpul...

FABRE *(îl ia deoparte)*: Fréron, totul e pierdut. Santerre nu vrea să se miște... N-au venit decît vreo șapte mii de oameni... Berarul, speriat de insuccesul acesta, nici nu vrea să audă de plecare.

FRÉRON *(abătut)*: Fabre, ce spui...?

(Camille se trezește.)

FABRE *(nemulțumit că nu a fost ascultat)*: I-am spus lui Danton să-l numească pe Santerre... ceva... Să-l cheme la Primărie. Să rămînem noi acolo. Westermann vrea să-l omoare.

Alsacianul a spus că-i vîră sabia în piept. Dacă Danton mă asculta pe mine!... *(Camille s-a apropiat.)* Îl lua de acolo. Trebuia să-l numească la Primărie.

CAMILLE *(enervat):* Pe cine, Fabre? Pe Santerre? *(Uimit că nu se știe asta:)* De două ceasuri, Consiliul comunal l-a numit „șeful Gărzii naționale“ în locul lui Mandat... *(Rămîne nedumerit, pe cînd afară se aud tobele bătînd, în neștiutul nopții, alarma.)*

FRÉRON *(surprins):* Alarma!

(Toți rămîn încremeniți, femeile, speriate, nu știu ce să creadă, stau să cadă amețite.)

CAMILLE: Alarma... Totul s-a aranjat... *(Fuge; din ușă:)* Haide... haideți toți...

LUCILE *(speriată):* Camille, unde te duci? Ce faci? Camille... Fréron!...

FABRE *(o reține):* Ce faci? Lasă-l acolo... e mai în siguranță... Ce vrei? În noaptea asta cine știe ce cavaleri cutreieră cartierele pe la șefii mișcării pe acasă. Aici, în centrul orașului, e mai periculos... Lasă-l acolo, pînă mîine de dimineață... *(Pleacă și el.)*

LUCILE: Fabre!... Și tu te duci...? Ah, Dumnezeule... Rămînem noi...

FABRE: ...La adunare... Lasă, că lucrurile de abia au început! *(Iese.)*

LUCILE *(strigă de prisos):* Fabre... Fabre... *(Rămîne învinsă de deznădejde.)* Dumnezeule... *(Se aud tobele departe în noapte, Lucile cade în genunchi lîngă fereastră, cu o voce scăzută și plină de emoție.)* Ce vom deveni? Nu mai pot respira. Noapte fatală! *(Cu vocea muiată de lacrimi, cade, mică, în genunchi.)* Doamne, dacă e adevărat că exiști, mîntuie atunci pe

oamenii care sînt demni de tine... Vrem să fim liberi... Cîte greutăţi... *(Femeile rămîn din nou în noapte, se vede că le e frică să vorbească. După un timp, se aud lovituri de tun. Gabrielle leşină.)* Gabrielle, ce-i asta? *(Speriată, aleargă şi-i dă ajutor; frămîntat, vrînd să facă puţin curaj Gabriellei, are un rîs nervos.)* Gabrielle... Ah, dragă, nu-i nimic, ascultă... *(Şi, brusc deprimată, ca o tulpină frîntă:)* Gabrielle...

TABLOUL IV

GABRIELLE, LUCILE, MADAME ROBERT.
Vine DANTON, pe urmă FRÉRON şi ceilalţi

(Acelaşi decor, în zorii zilei; femeile dorm, sau veghează, cum pot.)

LUCILE *(încremenită):* Gabrielle, uite, a venit Danton...

DANTON *(tot aşa de potolit ca la plecare, dar acum surîzător, luminat):* Dar ce e?... *(Aleargă, îi ia mîinile.)* Ei, Gabrielle, fata mea, ce e? Vrei s-o dai în comedie?... Dragă, nevasta lui Danton nu are voie să leşine decît cu el în pat... Ei, drăcie... *(O ia de bărbie.)* Ia uită-te la mine... *(Gabrielle deschide ochii, Danton se linişteşte.)* Luaţi-o de aci... Împachetaţi-o şi trimiteţi-o la Arcis.

FRÉRON *(intrînd):* Ascultă, Danton, ce a fost cu Santerre?

DANTON *(cu voie bună, scoate haina de pe el):* Eh... ce-a fost...

FRÉRON: Ce-i acum acolo?

DANTON: De unde vrei să știu?! N-ai auzit tunul?... Am așteptat pînă s-a rînduit totul... În clipa cînd Westermann a bătut cu sabia în poarta Carouselului, eu nu mai aveam nimic de făcut și am plecat. Îmi dați și mie voie să dorm puțin! Nu?

FRÉRON *(roș de gîndul lui)*: Bine, dar ce e acolo?... Camille s-a dus să vadă.

DANTON *(mirat)*: Camille e acolo?

FRÉRON: A vrut neapărat să vadă cu ochii lui... Eu cînd am aflat că ai plecat...

DANTON *(domol)*: Nu știu nimic... Eu mi-am făcut datoria... De-acum începe treaba lui Westermann...

FRÉRON: Dar Camille, Fabre sînt alarmați... Noi știam că nu se mișcă Santerre...

DANTON: A venit. L-a găsit ordinul de comandant al Gărzii și l-a lăsat pe Westermann cu oamenii... Ei, îmi dați voie să mă culc...? Că uite, se face ziuă. *(Cu surîsul lui crestat:)* Vrei să se supere Robespierre că ne pierdem nopțile?

FRÉRON *(nu pricepe de loc)*: Și Westermann?

DANTON *(cu o profundă și glumeață admirație)*: E cel mai blestemat general pe care l-am văzut. Să fi văzut ce ordine a făcut cu *sans-culoții* noștri... *(Amuzat:)* I-a aliniat, i-a muștruluit, i-a împărțit... A format *(știi, ceva savant)* „careuri". *(Fréron surîde; Danton, înveselit:)* Dacă nu l-ai văzut pe Westermann călare pe calul lui negru — nu știu unde Dumnezeu l-o fi găsit, dar îi atîrnau picioarele de pămînt... Mai lipsea Santerre cu namila lui, ca să facă o pereche fără pereche. *(Trece dincolo.)* Gabrielle... Ce-i asta...? De ce nu mi-ați făcut patul?

(Din stradă strigă cineva: „Danton!")

FRÉRON: Fabre, el e...

FABRE *(de jos, pe fereastră)*: A venit domnul ministru?

FRÉRON: Fabre, fii serios, ce năzbîtie mai e și asta...?

FABRE *(urcă în fugă, îl sărută pe Danton)*: Dragul meu, ești ministrul justiției. *(Danton devine grav și puțin trist.)* Regele, imediat ce au forțat poarta, s-a refugiat în mijlocul adunării. Verniaud va citi decretul pentru suspendarea lui Ludovic și va propune lista noilor miniștri. Adunarea se dizolvă și se va convoca o convenție, care să decidă de tron. Ești în frunte, la Justiție. Roland—la Interne... Cred că n-ai nimic de obiectat dacă mă ofer să fiu secretarul tău general.

DANTON *(e profund îngîndurat, rămîne lung nemișcat, are parcă ochii în lacrimi)*.

CAMILLE *(intrînd, spune, crezînd că aduce o noutate)*: Regele a fugit cu toată familia în sala adunării.

FABRE *(șmecher oarecum)*: Știm, Danton e ministrul justiției... *(Ironic:)* Poate că nu știi...

CAMILLE *(cu ochi mulțumiți)*: Așadar... biruința?...

DANTON *(adînc tulburat)*: Ce ai lăsat la palat?

CAMILLE *(cuprins dintr-o dată de tristețe)*: A început un măcel groaznic... *(Îndurerat adînc și el, scăzut:)* S-a încăierat poporul cu garda elvețiană...

DANTON *(uimit)*: Și Westermann?... E un măcel inutil, de vreme ce regele e suspendat!

CAMILLE: Westermann nu poate face nimic... Cine mai poate opri mulțimea?! Am spus însă la toți să aducă rănitii la mînăstire, unde și-a instalat spitalul Marat... *(Adînc trist, ca un copil:)* Lucile... *(Cu ochii în ochii ei, cu un*

surîs resemnat, obosit:) Știi care e cel dintîi cap pe care l-am văzut retezat?

LUCILE *(îngrozită, așteaptă):* Da?!

CAMILLE: Al lui Soullaux.

LUCILE *(palidă, încremenită, pierdută, căci e și soarta lor):* Al ziaristului?

FABRE *(trist și cu ochii mari)*: Ce frumoasă nevastă avea!

ACTUL II
Invazia prusacă

TABLOUL V

Cabinetul ministrului în palatul Departamentului Justiţiei din piaţa Vendôme. Un birou Louis XV în dreapta, un alt birou simplu în stînga, fereastră mare în fund, parchet, covor...

SCENA 1

CAMILLE, FABRE, ROBERT, LACHEUL, apoi FOUQUIER-TINVILLE, UN DOMN, O DOAMNĂ, ALTĂ DOAMNĂ

(Doi lachei „stilaţi" — frac, peruci, pudraţi, înmănuşaţi — îşi îndeplinesc cu eleganţă şi cu condescendenţă serviciul, căci se cunoaşte că dispreţuiesc pe noii stăpîni. După ridicarea cortinei, Camille şi Fabre intră preocupaţi, urmărind o discuţie, încălziţi, cu pălăriile în cap. Servitorii se privesc, fără să trădeze măcar un zîmbet, aşteaptă apoi pălăriile, pe care cei doi le pun fireşte pe masă. De acolo, lacheii le iau şi le scot afară.)

CAMILLE *(arătînd în perete un placat pe care l-a măsurat mai întîi cu privirea):* Dragă, dacă nu vrei să mă asculţi pe mine... Alea nu sînt

afişe. E o literă care nu se poate citi. Caracterele sînt prea înghesuite. Şi pe urmă, trebuia găsită o altă hîrtie, de o culoare mai vie... Pe ea numai atît, fără „votaţi", fără nici un alt cuvînt: „Danton, Robespierre, Fabre d'Églantine, Camille Desmoulins etc.

FABRE: Camille, dacă ai să te alegi deputat...

CAMILLE: Cum, tu mai stai la îndoială? Dar o s-o datorăm lui Marat. Placatele lui au un succes îndrăcit... În faţa casei mele era lipit cel în care publică întîi lista brissotinilor — la fiecare cu o mică lămurire — şi o lămurire aşa cum ştie Marat să dea: Chepy, josnic parazit, pupă mîna lui Lameth şi, ulterior, linguşitor brissotin...

FABRE *(scăzut, amuzat):* Nu, e alta care mi-a plăcut... „Bordin", necunoscut...

CAMILLE: Dar Lepaux, „necunoscut în revoluţie"... Ca şi cînd ai zice „necunoscut pe strada asta".

FABRE: În faţa Teatrului Francez era o lume imensă... Un băiat suit pe o căruţă răsturnată acolo... citea cu voce tare şi toţi rîdeau... *(Către Robert, care aştepta în picioare:)* Ce-i, Robert?

ROBERT *(afectat):* Domnule secretar general... Trebuie să rezolvăm astăzi treizeci şi cinci de rapoarte...

FABRE: Dragul meu... Eu sînt vinovat dacă patronul nu are timp? *(Caută între hîrtii.)* Asta — şi asta — dincolo, la domnul secretar al sigiliilor. *(Arată pe Camille.)* Şi asta... *(Necăjit:)* Ce-i asta?... Robert, astea merg la Interne, toate... N-au ce căuta aci. Poftim şi asta... Este ofertă de furaj... La Război... Să ne lase odată în pace...

ROBERT *(schimbă tonul):* În definitiv, *mon cher ami*, eu i-am spus. E un tip de negustor tocmai de pe la Lyon... Acum e aci: vrea neapărat să vorbească cu dumneata.

FABRE *(stă puțin pe gînduri):* Spune-i să se întoarcă pe la prînz... *(Afară se aud aclamații și strigăte.)* Alți voluntari... Trec spre Verdun.

CAMILLE: Auzi, ne cheamă la fereastră...

(Amîndoi ies la fereastră, iar cînd apar ei, se aud strigăte entuziaste: „Victorie! Trăiască Franța!" Mereu aclamații.)

FABRE *(venind de la fereastră):* Trec mereu...

CAMILLE: Era o mare de capete toată piața...

FABRE *(abătut):* Și totuși, prusacii înaintează necontenit...

CAMILLE *(s-a instalat ca la el acasă în fotoliu, răsturnat):* Dragă, bine e să fii secretar al sigiliilor! Ce-ar zice bietul tată-meu dacă m-ar vedea cum stau așa, răsturnat în fotoliul acesta... Cînd el, biet locotenent judiciar, nici în antecameră nu era primit... Știi că i-am scris o scrisoare, în care i-am arătat că președintele de tribunal din Guise poate solicita o audiență secretarului sigiliilor, pentru că are șanse să i se aprobe. *(Servitorii s-au privit.)* Ia ieșiți afară, domnilor. *(Amuzat și discret:)* Ascultă, Fabre, acum patru ani — eram în epoca aceea grozavă cînd nu aveam ce mînca și dormeam la hanul ăla infect, unde mi-am petrecut cei mai frumoși ani — mi-a trimis tata într-o scrisoare un raport, ca să-l depun la minister. Ei bine, am trecut pe culoarele astea, am intrat în trei-patru birouri — ți-nchipui cum se uitau toți la mine, chiar cei mai mici funcționari. *(Surîzînd:)* Eram aproape jerpelit...

FABRE: Nu, serios, ce dracu a găsit Lucile asta la tine, măi băiete? O aristocrată îndrăgostită de un fluieră-vînt! Și nenorocitul de tată-său, care ți-a dat nu numai fata, ci și o sută de mii de livre zestre...

CAMILLE: Femeile au instinct, dragă. Simțea ca că într-o zi am să fiu secretar general... *(Se aude pe fereastră:* „Sentinella!“*)* Auzi *Sentinella* lui Guadet... Ce infamie, mai scrie și azi? *(Sună pripit; către lacheu:)* Cumpără-mi repede *Sentinella.*

LACHEUL *(se înclină):* Afară, o mulțime de lume așteaptă să fie primită... *(Către Camille, anume:)* Un domn Fouquier-Tinville, care pretinde că e rudă cu dumneavoastră.

CAMILLE: Spune-i să intre...

(Lacheul se înclină protocolar. Cu Fouquier o dată, se împinge desperată o mulțime de lume, ca într-un desiș de trupuri.)

O DOAMNĂ *(cu fața albă, sărăcăcios îmbrăcată):* Cetățene, ai milă, eliberează-mi bărbatul, am patru copii...

UN DOMN *(„bine“, cam bolnav, nervos, emoționat, conținut):* Domnule secretar, acordați-mi măcar două minute...

CAMILLE *(amical):* Fabre, vezi despre ce e vorba...

FABRE *(oficios):* Cetățeni, toate închisorile Parisului țin de municipalitate. De prisos veniți la noi...

UN DOMN *(care se stăpînea, e aproape să izbucnească în lacrimi):* Dar, domnule, acolo nu putem vorbi cu nimeni... De acolo pornește toată nenorocirea... Aci e Departamentul Dreptății...

FABRE *(scărpinîndu-se în cap):* Dar dacă noi...

ALTĂ DOAMNĂ: Vă implor, cetățene secretar general... Băiatul meu! E singurul... *(Speriat,*

bîlbîit:) Se spune că desearä vor fi masacraţi toţi prizonierii...

FABRE: Nu vă luaţi după zvonuri absurde... În orice caz, pentru eliberare noi nu putem face nimic... Aşteptaţi să vie cetăţeanul Danton...

(Se aude tunul, toţi încremenesc.)

CAMILLE *(se uită la ceas şi constată):* Precis. *(Către Fouquier, cu prietenie:)* Nu te-am văzut de zece ani... *(Îi strînge mîinile, îl măsoară cu cu privirea cald.)*

FOUQUIER *(sincer, evident):* Nu-ţi închipui cu cîtă emoţie am aflat că ai fost numit secretar al sigiliilor. *(Scade tonul, intim.)* Am avut tot felul de nenorociri. Te rog... *(Dar se întrerupe şi, revenind:)* Ştii că m-am însurat din nou?... Nevastă-mea, ai s-o cunoşti... ce să-ţi spun...? Îmi faci un serviciu imens... O ducem greu... E păcat de femeia asta...

CAMILLE *(cam fără grijă, ca de obicei):* Fii liniştit. Vorbesc eu cu Danton, şi are să se facă... Îţi găsim un post bun... Mai aşteaptă numai puţin... *(Servitorul i-a adus* Sentinella.*)*

(Fouquier s-a aşezat, respectuos pentru loc şi oameni, pe un scaun foarte îndepărtat.)

FABRE *(lucrînd la birou):* Camille, tu ai trecut azi pe acolo, s-au pus drapelele la Notre-Dame?... Danton...

FOUQUIER *(intervine, zîmbind timid, ca să se facă agreabil):* Erau două enorme drapele negre...

FABRE: Şi la Primărie?

FOUQUIER *(încurajat, bucuros că poate face un serviciu):* La Primărie, un perete întreg era acoperit cu doliu.

CAMILLE *(înfuriat, se scoală de pe fotoliu, trîntește cu pumnul în masă):* Canalii... Canalii... Canalii...
FABRE *(surprins, ridică doar capul din hîrtii):* Ce e?
CAMILLE: Asta-i scris chiar de nevasta lui Roland... E întorsătura ei de frază... Ah, regină Coco...

SCENA 2

ACEIAȘI, DANTON, DOI COMISARI, A, B, C, D, apoi LUCILE, CETĂȚENI, UN OFIȚER

DANTON *(intră violent, masiv, merge întins la Camille):* Camille... te-am rugat ceva... Te-am rugat ca pe un frate...
CAMILLE: Dar, Danton, am scris... O mie de placate au fost lipite azi în oraș...
DANTON *(înfierbîntat):* O mie? Zece mii... Zeci de mii. Camille, de ce nu vrei să mă înțelegi?... Vreau ca toți pereții să fie acoperiți de afișe în roșu, prin care ultimul om în stare să poarte arma să fie chemat în ajutorul patriei. *(Către Fabre:)* Fabre, să se tragă tunurile.
FABRE: Adineauri...
DANTON *(prins de sforțarea pe care o face):* Nu — de-aici înainte din oră în oră... *(Către Camille iar:)* Te-am rugat să pui doliu la Notre-Dame...
CAMILLE: Sînt două drapele uriașe...
DANTON *(pătimaș):* Camille, pînă la ora douăsprezece *(îi arătă ceasul)* toată fațada catedralei să fie îmbrăcată în negru.
CAMILLE *(mai curînd pueril decît ironic):* Vrei să scriem și noi placate cu sînge, ca Marat și Hebert?
DANTON *(grav, serios):* Da! E un război funebru. Ascultă, Camille, tu ești un mare talent, dar

ești un copil care nu vrea să înțeleagă... Armatele lui Brunswick înaintează... O sută de mii de oameni sînt în marș acum asupra Parisului, și tu ești ușuratic ca un școlar. *(Către Fabre:)* Cheamă servitorul. *(Cu vocea acum scăzută, obosită:)* Brigada lui Dumedon a fost capturată toată lîngă Longvy. *(Încălzit mereu, lacheului:)* Orice curier vine de pe cîmpul de luptă intră numaidecît. Ai înțeles, sau nu? *(Lacheul se înclină, Danton s-a așezat în fotoliu, Fabre îi dă hîrtiile la semnat.)*

CAMILLE *(îi întinde* Sentinella*)*: Ai văzut ce scrie Coco Roland?

DANTON *(disprețuitor)*: Inconștienți... Du-te la Notre-Dame.

CAMILLE: Danton, vreau să te rog ceva... Uite, vărul meu, Fouquier-Tinville, are casă grea și e, din cauza unor întîmplări nenorocite, fără nici o slujbă.

DANTON *(către Fouquier, care e extrem de respectuos)*: Cetățene, revino puțin mai tîrziu... *(Se uită preocupat în hîrtii.)*

CAMILLE: Vino, am eu o idee. Lucile are să vie să mă caute dincolo, la mine. Revino cu ea...

DANTON *(cu aceeași voce scurtă, caldă, fără „dicțiune")*: Fabre, ce vești ai de la Fréron? Cum merge?

FABRE: De la Fréron toate sînt bune. A făcut ordine, a numit un comitet revoluționar...

DANTON *(cu ochii vii)*: Ei...

FABRE: Pe Billaud-Varenne, însă, l-a reținut Roland. A contramandat ordinul...

DANTON *(face un gest agrig de om înfuriat, dar pe urmă, rezolvîndu-se interior, zîmbește cu milă)*: Este cel mai senin dobitoc pe care l-am cunoscut acest Roland. Întîi pentru că avem neapărat nevoie de un om energic la Chambry, și în al

doilea rînd pentru că prin numirea asta vream să îndepărtez pe Billaud-Varenne de Paris. *(Se plimbă întărîtat prin birou.)* Și dacă deseară vor fi măcelăriți toți prizonierii din închisori, pe mine are să cadă vina. *(Descurajat:)* Fabre, toate străduințele noastre sînt de prisos... Unul măcar dintre acești brissotini nu are o idee propriu-zis, unul nu e capabil de hotărîrea unui gest... Și cînd vezi, totuși, seriozitatea de catîri cu care iau măsuri de șicană...

FABRE *(măgulindu-l comun):* Eu te înțeleg, Danton... dar dacă ai vedea ce se petrece aci...

DANTON *(amărît):* Dar la Comună? Dar la Comună, Fabre? *(Se apropie cu ochii triști de el.)* Tu știi că vor să măcelărească deseară pe toți prizonierii regaliști?... De abia am luptat ca să amîn nebunia... Marat, Hebert, Billaud-Varenne vor sînge cu orice preț... De aceea am vrut să-l trimit pe ăsta din Paris. *(Descurajat:)* Și Rolland... *(Intră doi comisari, e îngrozit că-i vede.)* Ce-i cu voi?

UN COMISAR *(vrea să explice):* Danton...

DANTON *(energic):* Ce căutați aci? Trebuia să porniți pe cîmpul de luptă.

UN COMISAR *(căutînd să lămurească):* Danton...

DANTON *(înfuriat, bate cu pumnul în masă):* Nu-mi trebuie nici o explicație... Deseară trebuie să porniți cu cele cinci mii de echipamente spre Chalons... Nu vreau să vă văd aci...

AL DOILEA COMISAR: Ascultă, Danton, ai să vezi că n-ai dreptate... Aseară totul era gata... Ne-am dus la Ministerul de Finanțe să luăm banii. Era și Roland acolo. A spus că noi, neființd numiți în regulă *(spune rărind)* de Consiliul Apărării, nu putem ridica nici un ban. Am fost și la Servan.

DANTON *(cît e de mare, uimit):* Roland a făcut asta? Dar el nu e nici măcar ministru de finanțe! *(Se lasă abătut în fotoliu.)* Nu-i nimic. Prostia politicianilor noștri e de plumb. Contrabalansează entuziasmul unei țări întregi. Dumouriez prin trei scrisori mi-a cerut desperat echipamente... soldații sînt goi, marșurile se fac prin mlaștinile Ardenilor și au început ploile. E zadarnic orice...

ÎNTÎIUL COMISAR: Nevasta lui Roland a vorbit ea însăși cu Pacha, cerînd să nu ne dea nici un ban.

DANTON *(înfuriat):* Nevastă-sa? Iar doamna Roland? *(Către Fabre:)* Hei, dacă bărbatu-său ar obosi-o mai mult noaptea, cum ar mai sta ziua acasă... *(Intră patru domni coreoți: A, B, C, D... El ridică privirea întrebător.)* Dumneavoastră?

A: Sîntem comitetul pentru redactarea discursurilor ministeriale.

DANTON *(ciclop nedumerit):* Ce-i asta, Fabre?

FABRE: Da, încă de alaltăieri trebuiau să vie... *(Lămurește:)* Pe lîngă fiecare minister este un comitet însărcinat cu redactarea discursurilor miniștrilor.

DANTON *(uimit, zîmbește, cu buza crestată, rîde pe urmă):* Duceți-vă, cetățeni, și apucați-vă de altceva mai serios. *(Rîde mereu.)* Ah, eleganții miniștri ai regelui Ludovic!

FABRE *(abil):* Știam că ai să rîzi, de aceea i-am adus tocmai acum.

DANTON *(cu oarecare voie bună):* Dă-i afară... caraghioșii... *(Rîde iar.)* Numește în locul lor patru comisari care să meargă în provincie să explice sensul revoluției.

FABRE: Bine. Dar uite, pentru că veni vorba despre asta. De aseară așteaptă la tipografie corecturile discursurilor tale pentru Monitor...

DANTON *(a rămas surprins, cu dosarul în mînă):* Cum asta? Ce corecturi?

FABRE: Cum ce corecturi? *(Și-i întinde șpalturile de corectură.)*

DANTON *(se uită nedumerit peste ele):* Discursurile mele la adunare...

FABRE: Da... or să apară în Monitor... și e obiceiul ca deputații și miniștrii să-și facă singuri corecturile.

DANTON *(uimit):* Dragul meu, fiți serioși... n-am timp...

FABRE *(știe el ce spune):* Nu, Danton. Asta-i altceva. Toată lumea face corecturile astea... Și Verniaud, și Robespierre. Absolut toată lumea. Una e ce spui în frigurile tribunei. Sînt repetiții, sînt mici goluri, greșeli de informație. Discursul vorbit e greu de controlat. Acolo trece orice, dar în scris e mai greu. Știi, pentru posteritate. Mai piaptănă puțin fraza. Robespierre face cîte trei-patru corecturi de astea.

DANTON *(hotărît și serios):* Eu am altceva mai bun de făcut. Adu-mi hîrtiile de iscălit.

FABRE *(i le pune dinainte, și cînd vede că Danton se miră, e și el de acord):* Sînt cam multe...

DANTON *(alege; citește):* Domnule ministru... vă rog să admiteți o probă cu martori... *(o trece deoparte; ia alta)*... pădurea e situată la două leghe de *(o trece deoparte)*... socotim că strămutarea procesului *(o trece, trece multe)*...

FABRE: Dar astea sînt în întîrziere... trebuie...

DANTON: Rezolvă-le tu. Alege-mi numai pe cele în legătură cu armatele și comisarii trimiși.

FABRE *(stăruind):* Trebuie să poarte semnătura ta...

DANTON *(nici vorbă să revie):* Cînd armatele dușmane înaintează asupra Parisului ar trebui să fiu nebun sau Roland ca să-mi pierd timpul cu astea... Iscălește-mă pe mine, și pace! *(Revenind la ceea ce-l obsedează:)* Ce-i cu cei șaizeci de mii de saci de grîu de la Piron? Au pornit spre front?

FABRE: S-au dus acolo.

DANTON *(scurt ca un judecător):* Cîți voluntari s-au înrolat ieri?

FABRE: În piața St. Antoine — patru mii trei sute.

DANTON *(bucuros, cu ochii vii):* Da?

FABRE: Acolo, azi, duminică, vom avea și mai mulți. La St. Marceaux — o mie opt sute.

DANTON: Mda...

FABRE: La Bastilia — două mii șapte sute treizeci și cinci.

DANTON *(surîde, înduioșat):* Da?

FABRE: Un bătrîn, Mouliez... a venit cu patru băieți, toți au plecat... a fost o însuflețire...

DANTON *(surîde fericit, gîndindu-se că trebuie să dea o răsplată):* Cine e Mouliez acesta?

FABRE: Un pantofar bătrîn și sărac de pe lîngă...

DANTON: Au suflet oamenii aceștia... Fabre... fă imediat o hîrtie și să-l numim pe bătrîn inspector al atelierelor statului. *(Apare Lucile, o privește nedumerit, și pe urmă, scurt:)* Ce e cu dumneata?

LUCILE *(luminoasă și încîntătoare, tratînd):* Nu... întîi lasă-mă să vin aproape... așa... *(Scoate o cerere din buzunar și i-o pune pe masă.)* Iscălește numirea asta...

DANTON *(o privește cu o mînie frățească):* Nu ți-am spus să nu mai vii la minister? Ce cauți aici?

LUCILE: N-am voie să viu să-mi iau bărbatul? *(Pe urmă, rugătoare:)* Danton, Fouquier-Tinville

are trei copii, și biată nevastă-sa e bolnavă. Trebuie să-l numești...

DANTON *(necăjit în aparență)*: Nu... nu fac nimic. Ce cauți aici? Nu vezi cum ești? Nepieptănato!... Fă dragoste cu bărbatu-tău acasă... nu la minister. Nopțile i le las libere... hai fugi... *(Se întoarce către Fabre.)* Astea sînt rapoartele...? *(Lucile se apropie, ca o pisică neastîmpărată, cu coatele de masă. Danton o vede iar.)* N-ai plecat? *(Se scoală, o ia pe brațe, ajunge cu ea la ușă tocmai cînd intră servitorul.)* Pe doamna asta să n-o mai lași să intre aci. *(Către Fabre:)* Mai ai hîrtii?

FABRE: Nu... Dar sînt cereri de audiență... Așteaptă multă lume afară...

DANTON *(se întoarce, dă cu ochii de o petiție)*: Petiția tot a lăsat-o, drăcoaica... Fabre, ce am putea să-l numim pe... cum îl cheamă?

FABRE: Fouquier-Tinville... E vacant locul de acuzator public la tribunalul extraordinar...

DANTON *(ca să scape și să facă serviciul cerut de Lucile)*: Numește-l acolo... Fă-i actele... Ce vor cei de afară?

FABRE: Sînt mai toți cu cereri de eliberare din închisori.

DANTON *(se întunecă, rămîne adînc pe gînduri)*: Nu se poate face nimic, Fabre... Comuna are dreptate... Se complotează pretutindeni... toți funcționarii din ministere sînt spionii armatelor dușmane... Voluntarii au dreptate. Cînd ei își lasă copiii, nevestele și părinții în seama noastră... nu putem lăsa libertate conspiratorilor... *(Rămîne mereu pe gînduri, lasă tocul din mînă.)*

FABRE: Sigur.

DANTON: Altfel, închiderea porţilor Parisului, percheziţiile şi arestările înseamnă că n-au avut nici un rost.

FABRE: Îi chem să le-o spui...

DANTON *(hotărît să fie sever)*: Cheamă-i!

(Introduşi de Fabre, apar toţi. Femei tinere, bătrîne, oameni bătrîni. Se desluşeşte acel „domn bine", care însă cînd dă cu ochii de Danton se dă dintr-o dată înapoi, cu oarecare grijă, căci e cuprins de teamă... Toţi au priviri de implorare deznădăjduită.)

DANTON *(le iese hotărît şi liniştit înainte)*: Cetăţeni, intervenţiile voastre sînt de prisos. Siguranţa patriei noastre cere ca acei suspecţi să rămînă închişi! De altminteri, justiţia îşi va spune cuvîntul... cei vinovaţi vor suferi rigorile ei, iar cei nevinovaţi vor fi imediat puşi în libertate... Chiar azi am dat ordin tribunalului extraordinar să-şi accelereze lucrările.

UN DOMN *(desperat)*: Tribunalul extraordinar nu pronunţă decît condamnări la moarte, cetăţene ministru. Mor nevinovaţi.

DANTON *(înfuriat, cu capul mare, groaznic)*: Ceea ce-mi spui este o îndrăzneală infamă — cînd mişună trădători aci ca şi pe cîmpul de luptă!... Dacă unii au fost pedepsiţi, înseamnă că au fost vinovaţi. *(Îi priveşte mînios.)* Ieşiţi afară!

(Toţi se dau înapoi, îngroziţi, înmărmuriţi, o singură femeie a căzut în genunchi, cu ochii mari, care roagă; de durere nu poate vorbi, are gura parcă paralizată: „Do:.. m...")

DANTON *(îi întîlneşte privirea şi deodată i se umezesc ochii, e profund emoţionat)*: Doamnă, *(caută să-şi ascundă emoţia, vrea să fie energic)* ce vrei?

O DOAMNĂ *(nu poate vorbi, bîlbîie):* Domnule ministru... băiatul meu.

DANTON *(mînios pe el însuşi că nu poate rezista milei):* Fabre, trimite să-l scoată din închisoare...

(Ceilalţi au căpătat curaj.)

UN DOMN: Domnule ministru...

O FATĂ: Excelenţă...

DANTON *(o întreabă):* Dumneata pe cine ai în închisoare?

O FATĂ *(fără respiraţie):* Tata, domnule ministru...

DANTON: Fă-i actele, Fabre... dumneata?

UN BĂIAT: Mi-e mama închisă la S-te Pélagie.

DANTON: Dă-i drumul, Fabre... *(Brusc întors către un domn:)* Dumneata pe cine ai? Dă-le drumul... Fabre, rezolvă toate cererile... şi ieşi cu ei de aci... treci la tine... *(Mulţi vor să-i mulţumească. Danton, rămas singur, se plimbă înduioşat, îngîndurat, prin birou. Apare un ofiţer descălecat, plin de praf, sfîrşit de puteri.)*

OFIŢERUL *(de la uşă, fără să strige, sugrumat... ca o veste groaznică):* A căzut Verdunul.

DANTON *(s-a ridicat în picioare, uluit, îngrozit, descompus):* Nu... nu...

OFIŢERUL: Dillon m-a trimis.

DANTON *(ar vrea să alerge, să lovească, îşi frînge mîinile; pe urmă, din adîncul deznădejdii lui):* Cine?... Cine a trădat?

OFIŢERUL *(speriat şi sincer):* Nici o trădare, cetăţene ministru... Sîntem douăzeci de mii de oameni dezarmaţi în faţa a treizeci de mii de prusaci şi austrieci...

(Danton se plimbă, fierbînd în el, de la un capăt al sălii la celălalt. Fabre intră, priveşte pe cei doi, înţelege vag.)

DANTON *(cu un surîs nervos):* A căzut Verdunul! *(Hotărît, ca de fier:)* Stai la masă și scrie. *(Dictează, plimbîndu-se:)* La ora unu se va da în tot Parisul alarma... Vor suna apoi toate clopotele... Salve de artilerie se vor trage din oră în oră. Toți cetățenii disponibili se vor aduna, azi duminică, la ora șase, în cîmpul lui Marte. Cei ce vor lipsi vor fi pedepsiți cu moartea. Toți vor petrece restul nopții acolo... Toate forțele polițienești vor face întreaga noapte rechiziții. Se vor confisca toate armele, toate depozitele de alimente și îmbrăcăminte. Mîine de dimineață, optzeci de mii de oameni vor porni sub zidurile Verdunului. Femeile se vor strînge în biserici, să lucreze pentru echipament. Vor fi pedepsiți cu moartea toți cei care într-un fel sau altul vor împiedica realizarea vreunuia din aceste ordine... Cheamă Consiliul de Miniștri aci...

FABRE: E convocat de ieri, pentru azi la douăsprezece.

SCENA 3

DANTON, MARAT, FABRE

MARAT *(intră, privirile celor doi se întîlnesc precis, amîndoi știu despre ce e vorba — Verdun. Marat se așază pe scaun, apăsat sufletește, iar după un răstimp de tăcere grea):* Trebuie să sfîrșim...

DANTON *(a rămas mereu pe gînduri).*

MARAT *(cu ton scăzut, acum, cînd cele susținute de el s-au dovedit adevărate):* Era o copilărie să-ți închipui că dacă l-ai închis pe rege — așa

cum l-ai închis, pentru că jumătate din gardienii de la Temple sînt spioni — să-ți închipui că ai distrus un întreg partid. N-ai văzut pretutindeni privirile lor tăcute și amenințătoare...? Și încă ai să vezi cînd o cădea Châlons, din toate casele au să iasă oameni înarmați. *(Aprig:)* Toate casele sînt depozite de arme.

DANTON *(nervos, tot scăzut):* Marat, am făcut tot ce ai cerut tu și Comuna. Ți-am ținut două zile orașul cu porțile închise. Ți-am pus chiar pe Sena douăzeci de vase la dispoziție, ca poliție pe apă. Nimeni n-a putut să fugă de aci. Toată noaptea, ferestrele au fost luminate, și ușile deschise. Circulația a fost cu totul oprită. A fost pedepsit cu moartea oricine nu a fost acasă, oricine nu a dat armele... Ai zece mii de oameni în închisori. Mai mult ce era de făcut?

MARAT *(rînjind amarnic, disprețuitor):* Uneori mă gîndesc că i-ai adunat ca să fie toți la un loc — mai ușor de înrolat în armată cînd le-or veni prusacii lor.

DANTON *(sîcîit):* Atunci?

MARAT: Atunci?... *(Zîmbește, și zîmbetul lui are luciul unui cuțit de ghilotină.)*

DANTON *(fără să răspundă, fără să dezaprobe, numai pentru că nu poate lua o hotărîre, întoarce capul, fără nici o mimică, și-și continuă gîndurile. E un răstimp de liniște).*

MARAT *(plin de suflet, ironic):* Poate că timp de gîndit mai ai cîteva ore... Prusacii nu sînt chiar la două zile de Paris... Sînt la trei.

DANTON *(mototolește și frămîntă nervos, pe gînduri, coala de hîrtie, închide și deschide călimara).*

MARAT *(recapitulînd cu un ton mai ridicat, categoric):* De la începutul campaniei, trupele noastre se retrag de pretutindeni; la Charleroi, voluntarii noştri sînt conduşi la atac şi în acelaşi timp trădaţi de propriul lor comandant, la 20 august, iar Lafayette, comandantul armatei, trece cu tot statul-major la austrieci. La 20 august, cea mai puternică cetate cade, după o oră jumătate de bombardament... Un general pune trupele să strige: „Jos naţiunea!" şi să jure din nou credinţă regelui. *(Apoi, cu ochii flacără, dar scăzut:)* Generalul acesta, nu-i aşa, nu numai că nu e executat, dar i s-a dat o nouă comandă. *(I se văd dinţii în rînjet, ca unei fiare.)*

DANTON *(cu superioritate şi deodată precis):* Marat, te poţi amesteca în toate... Dar nu discuta măsurile lui Dumouriez...

MARAT *(ca o larvă, de-a dreptul, scăzut):* Cînd crezi că are să treacă şi el la inamic?

DANTON *(gînditor):* Nu ştiu... dar azi e comandantul armatelor şi singura noastră nădejde...

MARAT: Mai bine puneam comandant al armatei un simplu soldat... un meseriaş... Aş fi avut mai multă încredere în el...

DANTON *(încrezător):* Şi pe urmă, e acolo Westermann... *(Cade iar pe gînduri, şi din nou tăcerea e îndelungă.)*

MARAT *(se ridică să plece, pe urmă, firesc de tot, spune, ca un detaliu):* Am dat ordin ca în toate închisorile să se servească azi masa la ora unsprezece şi să li se ia cuţitele la toţi deţinuţii. *(Danton holbează ochii, Marat are o privire ca un pumnal, ochii lor se întîlnesc; s-au ridicat, nu ajung la o ciocnire. Marat pleacă.)*

DANTON *(s-a gîndit adînc şi, înţelegînd nenorocirea care va veni, zguduit):* Fabre, scoate din închisoare pe Dupont. Trimite imediat pe cineva...

FABRE *(pricepînd):* Danton... E la Carmes un fost profesor al meu...

DANTON *(abătut):* Scoate-l şi pe el. Vezi că mă reped la adunare... Neîntîrziat sînt aci. Să mă aştepte cine vine... *(Iese. Fabre ia notă, se pregăteşte să plece şi el.)*

SCENA 4

DOAMNA ROLAND, FABRE, pe urmă CONSILIUL DE MINIŞTRI, MULŢIMEA, DANTON

DOAMNA ROLAND: Bună ziua. *(Mirată:)* Danton nu e aci?

FABRE: Acum nu, cetăţeană.

DOAMNA ROLAND *(cu o permanentă solemnitate):* Dar cred că i-aţi comunicat că vreau să-i vorbesc...

FABRE *(minte):* Adineauri, cetăţeană, chiar cînd îi prezentam hîrtiile la semnat...

DOAMNA ROLAND *(mirată):* Şi?...

FABRE: A spus că va veni... A fost chemat la Primărie... De altminteri, a şi convocat Consiliul de Miniştri aci.

DOAMNA ROLAND *(iritată, dar distinsă şi reţinută):* Domnul ministru al justiţiei nu are nici o calitate să convoace Consiliul de Miniştri... Pe urmă, „domnul“ Danton este foarte puţin politicos cu o doamnă. Încă de ieri era vorba să stăm cîteva minute de vorbă... Şi dacă îşi închipuie că eu voi alerga după dumnealui...

FABRE *(şmecher şi protocolar):* Dar, cetăţeană Roland, ce idee... Danton e numai extrem de ocupat...

DOAMNA ROLAND *(inspectează biroul):* E ciudat că e atît de ocupat şi totuşi nu are timp să rezolve hîrtiile ministerului...

FABRE *(enervat):* Dar, doamnă...

(Intră Servan şi Monge. Fabre se stăpîneşte, dar trece, nervos, în altă cameră.)

SERVAN *(bonom, scurt):* Dar ce e? De ce s-a supărat?

DOAMNA ROLAND *(cu dispreţ surîzător):* Pentru că nu m-am mai putut stăpîni şi le-am reproşat dezordinea ministerului... Nici o hîrtie nu e în regulă... Nimic înregistrat ca lumea...

SERVAN *(pe gînduri, căci nici la el nu-i altfel, clatină din cap):* De...

DOAMNA ROLAND *(ironică, cercetînd mereu biroul):* De altminteri, cînd ai împănat cabinetul ministerial cu toţi prietenii de la cafeneaua Procope.

SERVAN *(protestează):* Bine, dar sînt...

DOAMNA ROLAND *(întrerupe cu autoritate):* Nu... Una-i să fii agitator de stradă, şi alta e să guvernezi... *(Surîzînd acru:)* Cred că, venind aci, domnul Danton ar fi putut să-ţi taie coada.

SERVAN *(căutînd împăciuitor şi molatic):* Trebuie să vă gîndiţi că sînt împrejurări excepţionale.

DOAMNA ROLAND *(pornită pe observaţii):* De altminteri, şi cu dumneata aş avea de lămurit ceva... Ai primit ieri şi-ai vrut să trimiţi spre cîmpul de luptă, dîndu-le bani, doi comisari, fără să aibă actele în regulă!

SERVAN *(scuzîndu-se)*: Danton ţinea ca ei să plece neîntîrziat...

DOAMNA ROLAND *(poftim!)*: Eh... Danton... Danton...

SERVAN *(mereu împăciuitor şi nul)*: Doamnă, ce vreţi? ...A fost necesar revoluţiei, şi poporul îl iubeşte... Trebuie să ştim să-l folosim...

DOAMNA ROLAND *(mînioasă)*: Faceţi-vi-l atunci stăpîn...

SERVAN *(întrerupînd-o)*: Şi pe urmă, mie mi se pare un om sincer, cam violent, e drept, dar, oricum, gata de înţeles.

DOAMNA ROLAND *(cu o strîmbătură de oroare)*: Cu figura aceea de monstru?

SERVAN: Eh... *(Face un gest vag. În timpul acesta, Monge se uită la tapeturi; intră Roland, Clavière, Lebrun.)*

ROLAND *(direct lui Servan)*: Domnule coleg... ce ştiri ai de la Verdun?

SERVAN *(fără prea multă vorbă şi bonom)*: Ce ştiri să am?... Că a căzut... Era de prevăzut... Ce vreţi să se întîmple...? Avem abia douăzeci şi cinci de mii de oameni... Au în faţă regimente de prusaci, soldaţi de-ai lui Frederic şi încă patruzeci de mii de austrieci... Dumneavoastră ştiţi ce înseamnă soldaţii regelui sergent? *(Bonom şi în admiraţie:)* Sînt ceva formidabil! *(Altfel, simpatic şi inconştient.)* Merg la atac în rînduri strînse, în pas de defilare. Tăcuţi ca de fier. Nimic nu li se poate opune. Au cîştigat toate războaiele pe care le-au purtat.

CLAVIÈRE: Atunci, plecăm...

SERVAN *(aprobînd cu amîndouă mîinile)*: Eu de cînd vă spun asta... Dacă n-ai armată, cu ce-o să lupţi?.., Părăsim Parisul, şi pace...

ROLAND *(cu solemnitate vag arivistă):* Domnule ministru... Te rog în şedinţa de azi să faci un expozeu complet al stării în care se găseşte armata... Dumneata, Lebrun, al situaţiei exterioare...

LEBRUN *(familiar şi el):* Ce expozeu?... O frază: sîntem în război cu toţi vecinii... cu toată Europa... şi n-avem nici un aliat.

ROLAND *(dornic de solemnitate):* Nu-i nimic... O să discutăm situaţia în consiliu... Îndată ce va veni Danton, începem şedinţa.

DOAMNA ROLAND *(mirată şi fals conciliantă):* De ce imediat ce vine el? Trebuia să fie aci de un sfert de oră... Poţi să ştii vreodată cînd vine domnul Danton şi cînd întîrzie? Sau nu vine, pur şi simplu, de loc? Sînteţi toţi aci. Discutaţi şi nu aveţi decît să-l puneţi la curent cînd va veni...

ROLAND *(de acord):* Atunci? Putem începe, nu-i aşa?... Aşadar, Servan...

SERVAN *(acum mai solemn în familiaritate):* Domnilor, aproape că şi eu v-aş putea rezuma situaţia tot ca Lebrun, într-o frază...

ROLAND *(stăruind):* Fă-ne, te rog, o expunere completă...

SERVAN *(în picioare la masă):* Cum ştiţi, la 10 august, cînd am venit la minister, am găsit armata împărţită între trei corpuri de armată pe frontieră... Luckner la nord, Lafayette la centru, Montesquieu la sud. Ofensiva în Ţările de Jos a fost o grea înfrîngere pentru noi. La 20 august, Lafayette, comandantul armatei din centru, a trecut cu tot statul-major la inamic. Am numit în locul lui pe Dumouriez şi i-am dat armata de nord. Kellerman comandă acum în locul lui Montesquieu, la sud. *(Surîzînd de*

prisos:) Mareşalul Luckner a rămas generalissim, rol mai mult onorific. Partea cea mai grea este că toată armata lui Brunswick, împreună cu regele şi armata prusacă, în număr de optzeci de mii de oameni, la care se adaugă cei zece mii de emigraţi sub comanda lui Condé, s-au năpustit toţi asupra armatei lui Dumouriez, care nu numără decît douăzeci şi cinci de mii de oameni... Ajutor de la celelalte armate în mai puţin de o săptămînă nu poate veni, şi în cinci zile Brunswick e sub zidurile Parisului. *(Toţi denunţînd o catastrofă:)* Şi încă asta nu-i nimic... Dumouriez însă nici nu acoperă măcar drumul către Paris. *(Ceilalţi sînt uimiţi.)* El se găseşte cu armatele Dillon şi Gabaud în defileurile Ardenilor. Acolo, unde a chemat şi pe Kellerman, vrea să dea o bătălie decisivă... Ei bine, asta este o curată nebunie... I-am dat ordin ca imediat să se retragă, să treacă la stînga, să acopere Capitala, căci dacă duşmanul ocupă Châlons, drumul spre Paris îi e deschis... *(Uimit, necăjit:)* Danton însă a contramandat ordinul... *(doamna Roland aruncă lui Roland o privire seacă şi face un gest de enervare...)* susţinînd că din moment ce am încredinţat unui general soarta armelor trebuie să-l lăsăm să facă ce crede de cuviinţă... sau să-l înlocuim... Am cedat, dar i-am atras luarea-aminte că Châlons este centrul nostru de ravitaliere, că într-acolo îndreptăm toate muniţiile, toţi voluntarii şi toate alimentele, *(mereu uimit de această „greşeală")* că acest oraş nu e totuşi păzit decît de o garnizoană de o mie cinci sute de oameni... Dacă prusacii pornesc pe acest drum, *(speriat de tot)* cel

mai scurt spre Paris, sînt aici cel puțin cu două zile înaintea lui Dumouriez.

ROLAND: Bine, dar ceea ce spui dumneata este uimitor... *(Consultă cu toții harta de pe masă.)* Nu ne rămîne decît evacuarea Parisului...

SERVAN: Asta am cerut-o încă de acum zece zile.

MONGE: E fără îndoială singurul lucru rezonabil care ne rămîne de făcut.

LEBRUN: E într-adevăr inevitabil...

ROLAND *(trăgînd prezidențial consecințele)*: Atunci, nu rămîne decît ca după amiază să propunem mutarea Adunării Naționale la Orléans...

SERVAN *(bucuros că e ascultat)*: Dau ordin în cazul acesta ca să se mute... *(se aude un zgomot în stradă, mulțimea se apropie parcă de fereastră)* mai întîi depozitele...

(Monge s-a dus la fereastră.)

DOAMNA ROLAND: Ce e?

MONGE *(surîde ironic, cu înțeles)*: „Poporul"!

DOAMNA ROLAND *(indignată)*: Dar bine, pentru Dumnezeu, ce mai e și asta? Trebuie să se sfîrșească odată și cu revoluția asta... Regele e închis, atunci ce mai vor?

ROLAND: În curînd se vor liniști... Dar acum...

DOAMNA ROLAND *(consideră acum revoluția ca o necuviință)*: Trebuie pus capăt. E intolerabil ce se întîmplă. Trebuie să se înțeleagă odată că s-a sfîrșit cu revoluția...

LACHEUL *(intră speriat)*: Vor să vină aici, sus...

ROLAND *(autoritar)*: Ce vor?

LACHEUL *(speriat)*: Nu știu... dar vin aici sus...

(Năvălește o mare mulțime de sans-culottes. *Strigăte de:* „Trăiască națiunea, jos tiranii".*)*

ROLAND *(le iese înainte)*: Ce e cu dumneavoastră? Ce căutați aici?

ÎNTÎIUL SANS-CULOTTE *(cu îngîmfare și precizie):* Noi sîntem poporul...

DOAMNA ROLAND *(în conflict cu poporul tot, vezi bine):* Dar bine, ce căutați aci? Duceți-vă pe cîmpul de luptă.

ÎNTÎIUL SANS-CULOTTE *(zeflemitor și popular):* Și aici, acasă, aristocrații să ne omoare nevestele și copiii?

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(amenințător și șmecher):* Și ce? Vă supără?

DOAMNA ROLAND *(fără frică):* Aici lucrează Consiliul de Miniștri, dumneavoastră n-aveți ce căuta aici.

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(făcînd cu ochiul înapoi):* Vrem să vedem și noi cum lucrează miniștrii.

ALTUL *(amenințător, sec):* Trebuie să dați socoteală poporului...

(Mulți vociferează.)

DOAMNA ROLAND *(mînioasă):* Miniștrii dau socoteală adunării.

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(amenințător mereu, cu gust de răfuială):* Și acolo sînt toți trădători... O să terminăm și cu ei...

(Miniștrii sînt speriați, singură doamna Roland are curaj.)

DOAMNA ROLAND: Bine, dar cum puteți să năvăliți așa, într-o casă ca asta?

ÎNTÎIUL SANS-CULOTTE *(familiar):* Ei, noi am fost pînă în odaia de culcare a regelui. *(Clipește șiret.)* Ce?... Dumneavoastră sînteți aristocrați? Dacă sînteți, spuneți, ca s-o știm și noi. *(Face cu ochiul înapoi, miniștrii sînt ca pierduți, intră Danton.)*

DANTON *(uriaș, domol, sigur de el, înaintează, toți se dau într-o parte. E o bună tăcere, iar după ce*

a privit un timp ca să înțeleagă): Ce-i cu voi aici?

TOȚI *(se mișcă și nu răspunde nimeni).*

DANTON *(privindu-i bărbătește și sigur):* De ce ați venit?

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(ca un oracol de periferie):* Noi sîntem poporul...

DANTON *(firesc, fără să clipească):* Și ce vreți?

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(inspector în zdrențe):* Am venit să vedem cum lucrați...

DANTON *(cu fața schimonosită de zîmbet):* Cum asta, mă urîtule? Aici, în birou la mine? *(Certăreț:)* Uite hîrtii... Ce vrei să vezi...? Munca se vede după rezultat... Ce să vedeți...? Mă! Mîine-poimîine o să veniți și acasă, noaptea, să „vedeți" cum lucrez cu nevasta. *(Rîsete prietenoase în mulțime.)* Hai, cărați-vă de aici... Pe cîmpul de luptă, acolo e locul vostru.

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(acru):* Dar dumnealor *(arată pe ceilalți miniștri)* de ce nu merg?

DANTON *(firesc și hotărît):* Pentru că ei sînt miniștri... au altceva de făcut...

AL DOILEA SANS-CULOTTE *(l-a prins cu ocaua mică):* Păi asta e egalitate? Cum adică, noi mergem să luptăm, și ei rămîn! *(Cu amărăciune populară:)* Așa, și noi am vrea să fim miniștri. Asta nu-i egalitate... *(Murmure de aprobare în mulțime.)* Așa-i... Nu e egalitate.

DANTON *(de-a dreptul):* Ce-i aia egalitate, mă?

ÎNTÎIUL SANS-CULOTTE *(cu încăpățînare):* Adică toți să fie egali, să nu mai fie săraci și bogați.

DANTON *(uriaș, sigur de el):* Cum o să fie, mă, toți egali... Așa? Constituția dă egalitatea drepturilor, nerodule, nu a averilor... Ce, natura i-a făcut pe toți oamenii egali?... Tu nu vezi? Că eu sînt de trei ori cît tine! *(Rîsete.)* Se

potrivește tărtăcuța ta cu *(arată cu degetul)* capul ăsta? *(Risete puternice, rîde toată lumea, dispoziție generală, unul strigă:* „Trăiască Danton!", *strigătul se repetă. Danton rîde mulțumit.)* Rîdeți? Ai? Dacă ați rîde așa și pe cîmpul de luptă, n-ar mai veni prusacii aici...

O VOCE *(cu lăudăroșenie):* Rîdem și acolo... Nu ne e nici o frică... Numai să poăt ască prusacii...

DANTON *(batjocoritor):* Cum să poſtească?... Aici? *(Și brusc serios:)* Nu aici, acolo, înaintea lor! *(Bărbătește, retoric:)* Arătați că rîsul vostru e mai tare decît pasul lor de defilare...

TOȚI *(înflăcărați):* Așa e, mergem.

DANTON *(bănuitor):* Cu toții?

TOȚI *(înflăcărați mereu):* Cu toții... La Châlons...

DANTON *(îndesat):* Bravo, așa... cu toții... *(Arată pe unul din mulțime.)* Tu nu ești Grivois din St. Marceaux?

GRIVOIS *(bucuros că e recunoscut):* Da, eu sînt... Da, da, Grivois, eu sînt...

DANTON *(nu le dă timp de gîndit):* Du pe toți acești viteji în piața St. Antoine... Înscrieți-i pe toți ca voluntari. *(Și către ei, cu o falsă îndoială, care se vrea confirmată:)* Toți, nu-i așa?... Ori e vreunul care ar vrea să stea acasă? *(Îngăduitor, cu șiretenie:)* Poate, cine știe?!

TOȚI *(într-un suflet):* Nici unul... Mergem cu toții...

DANTON *(îndemnîndu-i cu satisfacție):* Așa, trăiască Franța!

TOȚI: Trăiască Franța...

(Urale continui.)

DANTON *(părintește):* Și acum, plecați. Rămînem aci numai miniștri, ca să facem planul de luptă... Că fără plan nimic nu se poate...

TOŢI *(de aceeaşi părere şi ei):* Aşa e... aşa e... Trăiască Danton... Trăiască miniştrii republicii... *(Ies cîntînd*, Ça ira[1].)

Ah! Ça ira, ça ira! Les aristocrates à la lanterne!
Ah! Ça ira, ça ira! Les aristocrates, on les pendra!

DANTON *(caută prin hîrtiile pe care le are dinainte, vede că au mai rămas cîţiva, acum autoritor):* Haide, plecaţi... *(Cu înţeles:)* Nu rămîn aci decît numai miniştrii... *(Au plecat şi cei doi, Danton aşteaptă mereu în picioare.)*

SERVAN *(începe o frază, dar vede că Danton aşteaptă mereu):* Am făcut o expun...

DANTON *(cu faţa încruntată, aşteaptă mereu în picioare, fără să asculte pe Servan... Dintr-o dată, toţi înţeleg despre ce e vorba, şi privirile tuturor se îndreaptă spre doamna Roland, care de la început a înţeles ce aşteaptă Danton şi numai după un timp iese, penibil jignită. După plecarea ei, figura lui Danton se destinde, şi Servan vrea să continue).*

SERVAN: Am făcut o expunere.

DANTON: Mai întîi, dragul meu Servan, să termin ce am hotărît ieri. Trebuia să-mi aduci nişte acte... Contractul cu măcelarii de la Dijon.

SERVAN: Să vezi, Danton... Nu sînt încă gata... se lucrează... sînt cam multe formalităţi... funcţionarii...

DANTON *(redevine nervos, febril):* Dar bine, Servan, cînd armatele duşmane sînt la porţile Parisului, te pierzi în formalităţi? Nu ştii că toţi funcţionarii sînt regalişti? Dacă ar fi după ei... Unde ţi-e secretarul general? *(Strigă:)* Pacha... Pacha...

---

[1] Cîntec foarte popular în timpul revoluţiei franceze.

ROLAND *(sec)*: Şi pe urmă, chestiunile de bani sînt delicate... trebuiesc îndeplinite toate formele...

DANTON *(fără să bănuie că din cauza asta va merge la ghilotină)*: Ei, şi dacă n-ar fi formele îndeplinite?... Dar bine, Roland, dacă într-adevăr guvernul nostru nu ar putea justifica, nu un milion, nu două... dar chiar cincizeci... şi ar putea salva, totuşi, Franţa, crezi dumneata că ar avea cineva mişelia să ne reproşeze că nu am făcut *(şuierător de ironic)* contabilitate? Atunci cînd totul e de pierdut, cînd îţi arde casa, amicii mei, întîi cauţi să stingi focul, şi pe urmă faci inventarul lucrurilor rămase şi socoteşti apa risipită...

ROLAND *(mereu sec)*: Dar nu se poate tolera dezordinea... e nevoie de organizare...

DANTON *(izbucnind clocotitor)*: E o singură ordine adevărată azi: toate privirile, toate sforţările, toate posibilităţile spre inamic! *(Cu hotărîre încleştată:)* Organizare? Ei bine, să organizăm victoria, nu fuga...

ROLAND *(timid)*: O retragere nu înseamnă fuga... A evacua Parisul...

DANTON *(teribil, i-au ieşit ochii din cap, cu pumnul ameninţător)*: Roland... Roland... ia seama cînd vorbeşti de evacuare. *(Dar, brusc, se opreşte, comprimă în el mînia şi continuă, căutînd să fie calm:)* Cetăţeni colegi, un război nu se poate face, cînd n-ai armată şi muniţii, cu retrageri. Un asemenea război nu se poate face decît cu entuziasm. De altminteri, cetăţeni, situaţia nu este atît de grea, patria va fi salvată. Totul se mişcă, totul se zguduie, totul

ardc, dornic de luptă. Verdunul, contrariu primei știri, nu a căzut încă, e numai înconjurat. Garnizoana lui și-a propus să măcelărească pe cel care va vorbi de predare. Parisul va seconda sforțarea armatei... O convulsiune ne-a scăpat de un rege fără autoritate... Tot o convulsiune violentă va arunca pe inamic dincolo de frontieră. Comuna a luat măsuri supreme. Tot poporul va fi chemat azi după amiază în cîmpul lui Marte. Tunurile, menite să amintească greul clipei, vor bubui din oră în oră, clopotele tuturor bisericilor vor suna... Mîine, zeci de mii de oameni vor pleca spre cîmpul de luptă, iar alte zece mii vor rămîne aci... căci nenorocirea cea mare nu e numai că luptăm cu o armată de trei ori mai numeroasă, nu e numai că vin împotrivă prusacii și o legiune de zece mii de aristocrați care se întorc să-și cucerească dreptul de a domni absolut, ei și rudele și prietenii lor... Dar... preoții și aristocrații rămași aci îi așteaptă ca pe niște eliberatori... Sîntem între două focuri, dintre care cel mai periculos nu e cel din afară. Cu atît mai mult cu cît nu-l putem preciza acest pericol interior. Dar pentru a-l înlătura, e necesar... trebuie, *(cu o privire groaznică, precisă)* trebuie să înspăimîntăm pe trădători și pe lași.

(Toți îngheață.)

TABLOUL VI

Acelaşi decor ca în tabloul precedent, a doua zi (3 septembrie), după amiază; lumină vie, fără căldură, de început de toamnă.

SCENA 1

Masacrele

DANTON, FABRE, CAMILLE, GRANGENEUVE, DUSAULX şi încă doi deputaţi. Apoi MARAT şi GRIVOIS

(Danton ascultă, pe gînduri, refugiat în lumea lui, copleşit ca de o dureroasă fatalitate, povestirile. Numai ceilalţi pun întrebări.)

DUSAULX: Nu aşa... *(Lămureşte cu gesturi.)* Deasupra coşului, aproape de acoperiş, e de obicei un fel de grătar... *(Se duce la cămin, ca şi cînd ar vrea să vadă, pe urmă, ca şi cînd şi-ar fi dat seama că e absurd, că nu e acelaşi lucru, renunţă.)* Ei bine, cînd a ajuns acolo a trebuit să se oprească.

GRANGENEUVE: Dar atunci era sigur că îl prind.

DUSAULX: De loc. După două zile, cînd totul ar fi încetat, s-ar fi coborît de acolo. În capelă nu se face focul decît la începutul lui octombrie.

GRANGENEUVE: Dar cum a putut el să se urce pînă acolo, dacă era rănit?

DUSAULX: Fusese numai uşor rănit, la pulpă. Încă de cînd îl smulseseră din cuibul acela de mătase de la Dubarry, era vindecat.

GRANGENEUVE *(doritor de indiscreții)*: Ascultă, era amantul ei?

FABRE *(rîde)*: Da de unde... Un copil de optsprezece ani... Ea, de cînd a murit Ludovic al XV-lea, trăia cu Brisac, iar Montsabray era ofițer adjutant pe lîngă el. Ea îl iubea ca pe un copil.

CAMILLE *(zîmbind)*: Curtezanele acestea au un mod de a iubi copiii...

GRANGENEUVE *(curios, deși dezaprobă cele ce s-au întîmplat)*: Ei, și cum l-au omorît? Cum l-au prins acolo?

DUSAULX: După ce au fost măcelăriți toți prizonierii... Maillard, care judeca după apel — îl ținea singur în mînă — a făcut socoteala că lipsește unul. Au numărat din nou toate cadavrele din grădină — că le tîrau lîngă scărița din grădină — cînd unul dintre ei și-a adus aminte de Montsabray. L-au căutat la infirmerie, în capelă, și nu l-au găsit, l-au căutat în toată curtea, nicăieri. Atunci paznicul, care cunoștea obiceiurile deținuților, a tras focuri de pușcă pe coș. Un glonț l-a lovit și i-a rupt pumnul. De groază, a avut tăria să nu țipe și să se țină numai cu o mînă. Ei au plecat, era ca scăpat. Atunci, un ghișetier a adus paie. Au făcut focul. Din cauza fumului, a căzut ca un liliac desprins din tavan. Leșinat și mutilat, l-au adus în curte și l-au culcat pe o grămadă de cadavre. Pe urmă, *(stăruind asupra infamiei)* ca să fie treaz cînd l-ar omorî, au hotărît să aștepte și s-au apucat să mănînce...

GRANGENEUVE *(abătut, uimit, frînt de milă)*: Unde mîncau?

DUSAULX: Chiar acolo... Nevestele lor, ca la lucru, le aduseseră de mîncare. De la o vreme, băiatul s-a trezit. Dar tot nu l-au omorît, acum, ca să nu se scoale ei de la masă... El aștepta deci... și se uita la ei. *(Ce să mai lungim?)* Abia după un sfert de oră i-au tras cinci gloanțe în piept.

GRANGENEUVE: Îți sleiește sufletul... N-am știut nimic. Eram aseară la teatru cu Verniaud și Barbaroux. Nimeni n-a știut... *(Danton tace mereu, mistuit de gînduri, iar ceilalți îi respectă tăcerea.)* Și cum, în toate închisorile? *(Se întoarce uimit către ceilalți, pe rînd.)*

DUSAULX: La Carmes au omorît două sute de preoți, la Force o sută șaptezeci și cinci. La Bicêtre — și acolo s-au dus — la Sf. Pelagie, la Abbaye...

GRANGENEUVE *(amărît)*: Dar Comuna ce zice?

DUSAULX *(dacă-ți vine să crezi)*: Billaud-Varenne a ținut discursuri de încurajare ucigașilor.

MARAT *(intră cu aceiași ochi arzători și e primit de toți cu tăcere și răceală)*: Roland a înnebunit... A chemat pe Santerre și l-a amenințat. A scris o scrisoare violentă primarului, în paginile căreia curg toate balele lui de ministru neputincios... *(Scurt:)* Ar trebui sfîrșit cu domnul acesta... *(Cu un rînjet:)* Are aerul că i-a pierit întreg partidul azi-noapte.

DANTON *(mereu preocupat de frămîntarea din el, întreabă vag, ca o paranteză, ca o dorință de precizare)*: A scris primarului?

MARAT *(cu multă mișcare)*: Aleargă ca un smintit în toate părțile... Ți-am spus... Nu mai merge cu jumătăți de măsură. Să terminăm și cu

toți Rolanzii, cum am terminat cu mișeii din închisori.

(Danton s-a sculat fără să răspundă.)

GRIVOIS *(intră, sfios oarecum, dar dornic să primească laude, se adresează lui Marat):* Vreau să vorbesc cu amicul poporului. L-am văzut cînd a intrat aci. *(Și lămurește că merită să fie ascultat.)* Am omorît pe toți aristocrații. Am tras în ei ca la măcelărie. *(Vede nemișcarea celorlalți, plimbă privirea pe la toți și scade și el tonul.)* Știi, i-am omorît...

MARAT *(aruncînd înapoi coada tulpanului, cu care e legat la cap ca o femeie):* N-ați omorît nimic... Franța e plină de trădători... În închisorile Parisului au căzut nouă sute de canalii regaliste, și pe cîmpul de luptă, *(cu ochii de foc)* în aceeași noapte, au căzut nouă mii de soldați ai republicii, *(înlăcrimat, tremurînd de dezgust și indignare)* fără nici o vină, lăsîndu-și copiii și nevestele. *(Cu voce îndurerată:)* Nu în castele, ci în colibe, fără o bucată de pîine... Viitoare slugi — fără putință de schimbare — ale vlăstarelor aristocrate. *(Răsucit în el însuși, ars de gînduri:)* Ah, mila de lichele sentimentale! *(Cu pumnul încleștat:)* Trebuie lovit...

GRIVOIS *(fanfaron):* Marat... Am lovit noi ieri! *(Și deodată, vine la ceea ce-l durea.)* Știi, cu Cazotte...

(Toată lumea are o tresărire de atenție.)

MARAT *(sec):* Ce-i cu Cazotte?

GRIVOIS *(a scăzut tonul, lămurește încurcat):* Știi, cu fata. Tocmai d-aia am venit numaidecît, să-ți spun, ca să nu crezi...

MARAT *(cu dispreț):* Spune.

GRIVOIS: Să vezi... Mai tîrziu, spre seară, m-au trimis pe mine să mă fac judecător...

GRANGENEUVE *(nedumerit):* Judecător?

GRIVOIS *(lămurește binevoitor, firesc):* Ca să judecăm, adică, pe vinovați...

GRANGENEUVE *(parcă s-ar lua cu mîinile de păr de uimire):* Dumneata ai fost judecător?

GRIVOIS *(mereu firesc):* Da, că tocmai de aceea... *(se bîlbîie)* asta vream să-ți spun... Știi... ei au văzut că eu am curaj: pentru că dintîi, cu elvețienii, toți încremeniseră. *(Vede că ceilalți nu știu despre ce e vorba, lămurește deci și mai de aproape, familiar, cum ar povesti despre o ispravă de acasă:)* La început, cu cei o sută cincizeci de elvețieni n-au făcut judecată... *(Ca și cînd apoi ar fi făcut:)* Cînd a intrat Maillard la ei, au căzut toți în genunchi și cereau plîngînd iertare. Maillard le-a spus că nu îi omoară nimeni, numai să treacă prin gang în curte, că de acolo îi transportă la altă închisoare... *(Face semn cu ochiul.)* Știți că acolo, la ușa dinspre grădină, erau ai noștri cu săbii și sulițe... Care cum ajungea, *(împunge aerul)* îl luam ca în frigare... Elvețienii, mereu în genunchi, cereau iertare. Atunci, unul dintre judecători a deschis puțin ușa și i-a poftit: „Haide, domnilor, poporul nu are răbdare... Curaj!" Dar ei au dat înapoi, ca o cireadă care vede abatorul. „Trebuie să se termine odată, a strigat un judecător... Cine iese cel dintîi?" Un subofițer tînăr, așa, chipeș — frumos băiat — a ieșit în față. *(Îl imită.)* „Eu, arată-mi cum să ies..." A aruncat pălăria înapoi camarazilor și a venit deodată în prag... Avea niște ochi... toți se dă-

deau în lături... A venit așa pînă în mijlocul curții, înconjurat de săbii și sulițe. Pe urmă s-a oprit cu brațele pe piept. Ai noștri — n-avea nimeni curaj să lovească. Dar eu, cînd am văzut asta, am tras cu sabia și i-am retezat umărul... Atunci abia, toți fricoșii au năvălit pe el, de l-au făcut bucățele. *(Acum se lămurește.)* De aceea — înțelegeți — cînd cu achitările... *(Toți ascultă uluiți, cu ochii măriți.)*

MARAT *(neimpresionat):* Ce achitări?

GRIVOIS: Maillard lăsa din cînd în cînd să scape cîte unul... ai noștri din curte au dat atunci năvală peste judecători și au cerut ca eu să fiu de față... să nu las „muierile" să judece. De... ca să zicem așa, „muierile", că erau și muieri cu noi, dar ele erau mai aprige chiar decît bărbații... Iar cînd a venit Cazotte, eu eram acolo... Pe el l-au condamnat; adică ne-a spus nouă: „Domnul e transferat la Force". *(Face iar cu ochiul.)* Dar cînd să iasă în curte, fata s-a atîrnat de gîtul lui tată-său: s-o străpungă întîi pe ea. Și asta vream să-ți spun, că eu am zis atunci să fie iertat, că m-am uitat, și toți judecătorii plîngeau... și l-au iertat, dar Guigrot a cerut ca să i se dea și ei un pahar cu sînge de aristocrat să bea, cum i-au dat fetei lui Sabreil... Eu am zis atunci să o lase, să nu-i mai dea să bea... numai să strige „Trăiască națiunea"... Și de aceea venisem, ca să nu crezi cumva că eu nu sînt patriot. *(Cei mai mulți zîmbesc îndepărtat, ca de pe altă lume, de moarte și tristețe, dar diferiți unul de altul. Marat a ascultat și el cu interes.)*

MARAT *(imparțial):* Că ați cruțat-o pe ea, foarte bine ați făcut! O asemenea fată merită să

trăiască, *(neînduplecabil în logica lui)* dar Cazotte e vinovat și trebuie să moară... *(Către cel ce-l însoțea, cu autoritate:)* Să-l aresteze din nou și să nu-l lase să fie la un loc cu fata...

GRIVOIS: A!

(Danton e mereu parcă pe altă lume.)

DUSAULX: Dar unde e Robespierre?

MARAT: Nu l-a văzut nimeni... A fost numai la închisoare ieri, de a scos un preot: pe Lepérac.

CAMILLE *(înduioșat, în culmea bucuriei)*: L-a scos?... E fostul nostru repetitor la liceul St. Louis... L-am căutat ieri în toate închisorile... Eram desperat...

MARAT *(cu un rînjet, ca o lamă de sabie)*: Dar acest preot putea să depună jurămîntul că respectă legile țării, *mon cher* Camille?

CAMILLE *(omenos)*: Marat... nu mai fi atît de mînios... Chiar tu ai scos ieri cîțiva...

MARAT *(gata de plecare)*: Danton, ai să treci pe la Primărie, nu?

DANTON *(obosit)*: Nu pot să trec azi pe la Primărie. Dar de ce?

MARAT: Pentru ca să vorbim. *(N-ar fi vrut parcă să spuie.)* S-a hotărît acolo arestarea imediată a lui Roland și Brissot. *(Îi arată mandatul, pe care-l scoate din buzunar.)*

DANTON *(uimit, ia mandatul, face un gest de „sînteți nebuni")*: Du-te în piață și vezi mai departe cum stăm cu înrolările.

(Marat și tovarășii lui ies.)

GRANGENEUVE, DUSAULX *(nedumeriți, speriați, după ce au așteptat, întrebîndu-se parcă în gînd ceva, ies și ei)*.

DANTON: Camille, du-te la Primărie și vezi ce-i acolo. *(Ia mandatul și îl face fîșii.)* Au turbat. *(Oftează adînc.)* Fabre, ce faci tu acum?

FABRE: Am cîteva hîrtii urgente... Dar ce? Vrei să pleci?

DANTON *(mereu obosit)*: Nu știu.

FABRE: Așteaptă pe culoar — adică am dat ordin să-i bage în salonul mare, ca să nu dăm mereu cu ochii de ei.

DANTON: Ce vor?

FABRE: Eliberări... sînt rude, părinți desperați... cer eliberări...

DANTON: Eliberează, Fabre... Dă-le drumul, la toți... oricui e cerut de cineva, dă-i drumul...

FABRE *(cu un reproș vag, fără răutate)*: Atunci, să le dăm drumul la toți, Danton?

DANTON: Nu, asta nu se poate... Cine are norocul să fie cerut, să scape... Nu putem renunța la o măsură necesară, dar putem da o mînă de ajutor norocului orb... *(Scăzut ca o concluzie, ca o lămurire a luptei grozave din sufletul lui:)* Tu știi că a căzut Châlons...?

FABRE *(împietrit, scapă hîrtiile din mîini)*: A căzut Châlons?

DANTON *(face semn)*: Sst! Azi-noapte. Să nu te audă nimeni... Sînt în stare să fugă toți pînă deseară... Am luat măsuri să nu se afle...

FABRE *(cu ochii speriați)*: Dar atunci, prusacii sînt la două zile de Paris?

DANTON *(întrebarea e în el ca un șarpe, nu poate admite asta)*: Nu. *(Formidabil, cu gura încleștată:)* Nu, asta nu...

SCENA 2

DANTON, intră DOAMNA ROLAND

DOAMNA ROLAND *(după un timp, de-a dreptul vehement)*: Ceea ce ai comis... dezonorează pe

toţi acei care au făcut greşeala să-ţi întindă vreodată mîna.

DANTON *(rămîne drept în picioare, calm, cu privirea oprită asupra ei, îndurerat):* Fiţi liniştită, doamnă, această mînă nu vi se va mai întinde niciodată.

DOAMNA ROLAND *(cerîndu-i socoteală):* Domnule ministru al justiţiei, viu să-ţi amintesc că în discursul de la 11 august ai declarat în faţa întregii adunări, în timp ce regele şi regina aşteptau în lojă, că „unde începe justiţia trebuie să înceteze răzbunarea populară", *(silabisind)* că îţi iei răspunderea. *(Aspru:)* Ei bine, îţi cer să-ţi ţii cuvîntul. *(Danton tace copleşit. Doamna Roland uimită:)* Aşadar? *(Cu ironie teribilă:)* Fii un om de onoare, „domnule" Danton.

DANTON *(istovit):* Onoarea mea nu poate să treacă înaintea aceleia a Franţei, doamnă. *(Rămîne frînt, ca un ciclop învins.)*

DOAMNA ROLAND *(cu ochii sclipitori de mînie):* Ha-ha-ha! Cum îndrăzneşti să spui că Franţa a dorit...

DANTON *(întrerupînd-o obosit):* Franţa a dorit revoluţia, doamnă... şi înţelege să o apere împotriva oricui...

DOAMNA ROLAND *(surîde cu ochii trişti):* Ah, revoluţia asta! Cum am visat-o eu! Cum a visat-o Franţa întreagă... Un veac întreg... Oribil lucru, dacă aceasta e revoluţia... *(Ca o viziune de groază:)* Oameni dezarmaţi, goniţi ca animalele prin închisori şi ucişi prin colţuri, femei decapitate şi trupurile lor batjocorite în faţa tuturor, capete şi bucăţi de carne purtate în suliţă... *(Cu vocea frîntă de durere:)* „Domnule" Danton, noi am gîndit un stat nou, în care

adevărul, dreptatea și binele, călcate-n picioare de cei vechi, să înflorească libere... *(Cu un imens dezgust:)* Nu un stat în care ministrul justiției să îndemne la asasinat...

DANTON *(ca un tigru trezit):* Ceea ce spui dumneata este o infa... *(Se răsucește în el și se oprește.)*

DOAMNA ROLAND *(l-a prins din nou, cu altă vină):* Continuă... Să insulte o femeie nu e decît foarte firesc pentru „noua republică".

DANTON *(stăpînindu-se, regretînd):* Sînt clipe cînd nu poți asculta orice. *(Își mușcă nervos buzele.)* Și apoi nu uitați, doamnă, că noi nu sîntem în fond decît canalia... *(amar)* canalia străzii. *(O privește în ochi, emoționat, vorbește cu buzele crispate, cu o patimă care înseamnă poate și o mărturisire de dragoste.)* Nu ne putem schimba mijloacele chiar atunci cînd întîmplător avem sentimente ceva mai deosebite.

DOAMNA ROLAND *(e lovită în plină figură, uimită, ca și cînd ar privi într-o prăpastie):* Dar...

DANTON *(emoțional, crispat):* Nimic... nimic, doamnă... *(Se uită obosit în pămînt.)*

DOAMNA ROLAND *(înduioșată, aproape să-i ia mîna):* Danton! *(Danton zîmbește îndepărtat; ea, încurcată.)* Ești o fire atît de ciudată.

DANTON: Foarte ciudat, desigur, să ai o figură de monstru și să...

DOAMNA ROLAND *(protestînd):* Dar...

DANTON *(surîde prietenos):* Știu, doamnă, tot disprețul pe care vi-l inspir...

DOAMNA ROLAND *(tulburată):* Dar te înșeli... Te-am chemat la noi în casă, ai fost la masa noastră...

DANTON: Pentru că a fost o necesitate... Așa cum ici o doctorie, cu sila... M-ai chemat ca să

faci să simt și mai mult cîtă deosebire pui între mine și ceilalți...

DOAMNA ROLAND (*mirată, scuzîndu-se*): Dar, pentru Dumnezeu... Ai făcut aluzie la ce am spus eu... odată...? Ar fi inutil să-ți amintesc cum ai vorbit și dumneata despre casa noastră. Cîte ironii...

DANTON (*cu o părere de rău îndepărtată*): Veneam cu atîta suflet, cu multă dorință de a fi acolo, în casa în care prezența dumitale... (*Se întrerupe și reia brusc:*) Nu, doamnă, nimeni nu a înțeles atît de mult ca mine... poate, nu știu... acel interior... prezența dumitale scara în sufragerie... (*Nervos, scăzut:*) Nimeni n-a fost întîmpinat cu atîta bănuială.

DOAMNA ROLAND (*„rezonabilă"*): Danton, sîntem obișnuiți să judecăm oamenii după faptele lor, și recunoaște și dumneata că n-ai fost tocmai amabil nici cu mine, nici cu bărbatumeu, și pe urmă sînt atîtea lucruri care nu se pot explica la un om de inimă... Danton, ce s-a întîmplat ieri... ne dezonorează pe toți... (*Danton zîmbește melancolic, ca un om care are dreptate și nu e înțeles.*) Nu... nu... Fii un om brav... Sînt lucruri a căror gravitate dumneata se pare că nu o înțelegi... Sînt greșeli pe care, dacă ai avea cine să te sfătuiască, nu le-ai comite. (*Zîmbind prietenos, măgulită de sentimentele pe care le bănuiește.*) Danton, dă-mi mîna și promite-mi, atunci, că, din bruma de prietenie pe care o ai pentru mine, ai să mă asculți din cînd în cînd. (*Danton rămîne tăcut, ea ia asta drept o confirmare.*) Nu-i așa? (*Zîmbește copilăroasă aproape; Danton îi răspunde cu un zîmbet descurajat.*) Și începi iar să vii la noi... Pentru

mîine seară te așteaptă o supă cum îți place dumitale... Nu... *(Îi întinde mîna, el i-a sărutat mîna pe gînduri și rămîne — după ce ea pleacă — în scenă pe gînduri, surîzînd trist.)*

SCENA 3

DANTON, OFIȚERUL, FABRE, LACHEUL, BRÉARD, CAMILLE

(A intrat un ofițer plin de noroi, abia descălecat, cu o scrisoare în mînă. Danton tresare.)

DANTON: Ce e?

OFIȚERUL: De la generalul Dumouriez...

DANTON *(o desface nervos și o citește în gînd, lăsînd să se vadă fiece sentiment... cum se cunosc mușchii bine formați prin piele. Scrisoarea cuprinde: confirmarea dureroasă a căderii Verdunului. Explicația ei: insuficiența înarmării, numărul inferior al combatanților. Soldații și-au făcut datoria. Comandantul și-a zburat creierii decît să iscălească căderea cetății. Inamicul și-a făcut intrarea, după ce garnizoana a ieșit cu onorurile cuvenite, ducînd cu ea corpul lui Beaurepaire. În timp ce ei ieșeau, au văzut pregătirile făcute pentru primirea împăratului: douăzeci de fete în alb, cu ramuri de triumf, o mulțime în haine de sărbătoare. Danton rămîne pe gînduri. Îi curg lacrimile. Pentru întîia dată face impresia că e sfîrșit, descurajat).*

FABRE *(intră cu hîrtii în mînă):* Ce e? Ce s-a întîmplat, Danton?

DANTON *(îi întinde scrisoarea și spune ea o poveste străină):* A căzut Verdunul. Populația rega-

listă a silit garnizoana să se predea. Colonelul comandant Beaurepaire, în momentul cînd i s-a întins actul de predare, în loc să pună mîna pe condei ca să semneze, și-a dus revolverul la tîmplă. *(Fabre tresare cu admirație. Danton, surîzînd abătut:)* Ascultă, în timp ce garnizoana ieșea cu onorurile cuvenite, prusacii au salutat cu douăzeci şi una de lovituri de tun cadavrul lui Beaurepaire. *(Rîde acum deprimat, nervos şi cu dezgust.)* Populația în haine de sărbătoare ieșea înaintea inamicului. Douăzeci de fete în alb aruncau flori în calea regelui Prusiei. *(Adînc convins:)* Cîtă dreptate are Marat! *(Rămîne abătut.)*

FABRE *(abătut şi el):* Totul e zadarnic, Danton... Joi, prusacii sînt aci...

DANTON *(sare ca ars, mai uriaş ca oricînd, cu ochii ieşiţi din orbite, dă cu pumnul în masă):* Nu. Ascultă. Dă imediat ordine. *(Şi cînd Fabre e gata:)* Douăzeci de mii de oameni vor ieşi să întîmpine mîine cadavrul lui Beaurepaire la barieră. Inima i-o vom duce la Panteon. Pe urmă...

LACHEUL *(intră ca să anunţe):* Cetăţeanul Bréard, preşedinte al tribunalului, vă roagă să-l primiţi înainte de audienţă.

DANTON *(scurt):* Cheamă-l.

BRÉARD: Domnule ministru, vă rog să mă scuzaţi dacă mi-am luat libertatea să vă deranjez... *(Danton protestează de politeţă.)* Dar e în interes de serviciu... *(Danton întreabă cu sprîncenele ridicate.)* Nouă sute de oameni au fost măcelăriţi azi-noapte în închisori...

DANTON *(are o strîmbătură stăpînită).*

BRÉARD: S-au petrecut lucruri care întrec orice închipuire.

DANTON *(nervos, dar stăpînit, condescendent):* La Secția a doua sînteți, nu-i așa?
BRÉARD: Da. *(Continuă iară:)* O haită de derbedei a asaltat...
DANTON *(iar îl întrerupe):* Dacă nu mă înșel, la Secția întîia tribunalul nu e complet...?
BRÉARD: Da... Scrizan a demisionat acum două săptămîni... Voiam să vă rog, domnule ministru, să-mi dați autorizația să iau măsuri pentru paza închisorilor...
DANTON *(vag):* Da, da...
BRÉARD: Fapte ca acelea, de a tîrî cadavre de femei goale pe stradă...
DANTON *(are o sinceră strîmbătură de oroare):* Împrejurările sînt atît de grele... atît de grele, domnule președinte! *(Președintele așteaptă. Danton, nervos, după un timp îl privește întrebător.)*
BRÉARD *(după un timp):* Domnule ministru... *(Danton — stăpînit.)* Aștept răspunsul dumneavoastră.
DANTON: Domnule, dar nu înțelegi? Întoarce-te la postul dumitale... Nu te privește nimic din ceea ce se întîmplă la închisori. *(Violent, dar conținut:)* Nu înțelegi că dacă aș fi avut alt răspuns ți l-aș fi dat din primul moment?

(Președintele, după ce a rămas cîteva clipe locului, iese uimit, fără o vorbă.)

DANTON *(necăjit):* Fabre, unde-i Camille?
FABRE: E dincolo, cu un grup întreg.
DANTON: Știe că-l aștept... De ce nu vine să-mi spuie ce a făcut?... *(Către un servitor care intră:)* Ce e, băiete?
LACHEUL: Cîțiva cetățeni doresc să fie primiți de dumneavoastră.

DANTON: Să nu mai vie nimeni. Aici avem de lucru... Camille...

FABRE *(care a fost dincolo):* Vine numaidecît. Ascultă, Danton, ce facem cu cele trei sute de chesoane cu muniţii care trebuiau să plece azi-noapte, dacă a căzut Châlons?

DANTON *(hotărît):* Muniţiile se duc acolo unde se aude tunul. Să-l caute pe Dumouriez... S-au cumpărat cele cinci mii de echipamente complete de la Dijon?

FABRE: Da... şi ni s-au promis încă cinci mii... De la Orléans am adus două sute de căruţe, pe care le-am trimis direct pe cîmpul de luptă, cu echipamente şi cu muniţiile.

DANTON: Tu ai făcut asta?

FABRE: Da.

DANTON *(se strîmbă):* Rău ai făcut, Fabre... Avem un comandament al aprovizionării... Două sute de care pe drumul Châlons-ului ar putea să înfunde drumul. *(Brusc, către Camille, care a intrat:)* Camille, cum stăm cu angajaţii voluntari?

CAMILLE: Tocmai facem tabloul dincolo, la mine... toată noaptea am alergat.

DANTON: Dă-mi-l.

CAMILLE: Nu e complet, ţi-l dau mai pe urmă... Sînt aproape paisprezece mii de înscrieri.

DANTON *(are o sclipire de bucurie):* Paisprezece mii...

CAMILLE: Dar vin mereu... Sînt destui... N-avem cu ce să-i îmbrăcăm însă... Tocmai că vorbea Fabre de nişte echipamente...

DANTON: Nu, nu, nu... Acelea sînt pentru Dumouriez. Nu te amesteca în asta... Vor fi expediate direct de către Ministerul de Război. Nu

încurcați lucrurile... Tu procură-ți totul singur, din Paris...

CAMILLE *(enervat):* Dar de unde?

DANTON *(mînios și clocotind):* Devastează, dezbracă lumea în stradă. Mizerabilii care-și permit luxul să rămîie acasă, cînd alții mor la hotare, să plătească... Nici nu discuta măcar. Ia tot ce ai nevoie. *(Către servitor:)* Ce e, băiete?

LACHEUL: Cetățenii deputați au spus că așteaptă oricît, pînă îi primiți.

DANTON *(se strîmbă plictisit, iar către Camille):* Profită de entuziasmul înscrierilor și provoacă și entuziasmul donatorilor. Vorbește-le direct...

CAMILLE: Nu vezi că am și răgușit? Pe urmă am luat tot ce am putut. Străzile sînt pline de trăsuri rămase în drum, am luat caii, pe loc, pentru artilerie.

DANTON: Vorbește de-a dreptul mulțimii, obține tot ce se poate obține în momentul de însuflețire... De altminteri, îndată ce oamenii au în mînă o armă, trimete-i pe cîmpul de luptă...

CAMILLE: Șase mii dintre cei paisprezece au și pornit din Cîmpul lui Marte... spre Châlons.

DANTON *(îl mîngîie):* Bun, asta da. *(Sună.)* Ești tu cam neastîmpărat puțin, dar băiat de ispravă... *(Către lacheu:)* Cheamă pe cetățenii aceia. *(Către Camille:)* Trebuie să ne pierdem timpul acum, cu deputații.

(Thuriot intră cu vreo șapte-opt inși, toți deputați girondini.)

SCENA 4

ACEIAŞI, THURIOT, DEPUTAŢI, MINIŞTRI, SERVAN, ROLAND, DOAMNA ROLAND, SOLDAŢI

THURIOT *(solemn)*: Bună ziua, cetăţene Danton.

DANTON *(tranşant)*: Bună ziua... Ce v-aduce la noi?

THURIOT: Danton, venim la dumneata ca la omul de stat care îşi dă seama de răspunderea pe care o are... ca la ministrul capabil să ia o hotărîre şi s-o execute. *(Danton devine nervos.)* Ceea ce s-a petrecut azi-noapte în închisori este înspăimîntător. *(Toţi aprobă.)* Sînt lucruri care sub nici un cuvînt nu se pot permite...

DANTON *(nervos)*: Cetăţeni, dacă s-au petrecut ieri excese, le regretăm cu toţii. Sîntem hotărîţi să facem tot ce e omeneşte posibil.

(Murmure, sînt nesatisfăcuţi de făgăduiala asta.)

THURIOT: Danton, trebuie ca pe viitor să fie absolut exclus ca...

DANTON *(întrerupîndu-l, reluînd)*: Vom face tot ce omeneşte e posibil şi chiar *(ridicînd tonul)* imposibil, ca să salvăm Franţa şi revoluţia.

(Aşteptare enervată la ceilalţi.)

THURIOT *(iese un pas înainte, nervos, vorbeşte ca şi cînd ar ţine un discurs, pentru ai lui)*: Danton, iubesc revoluţia, da, ador revoluţia, dar declar că dacă ea nu ar putea triumfa decît printr-o crimă, aş lăsa-o mai curînd să piară decît să mă mînjesc ca s-o scap.

(Mare impresie şi aprobare.)

DANTON *(masiv, nervos şi stăpînit)*: Frumoasă frază. Acum zi aşa: dacă aş şti că pentru ca să scap

pe mama bolnavă e nevoie să tai un pui, ci bine, aş refuza să tai un pui. *(Destindere la amicii lui, ceilalţi sînt încurcaţi.)*

(Intră Servan, pe urmă, treptat, ceilalţi miniştri, deputaţi numeroşi, Dusaulx, care se găseşte mai tîrziu alături de d-na Roland.)

SERVAN *(se îneacă de spaimă):* Danton, totul e pierdut... A căzut de ieri de dimineaţă Châlons... Trupele noastre se retrag în dezordine... Toate carele cu muniţii s-au întors ieri din drum. Danton, ce facem, Danton?

DANTON *(un timp pe gînduri):* Cum ţi s-au comunicat astea?

SERVAN: Comandantul coloanei de muniţii... S-a întors o dată cu fugarii... Tunurile fug peste cîmp. *(Abătut, mînios:)* Cînd i-am spus lui Dumouriez să aibă grija Parisului, el s-a băgat cu armata înadins parcă în Ardeni... Ce facem, Danton?

(Intră Roland şi Clavière, doamna Roland.)

ROLAND *(cu ochii în lacrimi, abătut, abia vorbeşte, se sprijină):* Danton, uite unde ne-a dus lipsa dumitale de înţelegere.

(E deci, din cauza acestei prime invazii prusace, aceeaşi panică, repetată în 1914 şi în 1918 — şi ca şi atunci se cere evacuarea Parisului.)

DANTON *(scăzut):* Nu e decît luptă... Aşa e în luptă...

ROLAND *(plîngător):* Acum nici evacuarea nu mai e măcar posibilă.

DANTON *(întîi dă cu ochii de doamna Roland, pe urmă, trecînd peste orice, ameninţător, aproape înfiorător):* Roland... Roland, ia seama cînd vorbeşti de evacuare. S-ar putea ca laşitatea

dumitale să mă scoată din sărite. *(Ca să repare:)* Nu uita că adunarea a votat pedeapsa cu moartea pentru cine, într-un oraș asediat, vorbește de predare, de evacuare.

(Intră cîțiva deputați.)

DOAMNA ROLAND *(deprimată):* Ah, uite-l. Ce poți să faci cu omul acesta care nu se poate stăpîni...? Fără amenințări nu poate face...

DUSAULX: Numai amenințări? Hm! După cîte știu, are în buzunar mandatul de arestare împotriva lui Roland.

DOAMNA ROLAND *(cască ochii):* Ah... ce murdărie... *(Amintindu-și:)* Avea adineauri mandatul în buzunar...? Ce josnică ipocrizie...

(Intră însă Balou, deputat, cu hainele strîmbe, cu mutră speriată.)

BALOU *(cu gura uscată):* Să fugă cine poate... *(Înfrigurat:)* Prusacii au intrat... au ocupat Meaux.

DANTON *(privește crunt pe noul-venit, apoi, calm, către Servan):* Cetățene ministru de război, întîia măsură pe care o vei lua: nici un fugar nu va intra în Paris, ca să nu demoralizeze populația...

BALOU *(și încă un altul care a intrat):* E prea tîrziu... străzile sînt pline de fugari și chesoane fugite...

DANTON *(drept, de piatră, mereu către Servan):* Anunță neîntîrziat că vor fi împușcați toți fugarii prinși la Paris... *(Acum definit și calm:)* Cetățene, de aci nu plecăm! Asta să vă iasă din cap. Nu părăsim Parisul! *(Încleștat:)* Aci e Franța. *(Cu o hotărîre de moarte:)* Dușmanul, chiar de va învinge, nu va cuceri

decît mormane de cenușă și cadavrele noastre. *(Intră un grup de soldați fugari; către ei, teribil:)* Ce e cu voi?

SOLDAŢII *(extenuați, descurajați)*: Trădare, Danton, generalii ne-au trădat... Châlons a fost vîndut.

DANTON *(stăpîn pe el)*: Camarade, fii liniștit. Toți trădătorii își vor primi pedeapsa, *(privindu-i groaznic, țintindu-i cu arătătorul)*, începînd cu voi!

(Soldații simt că li se înmoaie picioarele.)

SOLDAŢII: Noi?

DANTON *(de parcă le-ar fi încleștat pumnul în gît)*: Ce căutați aici? Pentru voi nu e decît un răspuns, orice s-ar întîmpla acolo: să muriți pe loc!

ALŢII: Dar ce vom face acum?

(Murmure.)

DANTON *(singura nădejde, mare ca un profet de fier și piatră, desfigurat dar înălțat...)*: Cetățene ministru de război, ai în Cîmpul lui Marte șase mii de voluntari, cu care astă-seară vei ocupa înălțimile din jurul Parisului. Mîine dimineață vei avea încă șapte mii, și mîine seară — douăzeci de mii. Vei ține socoteală că Parisul are opt sute de mii de locuitori, adică o sută douăzeci de mii de bărbați valizi... *(Cu un rînjet teribil:)* Nu e nici un pericol, cetățeni... *(Se întoarce și, scăzut:)* Fabre, trimite să aducă aci, mîine, de la Arcis, pe mama... *(Reia cu gura strîmbă:)* Nu e nici un pericol.

FABRE *(uimit)*: Dar are șaptezeci de ani!

DANTON *(întors, el însuşi aprobă cu capul, după un efort suprem):* Nu e nici un pericol...

(Intră un grup de voluntari, cu un căpitan. Afară se aude mulţimea lor, cu tobe.)

CĂPITANUL *(grav şi fără fanfaronadă):* Danton, cetăţenii Parisului merg să salveze Franţa. Ei au trecut înadins pe sub fereastra ta, ca un omagiu, şi în acelaşi timp ne-au trimis pe noi să-ţi spunem că îşi lasă nevestele şi copiii în seama ta... Fii o pavăză teribilă împotriva infamiei care trădează, împotriva tuturor care aşteaptă o nenorocire pe cîmpul de luptă, ca să iasă la iveală aci...

DANTON *(întunecat):* Brav cetăţean, poţi pleca liniştit... *(Simplu şi masiv:)* Îmi voi face toată datoria... Cetăţeni! *(Către ceilalţi, acum, cînd a luat rece o hotărîre ca de mormînt:)* Vreau să vă fac o mărturisire... *(Firesc şi greu:)* Chiar de nu o veţi crede, vă voi spune azi că nu am nici un fel de ambiţie... Poate că mai tîrziu vă veţi convinge de asta... O dorinţă însă tot aveam... *(Cu ochii umbriţi de părere de rău:)* Să las copiilor mei un nume, numai un nume... care să le deschidă calea în lume... şi a cărei simplă pronunţare să-i înfioare de mîndrie. *(Cu respiraţia grea, cu sufletul plin.)* Ei bine, cetăţeni, dacă Franţa îmi cere şi acest sacrificiu, fie! *(Cu vocea ca sentinţa de aramă:)* Blestemat să-mi fie numele în amintirea oamenilor! Chiar dacă nimeni nu va recunoaşte frumuseţea intenţiilor mele, chiar dacă acei care vor purta acest nume îl vor înjura ca pe o povară ruşinoasă. Treacă de la mine! *(Trist şi singur în faţa istoriei:)* Singură cauza e mare, şi ea nu poate pieri.

(Către ceilalţi:) Plecaţi liniştiţi. *(Continuă rar, răspicat, acum sigur de el, după ce a făcut marele sacrificiu:)* Cetăţenilor, de altminteri, pe toţi cei de aci vă cunosc... Sînteţi suflet din sufletul Franţei. Tulburarea de acum este explicabilă. Vi s-a exagerat pericolul momentului. Totul nu e încă pierdut. Măsuri au fost luate în grabă pentru îndreptarea situaţiei. Totul se mişcă... Am şi pornit spre biruinţă. *(Ca un stîlp de flăcări:)* Clopotele pe care le auziţi nu sînt semnalul de alarmă, sînt numai *(încleştat, dur)* şarja noastră asupra duşmanului... Ca că învingem. *(Cu ochii vii, cu vocea ca de oţel, copleşitor, crescînd uriaş:)* Ca să salvăm Franţa... ne trebuie *(crispat, scăzut, întîia dată „îndrăzneală")* îndrăzneală, *(apoi alarmat, dur)* mereu îndrăzneală, *(dezlănţuit, elementar, formidabil)* necontenit îndrăzneală...

(Ultimele cuvinte au trezit toate sufletele. Ar fi o izbucnire de furtună dacă afară n-ar fi început, departe, abia murmurat, să se cînte, de către trupele care se apropie, Marseieza. *Acum se aud clar ultimele două versuri din primul cuplet. Cînd începe al doilea —* „Amour sacré de la Patrie" *— rînd pe rînd, în cîteva clipe, toţi cad în genunchi şi cîntă marşul războinic, ca pe o supremă şi deznădăjduită rugăciune. Danton singur rămîne în picioare, ca o statuie de granit, adînc aplecat.)*

ACTUL III

Duelul cu girondinii

TABLOUL VII

Un fel de birou cu mobilier puțin, pereții goi.

SCENA 1

CAMILLE, WESTERMANN, apoi DANTON, FABRE, și GUADET

CAMILLE *(intrînd, dă lămuriri):* Aici e un fel de odaie de odihnă. Ce s-a putut găsi. E aproape gol. Cînd vrea să se lungească pe canapea — știi, cu oboseala lui după masă sau mai ales pentru convorbiri osebite... Stai aci, că ți-l trimit cu îndată. *(Iese, Westermann rămîne adîncit pe gînduri pe canapea.)*

DANTON *(s-a oprit în prag, uimit, căci se cunoaște că nu știa cine îl așteaptă):* Westermann! Tu? Ce-i cu tine... Aici?

WESTERMANN *(îi joacă privirea):* Nu-ți place să mă vezi?

DANTON *(bonom, voinic):* La dracu, Westermann!... Mi-ar place chiar să și vorbești.

WESTERMANN *(nu lasă de loc să se vadă cît e de mulțumit):* A, nu; sînt obosit... De zece ore călare, mi-ajunge... Un galop am ținut-o...

DANTON *(cu capul mare, rînjind prietenos, cu buza crestată):* Fugar de pe cîmpul de luptă?

WESTERMANN *(încet):* Am învins.

DANTON *(cu figura înflorită de bucurie, nu poate vorbi):* Westermann! *(Westermann îl priveşte sfîrşit de oboseală, surîde fără nici o vorbă. Danton e mereu nedumerit.)* Westermann? !

WESTERMANN *(tot cu jumătate glas):* Bătălia a durat ieri toată ziua... *(Şi apoi de-a dreptul:)* La Valmy...

DANTON *(nu spune o vorbă, are ca o largă destindere sufletească, pe urmă îl priveşte cu ochi fericiţi şi plini de lacrimi, surîde).*

WESTERMANN *(e mişcat şi el, rămîn amîndoi tăcuţi un răstimp):* Nimeni n-are voie să părăsească linia de luptă pînă azi la prînz. Ca tu să afli cel dintîi vestea... Dumouriez a vrut asta... ca să anunţi TU adunării!

DANTON *(surîde pe gînduri):* De ce? *(Cu o mulţumire tristă):* Vestea e pentru noi... Mîine sau poimîine, tot or s-o afle... Ce importanţă are pentru ei? *(Rămîne iar pe gînduri.)* Aşadar, minunea s-a întîmplat...

WESTERMANN *(întoarce capul spre el, mirat):* Şi tu te-ai îndoit?

DANTON: Nici o clipă... Nici chiar după vestea falsă despre căderea Châlons-ului. Nici chiar după panica stupidă... *(Cu fălcile puternice:)* Dar admite şi tu că o realizare e, oricum, mai plăcută decît cea mai sigură nădejde. *(Şi iar, după un răstimp, cade pe gînduri, ca un şcolar care nu are ce spune.)* Aşadar... victorioşi? *(Rîde, parcă fără voie.)*

WESTERMANN *(devine grav):* Acum, altceva, Danton... *(Ca în taină:)* Am o însărcinare precisă din partea lui Dumouriez... *(Danton îl pri-*

veşte întrebător.) Vrea să înceapă imediat tratative cu inamicul. Are propuneri...

DANTON *(preocupat):* Asta-i grav... Înseamnă că mergem cu toţii la ghilotină. *(Westermann îşi muşcă buza de jos.)* Nu... Spune-i lui Dumouriez că nu se tratează cu duşmanul atît timp cît e pe teritoriul nostru... Ca la romani... *(Sună şi spune servitorului:)* Thomas, caută în adunare pe cetăţeanul Fabre d'Églantine şi spune-i să vie aci numaidecît.

WESTERMANN *(care e foarte mulţumit de răspunsul primit):* Danton, tot cu te cunosc mai bine... Ştii ce răspuns i-am prevăzut lui Dumouriez? Întocmai ăsta... *(Danton surîde... Westermann, după un timp:)* Pe aci cum staţi?

DANTON *(se întunecă, nedumerit):* Ieri s-a întrunit Convenţia.

WESTERMANN: Da? Care-i situaţia?

DANTON *(ridică din umeri):* Ca în toate adunările, e greu să vezi ceva lămurit... Pare-se că majoritatea e cu girondinii, rolandiştii, care sînt numeroşi. Iacobini adevăraţi nu sîntem decît cincisprezece, cel mult douăzeci de inşi. E probabil că mai tîrziu or să fie lupte înverşunate. Pentru moment însă, nu prea mi-e teamă. Girondinilor le place mult să ţie discursuri frumoase, şi eu nu am nimic împotriva acestui lucru. *(Către Thomas, care a intrat:)* Ei?...

THOMAS: A spus că vine numaidecît...

(Thomas iese.)

WESTERMANN: De altminteri, văd că sînt aici mai toţi ai noştri. Au reuşit şi Camille, şi Fabre, şi Robespierre, Marat, Fréron, Roland, Billaud, Chabot, Collot d'Herbois...

DANTON *(plictisit)*: Ai noştri? E un mod de a vorbi, Westermann... Tare mi-e teamă că tot răul o să ne vie de la aceşti „ai noştri"! Vrei să-ţi spun drept? Am tot atît de puţină încredere în cei douăzeci de montaniarzi cît în cei şaizeci de girondini. Prefer, cum au botezat-o, „cîmpia". Şapte sute de oameni cumsecade, care nu vor să audă de nici o facţiune, de nici un partid, şi care nu vor decît să lucreze pentru fericirea Franţei. Dacă lucrurile vor ieşi totuşi prost, să ştii că numai din cauza partidelor a fost. Căci s-ar putea întîmpla şi asta: ca şapte sute de deputaţi să fie împiedicaţi să lucreze de optzeci de inconştienţi gălăgioşi. Personal, contez mult pe această „cîmpie". Cu ea vreau să punem baza noului stat... De altminteri, ieri am venit cu o adevărată bombă! *(Westermann întreabă cu privirea.)* Ah, de le-ai fi văzut capetele! Tu ştii care a fost cel dintîi vot al Convenţiei, imediat după constituire? Că „toate proprietăţile teritoriale, individuale şi industriale vor fi menţinute". Etern menţinute, cerusem eu... Ei bine, să fi văzut... Nu le venea să creadă urechilor... Montaniarzii...

WESTERMANN *(uimit şi el, dar fără să fie împotrivă)*: Ai propus tu asta? Tu, ministrul revoluţionar, ministrul adus pe o ghiulea de tun, cum îţi place să spui...? Tu, oratorul cordelierilor? Părintele *sans-culoţilor*?

DANTON *(cu greutate şi cu sens adînc)*: Am ţinut cu asta să precizeze un lucru... Că revoluţia de-acum s-a sfîrşit şi că trebuie să procedăm la organizarea noului stat. Voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să unesc toate forţele adunării. Ca să putem organiza victoria dinăuntru, ca

și pe cea din afară... Unirea tuturor. *(Intră Fabre.)* Uite-l pe Fabre...

FABRE *(se îmbrățișează cu Westermann și, mirat):* Cînd ai venit?

DANTON *(nu așteaptă, cu ton familiar):* Ascultă, Fabre... Am învins ieri la Valmy. *(Fabre face un cap de nedescris.)* Stai liniștit. Ai să ai timp destul pe urmă să-ți dezumfli bășica de toată îngrijorarea... Acum ascultă... Dumouriez vrea să înceapă imediat tratative, și ne cere consimțămîntul.

FABRE *(tresare):* Asta înseamnă ghilotina.

DANTON *(tocmai):* Eu i-am dat răspunsul cuvenit prin el. *(Arată pe Westermann.)* O dată cu el, pleci însă și tu. Îi comunici lui Dumouriez aparte că ai din partea mea însărcinarea să tratezi orice.

FABRE *(încremenește speriat, Westermann rămîne cu gura căscată).*

DANTON: Păstrați cel mai mare secret. Capetele noastre sînt în joc. Toată lumea știe că tu te-ai dus să împaci pe Dumouriez cu Kellerman.

FABRE *(nu mai pricepe nimic):* Păi ce, sînt certați?

DANTON *(sigur de el):* Trebuie să fie. Unde sînt doi generali, cearta nu lipsește. Vorba aia, nu știi? „Două săbii într-o teacă."

WESTERMANN *(uimit):* Nu, fără glumă... Știi că sînt foarte porniți unul împotriva altuia? Vreau să vorbim și despre asta... '

DANTON: Bine... *(Lămurește profesoral.)* Dacă se află cumva despre tratative, se pot întîmpla două lucruri: sau rămîneți în lagărul inamic... și aci vă condamnăm la moarte în lipsă...

WESTERMANN *(îl întrerupe cu oroare):* Dezertor...?

DANTON *(necăjit, tranşant):* Sau veniţi aci să vi se taie capul. *(După o pauză, mai scăzut:)* În orice caz, ca să nu demoralizăm poporul, eu am să dezmint orice tratative şi am să vă declar eventual trădători.

FABRE *(nedumerit):* Atunci, de ce să mai începem tratativele astea?

DANTON *(hotărît):* Dumouriez le crede necesare... Trebuie să ştie el ceva... De aici nu pot să-mi dau seama... În orice caz, voi sînteţi acolo... Fiţi cu ochii în patru...

WESTERMANN: Dumouriez crede că în cazul tratativelor va fi nevoie de mulţi bani...

DANTON: Îi vom trimite... Fabre, ia tot ce poţi... O să mai cerem şi de la Monge, de la Clavière. În orice caz, nu din cauza banilor o să compromitem soarta Franţei... *(Cu jumătate voce:)* E cineva de vînzare dincolo?

WESTERMANN *(îşi mai aşază hainele pe el):* Nu ştiu... N-am vorbit prea mult... Am plecat azi-noapte tîrziu...

DANTON: Cînd porniţi?

WESTERMANN: Cred că la noapte. Aş vrea să mă odihnesc şi eu un ceas, două.

DANTON *(către Fabre):* Pînă aranjezi tu totul, el doarme la tine... La noapte luaţi o berlină şi plecaţi... Scrieţi-mi zilnic, Fabre... *(Uitase, se trage fără să vrea de păr.)* Ah, de săptămîna viitoare, am anunţat-o: nu mai sînt ministru... *(Cei doi îl privesc uimiţi.)* Nu luaţi deci angajamente precise. *(Lămureşte:)* Vreau să dau un exemplu ambiţioşilor... Dacă am cîştigat Valmy, pot să nu mai fiu ministru...

CAMILLE *(intră agitat):* Danton, vino repede în adunare — se pregăteşte o infamie... Vino ime-

diat... Buzot vrea să depuie o moţiune care te vizează direct...

DANTON *(liniştit, dar curios):* Cum asta?

CAMILLE *(înfrigurat):* Ştim sigur... Acum se pregătesc... Se va cere o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

DANTON *(aproape palid, contrariat):* Dar... Buzot... E Roland? *(Uluit, ridică din umeri.)* Ce vor... pentru numele lui Dumnezeu, ce vor?

WESTERMANN *(soldat):* Şi ţi-e frică?

DANTON *(surîde descurajat):* Nu mi-e frică, dar asta înseamnă... *(sleit)* înseamnă războiul civil... *(Se ridică în el însuşi, ca şi cînd ar fi stat pe pumnale.)* Război civil, Westermann...

WESTERMANN *(plecînd cu Fabre, face semnul tăierii capului):* Ascultă-mă pe mine... E singura soluţie...

CAMILLE: Danton, trebuie să vii imediat în adunare...

DANTON: Nu... Cheamă-l aci pe Barbaroux... Spune-i că vreau să-i vorbesc neapărat... *(Camille pleacă şi, rămas singur, Danton se plimbă prin cameră abătut, vorbeşte pentru el, privind în pămînt.)* Ce vor? *(Cu capul mare, greu de tristeţe:)* Ah, prostie... Prostie de sticlă, prostie de humă, prostie de plumb.

CAMILLE *(revine mai uimit încă):* Barbaroux spune *(îi vine greu să spună)* că nu are nimic de vorbit cu tine. E chiar aci, pe culoar.

DANTON *(înfuriat, dă cu pumnul în masă):* I-ai spus să vie, că-l chem?

CAMILLE: Zice că dacă ai de dat lămuriri, ai să le dai *(subliniază)* comisiei de anchetă.

DANTON *(neliniştit):* Camille, vor să prezinte chiar azi moţiunea?

CAMILLE: Da. Aşteaptă numai pe Roland.

DANTON *(fierbînd):* Ascultă, cheamă aci pe oricare dintre ei, să vie unul. Trebuie să le vorbesc neapărat.

CAMILLE: Hai tu acolo...

DANTON: Nu, între patru ochi. Sau, în sfîrşit, aci între noi. Cheamă-i, Camille. *(Cînd intră Guadet, Danton, voinic ca un taur, fără să-i dea timp să vorbească:)* Ascultă, Guadet, ce nebunie se pregăteşte? Ce vreţi?

GUADET *(vag, diplomat):* Nu ştiu, Buzot va propune o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

DANTON *(uluit):* Cum e cu putinţă asta? Brissotinii ăştia şi-au pierdut minţile?

GUADET *(e şi el de părerea celorlalţi):* Toţi cred că o explicaţie e necesară.

DANTON *(cu o logică de fier, zguduitor de convins):* Dar o explicaţie înseamnă discuţie, şi discuţie înseamnă apostrofe, ameninţări. *(Precis, brutal, cu orgoliu sălbatic:)* Nu e vorba de mine, Guadet, dar o discuţie înseamnă să ridicaţi Franţa împotriva Parisului. Cum nu vedeţi asta? *(Abătut:)* Franţa, împotriva Parisului...

GUADET *(impresionat):* Ascultă, nu-ţi spun părerea mea. E hotărîrea lor, a tuturor. Asta vor şi ei. Spun că trebuie să se termine cu supremaţia Parisului. *(Danton încremeneşte la afirmaţia asta.)* De altfel, ei au toţi siguranţa că tu urmăreşti dictatura. Zilele din august, cînd băteai cu pumnul în masă, nimeni nu le uită.

DANTON *(zîmbeşte îndurerat):* Eu? Dar mi-am dat demisia şi din minister. Nu mai vreau nimic. O voi repeta în fiecare zi. Cum să-i conving că nu am nici o ambiţie? Ah, Guadet, spune-le că în loc de dictatură prefer oricînd un chef straşnic cu fete frumoase. Ţi-o jur.

GUADET *(hotărît):* Danton, ei n-au pic de încredere în tine mai ales...

DANTON *(uimit, dezarticulat):* Cum pot să priceapă atît de greu oamenii aceştia, care vorbesc atît de frumos? *(Rugîndu-l:)* Guadet, ştiu că ai oarecare trecere în partid. *(Umilit:)* Te rog vorbeşte-le, explică-le.

GUADET *(ridică din umeri):* Are să fie imposibil, Danton. Sînt foarte porniţi împotriva ta. Aseară la doamna Roland...

DANTON *(înfuriat):* Ah, doamna Roland!

GUADET: Aseară la doamna Roland, Grangeneuve a vorbit despre tine. A fost o protestare unanimă şi înverşunată. Mai ales cei tineri din jurul doamnei Roland. Barbaroux s-a sculat şi a spus: „Orice, orice, numai iertarea asasinilor şi a complicilor lor, nu. Război, şi o parte sau alta să piară."

DANTON *(mişcat, înaintea prăpastiei care se deschide, înfiorat el însuşi de teribila profeţie, cu ochii înlăcrimaţi, viziunea Franţei însîngerate, ia mîna lui Guadet):* Guadet, girondinii au vrut războiul, *(brusc)* au vrut moartea, Guadet. *(Urmează o tăcere apăsătoare. Guadet iese. Către Camille, abătut, îngîndurat:)* Oamenii sînt răi şi proşti, Camille. *(Mai trist:)* Iremediabil răi şi proşti.

CAMILLE: La urma urmelor, dacă vor război, să-l aibă. Pentru asta nu-ţi trebuie două zile.

DANTON *(scăzut, obosit):* Nici nu e vorba de asta, Camille. Război înseamnă două armate faţă în faţă, şi *(cu un imens dispreţ)* flecarii ăştia talentaţi nu înseamnă nici măcar o armată. Tu nu înţelegi, Camille, cît de nerozi sînt aceşti talentaţi oratori? *(Ştie bine ce spune.)* În două ceasuri, Marat şi Robespierre pot

aduce patruzeci de mii de oameni, care să măcelărească adunarea ca o simplă închisoare. *(Uimit:)* Ce pot ei opune nebuniei Parisului, pe care îl întărîtă cu atîta imprudenţă? Că n-au măcar un batalion al lor! *(Îi scade privirea.)* În schimb, răii aceştia pot face altceva, pot să zădărnicească orice operă de organizare. *(Nervos:)* Hai în adunare, să împiedicăm ce se mai poate împiedica.

CAMILLE: Ascultă, Danton, la urma urmelor, de ce vrei să ai de-a face cu interpuşii? O explicaţie limpede cu doamna Roland! Era adineauri în tribună.

DANTON *(surîde amar, gîndindu-se):* Doamna Roland! A venit să supravegheze şedinţa.

CAMILLE: Vorbeşte cu ea, e cel mai bun lucru.

DANTON *(absolut neîncrezător):* Crezi că are să vină? Femeia asta are oroare de mine.

CAMILLE: Fac cu tot posibilul s-o aduc. Îi spun că e vorba să se ia aici, de către consiliu, o hotărîre cu privire la familia regală.

(Danton surîde, pe urmă rămîne adîncit în gînduri; intră, ferindu-se, Lameth.)

SCENA 2

LAMETH, DANTON

(Danton n-aude şi nu-l vede pe Lameth intrînd. Acesta întîi depune un pachet pe care-l are la el, pe urmă se apropie de Danton, care, obsedat de ceea ce e în el, pare absent.)

LAMETH: Danton...

DANTON *(nu pricepe în primul moment, pe urmă, dur, tranşant):* Dumneata ce cauţi aici? *(Lameth*

vrea să spună ceva, dar e apostrofat furios.) Lameth, găsesc că orice îndrăzneală trebuie să aibă o limită. Ceea ce faci dumneata nu poate rămîne nepedepsit. *(Hotărît:)* La ghilotină! Thomas! *(Mai violent încă:)* Thomas, vino încoace! *(Dar cînd Thomas a intrat, Danton şovăie prelungit.)*

LAMETH *(care, palid, se credea pierdut, vede şovăiala şi spune servitorului):* Domnul ministru ordonă să nu intre nimeni aici neanunţat.

(Servitorul iese.)

DANTON *(dur şi strîmb):* Lameth, trebuie să fii nebun. Regalist proscris, şi să ai curajul să te prezinţi ministrului justiţiei chiar?

LAMETH *(zîmbind sfios, dar zîmbind):* Danton, te crezi mai fără inimă decît eşti. N-am riscat trecînd frontiera decît să fiu recunoscut de cineva pînă aici. Dar aici? Nu dumneata ai să denunţi un adversar. De altfel, o dată ajuns ştiam că două lucruri te vor dezarma oricînd: îndrăzneala şi încrederea fără limită în dumneata.

DANTON *(nedumerit, nu mai ştie ce să spună):* E de neînchipuit!

LAMETH: Am venit deci să-ţi spun că regele are încă încredere în dumneata.

DANTON *(face un cap enorm şi pe urmă încremeneşte uimit):* Sînteţi... sînteţi... nevinovaţi ca nişte prunci.

LAMETH: Trebuie să scapi familia regală.

DANTON *(pe gînduri şi ca o scuză):* Regele e azi în mîna Comunei. Nimeni nu are voie să pătrundă la închisoare... la Temple... decît autorizat de de ea. Cine ar îndrăzni azi nu să-l scape, căci

asta ar fi o imposibilitate, dar măcar să se lase bănuit de indulgenţă?

LAMETH *(cald, scăzut însă):* Dumneata singur îţi poţi permite asta... De aceea am venit la dumneata.

DANTON *(precis, hotărît):* Nu, Lameth, nu cunoşti situaţia.

LAMETH *(cu convingere):* Niciodată un om n-a fost atît de puternic în Franţa. Eşti dictator, ai mijloace să dispui de totul. Poporul te urmează orbeşte.

DANTON *(surîde descurajat):* Nu, Lameth. E aici o situaţie foarte ciudată. Mijloacele care mi-ar permite să-mi păstrez popularitatea contrazic convingerile şi sentimentele mele... Eu nu pot să fac ceea ce fac Marat şi Robespierre. Azi am de ales. La dreapta — girondinii proşti şi neînţelegători; la stînga — supralicitaţia demagogică a iacobinilor puri. Dacă mi-ar oferi autoritatea ei morală Convenţia şi dacă s-ar folosi de braţul meu puternic... unirea noastră ar însemna salvarea regelui şi a tuturor, organizarea republicii, orînduirea statului...

LAMETH *(înmuiat de mirare):* Sînt atît de răi? E Robespierre atît de canalie?

DANTON: Nu, dar e fanatic şi prost... Cîtă vreme girondinii sînt sentimentali şi proşti...

LAMETH: Şi nu poţi să te împaci cu ei? Nu poţi să-i convingi?

DANTON *(amărît):* Sînt conduşi de o femeie sentimentală şi înverşunată. Cine a convins vreodată o femeie sentimentală şi înverşunată?

LAMETH *(impresionat, confirmînd oarecum):* Şi peste frontieră se vorbeşte de ea. Se zice că e un

fel de regină a Parisului... că în salonul ei se decide totul...

DANTON *(se joacă gînditor cu tocul de scris)*: E întocmai aşa...

LAMETH: Ei bine, de unde influenţa asta? Cum de i se supun bărbaţii aceia?

DANTON *(ridică din umeri nedumerit)*: Sînt toţi îndrăgostiţi de ea.

LAMETH *(uimit)*: Dar e o femeie aproape bătrînă... patruzeci de ani...

DANTON *(cu o părere de rău ascunsă, dar caldă)*: Femeie... hm... dar e femeie adevărată... Femeie... La şaptezeci de ani dacă vrei, femeile acestea — eh, sînt rare — au ceva... un farmec, ştiu eu?... Vezi, asta nu se explică... Ele disting... împart nobleţea iubirii. Ele aleg şi pentru cele tinere. Trecutul le dă un fel de autoritate... Ele judecă întărîtat. Prostii, Lameth... e încă frumoasă, Lameth... e „regină"...

LAMETH: Eu am cunoscut-o... Mi-a displăcut însă, din cauză că mi se părea prea plină de cărţi...

DANTON: A! nu... chiar aşa... Eh... Rousseau... Acum toată lumea citeşte cărţi şi iubeşte... iubeşte... şi citeşte cărţi... E albă, Lameth... E destul să-i vorbeşti despre Rousseau ca să-ţi ierte orice. *(Zîmbind strîmb:)* Să ştii, de altfel, că dacă o să ne ducem de rîpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm... Mai sînt şi alţii... Rea e literatura proastă, Lameth.

LAMETH: Dar ea? Are vreo preferinţă?

DANTON *(trist, cu ochii în birou)*: E amanta lui Buzot.

LAMETH: Aşadar, de femeia aceasta depinde soarta familiei regale? *(Nu poate primi asta.)* Nu,

nu, Danton, glasul dumitale e ascultat ca un oracol elementar. Niciodată n-ai cerut ceva fără să obţii... Apără pe rege la Convenţie...

DANTON *(îl priveşte lung în ochi, definitiv):* Dacă regele e judecat... e pierdut. Un rege care a ajuns la bara justiţiei e un rege mort.

LAMETH: Atunci?

DANTON *(ridică din umeri).*

LAMETH: Dar în definitiv, Danton, ce vrei dumneata? Ce poţi?

DANTON *(nedumerit mereu, vorbind parcă despre un altul):* Mă întrebi ce vreau? Ce pot? În ceea ce priveşte ce pot, nu ştiu. În situaţia în care sîntem, ce poate să afirme pentru a doua zi omul cel mai popular? Dar să sfîrşim. N-aş vrea să mă arăt nici mai bun, nici mai rău decît sînt. Am toată încrederea în caracterul dumitale. Iată adîncul gîndurilor mele. Sînt convins că regele e vinovat... Un rege prost e totdeauna vinovat. Bunătatea nu e o scuză... Căci, după cîte ştiu, nimeni nu e obligat să fie rege... cum nimeni nu e obligat să fie chiar surugiu. Un om cumsecade se poate apuca şi de altceva... Dar mai găsesc că e just, că e necesar, să-l scoatem din situaţia în care se află. *(Rărind cuvintele:)* Voi face cu prudenţă şi îndrăzneală tot ce voi putea... *(Cu înţeles puternic:)* Mă voi expune dacă văd cea mai mică şansă de succes, dar dacă pierd orice speranţă *(cu ochii măriţi)* — şi judecata e în cazul acesta — îţi declar că voi fi printre acei care îl vor acuza, *(ca de piatră)* care îl vor condamna.

LAMETH: De ce adaugi ultimul cuvînt?

DANTON: Ca să fiu sincer.

LAMETH: Atunci?...

DANTON: Atunci?...

LAMETH: Nu mai e nici o scăpare.

DANTON *(firesc, cu ochii întrebători):* De ce nu vă gîndiți la o evadare?

LAMETH *(surprins):* O evadare! *(Danton întreabă iar, cu privirea.)* Cred că o evadare a întregii familii regale dintr-o închisoare atît de straşnic păzită e ceva imposibil. Adu-ți aminte că n-au putut fugi de la Tuilerii, unde erau ca şi liberi... dar de la Temple!...

DANTON *(ca o concluzie):* Atunci, nu-i rămîne decît să se facă uitat în închisoare. În fond, Lameth, nimeni nu se mai gîndeşte la el. Cel mult dacă chestiunea o să fie vînturată fără nici un rost de agitatorii de stradă... *(Cu perspicacitate:)* Mi-e teamă de supralicitație politică...

LAMETH: Aşadar...

DANTON *(a stat pe gînduri; pe urmă, brusc, ridicîndu-se în picioare slut, cu buza crestată, cu un ochi puțin închis):* Ascultă, du-te la Viena şi fă să ni se transmită o propunere de pace, în schimbul punerii în libertate a familiei regale.

LAMETH *(surprins, convenind):* E o soluție...

DANTON *(cu autoritate prietenească):* Atunci, pleacă.

LAMETH *(gîndind mereu):* E o soluție. *(Scoate din pachetul cu care venise.)* Danton... Vreau să te rog ceva. Ştiu că-ți place foarte mult Shakespeare. Ți-am adus *Hamlet*, volumul meu, dăruit şi însemnat de tata. E un obiect fără valoare, dar prețuit în familia noastră.

DANTON *(se uită la el):* Nu mai am timp de citit, Lameth... Mi-am adus şi eu din Anglia anul trecut tot teatrul lui Shakespeare şi Marlowe. Le-am trimis la țară... la Arcis... Am acolo şi o colecție prăfuită de poveşti italieneşti.

(Cunoscător:) E o italiană veche, tare gustoasă... Dar acum nu mai am timp de citit. Ieşi pe aci... pe din dos... e o altă uşă. *(Singur, melancolic, citeşte:) To sleep, perhaps to dream*[1]...

SCENA 3

DANTON, DOAMNA ROLAND

DOAMNA ROLAND *(intrînd, priveşte neîncrezătoare biroul, vede că nu e vorba de nici un consiliu):* Ştiai prea bine că nu-mi face nici o plăcere să stau de vorbă cu dumneata...

DANTON *(nemişcat):* Doamnă, nu e vorba despre mine, ci despre revoluţie.

DOAMNA ROLAND *(hotărît, privindu-l cu dispreţ):* Dumneata nu mai ai dreptul să vorbeşti în numele revoluţiei...

DANTON *(rămîne buimăcit de acest atac brusc):* Dar...

DOAMNA ROLAND *(reluînd cu tărie):* Da, dumneata nu. Din greşeală, ţi-am lăsat-o o bucată de vreme şi ai făcut-o *(îl priveşte măsurîndu-l amar... şi-i spune şuierat...)* după chipul şi asemănarea dumitale. *(Azvîrle din mînă cartea pe care pusese mîna.)*

DANTON *(îndurerat):* Doamnă, trebuie să înţelegeţi...

DOAMNA ROLAND *(îi taie vorba cu un dispreţ care se apropie de silă):* Ce să înţeleg? Ce ar putea să justifice fapta dumitale odioasă, fără pereche în istorie? Ce să înţeleg decît că, timp de cinci zile şi cinci nopţi, oameni dezarmaţi au fost măcelăriţi...

---

[1] Să dormi, ori poate să visezi... (engl.)

DANTON *(o întrerupe destul de umil):* Era vorba de Franța...

DOAMNA ROLAND *(se plimbă acum prin birou, fierbînd, îl oprește cu ironie):* Știu, știu!! „În numele Franței!" *(Surîde amar.)* Instinctele dumneavoastră sangvine nu se puteau manifesta decît „în numele Franței"... *(Înfiorată:)* Ah, să ai pe buze cuvîntul sfînt, iar în ochi priviri însetate de sînge, și în mînă pumnalul asasin... *(Rîde nervos.)*

DANTON *(nu se poate regăsi, caută cu privirea).*

DOAMNA ROLAND *(femeie îndurerată, sentimentală, indignată):* Nu, „domnule" Danton. Franța nu este o fiară setoasă de sînge. Franța nu sînt asasinii aceia lași care au băut sînge și au purtat pe străzi bucăți din trupul batjocorit și sfîșiat al prințesei Lamballe...

DANTON *(e copleșit, a rămas cu privirea în pămînt):* Doamnă...

DOAMNA ROLAND *(după ce s-a plimbat agitată, rămîne o clipă pe gînduri):* Ah, revoluția asta, cum o vedeam eu în visurile mele de fată, și ce au făcut din ea oamenii care n-au nimic sfînt... Oamenii care n-au decît pofte vulgare... *(E cu ochii aproape în lacrimi.)*

DANTON *(aproape întărîtat de „pofte vulgare"):* Doamnă...

DOAMNA ROLAND *(vede asta și continuă mai apăsat, tocmai ca să-l lovească):* Ce puteai să înțelegi dumneata dintr-o idee pentru care s-au consumat cele mai nobile minți?... Ce puteai să simți *(șuierat)* dumneata din toată noblețea gîndirii lui Rousseau...?

DANTON *(crescînd de mînie, frămîntă hîrtii găsite pe masă, gata să izbucnească):* Doamnă!

DOAMNA ROLAND: Oh, dar eu îţi vorbesc de acestea, şi dumneata crezi că revoluţia e numai măcelarul Legendre, Maillard, Jourdain şi ceilalţi *(biciuitor)* „amici" ai dumitale.

DANTON *(o priveşte clocotind, are privirea încinsă):* Doamnă!

DOAMNA ROLAND *(sfidîndu-l):* Ştiu, ştiu cît risc vorbindu-ţi, aruncîndu-ţi toate acestea în faţă. Nu-mi fac nici măcar iluzii asupra ecoului pe care îl au în sufletul dumitale... Ţi-ar trebui pentru asta o undă de conştiinţă... Ceea ce deosebeşte pe om de animal e un sentiment al răspunderii faţă de sine însuşi, o constrîngere în faţa adevărului, a frumosului, o luptă interioară... În dumneata e numai pofta de a speria, de a ucide şi pe urmă de a te urca pe umerii celor care au înjosit chiar crima.

DANTON *(e în el o fiară întărîtată, pe care face vădite sforţări să o stăpînească):* Doamnă...

DOAMNA ROLAND *(magnifică în indignarea ei, mai ales acum, cînd îl vede întărîtat):* Ei bine, trebuie să ţi se spună toate astea... Orice s-ar întîmpla. Trebuie să se ştie că în vremea aceea, cînd deputaţii ţării nu mai puteau dormi acasă de frica *(rînjind de silă)* unei bande de asasini, *(pătimaş, clocotitor)* a fost o voce care a strigat în faţă adevărul, chiar aceluia care punea la cale totul... Ştiu, ştiu cît risc... Dar...

DANTON *(s-a înfrînt pe el; acum, deşi e amar şi violent, se stăpîneşte, ironic):* Doamnă, dacă îndrăzniţi să-mi spuneţi lucrurile acestea aşa cum mi le spuneţi este că, în fond, ceva sigur în dumneavoastră vă spune că — orice mi-aţi arunca acum în faţă — nu riscaţi nimic.

DOAMNA ROLAND *(îl măsoară cu ochii scînteietori).*

DANTON *(continuînd cu acelaşi zîmbet de dispreţ)*: Că încă, dacă într-adevăr aş putea dispune de viaţa şi moartea oamenilor, dacă dintr-un capriciu de tiran numai aş putea trimite oamenii la moarte, *(şi acum scăzut, dar ca mărturisirea umilitoare a unei patimi)* dumneata, orice ai face, n-ai risca nimic. *(Surîde, acum trist.)*

DOAMNA ROLAND *(rîde batjocoritor după un timp)*: Ce, vrei să repeţi scena de acum trei săptămîni? Ah, ce ieftină şiretenie! *(I se crispează ironic ochii, i se strepezeşte zîmbetul.)* Ce murdară ipocrizie!

DANTON *(uimit, nu înţelege)*.

DOAMNA ROLAND: Ce neinteligentă prefăcătorie...

DANTON *(înţelege acum, dar greşit)*: Doamnă, e adevărat că după convorbirea cu dumneavoastră izbucnirea mea violentă în şedinţa consiliului ar fi părut... *(Şovăie, caută.)* Dar în clipele acelea nu vedeam decît Franţa.

DOAMNA ROLAND *(dispreţuitoare)*: Lasă Franţa... Ea a avut norocul să fie salvată chiar împotriva dumitale... Nu... de altceva e vorba...

DANTON *(sincer)*: Nu pricep.

DOAMNA ROLAND *(batjocoritoare)*: În clipa cînd încercai să mă înduioşezi, cînd aveai aerul că nu cauţi decît drumul spre sufletul meu, *(surîde ironic)* căutai un loc în care să înfigi pumnalul. *(Îl priveşte drept în ochi.)* În ziua cînd mi-ai vorbit de „sentimentele" dumitale... aveai în buzunar mandatul de arestare a lui Roland.

DANTON *(e uimit, nici nu poate vorbi)*.

DOAMNA ROLAND *(îl priveşte rînjind, e o revoltă de sentimentală înşelată)*: Ah, am aflat... am aflat *(cu silă)* ce vulgară şiretenie... Ştii,

vorba lui Beugnot: „Îţi iartă orice doamna Roland, dacă recunoşti că virtutea şi sentimentele cele mai alese nu înfloresc decît în colibele umile..." *(Rîzînd sarcastic:)* Şi atunci îi vorbeşti despre „canalia străzii", de o „aparenţă" vulgară şi brutală, care ascunde un „suflet gingaş"... ah... ah... ce murdară ipocrizie să se speculeze tocmai ceea ce ai mai frumos în simţire! *(Energic, viu:)* Ei bine, domnule Danton, multe s-au schimbat... Multe convingeri a trebuit să revizuiesc în aceste două luni de revoluţie... *(Terminînd hotărîtă:)* Jocul dumitale nu mai prinde.

DANTON *(calm acum)*: Doamnă, e adevărat că de la Comună mi s-a adus mandatul de arestare, dar l-am rupt.

DOAMNA ROLAND *(ironică)*: Cînd te-ai convins că n-ai să-ţi poţi pune planul în aplicare?... Sau cine ştie dacă şi atunci? *(Zîmbind:)* Poate că îl păstrezi încă.

DANTON: L-am rupt îndată şi pot să spun *(el acum ironic)* că atunci cînd vorbeam nu-l „aveam în buzunar".

DOAMNA ROLAND *(întorcînd capul într-o parte)*: Îmi ceri prea mult cînd îmi pretinzi să te cred. *(Şi ocolind parcă brutal:)* Nu, Danton, nici un fel de înţelegere nu mai e posibilă între noi... Asta ar presupune încrederea şi...

DANTON: Doamnă, vreau acum o convorbire politică.

DOAMNA ROLAND *(fără îngăduinţă)*: Nici politică, nici nepolitică. În nici un fel... Cu dumneata nu se poate vorbi...

DANTON *(are iar o tresărire de revoltă)*: Totuşi...

DOAMNA ROLAND: Noi nu avem nevoie să fim şireţi... Vorbim limpede. Ne ceri prea mult. *(Cu*

dezgust năprasnic:) Nu putem deveni complicii dumitale...

DANTON *(dintr-o dată descurajat, abătut, ca și cînd ar pricepe zădărnicia oricărei trude):* Doamnă...

DOAMNA ROLAND *(hotărît, privindu-l în ochi):* Preferăm ura dumitale...

DANTON: Ura mea?... *(Simplă, cinstită și bărbătească mărturisire:)* N-am urît niciodată... *(grăbit, ca să nu creadă că își face un merit)* din temperament, nu *(disprețuitor)* din virtute... Iar prostia te poate necăji, te poate exaspera, te poate abate, dar nu poate provoca ura... Pedeapsa ei e în ea însăși, cum e viermele în măr... *(Revenind cu glas adînc:)* Și totuși, n-aș putea spune, doamnă, că pe dumneata nu te urăsc. *(O privește amar.)*

DOAMNA ROLAND *(la cuvîntul „prostie" avusese un gest de uimire indignată, pe urmă, după „urăsc", numai uimire):* Danton, uiți...

DANTON *(cald și amar):* Dumneata trebuia să fii altfel... Trebuie să fie o deosebire între dumneata și toți proștii aceia frumoși și răi. Ești femeie. *(E în acest uriaș învins de prostie o duioșie plină de tristețe.)* Viața e urîtă, oamenii sînt neînțelegători și nedrepți... Cine vrei să fie arbitrul între noi? Trebuie să avem nădejdea unui apel... Să știi că tot ceea ce faci fără oameni și fără Dumnezeu aduce un surîs prietenos în sufletul cuiva, care e deasupra... Împrejurările te-au adus în luptele politice, adică acolo unde oamenii sînt mai nedrepți, mai pătimași, mai neînțelegători... Eram mic, la școală, *(surîde strîmb)* era între noi o singură fetiță și — mi-aduc aminte — aș fi preferat *(își scarpină fruntea)* să mor decît să aibă ea o părere proastă despre mine...

Dacă tot ceea ce dorim frumos și drept în viață nu e ca să fie înțeles de femei, atunci de ce e? Doamnă, ești o amară deziluzie pentru mine și o răscruce în înțelegerea mea despre femei... Se zice — tot Beugnot a spus-o, mi se pare — că dumneata judeci cu inima... Am avut încredere în judecata inimii...

DOAMNA ROLAND *(a urmărit cele spuse de el, tot mai nedumerită și oarecum neliniștită):* Unde vrei să ajungi?

DANTON *(închis, cu jumătate voce):* Am avut încredere în judecata inimii... *(Ca o cumplită profeție:)* Acum înțeleg că dacă nenorocirea se va abate asupra acestui popor, asupra acestei țări, e din pricină că rațiunea a întîlnit în calea ei o inimă.

DOAMNA ROLAND *(e nervoasă, nedumerită ea acum):* De unde știi dumneata ce e o inimă?

DANTON: Cît de curînd, doamnă, voi pleca... Mă voi face cum voi putea folositor pe lîngă armată. Am impresia că dumneata și cei din jurul dumitale aveți în mine o țintă care îi întărîtă... Părăsesc ministerul și mă duc. Dacă plecarea mea va alunga norii care ne amenință, cu atît mai bine... Ea se împacă și cu dezgustul meu... Vă cer însă un singur lucru. Pe mine personal mă puteți ataca oricît, dar nu împingeți imprudența pînă la o luptă cu populația Parisului... Nu mai cereți socoteală pentru greșeli pe care nu le-a dorit nimeni și care de altminteri erau inevitabile... Niciodată un tron nu s-a prăbușit fără să nu zdrobească și cîțiva nevinovați cu țăndările lui. Lăsați Septembrie în pace... E una cu Valmy. Părăsiți și ideea nefericită de a îm-

părţi Franţa în cantoane, ca să contrabalansaţi Parisul... Federalismul dumneavoastră va fi...

DOAMNA ROLAND *(biciuitoare, neînţelegătoare)*: Danton, nu observi că ai început să dai sfaturi?...

DANTON: Atunci, nu mai am nimic de adăugat.

DOAMNA ROLAND *(de neînduplecat)*: Poţi pleca liniştit, nu avea grija Franţei, soarta ei e în mîini bune. *(Iese, cu acelaşi mers orgolios.)*

DANTON *(rămîne abătut, dezgustat, cu gura amară)*.

CAMILLE *(intră)*: Ei? Ce-a spus?

DANTON: Comandă pe deseară o masă la Palais Royal. Cheamă şi cîteva fete...

TABLOUL VIII

Cimitirul, seara.

DANTON, LUCILE, CAMILLE, FABRE, MARAT, GROPARUL

LUCILE: Vine acum Camille, cu groparul... Dar e pe aici prin partea asta... Cunosc eu zidul...

FABRE: Trebuie să fie prin apropiere... Portarul mi-a spus că e dincoace de aleea mare...

MARAT: Mizerabili brissotini... Trebuie ghilotinaţi toţi, Danton... ei au omorît-o. Calomniile lor mizerabile... Tu nu ştii, de cînd ai plecat, ce a fost... Gorsas îţi făcuse o caricatură în care erai înfăţişat ca un măcelar furibund, care spintecă oamenii, şi dedesubt scria: „Justiţia în Septembrie". Îi trimiteau Gabriellei astea... În fiecare zi primea teancuri de gazete şi scrisori de ameninţare...

DANTON *(rămîne abătut, pe gînduri)*.

MARAT: Sfătuiau rudele ci să nu-i mai intre în casă... A vrut să se ducă să-şi vadă o prietenă şi a găsit uşa închisă...

LUCILE: Nu, Marat... acolo a fost o greşeală...

MARAT *(întărîtat, violent):* Lasă, că ştiu eu ce-a fost... I-a trimis prea tîrziu vorbă să nu vie, dar cauza asta era... Ah, le vor plăti, le vor plăti toate... Alaltăieri la iacobini, Collot d'Herbois a şi propus o moţiune prin care se denunţă poporului actul infam al girondinilor, care, prin calomniile lor nemernice, au provocat moartea Gabriellei Danton.

DANTON *(are un gest de oboseală).*

MARAT: Toată adunarea a aplaudat furtunos şi a ridicat pumnii ameninţînd... Asta e, Danton... Voiau să răzbune în modul acesta moartea tiranului şi mai ales voiau să se răzbune că l-am silit pe Roland să-şi dea demisia... Dar au să plătească... Au să plătească...

DANTON: Lucile, de ce nu m-aţi anunţat la timp?... Cum de n-aţi avut grijă...?

LUCILE: Dar nu ni s-a părut atît de grav... Tu ştii că ea de vreo trei luni încoace era mereu slăbită... obosită... Ţie nu-ţi spunea, dar ne spunea nouă. *(Cu ochii umezi:)* Buna Gabrielle... Suferea, Danton, dar nu voia să ştii tu... Spunea că eşti destul de necăjit... Plîngea numai cînd eram noi amîndouă...

DANTON: Trebuia să-mi spuneţi... Să mă anunţaţi neîntîrziat...

LUCILE: Dar asta a venit de ne-a surprins şi pe noi... Acum zece zile, seara, nu părea mai rău decît de obicei... Pe urmă, starea în care se găsea... După miezul nopţii noi eram lîngă ea, a început să geamă, a doua zi de dimineaţă a chemat la patul ei pe Louise Gély şi i-a

dat în brațe copiii, rugînd-o să le fie mamă... Atunci am expediat noi primul curier... Dar pînă la Bruxelles... Peste o oră a murit... Am ținut-o trei zile... Credeam că printr-o întîmplare ai să vii...

DANTON: Am părăsit Belgia numaidecît, am alergat ca un nebun, dar e sfîrșitul ăsta de iarnă, ploios... Toate drumurile sînt desfundate...

GROPARUL *(venind cu Camille, domol):* Este aici, uite, al optulea mormînt de la alee... Uite, chiar aici... Mai e un mormînt... ăsta e alături, acoperit de coroane, de ieri...

DANTON: Ea e aci? *(Gîfîind îngrozit, crispat din cap pînă în picioare:)* Nu... e cu neputință! *(Și ars de friguri, halucinat, o strigă pe nume, ca și cînd ar aștepta un răspuns:)* Gabrielle... Sînt eu... Danton... *(Așteaptă, pe urmă se întoarce către ceilalți, cerînd cu privirea să fie lăsat singur. Toți se retrag.)* Gabrielle, trebuie să-mi vorbești... Sînt între noi lucruri *(rămîne cu ochii ficși)* nelămurite... *(Rămîne cu capul în piept, rece, blînd, simplu; după un timp:)* Gabrielle, te-am înșelat și nu te-am înțeles... Tu ai fost totuși aproape de sufletul meu... Mi-ai dat copiii mei. *(Sumbru și înduioșat:)* Gabrielle, iartă-mă... Am plecat ca să nu mai fiu în lumea lor meschină... Ca să scap de ura lor măruntă, și ei m-au lovit prin tine... Sufletul tău de soră a tuturor l-au călcat în picioare, l-a rănit prostia lor crudă... Naivitatea ta a suferit... Tu nu știai că e numai un joc de ambiție, și ai crezut... Naivă și bună... Cum cred copiii ce văd la teatru... Nu sînt asasin, Gabrielle... Tu o

știai, dar inima ta blîndă n-a putut suporta ceea ce suportă umerii mei de piatră... Gabrielle, infamia lor ți-a îmbolnăvit sufletul de mamă... *(Abătut:)* Am înțeles Franța întreagă și n-am înțeles femeia cu care în fiecare seară dormeam... Mama copiilor mei. Aceea pentru care eram rostul vieții... *(Surîzînd:)* Tu mă credeai frumos, Gabrielle... Iartă-mă... *(Tace un timp, vin ceilalți, și deodată, după un răstimp, Danton privește halucinat mormîntul.)* Cum, e într-adevăr aici, jos... dedesubt?... *(Înfiorat:)* Ea e aici? *(Are mîini convulsive.)* Stă de șapte zile aici, dedesubt, femeia mea... *(Năprasnic:)* S-o dezgroape... *(Ceilalți îngheață, uimiți.)* Băiete, dezgroap-o.

TOȚI *(au încremenite gesturi de nedumerire).*

LUCILE *(îngrijorată):* Danton... Danton, ce vrei să faci?

DANTON *(scos din fire, nebun):* Lucile, trebuie s-o văd — nu mă pot despărți trei palme de pămînt pentru totdeauna. O ultimă dată. Trebuie s-o văd o ultimă dată. Haide, băiete... Totdeauna-i prea mult... Dulăul pămîntului să-și țină botul... A fost ca o zi bună și caldă... *(A luat pe gropar de guler.)* Haide, băiete... Lumina să străbată pînă dincolo... *(Se frînge.)* Gabrielle...

FABRE: Danton... E greu... Nu e voie...

DANTON *(cu ochii măriți, cu gura căscată și strîmbă):* Nu e voie să-mi văd nevasta... cînd e aici, dedesubt? *(Aproape că se repede asupra mormîntului, a pus mîna în ceafa groparului, care merge să scoată pămînt.)*

TABLOUL IX

Sala Convenţiei, la 10 martie 1793. Sală joasă, cu tribunele încărcate de lume revoluţionară şi de femei elegante.

DANTON, PREŞEDINTELE, GUADET, MARAT, BALOU, GRANGENEUVE, LINDET, GARAT, ROBESPIERRE

DANTON *(vorbeşte grav, ascultat de toată lumea, la tribună. E o linişte încremenită):* Consideraţiile generale asupra cauzelor dezastrului, pe care le faceţi azi, cetăţeni, sînt juste. *(Vorbeşte răspicat, logic.)* Dar nu e vorba acum de cercetat cauzele. E necesar mai întîi să lecuim răul. Cînd îţi arde casa, întîi stingi focul, şi pe urmă faci cercetări şi evaluări. *(Se încălzeşte.)* Dumouriez a conceput un plan care onorează geniul lui. Acum trei luni, el a anunţat puterii executive, la Comitetul Apărării Generale, că dacă nu avem îndrăzneala să năvălim în Olanda, chiar în iarnă, ca să declarăm imediat război Angliei, *(face o paranteză, scăzînd tonul)* care ni-l făcea de multă vreme, o să avem greutăţi îndoite, dînd timp duşmanului să se pregătească. *(Greu, cu suflet greu ca şi fizicul:)* Pentru că n-am înţeles această trăsătură de geniu, să reparăm acum greşelile făcute. Dumouriez nu e descurajat. El e acum în mijlocul Olandei. Acolo găseşte muniţii destule. Ca să dea peste cap pe inamic îi trebuie francezi, şi Franţa e plină de francezi. Vrem să fim liberi? Dacă nu mai vrem, să pierim, căci am jurat-o. Dacă vrem să fim liberi trebuie să ne apărăm însă independenţa. Pitt simte bine că, avînd totul de pierdut, Anglia n-are nimic de cruţat. *(Ţinînd sub privirea lui toată Adunarea:)* Să cucerim Olanda

și... Cartagina e distrusă! *(Cu o răspicare caldă:)* Anglia va fi cîștigată pentru libertate și revoluție. *(Poruncă a sufletului lui și rugă în același timp.)* Trimeteți imediat comisari în toate părțile... Susțineți-i cu energie. *(Cald, stăruitor:)* Să plece astă-seară, astă-noapte chiar. *(Susținut, legat:)* Să spună celor bogați: *(ca între paranteze, imitînd)* Poporul nu are decît sînge! Îl dă cu prisosință. *(Rînjind cu buza crestată, cuvintele sînt lovituri de măciucă.)* Haide, mizerabili, dați bogățiile voastre! *(Pare de granit încins, pe urmă descleștează dinții, deschide mari ochii, înmuiat puțin, cald, ca și cînd ar arăta un peisaj.)* Vedeți, cetățeni, ce frumos destin vă așteaptă... *(Cu fruntea dreaptă:)* Ce? Aveți o națiune întreagă drept pîrghie, rațiunea drept punct de sprijin, și *(întrebare de pară)* încă n-ați răsturnat lumea? Pierdeți vremea discutînd? *(Răsucit, scăzut iar, în el însuși:)* Dar am mai spus-o în împrejurări grele, cînd dușmanul era la porțile Parisului: *(aspru, de-a dreptul ca o înșfăcare de piept)* „Discuțiile voastre sînt mizerabile. Eu nu cunosc decît dușmanul." *(Scade, însemnînd prin tăcerea vocii un nou paragraf.)* Pe voi, care mă obosiți cu argumentele și certurile voastre în loc să vă ocupați de mîntuirea republicii, eu vă resping ca pe niște *(aprig, cu gura strîmbă)* trădători. *(Trece cu privirea ca o spadă de la girondini la montagnarzi, de la Verniaud la Robespierre.)* Vă pun pe aceeași linie. *(Fără tranziție curentă, ca la marile temperamente:)* Vă spuneam... *(Ca și cînd ar rupe din el:)* Ei! ce mă interesează reputația mea...? *(Ca un blestem:)* Să fie numele meu terfelit, *(ridică*

fruntea) numai Franța să fie liberă. *(Bărbătește, cinstit, cu hotărîre:)* Ce-mi pasă că mi se spune că mă adăp cu sînge, cînd fac asta pentru libertate? *(Chemare din adîncul veacurilor:)* Puneți Franța în mișcare, și vom merge glorioși spre vremea care vine. *(Larg, ca un zbor de sînge peste adunare:)* Îndepliniți aceste mari destine. Fără dezbateri, fără certuri. *(Sec, tranșant, cu capul în piept:)* Și patria e salvată!

(Formidabile ovații generale, mai rezervate, e drept, la girondini.)

PREȘEDINTELE: Propun Adunării ca după o astfel de cuvîntare să suspendăm cîteva minute ședința.

(Adunarea aprobă, dar în timpul pauzei au loc cele ce urmează: apostrofe violente între deputați.)

GUADET *(furios):* Cum vrei împăcare... unire...? Cînd de două zile nici unul dintre ai noștri nu mai poate dormi acasă...? Cînd sîntem căutați de bandele asasine conduse de Marat... Două mii de haimanale furibunde, ieri, după ce au devastat prăvăliile cu alimente, au încercat să asasineze pe Roland și Pétion.

MARAT *(aprig):* Poporul a așteptat destul... Dacă nu îi faceți dreptate, și-o face singur.

GUADET *(indignat):* Auzi... auzi nerușinatul...

MARAT *(amenințător, cu un rînjet bolnav):* N-aveți nici o grijă... Ne vom răfui cu toți speculanții, cu toți acaparatorii, cu toți agitatorii. *(Mînios:)* Cînd foametea cea mai cumplită bîntuie în Paris, voi, care sînteți tovarăși cu negustorii, refuzați să fixați prețuri maxime... Poporul nu are ce face cu banii voștri de hîrtie... Ați dat drumul la mașină și tipăriți în-

în-una... Puțin vă pasă că banii voștri nu sînt buni de nimic... hîrtie goală...

BALOU *(arătînd pe Marat):* Trebuie trimis înaintea tribunalului mișelul acesta care îndeamnă poporul la asasinat.

MARAT *(cu ochii închiși):* A! Tribunalul! Tribunalul pentru tine, agitator nerușinat... Spune, cu ce bani ai cumpărat, în doi ani, palat și echipaj?...

BALOU: Canalie! *(Scoate pistolul, se repede la Marat, se încaieră, deputații sar și îi despart.)*

GRANGENEUVE *(apelînd):* Cetățeni... V-ați întrebat unde oare o să ajungem dacă vom continua așa?... La crimă... Ne vom omorî între noi...

VOCI: Așa e... Așa e... Trebuie să se termine.

LINDET: Dacă s-ar împăca... Dacă s-ar împăca partidele între ele...

GARAT *(cere prin gest să fie ascultat):* Prieteni, eu am o propunere!...

VOCI: Spune-o... S-o auzim... Spune-o!

GARAT: Nu văd decît o singură scăpare... Printr-un mijloc eroic. Știți că la greci, în antichitate, luptele dintre Temistocle și Aristide, împărțind cetatea în două fracțiuni dușmane, erau s-o ducă de pieire. Atunci, Aristide a găsit salvarea în mărinimia sufletului lui: „Atenieni, spuse el poporului, nu veți fi liniștiți și fericiți atîta timp cît nu veți fi azvîrlit în prăpastia asasinilor și pe Temistocle, și pe mine".

DANTON *(însuflețit):* Ai dreptate... Ai dreptate, Garat. Trebuie ca unitatea republicii să se restabilească chiar peste capetele noastre.

VOCI *(însuflețite):* Bravo... da, da...

DANTON: Propun deci ca un număr egal de fruntași dintre ai girondinilor și dintre ai noștri să se

exileze din Adunare. Să lăsăm altă generaţie în loc, o generaţie care nu are în sînul ei certuri fără sfîrşit... Eu cel dintîi mă ofer prizonier, zălog, la Bordeaux... Acasă la girondini, chiar dacă mi-ar fi viaţa în pericol... Girondinii primesc?

VOCI *(la girondini)*: Da... Da...

DANTON *(către Robespierre)*: Robespierre, auzi? Totul e salvat... Nu-i aşa?

(Aprobări la girondini.)

ROBESPIERRE *(cu ochi de mort, cu vocea albă, în mijlocul celorlalţi, care aşteaptă tăcuţi, înfriguraţi)*: Logica mea nu-mi permite să abdic... Nu de la putere, căci nu am nici una, ci de la mandatul pe care mi l-a încredinţat poporul... Nu e vorba de mine, ci de ideile mele, la care nu pot renunţa ca la o haină... N-am dreptul să renunţ la ele, mai curînd îmi ofer capul... De altminteri, prăpastia lui Aristide nu era decît un sublim sofism... Sau se credea periculos patriei, şi atunci trebuia să sară el însuşi în prăpastie, sau credea, dimpotrivă, că salvează patria, şi atunci trebuia să arunce în ea pe adversarii lui.

(Se face o linişte de gheaţă; după un timp, deputaţii se îndreaptă spre ieşire.)

DANTON: Logică... Mereu logică... Necontenit logică, şi în timpul acesta patria se prăbuşeşte. *(Nervos:)* Ia uite, colegii noştri „entuziasmaţi" pleacă... Ah, numai în aplauze sînt harnici... Nu merge aşa! *(Formidabil:)* Somez toţi bunii cetăţeni să nu-şi părăsească posturile! *(Toţi membrii Adunării, intimidaţi, îşi reiau locurile, o linişte adîncă domneşte în sală.)* Constat, cetăţeni, că ştiţi nu numai să discutaţi frumos,

să oferiți argumente, dar și să aplaudați furtunos și inutil. Cum? *(Cu mîna întinsă:)* În clipele cînd Miranda e bătut și cînd Dumouriez e amenințat să fie învăluit, vă puteți despărți fără să luați măsurile cerute de mîntuirea publică?... Trebuie să hotărîți imediat cea mai urgentă măsură: Tribunalul revoluționar... Și chiar în această ședință să-l organizați. Inamicii libertății ridică fruntea... *(Cu o mișcare largă, dar precis:)* Nu văd mijlocie între formele ordinare și un tribunal revoluționar. Nimic nu e mai greu de definit decît o crimă politică, *(și fără să știe că și-a semnat cu asta sentința de moarte)* dar cel puțin trebuie să înspăimîntăm, chiar exagerînd, pe rebeli și pe vinovați. E un procedeu politic. Istoria atestă acest adevăr.

VOCI *(din dreapta, vehemente, amenințătoare):* Septembrie, Septembrie...

DANTON *(hotărît, convins):* Ei bine, dacă acest tribunal ar fi existat în septembrie, masacrele, pe care cred că nici o putere din lume nu le-ar fi putut opri, n-ar fi avut loc. Să facem ceea ce n-a făcut Adunarea legislativă. Situația e aproape aceeași ca în septembrie. Să fim teribili, ca să scutim poporul de a fi el. Să organizăm un tribunal... Nu bine, asta e imposibil... Dar cît se va putea mai puțin rău...

LINDET: Acest tribunal este o monstruozitate... Unde e garanția legalității?

DANTON *(cumplit, fără să-și bănuiască soarta):* În conștiința juraților.

(Consternare profundă la girondini.)

LINDET: Dar asta e moarte sigură...!

DANTON *(neînduplecat):* Sînt lucruri inevitabile. *(Cu o convingere de fier:)* Dacă în timp de pace

se zice că e mai bine să scape zece vinovați decît să se condamne un nevinovat, cînd patria e în primejdie, e mai bine să condamnăm un nevinovat decît să scape cel periculos. De altfel, tribunalul nu trebuie să pronunțe decît pedeapsa cu moartea sau achitarea! *(Oroare înspre dreapta.)* Această mare operă terminată, ocupați-vă de comisari, de ministere, și dați-mi voie s-o repet: înființarea unui Comitet al mîntuirii publice este o necesitate imediată. Creați o marină, ca să lovim în Regatul Britanic. Nu fiți zgîrciți în oameni și bani. Pe urmă năvăliți în Olanda, eliberați Belgia, ruinați Anglia! *(Aplauze mari.)* Cer deci Adunării să aprobe imediat propunerea următoarelor proiecte de lege: 1. Crearea unui Tribunal extraordinar; 2. Instituirea unui impozit progresiv pe venit; 3. Înființarea a patruzeci și două de comisiuni, din cîte doi deputați fiecare, care să meargă în fiecare departament, să supravegheze înrolările pentru armată.

(Adunarea în picioare, aclamînd, aprobă.)

TABLOUL X

DANTON, GUADET, BALOU, MARAT, PERNIÈRES, LASOURCE, PREȘEDINTELE, BIROTEAU, DELMAS, COUTHON

(Peste douăzeci de zile. Tot sala Convenției, înțesată. Danton, în picioare, vorbește. Se cunoaște că e la ordinea zilei o chestie de extremă gravitate. E un suflu de moarte în atmosferă, o atenție crispată.)

DANTON *(cu un calm întins, voit)*: Nu e nici un pericol ca armata să se solidarizeze cu Dumouriez.

Putem să vă asigurăm că toate măsurile au fost luate. Ministrul de război, întovărășit de cîțiva colegi ai noștri, a plecat încă de trei zile ca să procedeze la arestarea lui Dumouriez și la constituirea noului comandament. Acuzația colegului nostru este absolut nedreaptă, căci nu putem proceda la arestarea unui general atît de iubit de armată fără să avem în mînă toate elementele trădării...

GUADET *(întovărășit de rîsete sarcastice)*: Sigur, nu puteați să-l arestați pînă nu fugea... *(Iar rîsete amare.)* Complicii la ghilotină!

BALOU *(se ridică aprig în picioare)*: Sînt complici? Dacă sînt, mă jur că-i voi străpunge aci, în adunare.

DANTON: Nu puteți bănui patriotismul nostru... Nimeni mai mult ca noi nu a suspectat pe Dumouriez.

GUADET *(acuzînd energic)*: Facțiunea Parisului l-a susținut...

MARAT *(se scoală)*: Ah, nerușinaților, cînd eu din prima zi l-am denunțat ca trădător, cînd m-am dus să-l arestez în plin bal, după Valmy, *(cu un rînjet amar)* cine i-a luat apărarea? Nu oare la Roland acasă erau mesele bogate și *(ironic, cu ochii vii)* „intime"...? *(Crunt, cu pieptul gol:)* Da, la ghilotină cu complicii lui Dumouriez... *(Îi privește pe girondini apăsat.)* Asta vrem și noi...

VOCI: La ghilotină orleaniștii...

PERNIÈRES: Cetățeni, ca să lămurim puțin situația, am să vă destăinuiesc un fapt. *(Liniște desăvîrșită, atenție activă.)* Cîteva zile după sosirea lui Danton și Delacroix din Belgia, s-a primit la Comitetul Apărării Generale, din partea lui Dumouriez, o scrisoare. Dintr-însa se puteau

vedea toate planurile criminale ale acestui general. *(Atenție mai mare.)* Imediat după propunerea lui Bréard, comitetul a hotărît să aducă această scrisoare la cunoștința Adunării Naționale. *(Face o pauză abilă.)* Doi inși din comitet s-au opus. *(Altă pauză, și pe urmă indicărar, ușor:)* Danton și Delacroix! *(Enormă senzație.)* Ei au cerut să le dăm timp să meargă la Dumouriez ca să obțină o retractare și garanții de credință sau să-l aresteze imediat. *(Cu privirea ca o linie dreaptă:)* N-au făcut nici una, nici alta. Au mai dat trădătorului șaisprezece zile ca să lucreze armata. *(Urmează o tăcere mormîntală, penibil prelungită.)*

DANTON *(abătut):* Am să mă explic.

BALOU *(ironic):* A! Cred și eu!...

LASOURCE *(se ridică precis, parcă după un plan anume... Vorbește tot liniștit):* Cetățeni, să mai precizăm încă, pentru că acum se explică toată purtarea lui Danton. Ne aflăm fără îndoială în fața unui teribil complot pentru restabilirea regalității, iar Dumouriez era în fruntea acestui plan...

DANTON *(e uluit că e atacat, și încă atît de precis).*

LASOURCE *(face impresia unui orator extrem de abil):* Ca să poată izbîndi conspirația urzită de Dumouriez, trebuia cîștigată încrederea populară, trebuiau ținute cele două extremități ale firului... Aci și la armată... Mai întîi vă amintiți cu cîtă insistență Danton a cerut, de la început, să meargă în Belgia, la cartierul generalului...

VOCI *(aprobă energic, înfierbîntat):* Da, da...

DANTON *(sare de pe scaun, gata să sfîșie, ca un tigru, dar se așază frînt, imediat).*

LASOURCE *(în liniştea îngrozitoare care apasă greu):* Timp de mai bine de trei luni, el stă numai în apropierea generalului. *(Ironic:)* Şi nu observă nimic. Mai mult... La un moment dat, cînd Danton părăseşte Belgia, *(insinuant)* o face fără să-şi dea demisia, *(precis)* ca să nu poată fi înlocuit...

DANTON *(are ca o crispare furibundă a întregului corp).*

LASOURCE: Una dintre condiţiile de reuşită ale conspiraţiei era ca Adunarea Naţională să fie compromisă în ochii poporului. Danton apare deci la tribună, şi de acolo reproşează Adunării că e sub datoria ei...

VOCI *(protestări violente, ironii).*

LASOURCE: Anunţă o nouă insurecţiune, *(grăbit)* pe care o şi pregăteşte.

O VOCE *(cu sălbatică energie):* Să cadă masca!

LASOURCE *(descurcînd firele):* Ca să protejeze conspiraţia, trebuiau exagerate pericolele patriei. Trebuia alarmat şi zăpăcit poporul...

DANTON *(se închide în el, crispat ca o meduză).*

LASOURCE: Dar atacurile lui împotriva „oamenilor de stat", cărora — fireşte — le sînt de preferat generalii care nu aşteptau decît să năvălească asupra Parisului? Iată lucruri care apar azi limpede.

VOCI: Foarte bine... Trebuia demascat odată... *(Aprobări numeroase.)* Da... da... Lasource, ai dreptate.

LASOURCE *(senin ca justiţia însăşi):* Cetăţeni, cer ca să numiţi o comisie *ad-hoc*, ca să examineze faptele şi să descopere pe vinovaţi. *(Pauză.)* Şi pentru liniştea acestei ţări atît de zbuciumate, mai cer încă un lucru: *(vorbeşte înalt, răspicat, cu mîna întinsă)* aduceţi prin-

tr-o ordine de zi la cunoştinţa tuturor că dacă armata a fost bătută, că dacă incomparabila noastră armată a fost bătută, a fost numai pentru că a fost trădată.

(Aplauze îndelungate, iarăşi strigăte de bravo.)

DANTON *(uluit, descheiat sufleteşte, încearcă să se ridice şi cade jos).*

LASOURCE *(neînduplecat şi senin):* Termin cu o observaţie: vedeţi acum dat la iveală planul celor care cereau poporului să se taie capetele. Vedeţi că ei nu tindeau decît către regalitate. Eu ştiu că poporul nu voia, dar era înşelat. I se cerca fără încetare să se ridice. *(Şuierător de ironie, groaznic:)* Ei bine, popor francez, ridică-te, urmează sfaturile perfizilor tăi duşmani şi făureşte-ţi singur lanţurile...

VOCI *(înfiorate, protestări îndîrjite):* Nu... nu...

LASOURCE: Şi voi, colegii mei, amintiţi-vă că soarta libertăţii este în mîinile voastre. Amintiţi-vă că poporul vrea dreptate. *(Aplauze.)* A văzut îndestulă vreme capitoliul şi *(cu mîna întinsă)* tronul. *(Teribil:)* Vrea acum stînca tarpeană[1] şi eşafodul.

(Aplauze îndelungate, afară de stînga sus.)

DANTON *(are o privire ca de sticlă. E ca şi cînd s-ar fi decis).*

LASOURCE: Propun deci: *(aproape solemn)* 1. Pentru ca Tribunalul revoluţionar pe care l-aţi creat să fie în regulă, să fie obligat să trimită din trei în trei zile rapoarte despre cei condamnaţi la moarte.

---

[1] Extremitate a muntelui Capitolinus din Roma, de unde, în antichitate, erau azvîrliţi în prăpastie criminalii.

PREŞEDINTELE: Pun la vot. *(Adunarea întreagă, fără stînga, în picioare, aprobă:)* Votăm! S-a votat.

LASOURCE *(energic):* 2. Comisia de anchetă în privinţa complicilor lui Dumouriez să fie imediat votată.

(Se votează zgomotos, cu strigăte.)

DANTON *(are faţa descompusă de uimire, se uită spre stînga):* Dar...

PREŞEDINTELE *(pune la vot):* S-a votat!

LASOURCE: Mai cer de asemeni ca toţi cei de aci *(încleştat, cu ochi puternici)* să juraţi că nu vom capitula niciodată în faţa unui tiran... şi că vă luaţi asupra voastră să ucideţi pe cel care va rîvni să devie dictator sau rege.

(O aclamaţie unanimă: „Da, da!" *Membrii Convenţiei se ridică viu în picioare, întind cu toţii braţele şi repetă în cor:* „Jurăm că nu vom capitula niciodată în faţa unui tiran şi că vom pedepsi cu moartea pe cel care va rîvni să fie rege sau dictator!" *Aplaudă şi tribunele.)*

BIROTEAU *(se scoală încet — după plan — vorbeşte scăzut, cu perfidie, ascultat de toţi):* Pot să adaug că la Comitetul Apărării Publice, Fabre d'Églantine, pe care îl ştiţi foarte legat cu Danton, a anunţat că ştie el un mijloc sigur de a mîntui Franţa, dar că nu îndrăzneşte să-l comunice. L-am asigurat spunîndu-i că opiniile sînt libere şi că ceea ce se spune la comitet rămîne îngropat. Atunci, el ne-a propus un rege.

(Uimire, apoi protestări şi ameninţări violente.)

DANTON *(sălbatic, îndîrjit):* Cer cuvîntul. *(E dintr-un salt la tribună.)*

DELMAS *(rece, precis ca un ceasornic, tăios):* În numele mîntuirii țării, cer cuvîntul. *(I se dă, căci toată lumea se așteaptă la fapte noi.)* Cetățeni, cred că explicațiile care se provoacă aici, în acest moment, vor pierde Republica.

(Aplauze.)

DANTON *(urmărește neliniștit, cu ochii mari, să vadă ce vrea Delmas.)*

DELMAS: Cer deci ca mai întîi comisia să fie aceea care să facă toate cercetările *(subliniind)* și numai după aceea, pe urmă, rezultatul să fie adus la cunoștința Franței.

DANTON *(se clatină, uimit, lovit în inimă).*

VOCI *(vii aprobări precipitate):* Așa-i... Așa. La comisie! La comisie! *(Ca un strigăt teribil, ca o sentință de moarte, peste sala Adunării:)* La comisie, nu aici...

DANTON *(uriaș, descompus, amețit, se întoarce la locul lui, împleticindu-se).*

MARAT *(întovărășit de alți montagnarzi, coboară, sărind sălbatic, jos și îl îndeamnă cu patimă îndîrjită, speriată, epileptică, pe Danton să nu plece):* Vorbește, Danton... *(înfiorat)* Danton... Nu pleca... Ești pierdut...

DANTON *(revine tîrît de Marat, tot împleticindu-se, la tribună).*

(Aplaudă slab o parte din montagnarzi și tribune.)

PREȘEDINTELE *(toată lumea înțelege că asistă la o dramă unică, se restabilește ordinea și tăcerea):* Cetățeni, ați votat o Comisie de anchetă. Danton însă vrea să se explice aci. Consult Adunarea...

COUTHON *(de sus din stînga, energic):* Nu! Nu! Are cuvîntul de drept.

(Zgomot.)

VOCI *(energice din dreapta):* La comisie... La comisie... Şi de acolo la eşafod... Jos...

(Zgomot, protestări.)

LASOURCE *(îngîmfat, sfidător, solemn):* Cer ca Danton să fie ascultat.

(Se face o tăcere nesfîrşită.)

DANTON *(şi-a revenit din ameţeală, priveşte lung şi stăpîneşte cu privirea Adunarea, pe urmă, calm şi masiv, ridică privirea încet spre fundul sălii, sus):* Încep prin a vă aduce omagiul meu, ca unor adevăraţi prieteni ai mîntuirii poporului, cetăţeni care sînteţi acolo sus. *(Profund, aşezat, ca o sentinţă:)* Aţi judecat mai bine ca mine. *(Îi cade capul greu pe piept, ascultarea sălii e deplină, activă.)* Am crezut multă vreme că, oricare ar fi impetuozitatea caracterului meu, trebuie să temperez mijloacele cu care m-a dăruit natura, că trebuie să mă acomodez împrejurărilor dificile. *(Cu un calm de uriaş:)* M-aţi acuzat de slăbiciune. Aveţi dreptate. *(Ridică sus privirea.)* Recunosc în faţa Franţei întregi. *(Surîde uimit, arătînd spre dreapta.)* Ei ne acuză pe noi!

(Un mare număr de deputaţi din stînga aprobă ironic: „Da! da! Ei...")

DANTON *(crescînd puternic):* Ei bine, oamenii aceştia care iau astăzi atitudini de acuzatori...

BALOU *(din dreapta, şuierător):* Conspirator, conspirator...

DANTON *(face semn cu mîna, surîzînd cu buza crestată):* O să răspundeţi, o să răspundeţi...

GUADET *(din dreapta):* Explică-te mai bine... Explică-te... De asta eşti acolo...

DANTON *(cu o ridicare a capului de leu, stăpîn de tot pe el, ironic):* Sînteţi nerăbdători. *(Viu, scurt:)* Ei bine, iată mai întîi faptele: Lasource găseşte straniu că am rămas la Paris în timp ce misiunea mea mă chema în Belgia? *(Redă ironic fraza:)* Că „am rămas la celălalt capăt al firului conjuraţiei"! *(Scurt:)* Lasource e de rea-credinţă. Lasource ştie că eu venisem aci să obţin luarea unor măsuri şi că nu puteam să plec fără rezultat. *(Ridică puţin tonul.)* Sîntem acuzaţi că n-am aplicat decretul de arestare al lui Dumouriez. *(Drept, ca o statuie masivă:)* Dar a existat acest decret? *(Uimire generală în Adunare, căci are dreptate.)*

GUADET *(din dreapta, surprins şi el):* De ce ai ascuns scrisoarea?

DANTON *(scăzut, scurt):* Da, asta e adevărat. *(Ridică tonul în continuare.)* Pentru că în momentul acela armata era în retragere. *(Răspicat ca o sentinţă:)* Nu poţi aresta pe comandantul unei armate în retragere fără să nu distrugi armata. Dar am cerut să se ia măsuri ca totul să devie public după terminarea retragerii. *(Amăr, privindu-şi adversarii:)* Ah, mă acuzaţi că sînt complicele lui Dumouriez. Dar eu nu am căutat în el decît pe generalul de geniu care să salveze patria, pe cînd voi aţi căutat un aliat. *(Aplauze la stînga şi în jumătatea Adunării aproape.)* Aţi căutat să-l aţîţaţi împotriva mea, să-l faceţi instrumentul ambiţiilor voastre. *(Cald:)* Eu nu vedeam în el decît pe comandantul armatei, iar în interior toate măsurile luate de mine contraziceau dorinţele lui. *(Bărbăteşte:)* Cine a creat corpurile de voluntari? Tribunalul revoluţionar? *(Ca de granit:)* Eu! *(Scurtă pauză.)*

Cine s-au opus societăţilor populare, Tribunalului revoluţionar? *(Afirmă scurt.)* Girondinii şi Dumouriez. Am căutat pînă la capăt să separ pe general de omul politic, şi dacă am ajuns unde am ajuns e pentru că guvernarea voastră a dezorganizat armata. *(Aplauze.)* Am căutat să înjosesc Convenţia?... *(Priveşte uimit Adunarea.)* Dar cine mai mult decît mine a căutat să-i întărească autoritatea?... *(Priveşte mereu ca un stăpîn.)*

BIROTEAU *(din dreapta):* Adineauri ai dovedit respectul dumitale.

DANTON *(continuă scăzut):* Adineauri da! Pentru că și răbdarea are o limită... *(Viu:)* Cînd sînt atacat chiar și de cei care ar fi trebuit să aplaude rezerva mea, îmi e permis să atac şi eu la rîndul meu. *(Aplauze. Continuă cu uimire adînc îndurerată.)* Am exagerat pericolele patriei? *(Groaznic ca un blestem:)* Inconştienţi și criminali, care nu mai alegeţi armele! *(Aplauze puternice, generale, îl acoperă ca pe o statuie; continuă amar:)* Am exagerat pericolele patriei!

(E o cădere de ovaţii în salve.)

COUTHON *(din stînga):* Ei voiau să predea Parisul... N-au să-ţi ierte niciodată că ai apărat Parisul... *(Aplauze puternice generale.)* Da, da...

DANTON *(masiv, întrebător, ameninţător):* Eu vreau să tulbur poporul? Şi o spuneţi *(uimit)* voi asta, care doriţi războiul civil? *(Ridicînd vocea lui formidabilă, asasin de abil:)* Care vreţi să creaţi o armată a departamentelor, ca să atacaţi Parisul? *(Încă o treaptă.)* Ca să-l pedepsiţi pentru civismul lui?... *(Şi fraza îi stă*

desfăşurată ca un steag, înnebunind Adunarea şi tribunele, hotărînd soarta girondinilor.)

MARAT *(care a sărit mereu ca o broască, de entuziasm, urmărind cuvîntarea lui Danton cu ochii vii, zgomotos):* Aşa-i... Aşa-i...

COUTHON *(din stînga):* Au vrut războiul civil!

(Stînga a coborît în bună parte jos.)

DANTON *(viu, fulgerător):* Ah! Pe Delacroix, pe care îl atacaţi azi, l-aţi întrebat precis dacă vrea să voteze transferarea Convenţici de la Paris... *(Batjocoritor:)* Îl atacaţi azi? *(Aplauze entuziaste la stînga.)* Vă înţeleg. *(Cu umerii puternici:)* Noi trădători? *(Se întoarce către ai lui, formidabil de ironic, cu aceeaşi asasină abilitate.)* Noi am vrut să împărţim Franţa în departamente?!...

MARAT *(sărind mereu, pe vine):* Aşa-i... Federaliştii! *(Furios:)* Mizerabilii federalişti...

DANTON *(tunînd):* Calomniatori nemernici... Vă văitaţi necontenit de ameninţarea noastră, dar victimele sînt totdeauna din rîndurile noastre, cînd nici unul dintre voi n-a fost atins.

VOCI *(mare număr de voci aprobă violent de tot, cu uimire):* Da, da...

(Danton aşteaptă, iar aşteptarea lui e ca o cădere de paloş.)

MARAT *(arată crispat, cu pumnul):* Lepelletier şi Léonard Bourdon, străpunşi cu pumnalul de ei...

(Aplauze mari.)

DANTON *(ca un colos deasupra furtunii):* Ei bine, vreţi un cuvînt care să lămurească totul? *(Aşteaptă.)*

VOCI *(din stînga):* Da, da...

DANTON *(ca o cădere de lespede iar):* Ei bine, cred că între cei care au creat revoluţia şi cei care o calomniază, nici o înţelegere nu mai e posibilă. *(Stînga e în picioare, aplaudă furtunos.)* Eu sînt obişnuit cu calomnia. *(Enumeră masiv şi scăzut.)* Am ridicat poporul la începutul revoluţiei şi am fost calomniat de aristocraţi; am făcut 10 august şi am fost calomniat de moderaţi. Am împins Franţa la frontieră şi pe Dumouriez la victorie şi am fost calomniat de falşii patrioţi. *(Înfuriat:)* Acum, predicile mizerabile ale bătrînului şiret Roland ridică textul unor noi acuzaţii. De altminteri, în delirul lui nu vede decît duşmani. *(Insistînd cu cruzime:)* El visează împreună cu amicii lui distrugerea Parisului! *(Are o atitudine de profet.)* Ei bine, cînd Parisul va pieri, va pieri şi Republica. *(Aplauze formidabile şi generale, el se întoarce către tribune şi către montagnarzi.)* Strîngeţi-vă rîndurile, chemaţi poporul ca să zdrobească pe inamicii comuni dinăuntru, copleşiţi prin vigoarea şi impetuozitatea caracterului vostru pe toţi scelerații, toţi aristocraţii, toţi moderaţii, pe toţi cei care v-au calomniat în departamente. *(Cu pumnul energic, arătînd:)* Nici armistiţiu, nici compoziţie cu ei. *(Tranşant, dur:)* Au dorit războiul, să-l aibă! *(Scade tonul, dar răspicat):* Cer cu stăruinţă ca această Comisie de anchetă să ne judece pe toţi şi complet. *(Coboară în aplauze nesfîrşite, dus pe braţe de montagnarzi.)*

TABLOUL XI

DANTON, MARAT, DELEGATUL, COUTHON, LINDET, VOCI

(Tot sala Convenției, la 2 iunie. Sala e asediată de popor. Convenția, care, în frunte cu președintele ei Hérault de Sechelles, încercase să iasă și fusese respinsă, reintră în cea mai mare dezordine în sală. La bară apare un delegat al Comunei, în carmaniolă.)

DELEGATUL *(cu superioritate):* Cetățeni deputați, Parisul de patru zile n-a părăsit armele. De patru zile locuitorii lui cer mandatarilor națiunii respectarea drepturilor lor, și de patru zile mandatarii își bat joc de popor. Trebuie să știți că Adunarea e înconjurată, și de aci nimeni nu va ieși pînă cînd nu veți preda pe cei douăzeci și doi de conspiratori. Deci încă o dată: nici un deputat nu va părăsi Adunarea pînă nu se va vota arestarea federaliștilor.

(Zgomot mare în tribune.)

O VOCE *(puternică, din tribuna publică):* Franța e una și indivizibilă!

(Aplaudă nesfîrșit tribunele.)

COUTHON *(pe cărucior, cu glas țipat, cînd se face liniște):* Este limpede că nici o altă ieșire nu mai e posibilă din această situație. Adunarea este complet asediată. Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului.

VOCI *(montagnarde):* Da, da... *(Îndemnînd:)* Marat, citește lista conspiratorilor... *(Se alcă-*

tuiește la tribună lista.) La moarte cu autonomiștii... Franța e una și indivizibilă!

(Iar aplauze.)

MARAT *(însemnînd cu creionul):* Acum... Acum...

DANTON *(a rămas tot timpul ca o statuie de piatră, biruitor îndurerat, minte lucidă).*

LINDET: Danton, fii generos, salvează pe girondini, arestarea asta înseamnă ghilotina... E de neînlăturat... Uită atacurile de acum o lună...

DANTON *(cu brațele încrucișate):* Ce pot să fac?... Îți jur că am uitat infamia lor de acum o lună... Dar ce pot să mai fac? Am rupt zăgazurile, și azi nimeni nu mai poate opri puhoiul... Puteam să nu rup zăgazul. Ah! E prea tîrziu, prietene.

LINDET: Va fi destul să ceri cu vocea ta de tunet, și poporul se va da în lături ca o apă...

DANTON: Povești, povești... Nimic nu mai e de făcut...

O VOCE *(îndrăzneață):* Propun ca imediat să fie arestată și femeia Roland.

(Aplauze.)

ALTĂ VOCE *(la tribună):* S-a votat, se vor lua neîntîrziat măsuri.

MARAT *(citește cu zîmbet de satisfacție):* Pentru motive care se vor expune ulterior, se declară arestați, ca vinovați de conspirație împotriva unității republicii, următorii douăzeci și doi de deputați: Brissot, Guadet, Verniaud, Roland, Lasource, Buzot, Barbaroux, Louvet, Pétion, Biroteau, Garat, Grangeneuve, Philippe Égalité... *(Citește încă, în timp ce se lasă cortina.)*

TABLOUL XII

O cameră separată într-un restaurant de la Palais Égalité. Sfîrșit de petrecere. Pe masa în dezordine — flori, fructe, cești de cafea, șampanie. Tîrziu după miezul nopții.

DANTON, CAMILLE, FABRE, HÉRAULT DE SECHELLES, GINA, CLAIRE, PAULINE, pe urmă PANIS și ROBESPIERRE

DANTON *(beat, cu hainele în dezordine, către Panis, care așteaptă în picioare):* Dacă te mai prind pe aici... te azvîrl pe fereastră... Aici nu e comitet, nu e nimic... *(Cu dispreț:)* Nu mai vreau să știu nimic.

PANIS *(așteaptă mereu, stăruitor).*

DANTON: Aici nu mai vreau să știu nici de Republică, nici de partide, nici de nimic... Cînd încep să vorbească femeile, cealaltă prostie, politica, e de prisos.

PANIS *(s-a apropiat de Hérault):* Cetățene, toate aceste rapoarte trebuie neapărat semnate pînă mîine de dimineață, căci trebuie să trimitem ordinele cuvenite. De alaltăieri îl caut pe Danton, și nu vrea să iscălească nimic.

DANTON: Ce vorbești cu Hérault? N-are decît să semneze el. Dar atunci să plece de aci. Să nu pîngărească acest refugiu de vin și de femei cu amintirea timpului pierdut cu politica.

HÉRAULT *(mare senior, chiar la chef):* Du-te... Mîine de dimineață voi aranja cu totul.

PANIS *(îngrijorat):* Dar dacă nu doarme nici în noaptea asta acasă?

DANTON *(cu o furie de bețiv, dar cu o sensibilitate rănită):* Să mă lăsați să dorm unde vreau eu. Nu mai vreau să știu de nimic... Politica voastră nu face nici cît un pahar de poșircă.

(După ce Panis iese.) De ce nu ne lasă în pace, Hérault?

PAULINE *(proastă, fără să știe, firește, cu cinc e la masă):* Uriașul are dreptate... Ce caută aici?... Palais Égalité e republica noastră... Ce caută comitetul aci? *(Se suie, oratoare, pe scaun.)* Eu cred că poporul are nevoie și de petreceri, ca să i se descrețească fruntea și toți să se împace.

DANTON *(o privește amuzat, cu ochi mari):* Bravo, Pauline... Tu ai mai multă minte decît toți girondinii la un loc... *(Surîzînd strîmb:)* Dar vorbești ceva mai prost...

PAULINE *(ca o vițică):* Nu-i așa, uriașule, că am dreptate?

DANTON *(cu o convingere amară):* Negreșit. Șoldurile tale sînt în orice caz mai solid așezate decît Republica noastră...

ROBESPIERRE *(intră îmbrăcat cu grijă, frac albăstrui, obraz fără sînge, privirea stinsă. Toți încremenesc cînd el își plimbă ochii prin cameră).*

DANTON *(se scoală beat, împleticindu-se, îl privește sfidător, și apoi îi întoarce spatele, ducîndu-se la fereastră).*

ROBESPIERRE *(țeapăn, plimbă o privire de mort peste tot, peste umerii femeilor, pe urmă se vede că ar vrea să-l roage ceva pe Danton, se reține și se mulțumește să se adreseze lui Camille):* Camille, părăsește acest loc.

CAMILLE *(tace și rămîne în loc cu oarecare ostentație).*

ROBESPIERRE *(își frămîntă mîinile, privește toate capetele, și pe urmă iese).*

DANTON *(uriaș mînios):* Era la ușă... venise cu Panis...

HÉRAULT *(cu o indiferență de filozof amabil, sceptic și loial):* Am impresia că totuși vă iubește... Era îndurerat adineauri... Ce vreți?... Are principiile lui.

DANTON: Eh! Să sfîrșim cu politica. *(Bea cu patimă, sărută femeia.)*

HÉRAULT: Mă duc să arunc zece mii de livre la bacara...

GINA: Hai că merg și eu cu tine.

CLAIRE: Și cu... excelentă idee!

DANTON *(orgolios învins):* Rămîi, rămîneți aici... E mai bine cu voi la masă. *(Ele pleacă, el se uită lung după ele.)* Eh, cînd ai un obraz ca ăsta, slut...

CAMILLE: Danton, te supără că au plecat?

DANTON: Eu nu pot trăi fără femei.

CAMILLE: Marius... De ce nu te însori?

DANTON *(tresare, rămîne pe gînduri).*

CAMILLE: De ce nu împlinești dorința Gabriellei...? Cu Louise...

DANTON: Louise?

CAMILLE: Cu Louise, cu Louise Gély.

DANTON *(privește în farfurie, surîde trist):* Louise e un copil... Are șaptesprezece ani...

CAMILLE: Gabrielle singură, în clipa morții, Gabrielle, care te cunoștea, a spus tuturor dorința asta a ei.

DANTON *(surîde, repetă):* Dar Louise e un copil... Mă gîndesc la ea așa cum te gîndești la o floare pe un ram. *(Încă surîde.)* Louise nevastă?...

CAMILLE: Și familia ei ar vrea... Am reface grupul nostru.

DANTON *(ca și cînd s-ar fi răcit ceva în el):* ...Nu, nu... De altminteri, eu doresc altfel femeile... *(surîde)* cu șolduri largi, să te îngropi în ele

ca într-un mormînt. *(Emoționat:)* Louise... Mă gîndesc numai, și-mi pare că din suflet îmi crește un nufăr. Ah! *(Se strîmbă.)* Gina, Gina! *(Iar cînd peste un moment Gina vine, furios:)* De ce ai plecat? *(Smulge rochia de pe ea și o privește lung, cu silă și ură, goală.)*

ACTUL IV

Faţă în faţă cu Robespierre

TABLOUL XIII

Curtea femeilor în închisoarea la Conciergerie, cu grilajul faimos în fund. Zidurile — vechi, umede, leproase, şi coridoarele — vizibile dincolo de grilaj. Banca şi masa — de piatră. Cîteva femei de lume, prizoniere, stau de vorbă. Dimineaţă frumoasă de octombrie.

CONTESA DE R., MARCHIZA DE T., FÉLICIE, DOAMNA ROLAND, O DOAMNĂ DE SEDEUIL, BEUGNOT, O TÎNĂRĂ, RICHARD

CONTESA DE R.: A, bună ziua, doamnă marchiză... Dar ce?... Aşa de dimineaţă?

MARCHIZA DE T.: Da. Vreau să-mi spăl rochia. *(Cu graţie:)* Eşti bună să-mi dai peste un ceas sau două fierul dumitale de călcat?

CONTESA DE R.: Nu mai am cărbuni, dar am dat aseară lui *madame* Richard să-mi aducă de la piaţă... Nu ştiu dacă mi-a adus... Că îi e frică şi ei, pînă cînd nu e bărbatu-său dus la grefă... Pe urmă, la fîntînă e atîta lume acum...

MARCHIZA DE T.: Cine e pe lista lui Fouquier-Tinville astăzi?

CONTESA DE R. *(în şoaptă):* Doamna Roland.

MARCHIZA DE T. *(uimită):* Sărmana!

CONTESA DE R.: Fouquier nu o ceruse, dar a adăugat-o Comitetul mîntuirii publice aseară... După girondini, era sigur...

MARCHIZA DE T.: Ce-a zis... nu știi? Cînd i-au comunicat? Plîngea?

CONTESA DE R.: Nu! Era abătută, dar surîdea. *(Ca pentru ea:)* Are să fie mai urîtă acum închisoarea...

MARCHIZA DE T.: Acum trei săptămîni Maria Antoaneta... acum ea...

CONTESA DE R.: Doamnă, e adevărat că nu era decît fata unui ceasornicar, dar ar fi fost o podoabă la orice curte.

FÉLICIE: O credeați o mejeră, și acum toate sînteți îndrăgostite de ea.

MARCHIZA DE T.: Cît o fi ceasul? A plecat la tribunal?

CONTESA DE R.: Nu încă... Mai e pînă la ora zece, dar ea e gata. S-a făcut frumoasă, și de la opt așteaptă la grilaj... ca o școlăriță care vine prea devreme la examen. E în alb, ca pentru împărtășanie... Acum s-a dus numai să-și ia niște scrisori... A chemat pe un prieten, Beugnot.

MARCHIZA DE T.: Săraca de ea... *(Îngîndurată:)* – Poate că o achită...

CONTESA DE R. *(surîde ca pentru o imposibilitate):* Nici o nădejde.

MARCHIZA DE T.: Pe urmă, eu credeam că o mai ține... Nu au adus-o aici decît de șase zile... *(Brusc îngîndurată:)* De altminterea, rînd pe rînd, mergem cu toatele.

CONTESA DE R.: Eu cred dimpotrivă, doamnă, că multe vom scăpa... Nu poate să mai continue așa... Se spune că poporul, sătul de sînge, se va revolta...

MARCHIZA DE T.: Poporul? Poporul, scumpă doamnă, întovărăşeşte în fiecare zi caretele cu condamnaţi spre piaţa ghilotinei, cîntînd şi jucînd.

DOAMNA ROLAND *(vine surîzînd):* Bună ziua, doamnă... Bună ziua, Félicie... Cum ai dormit?

FÉLICIE *(îi ia mîna, emoţionată):* Manon! Azi?

DOAMNA ROLAND *(surîde cu un soi de tîlc trist şi nervos):* „Azi"...

FÉLICIE: Dar poate că... Am auzit că Rinaudin e bolnav, şi vine alt jurat în locul lui.

DOAMNA ROLAND *(face un semn comic):* A, uite pe doamna de Sedeuil. *(Se duce... şi cu ea tot grupul... la masa de piatră, unde e bătrîna. Vin şi cîteva tinere după ea.)*

DOAMNA DE SEDEUIL: Bună ziua, doamnă Roland... *(O priveşte.)* Dar ce frumoasă te-ai făcut azi!

DOAMNA ROLAND *(surîde ca o fetiţă).*

DOAMNA DE SEDEUIL: Dar cine vine să te vadă azi? ... Nu mai stai închisă? Te-ai mai schimbat.

FÉLICIE *(care observă că doamna de Sedeuil nu ştie, şoptit):* Merge la tribunal.

DOAMNA DE SEDEUIL *(ceaşca de cafea din mînă îi scapă, se sparge pe piatră):* Nu...

DOAMNA ROLAND: Ba da. *(Celelalte o îmbrăţişează, una îi ia o mînă, Félicie îi sărută cealaltă mînă.)* Nu, nu.

MARCHIZA DE T.: Dar, doamnă, nu se poate. *(Ca şi cînd ar goni un gînd:)* Are să vă achite...

DOAMNA ROLAND *(face semnul tăierii capului):* O, sigur că da... *(Direct:)* Doamnă, spuneaţi că o rudă a dumneavoastră care v-a vizitat v-a dat amănunte despre execuţia prietenilor mei... Aş dori să ştiu...

CONTESA DE R. *(sfioasă):* Despre girondini?

DOAMNA ROLAND *(îi e teamă că nu i se va spune):* Spuneți...

(Apare la grilaj Beugnot.)

BEUGNOT *(la grilaj):* Sărut mîinile, doamnă...

DOAMNA ROLAND: A, domnule Beugnot, e drăguț că ai venit la timp... Ce vești ai? Ce face fata? Să nu-i spuneți nimic.

BEUGNOT *(nervos):* Doamnă, trebuie să încercăm totul... dați imediat cîteva rînduri pentru Robespierre, am prin cine să le trimit... Aseară, după comitet, cineva i-a amintit că în casa dumneavoastră și-a început cariera politică, că l-ați salvat după chestia petiției din Cîmpul lui Marte. I-a amintit de serile cînd lua masa la dumneavoastră, și el a rămas pe gînduri... Dați-mi repede... Dați-mi două rînduri. E încă timp, pînă la unsprezece, ca el să trimită un cuvînt juraților.

DOAMNA ROLAND *(surîde):* Nu, Beugnot, nu... E de prisos... Nu pot să-l rog... N-am rugat niciodată pe nimeni. *(Tristă, cu privirea în pămînt:)* Și nu acum, în clipa morții, am să fac aceasta.

BEUGNOT *(stăruitor):* Doamnă... gîndiți-vă...

DOAMNA ROLAND *(hotărît):* Nu... de altfel, mila lui Robespierre, acum, cînd toți prietenii noștri sînt morți, e de prisos. *(Și scăzut:)* Trimite vorbă să nu afle nimic fetița azi... Vreo imprudență de servitor...

BEUGNOT *(cald):* Doamnă... Numai cîteva zile să cîștigați... Aici la noi sperăm mult. Se așteaptă venirea lui Danton de la țară... S-au dus după el. El e împotriva teroarei.

DOAMNA ROLAND *(brusc lovită):* Danton... *(Rămîne cu privirea fixă, surîde.)* Nu se mai poate,

Beugnot... Nu vreau să cer nimic... Şi totuşi, e adevărat că ieri m-am gîndit şi eu la asta. *(Scoate o scrisoare.)* Uite, îi scrisesem lui Robespierre. *(Îşi strînge buzele, rupe scrisoarea...)* Dar nu!

BEUGNOT *(Întinde mîna).*

DOAMNA ROLAND: Nu. *(Îi dă alte foi.)* Uite, ai aici ultimele pagini ale memoriilor mele... Trimite-le şi pe acestea lui Mons.

BEUGNOT: Da, da.

DOAMNA ROLAND: Vei face totul să ajungă celui destinat?

BEUGNOT: Da.

DOAMNA ROLAND: Şi acum, la revedere, domnule Beugnot. *(Cu ochii în lacrimi, nepatetic:)* Sărută... Ah, ce soare... sărută fetiţa... un sărut de azi. Scrie-i lui Roland că pînă la capăt mi-am făcut datoria. *(Îi cade capul pe piept, vrea să-şi oprească lacrimile.)*

BEUGNOT *(îi sărută mîna printre gratii).*

DOAMNA ROLAND *(îi dă un inel):* Păstrează-l ca amintire a zilei de azi: ce soare!... E zece dimineaţa, nu? *(Şi pleacă de la grilaj.)*

FEMEILE *(au urmărit scena plîngînd mut).*

CONTESA DE R.: Doamnă, de ce vrei să mori?

DOAMNA ROLAND *(încruntă sprîncenele, rămîne o clipă pe gînduri):* Nu.

MARCHIZA DE T.: E adevărat, doamnă, că aţi fost eliberată cîtva timp?

DOAMNA ROLAND *(rîde trist):* Nu ştiţi ce a fost? *(După ce aşteaptă un răspuns:)* Acum două săptămîni, la Abbaye, unde eram, mi s-a comunicat pe la prînz, într-o miercuri, că sînt liberă. Simţeam că mă înec, nu puteam vorbi. Mi-au adus ordinul de eliberare. Mi-am strîns repede lucrurile, m-am despărţit de cele

din închisoare. Era o zi tot așa plină de soare... soare de toamnă... Pe urmă, într-o goană, am pornit spre casă ca să-mi văd fata... Să mă văd la mine... *(Se întunecă, dar surîde.)* În prag am găsit garda, care mi-a explicat că nu sînt liberă... că numai fusesem greșit arestată... Nu erau îndeplinite toate formalitățile. Se constatase asta acum, cînd trebuia să fiu transportată aci, și deci am fost pusă două ore în libertate... ca să se poată îndeplini formalitățile.

FEMEILE *(cu fiori de oroare):* Oh!

FÉLICIE: Ce infamie... ce infamie...

CONTESA DE R.: De ce nu scrii lui Robespierre?... De ce nu încerci...?

FÉLICIE *(deprimată):* Parcă ții să mori.

DOAMNA ROLAND *(se apleacă surîzînd trist spre ea):* Nu, nu... N-aș vrea să mor, micuțo... Aș vrea să mai văd multă vreme soarele ăsta pe cer... ferestrele cu flori... Dar trebuie să ne resemnăm... Revoluția are nevoie de victime... Ar putea fi oricare alta... Sacrificiul femeilor trebuie s-o facă mai frumoasă. *(După un timp, cu ochii ficși:)* Dar, doamnă, mi-ați promis cîteva amănunte despre execuția girondinilor.

CONTESA DE R. *(stînjenită):* Da... Da... Știți că procesul lor s-a terminat seara?...

DOAMNA ROLAND: Da... Da...

CONTESA DE R.: Că pe urmă au avut un banchet noaptea, în închisoare?...

DOAMNA ROLAND *(surîde).*

CONTESA DE R.: Bertrand d'Aville le promisese o masă bogată. Dacă îi achită, să fie banchetul de sărbătorire; dacă nu... *(Se întrerupe.)* Deci, cînd ei au venit, la miezul nopții, au

găsit o masă cu flori, cu şampanie, cu mîncăruri fine.

DOAMNA ROLAND: Bine, dar unde asta?... Unde a fost loc?

CONTESA DE R. *(arată dincolo de grilaj):* În temniţa lor... Pentru că erau mulţi, i-au lăsat acolo noaptea aceea... *(Doamna Roland e nedumerită încă, şi contesa arată.)* Vezi celula aceasta în care a stat regina? Dincolo, la bărbaţi, e alta tot aşa... mai mare.

DOAMNA ROLAND: Ei, da... spune.

CONTESA DE R.: S-au aşezat toţi douăzeci şi unu la masă... că au pus în faţa unui tăcîm şi cadavrul lui Velazé...

TOATE *(au o mişcare de oroare).*

CONTESA DE R. *(explică):* În clipa cînd s-a dat sentinţa... Velazé şi-a înfipt un cuţit în inimă şi a murit pe loc... Fouquier a cerut atunci, iar juraţii au admis imediat, ca, aşa mort, să fie prezentat la ghilotină... *(ridică privirea)* să fie considerat ca viu.

FEMEILE *(îşi strîng mîinile ca în faţa unui pericol).*

CONTESA DE R.: Pe urmă au stat la masă toată noaptea... Au ţinut discursuri, au povestit amintiri... Asta a fost miercuri, nu? săptămîna trecută... Joi, a doua zi, la zece dimineaţa, i-au dus la eşafod în carete... Tot timpul pe drum au cîntat cu înfrigurare *Marseieza*... Au decapitat întîi cadavrul lui Velazé... pe urmă Ducos.

DOAMNA ROLAND *(cu ochi mari):* Ducos.

CONTESA DE R.: Ceilalţi nouăsprezece cîntau mai departe... Pe urmă au cîntat numai optsprezece, numai şaptesprezece... Ultimul a fost Verniaud. Aşa, cu gulerul cămăşii tăiat, cu

picioarele în sînge pînă la gleznă, a cîntat cu înverşunare... singur...

(Toate sînt abătute.)

DOAMNA ROLAND: Libertate... libertate! Cîte crime se comit în numele tău!

DOAMNA DE SEDEUIL: Ce oameni! Şi cît au fost de calomniaţi!

DOAMNA ROLAND: Oamenii sînt atît de răi...

DOAMNA DE SEDEUIL: Şi pe dumneata cum te-au atacat gazetele!

DOAMNA ROLAND: Şi mă atacă încă!... Ieri mi-au adus o foaie aici... *(Surîde.)* Nu ştiu. Nu înţeleg nimic... De ce m-or fi urînd atît oameni care nu m-au văzut niciodată?... De ce mă urmăresc cu răutatea lor?... De ce mă desfigurează cu insultele lor? Cine ştie... *(S-a gîndit o clipă.)* E poate mai bine ca femeile să rămînă departe de vălmăşagul ăsta... *(După un timp:)* Cine vine să te cheme de obicei?

CONTESA DE R.: Tot Richard şi cei de la grefă.

DOAMNA ROLAND: De acolo mergi pe coridor, pe scara în formă de burghiu? *(Înfiorată:)* La întoarcere te mai aduce aici?

CONTESA DE R.: Nu, rămîi la grefă.

DOAMNA ROLAND: ...Pînă vine călăul? Atunci?... Atunci e ultima oară?... *(Întinde mîinile, ele o ţin îmbrăţişată.)*

FEMEILE *(plîng mut)*.

DOAMNA ROLAND *(către o tînără)*: Ce-i cu tine? De ce ai plîns ieri în celulă...? De ce n-ai ieşit la plimbare...? Toate erau în curte. Scriam şi te auzeam plîngînd.

O TÎNĂRĂ *(protestează ruşinoasă)*: Nu, nu.

FÉLICIE: Să vă spun eu... N-a vrut să iasă pentru că n-avea rochie de plimbare şi îi era ruşine de cavalerul de Rohan...

O TÎNĂRĂ *(şi mai frumoasă)*: Nu... Nu...

DOAMNA ROLAND: Vai, cum se poate? Sărăcuţa de ea! Vrei să-ţi dau eu una?... Dar ştii... trebuie s-o prefaci. *(Se uită la talia ei, surîzînd.)* Poţi face chiar două din ea. *(Pleacă.)* Vin numaidecît.

MARCHIZA DE T.: La patru sau la cinci. Nici n-o să apună soarele... Ultima zi.

(Plîng toate.)

DOAMNA ROLAND *(se întoarce)*: Uite... Dacă ai să-ţi alegi, nu-i aşa? una din ele...

DOAMNA DE SEDEUIL: O, ce rochie frumoasă... Păcat că nu mai am douăzeci de ani!

DOAMNA ROLAND: Doamnă... Uite, pentru dumneata asta... Îţi place cafeaua. *(Către o tînără:)* Să faci, Jeanne, cafea bună doamnei Sedeuil şi... *(are în mîini un caiet)* şi Félicie, vino cîteva clipe. *(Trec amîndouă în stînga.)*

DOAMNA ROLAND: Félicie, dacă scapi, ai să faci să ajungă aceasta domnului Buzot?

FÉLICIE *(tresare, o fixează, sfios)*: L-ai iubit?

DOAMNA ROLAND *(ezită; pe urmă, liniştit)*: Îţi jur acum, în clipa morţii, că l-am iubit cum n-a iubit cineva pe lume... Dar îţi jur încă pe viaţa copilei mele că mi-am respectat bărbatul... Duc cea mai arzătoare... cea mai nesatisfăcută dragoste în mormînt. *(Are o crispare groaznică a întregului corp.)*

RICHARD *(apare la grilaj, deschide o portiţă, vrea să spună numele, dar e şi el emoţionat)*: Cetă... doamna Roland.

TABLOUL XIV

La Arcis sur l'Aube, o odaie imensă, cu o verandă cu ferestre multe, mici, cu obloane verzi; în fund, uși mari cu ferestre largi duc în balconul de fier. Noiembrie 1793.

ȘCENA 1

DANTON, LOUISE

DANTON *(urcă de jos cu cizme groase, cu haine de țară, vine de la pescuit):* Louise, Louise... Ia uite ce am prins... Parcă sînt purcei.*(Arată mîndru doi crapi.)*

LOUISE *(fetiță de șaisprezece ani, cu șorț de gospodină, se miră copilărește):* Vai, ce mari sînt... Cum i-ai prins?

DANTON *(fălos):* Cînd îți spun eu că știu un loc... Nu l-am spus la nimeni. Bérat moare de necaz. *(Povestește prins de cele ce spune.)* Se uita la crapi, vînăt. Eu de colo: „Eh, Bérat... Te-am tăiat... Îți place?" „Nu, că vin și eu mîine." „Te cred!" Dar, Louise, mai e timp pînă la masă să-i prepari? Vreau să le facem surpriză lui Camille și Lucilei.

LOUISE: Dar oare cînd sosesc?... Că trebuiau să vie...

DANTON: Acum trebuie să sosească. Rudot, care a venit azi-dimineață călare, spune că plecaseră de la Mery de azi-noapte încă... *(Admiră lacom crapii.)* E, ce zici? Gătiți *à la grenobloise*. Că așa-i faci, nu? Cu puține ciuperci și unt.

LOUISE: Oh, atunci e timp... că le dăm ceva să guste acum, iar masa mai tîrziu... Nu-ți

închipui cît am alergat... De dimineață nu mai stau locului. *(E harnică asemeni unei puici cochete.)*

DANTON: Vai, sărăcuța de ea, *(o sărută)* gospodină mică... ia uite, nu băgasem de seamă... ai șorț nou... *(ea rîde copilărește)*. Ia uită-te, domnule, și saboți. *(O răsucește ca s-o admire.)* Parcă ai fi o actriță îmbrăcată ca gospodină.

LOUISE *(suavă)*: Să mă schimb?... Nu e bine?

DANTON *(o strînge rîzînd la piept)*: Ah! nevinovăție... Și, zău, îți stă bine... Ai dat poruncă să se prepare camerele?

LOUISE: Oho!... te cred... am spus să aducă rufărie, le pregătim camera de la colț, aceea cu ferestrele spre pădure.

DANTON: Da, da... Cu priveliște spre pădure... Lucilei îi place să privească pădurea și dealurile...

LOUISE: Am pus să taie un curcan.

DANTON *(lacom)*: Umplut cu castane?... Vezi să fiarbă bine mai întîi, separat, castanele... Să nu se usuce curcanul în cuptor, apoi... Crapi *grenobloise* și curcan umplut... Ah! *(își linge buzele)* și niște vin, scoatem din ăl vechi... Rino!... Rino! *(Strigă spre curte.)* Scoate din pivniță șase sticle împletite. *(Se simte că e fericit trăind din plin viața asta de țară.)*

LOUISE: Vinul alb îl pun în carafe? Iar pe cel vechi, negru...

DANTON: Pe cel negru îl aduce în sticle așa cum e... Nici să nu le șteargă măcar de mucegai. *(Se aude o trăsură, clopote.)* Ce-i asta... Au și sosit...

VOCEA LUCILEI: Louise... Louise...

DANTON *(privind jos în stradă din balcon, enumeră încîntat, surprins)*: Fabre, Westermann, Philippeaux... Ce-i asta? Louise pregătește toate camerele...

(Sosire zgomotoasă. Lucile are flori, mici cadouri... Femeile se îmbrățișează, bărbații își string cu multă căldură mîinile.)

SCENA 2

CAMILLE, LUCILE, FABRE, WESTERMANN, PHILIPPEAUX, DANTON, LOUISE

CAMILLE: Nu ne așteptai?... Hei?

DANTON *(cu dragostea aceea puțin certăreață, de uriaș bonom)*: Pe voi, da... totul e pregătit... Dar nu știam că vine toată ceata...Philippeaux... iată-te și la Arcis. Louise, du-i să se spele, că sînt murdari ca niște derbedei, și adu-ne aci o gustare, ceva... că trebuie să fie morți de foame.

FABRE *(ca la el acasă)*: Și ceva de băut, dacă se poate...

DANTON: Hei... ce zici... niște Barsac?

FABRE *(face semn fin cu degetele)*: Așa... și cu vreun păstrăv afumat... că am auzit că la Arcis...

(Unii s-au așezat pe scaune, alții s-au dus să se schimbe.)

PHILIPPEAUX *(privind pe fereastră)*: Dar știi că e minunat aci... și satul... satul e foarte frumos.

CAMILLE *(fire impresionabilă)*: Nicăieri nu e toamna atît de frumoasă ca în Champagne. E mare parcul?...

DANTON: Cu fîneață cu tot, vreo zece hectare... Dar e frumos, nu?

FABRE: Numai atît ai furat? La iacobini se spune că ai aci un domeniu de o mie de hectare.

DANTON *(încruntat, fără să se supere):* Vrei să pleci grabnic înapoi...? Nu-mi mai vorbi aci de Paris și de proștii de acolo... *(Către Louise, care a intrat harnică în șorțul ei albastru:)* Louise, spune lui *maman* să se gătească... Avem musafiri azi.

O VOCE RĂGUȘITĂ PE FEREASTRĂ: He, Danton!... Danton!

DANTON *(merge la fereastră și strigă vesel):* Hei, Louboulot... ți-ai pornit burta la plimbare? Urcă dealul, Louboulot, că dacă nu, pînă la anul dai cu fundul de pămînt...

VOCEA: Luăm paharul cu vin după masă? Facem un tric-trac.

DANTON: Mîine, Louboulot, să-mi scot paguba de ieri... Azi avem musafiri... *(Către Philippeaux:)* Întrebai de pămînt, Philippeaux?... O parte e moștenită... cealaltă am cumpărat-o cînd mi s-a răscumpărat de către stat cancelaria de avocat... șaptezeci de mii de livre... Pe toate le-am băgat în fîncțuri, parc și casă... Totul e făcut din petice. *(Cu o fericire casnică:)* Dar e frumos? Nu? *(E adînc prins de bucuriile vieții de aci.)*

WESTERMANN *(posomorît... și brusc, cu o hotărîre de soldat):* Trebuie să mergi la Paris, Danton...

(Scade ceva în atmosferă.)

DANTON *(necăjit, cu buzele crispate):* De asta ați venit toți?

CAMILLE: Neapărat. *(Și el stăruitor:)* Trebuie să vii. Tu nu știi ce-i acolo... Se urzește împotriva ta. Robespierre a devenit de șase luni, de cînd ai părăsit Parisul, tiranul comitetelor.

DANTON *(revenindu-și):* Eh! puțin îmi pasă... Ca Achile... n-am nevoie decît să strig de trei ori, ca să se ascundă fugind cu toții.

PHILIPPEAUX *(mișcat, cald):* Ei bine, strigă... E timpul...

DANTON *(scade scurt tonul):* Nu, încă nu... *(Nemulțumit că e tulburat:)* Nu știu... mă simt atît de bine aci... Lasă-i să-și facă de cap... *(Pentru el, ca un gînd:)* Dar n-o să îndrăznească...

WESTERMANN *(aprig):* Tu știi că au răspîndit zvonul că nu-i adevărat că ești la Arcis, să-ți cauți de sănătate, ci că ești în Elveția, să duci averile furate?...

DANTON *(dintr-o dată tulburat):* Cine a spus asta?

CAMILLE: Urlă Parisul... ești atacat la gazetă... la iacobini... la cordelieri.

DANTON *(se scoală indignat, îndurerat, vorbește simplu):* Ce au cu mine? De ce nu mă lasă în pace? Nu vreau să aud de nimic. Aci sînt mulțumit... Între apă și piatră... Să rămîn îngropat la Arcis. În trecut, vocea mea a fost megafonul *(subliniază)* convingerii mele, azi nu vreau să fiu megafonul *(amar)* prostiei tuturor.

CAMILLE: Oricui îi e permis să stea deoparte. Cui a fost însă Danton... nu!

DANTON *(ca scuturîndu-se de friguri):* Nu... nu... lăsați-mă în pace... Nu mai vreau nimic... Nu mai sînt Danton... Mă cheamă Louboulot. *(E întărîtat în el, abătut.)*

WESTERMANN: De altminteri, nu vor să creadă că te-ai retras definitiv. Robespierre și Billaud spun mereu că te-ai retras aci numai ca să complotezi... Le e frică.

DANTON *(nedumerit, dezgustat)*: Ei bine, dacă sînt acolo le e frică... Dacă sînt aici, iar le e frică... Atunci...?

FABRE *(convins)*: Un titan nu se poate ascunde... Ba încă mai multă teamă inspiră cînd nu-l vede nimeni... îi nelinişteşte pe toţi.

CAMILLE *(zîmbind amar)*: Collot d'Herbois a spus la Club că a venit timpul să se rupă măştile.

DANTON *(se plimbă greoi, apăsat, prin odaia mare)*.

CAMILLE: De altminteri, e o luptă în toată regula, pornită contra noastră... Toţi prietenii tăi sînt urmăriţi de haita lui Robespierre... Hébert în gazeta lui ne atacă sălbatic. Lui Westermann i-au luat comanda.

DANTON *(uimit, stă-n loc)*: Ţi s-a luat comanda? Cum asta?

PHILIPPEAUX: Ascultă, ca să vezi ce infamie... Brigada lui Westermann ocupase Châtillon... Cu toate ordinele lui însă, peste noapte nu s-au luat măsurile de pază, şi un atac puternic al răsculaţilor a pus toată brigada pe fugă... Înfuriat, Westermann a format un grup de două sute de călăreţi şi a contraatacat cu ei atît de înverşunat, că a dat peste cap pe cuceritori, a reluat oraşul... *(Face o pauză anume.)* Dar a şi pedepsit exemplar pe cei care nu şi-au făcut datoria... *(Ridică din umeri.)* E acuzat acum că s-a purtat aspru cu soldaţii voluntari.

DANTON *(înfuriat)*: Ei, de aceea nu se mai termină luptele de acolo... Iată, într-un an de zile nu s-a putut potoli răscoala!... Să nu vă miraţi dacă niciodată Vendéea nu va fi înfrîntă...

CAMILLE: De altfel, în privinţa asta... Philippeaux are lucruri uimitoare... are acte... Ştii că el a fost reprezentant al Convenţiei acolo? Dă peste

cap comitetul într-o singură ședință a Adunării...

FABRE *(de aceeași părere, hotărît):* Are acte... Le-a strîns într-un memoriu... Pe care îl publicăm... o să-l vezi.

DANTON *(îndoindu-se):* S-au petrecut nereguli... acolo?

PHILIPPEAUX *(bărbat hotărît, îndîrjit):* Ce nereguli?... Infamii. Trebuie să sfîrșim cu Ronsin și cu toată haita lor.

DANTON *(iar cu fruntea în pămînt, ofteează, e tot mai mare dezgustul):* Nu merg... Lasă-i să-și facă de cap... O să mă atace, dar în cele din urmă n-au să îndrăznească.

FABRE *(cu înțeles):* Tribunalul revoluționar?...

DANTON *(zîmbește fără să creadă):* Danton în fața Tribunalului revoluționar? Cum o să îndrăznească?

CAMILLE *(cu aluzie):* Îndrăzneală, necontenit îndrăzneală...

FABRE: Te înșeli, Danton, dacă îți închipui că infamia lor se poate opri... N-au nimic sfînt... au orbit și poporul...

DANTON *(iar rîde pentru el însuși cînd își aduce aminte de îndrăzneală):* Mi-e silă de ei! *(Și iar ca un joc al gîndurilor:)* N-or să îndrăznească.

CAMILLE *(hotărît, cald):* Nu, Danton, trebuie să mergi... De altfel, eu cred că ai să mergi... Nu știi, la Palais Égalité, ce spuneai în iunie...? Că s-a isprăvit... Dar a fost destul pe urmă ca să ți se dea comitetul peste cap, pentru ca, în zece zile, în august, să frămînți poporul cum n-ai făcut-o niciodată. Mi-aduc aminte la iacobini, acum trei luni, cînd părea că se dărîmă sala de aplauze. Robespierre, care te

crezuse „demonetizat", rîdea galben, și Vadier nu mai putea sta locului.

PHILIPPEAUX *(nemîngîiat):* De ce n-ai profitat de această revenire a popularității? A doua zi, din nou Convenția ți-a propus comitetul?

DANTON *(cu o adîncă sinceritate, obosit de amintire):* Pentru că mi-era silă... Mi-era silă de oameni, Philippeaux. *(Iar pe gînduri.)* Nu cred că o să îndrăznească.

FABRE: Atunci, ai făcut mai curînd rău cu revenirea aceea oratorică, pentru că le-ai dovedit dușmanilor tăi că atunci cînd te cred desființat e destul să ridici fruntea, ca să redevii întreg cum ai fost... Că ești deci un pericol statornic.

DANTON *(mereu obosit și dezgustat):* N-am vrut să fie decît o încercare... Vedeam că m-am depărtat mult de popor... Îmi ziceam... poate că s-a depărtat poporul de mine... mi-era teamă că găseam strugurii prea acri pentru că nu ajungeam la ei. Cînd, după ce căzuse comitetul, am văzut și capetele voastre abătute, începusem să mă îndoiesc de mine... Aveam nevoie de o încercare. *(Cu oarecare însuflețire, strîmbîndu-se:)* Ajungeam foarte bine... Dar strugurii erau cu adevărat sălcii. I-am lăsat lui Robespierre. *(Violent crispat:)* Nu vreți să pricepeți că mi-e silă de tot... De poporul ăsta pe care îl poate zăpăci oricine vrea...? pentru că-i făcut din proști, din lacomi, din răi...

CAMILLE *(impresionat, totuși ca o încercare):* Dar la 10 august? Dar în Septembrie?...

DANTON *(cu ochii grei de gînduri, plin de viață ca de o sevă tulburată):* A, a fost cu totul altceva... la 10 august, în Septembrie, poporul voia ceea

ce voiam şi eu, sau dacă vreţi, eu voiam ceea ce voia poporul... Astăzi, gîndurile noastre sînt diferite... Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri de dragul poporului... Eu vreau ordine, poporul vrea dezordine... Trebuie fixată revoluţia, şi poporul nu o vrea... Iar dacă el nu vrea, am să-i dau cu cu de-a sila ordinea?

CAMILLE *(îşi toarnă din carafa adusă pe tavă):* Ei, aci te înşeli, Danton... Poporul vrea ordine... Cei care nu o vor sînt o seamă de pescuitori în apă tulbure... Robespierre, Billaud-Varrenne, Vadier, Collot d'Hebois, Hébert şi toată haita lor. Poporul e sătul... Haita asta face să curgă rîuri de sînge pentru ca să poată domni ea prin teroare. *(Îi sclipesc ochii de indignare.)*

DANTON *(neîncrezător, luînd lucrurile cu uşurinţă):* Teroare... E un mod de a vorbi.

CAMILLE *(energic, de-a dreptul):* Teroare, ăsta e cuvîntul *(subliniază)* anunţat oficial.

FABRE *(întăreşte viu):* Cum, nu ştii...? Robespierre e de părere că oamenii nu ştiu decît de frică... Că trebuie legi draconice şi execuţii exemplare. Au hotărît oficial „Teroarea".

DANTON *(răcit, nedumerit, pe gînduri):* Ideile sînt ale mele...

TOŢI *(surprinşi, îl privesc, descoperindu-l parcă slut şi copleşitor).*

DANTON *(cu o tristeţe îndepărtată, privind lung pe fereastră):* Dar aveau un sens... Eram în plină luptă cu duşmanul în ţară... Dar azi? Sîntem victorioşi la toate hotarele, azi nu mai e nici un fel de opoziţie...

WESTERMANN *(vine energic la el, îl prinde de umerii uriaşi):* Atunci, nu e decît un singur lucru

cinstit... Să mergi să iei armele — propriile tale arme — din mîna asasinilor... Tu le-ai făurit ca să ucidă acum ei cu ele?

DANTON *(nu se poate regăsi, e adînc tulburat, parcă ar primi).*

CAMILLE *(îndurerat, viu, spontan):* De la 1 octombrie, teroarea e „legală"... Mii de oameni au fost aruncați în închisori... Fouquier-Tinville trimite la ghilotină în fiecare zi convoaie întregi... După regină... girondinii...

DANTON: I-au executat și pe ei? *(Îi sînt ochii umezi, surîde unei amintiri îndepărtate:)* Guadet! Ați vrut războiul... ați vrut moartea, Guadet.

CAMILLE *(cu un val de tristețe în voce):* După amiază, cînd am plecat noi... duceau la eșafod pe nevasta lui Roland.

DANTON *(lovit în inimă, se ridică în picioare):* Doamna Roland! *(Vine spre Camille.)* A executat Robespierre pe doamna Roland?

CAMILLE *(confirmă cu o clătinare a corpului, pe urmă obosit):* Și zeci și zeci de nevinovați... Stai să-ți arăt, că am aci instrucțiunile de arestare trimise secțiilor... *(Se duce să le caute în haină.)*

FABRE *(ca o taină, în șoaptă îndurerată):* Știi că pe Camille erau să-l execute acum zece zile. Cînd a auzit sentința în procesul girondinilor, el a strigat, izbucnind în hohote de plîns: „Eu... eu i-am omorît". Într-adevăr, în loc de rechizitoriu, Fouquier-Tinville a citit raportul lui Amar, care nu era de fapt decît *Brissot demascat* al lui Camille. *(Au trecut prin clipe de spaimă.)* De-abia l-am scos din sală. Unii cereau să-l adauge și pe el pe listă.

DANTON *(s-a sculat și se plimbă, fierbînd în el, prin odaia luminoasă):* Robespierre...

CAMILLE *(înfuriat, arată cevascris pe pagini întregi):* Uite... uite... *(Răspicat:)* Douăsprezece paragrafe... *(citeşte viu)* „suspecţi cei care — la punctul 8 — vorbesc cu milă de soarta poporului şi răspîndesc ştirile rele cu o durere «afectată». *(Toţi se privesc cu uimire, citeşte mai departe.)* Cei care au legături cu regaliştii, cei care *(iar răspicat)* «afectează», ca să pară republicani, o austeritate şi o severitate studiată. *(Rîde nervos de această enormitate.)* Cei care compătimesc cu cei condamnaţi..."

(Danton e uluit, ridică din umeri.)

FABRE *(către Camille):* Vezi din ce ai scăpat?

CAMILLE *(într-un crescendo de mirare indignată):* „Cei care au avut rude condamnate, cei care au avut prieteni printre girondini şi moderaţi — ascultă — *(şi aci ridică tonul, cum ar ridica fraza pe un scut)* cei care au primit cu indiferenţă Constituţia republicană, *(mai sus)* cei ce n-au făcut nimic împotriva libertăţii, dar nici pentru ca n-au făcut nimic..." *(Citirea acestor instrucţiuni, deşi cunoscute de către toţi, afară de Danton, e deprimantă.)*

DANTON *(uluit, descheiat, abătut):* Au înnebunit! Au înnebunit!

FABRE *(cu ochi vii de indignare):* Cred că au înnebunit... Hébert, care a luat locul lui Marat — mai bine îl nimerea pe el Charlotte Corday[1] — cere prin *Père Duchesne* sute de capete în fiecare zi şi a propus înlocuirea religiei prin Cultul Raţiunii. E un iad la Paris. Nu mai sînt permise ceremoniile la înmormîntare.

[1] Contrarevoluţionară franceză, care, din ordinul girondinilor şi al monarhiştilor din Normandia, l-a asasinat pe Marat. A fost condamnată la moarte de Tribunalul revoluţionar şi executată.

DANTON *(oprindu-se în loc, mirat, scurt):* Cum Cultul Rațiunii?

FABRE: Cultul Rațiunii. Religia a fost decretată drept fanatism criminal. Arhiepiscopul Gobel și toți vicarii au fost duși la bara Convențiunii și siliți să abjure religia... Cu festivități „raționale", o actriță, „zeița Rațiunii", a fost instalată la Notre-Dame, iar în locul Fecioarei a fost pus bustul lui Marat!

DANTON *(uimit iar):* Au făcut asta?...

FABRE *(firesc):* Acum douăzeci și cinci de zile... Hébert și cu a i lui terorizează și pe Robespierre.

PHILIPPEAUX *(îndurerat):* Hai la Paris, Danton...

DANTON *(fiindcă să mai asculte e peste puterile lui, cu o indignare conținută însă):* Hébert trebuie dus la ghilotină.

TOȚI *(ceilalți au un strigăt de satisfacție).*

PHILIPPEAUX *(cu ochii vii):* Iată-l din nou pe titan.

WESTERMANN *(bucuros, energic):* Nu... Danton... trebuie...

CAMILLE *(îl întrerupe, încălzit):* În două luni, victoria e a noastră... eliberăm poporul.

FABRE *(hotărît):* Trebuie făcut un plan de luptă.

CAMILLE *(cu suflet involt):* Ce plan?... Cerem ca în locul Teroarei să constituie un Comitet de clemență.

TOȚI *(primesc, surprinși de justețea ei, ideea):* Da... da...

CAMILLE *(oratoric):* Danton va fi la tribună, Philippeaux publică memoriul, Westermann are armata, iar eu... Ah! îmi reiau condeiul. *(Cald:)* Danton, scoatem gazeta.

FABRE *(precis): Revoluțiile Franței și ale Brabantului?*

CAMILLE: Da.

DANTON *(după o clipă de gîndire):* Nu, botează-o *Vechiul cordelier*. Să se ştie!... să afle stîrpiturile astea că noi sîntem aceiaşi.

TABLOUL XV

O alee într-un parc la Paris. UN VÎNZĂTOR DE GAZETE, UN GRUP DE BĂRBAŢI şi FEMEI, mai tîrziu vine ROBESPIERRE cu TALLIEN, şi pe urmă DANTON cu DESMOULINS

VÎNZĂTORUL *(strigă): Vechiul cordelier*. Număr nou... Camille Desmoulins cere Comitet de clemenţă. „Danton revine de la ţară"!

(Cîţiva năvălesc să-l cumpere.)

O DOAMNĂ *(rugător):* Domnule, *(tresare, se uită speriată în jur)* cetăţene, dă-mi te rog un număr...

UN DOMN BĂTRÎN: Dă-mi şi mie... dă-mi, băiete, şi mie...

VÎNZĂTORUL *(strigă mereu): Vechiul cordelier*. „Hébert e făcut harcea-parcea"! Ei, cetăţene. E trei franci numărul...

UN DOMN BĂTRÎN *(indignat):* Dar costă cincizeci de centime.

VÎNZĂTORUL *(nu-l ascultă, dă altuia foaia): Vechiul cordelier* numărul trei! „Danton a vorbit la Convenţie"!

O DOAMNĂ ÎN NEGRU *(împătureşte bucuroasă foaia):* O duc la închisoare... de-abia o aşteaptă toţi. *(Rîzînd fericită:)* S-a întors Danton.

O VOCE *(o voce speriată dă alarma):* Robespierre!...

(Pleacă toţi îngroziţi, căutîndsă nu pară însă că fug. După un timp, intră Robespierre şi Tallien. Robespierre e bine îmbrăcat, rece, „ţeapăn", are un cîine mare de rasă cu el. Nu ascultă ce-i spune Tallien.)

TALLIEN *(bărbierit frumos, linguşindu-l convins şi vulgar):* Le-am spus: „Dar Robespierre e geniul Republicii... Ce ar fi azi Franţa dacă nu l-ar asculta? Cînd toţi jefuiesc cu neruşinare! *(Robespierre, crispat, absent, se uită la scoarţa unui copac.)* Cînd Danton petrece în orgii, cînd totul e corupţie, unul singur veghează: Incoruptibilul! El singur are curajul să trimită la ghilotină nu numai pe trădători, dar şi pe cei corupţi, pe necinstiţi."

ROBESPIERRE *(stă locului, privind ceva — o cutie de mucava căzută pe jos).*

TALLIEN *(continuă vorbăreţ):* O, încă prietenii mei m-au felicitat după ce am propus la Convenţie afişarea discursului tău, Robespierre. „Foarte bine ai făcut, îmi spuneau... Trebuie ca toată Franţa să ştie azi cine e omul care e asemănător eroilor antichităţii." Mîine iau cuvîntul iar în Adunare!

ROBESPIERRE *(rece):* Tallien, *(vrea să scape de el)* dumneata mergeai mi se pare încolo...

TALLIEN *(nu pricepe):* Da, tot încolo merg şi eu... De altfel, cu toate că ştiam că în fiecare zi faci plimbarea asta... mi-a făcut o mare bucurie că ne-am întîlnit. Mă gîndeam ca mîine la Convenţie să...

ROBESPIERRE *(s-a aşezat pe o bancă şi a deschis o carte, îşi pune ochelarii).*

TALLIEN *(se uită la carte, fără să puie mîna pe ea):* Rousseau? Cît de bine l-ai înţeles!

ROBESPIERRE *(rece, cu buze crispate, întins ca o lamă, privind pe deasupra ochelarilor):* Tallien,

dumneata, trimis în calitate de proconsul la Bordeaux, ai furat giuvaericalele celor pe care i-ai ghilotinat... *(Tallien a înghețat, se clatină, se depărtează împleticindu-se. Robespierre citește. Danton și Camille vin. Danton are o mișcare de repulsiune, vrea să se întoarcă, Camille îl oprește... se apropie de Robespierre.)* Te-am rugat să vii acasă la mine, Camille... *(Are tonul acru și simplu.)*

CAMILLE: Cred că e de prisos să mă întîlnesc cu Saint-Just... Voiai să-mi spui ceva? Știam că treci pe aci... că într-o zi o să te întîlnesc.

ROBESPIERRE *(precis, superior)*: Da, voiam să-ți amintesc că numai cu greutate am obținut să nu fii radiat de la iacobini... Dacă mai scoți un număr din *Vechiul cordelier* însă...

CAMILLE *(zăpăcit, ironic)*: Ce? Te supără succesul foii? *(Robespierre îl privește disprețuitor, sumes.)* Niciodată o gazetă nu s-a vîndut atît... Cincizeci de mii de foi de fiecare număr.

ROBESPIERRE *(linie dură, dreaptă)*: Asta dovedește numai ce mare e numărul celor care au nevoie de un *(cu ironie rece)* „comitet de clemență". *(Îl privește cu o liniște de moarte pe Danton.)*

CAMILLE: Trebuie să fii bun, Robespierre, trebuie să ai milă.

ROBESPIERRE *(mereu cu o ironie teribilă, de mort)*: O femeie care se dă oricui din milă, fără să se păstreze pentru cel ce o merită, nu provoacă decît dezgust. Un conducător de stat care e „milos" și cu buni, și cu răi, face nenorocirea tuturor.

CAMILLE: Indulgența e omenească, Maximilien.

ROBESPIERRE: Indulgența e totdeauna un fel de scuză și avans propriilor tale păcate. Ea e plăcută în vremuri de pace și înflorire, dar e

criminală atunci cînd e în joc soarta unui popor. Franța nu poate fi lăsată la voia bună a unor oameni care mănîncă și chefuiesc bine. *(Se uită cu înțeles la Danton.)*

DANTON *(stă pe gînduri; apoi, deodată):* Robespierre, eu nu te mai înțeleg.

ROBESPIERRE *(rece, cu obraz stins):* Asta am văzut-o de mult.

DANTON *(abate o figură teribilă și nedumerită asupra lui):* Robespierre, revoluția e sfîrșită, dușmanul e dincolo de toate frontierele, ce rost mai are amenințarea asta a morții, ce rost atmosfera asta de panică?

ROBESPIERRE *(calm, precis):* Ce înțelegi prin revoluție sfîrșită? *(Danton rămîne nedumerit.)* Și ce înseamnă că dușmanul e dincolo de frontieră? Dacă ești în război „aici" sau „dincolo", nu-i totuna?

DANTON *(rămîne mai departe pe gînduri, oftează):* Ascultă, Robespierre... Cruzimea pentru apărarea patriei era necesară atunci cînd aveam în țară un partid contrarevoluționar, un partid regalist — vreau să zic un partid care putea nu numai trăda, dar și ataca din spate... Dar azi?... Nobilii care au rămas au fost măcelăriți mai toți... Ai dus la eșafod chiar pe girondini... Lasă lumea să răsufle, Robespierre... Apăsarea asta cumplită a morții paralizează totul... Lumea, înnebunită, nu știe ce să mai facă...

ROBESPIERRE *(insinuant):* Nu sînt neliniștiți decît cei care nu au conștiința curată. *(Nu-l ascultă, se uită în carte.)*

DANTON *(crispat, cu ochi teribili, cu pumnii strînși):* A ta nu-ți spune nimic?

ROBESPIERRE *(calm, cu fruntea sus):* Conştiinţa mea singură mă ţine în picioare în împrejurările grele de azi...

DANTON: La Nantes, oameni au fost urcaţi în bărci, pe urmă scufundaţi cu tunurile în apă. La Arras, dar lor bine le faci, că ei te-au trimis în Adunare, Le Bon a lăsat străzi întregi deşarte... Parisul e plin de mame şi soţii desperate, *(deznădăjduit, amar)* şi conştiinţa ta e limpede! *(Încleştat:)* Ai o conştiinţă de sticlă, Robespierre.

ROBESPIERRE *(cu asprime subţire):* Omul care a patronat Septembrie îmi spune asta?

DANTON *(înfuriat):* Septembrie a fost o nenorocire... un naufragiu, o cumplită dezlănţuire, Septembrie a fost cînd se aştepta din clipă în clipă intrarea prusacilor în Paris. Acum se asasinează încet şi cu premeditare... Le Bon pune masa în balcon, ca să aibă distracţie, cînd mănîncă, privind cum ghilotina retează zeci de capete...

ROBESPIERRE *(cu limpezime):* Nimeni nu a fost executat pînă nu a fost mai întîi judecat. Nici un cap n-a fost retezat fără să se facă asta conform legii...

DANTON *(strîmb, hidos şi omenesc):* Glumeşti, Robespierre... Vorbeşti de judecată?! Dar judecata ta condamnă tot atîţi vinovaţi cît nevinovaţi...

ROBESPIERRE *(convins, rece, fără mişcări care deplasează liniile):* Cine ţi-a spus că a pierit vreun nevinovat?

DANTON *(îl priveşte uimit, ca pe un monstru, îi întoarce dispreţuitor spatele şi pleacă).*

ROBESPIERRE *(lui Camille):* Camille, nu mai citi pe Tacit... *(Şi pleacă în direcţie opusă.)*

TABLOUL XVI

La Robespierre, într-un birou la Convenție, peste douăzeci de zile.

SCENA 1

ROBESPIERRE, UN AGENT

AGENTUL *(dînd raportul)*: Erau aseară la o masă la Palais Égalité: Danton, Camille, Hérault, Lacroix și Philippeaux; beau și vorbeau despre tine, cetățene...

ROBESPIERRE *(cu ochi mici, nervos, dar fără gesturi)*: Spune!

AGENTUL: Danton spunea că Franța are nevoie de pace... că, însă, niciodată comitetul actual nu o să fie în stare să obțină pacea, pentru că e un comitet de... *(Șovăie.)*

ROBESPIERRE *(rece, întins, automat)*: Spune.

AGENTUL: Spunea că e un comitet de... de... proști.

ROBESPIERRE *(abia se observă ușor de tot că e nervos)*: Da.

AGENTUL: Pe urmă spunea că la *(șovăie)* Robespierre nu-i nici o nădejde, că trăiește numai între cumetre bătrîne, la Duplay.

ROBESPIERRE *(automat)*: A spus chiar „cumetre"?

AGENTUL: Da... și cei adunați în jurul mesei rîdeau...

ROBESPIERRE *(cu umerii ridicați)*: Ai notat pe cei care rîdeau?

AGENTUL: Da.

ROBESPIERRE *(rece, scăzut)*: Unde-i nota?

AGENTUL: O am aici. *(I-o pune pe masă.)*

ROBESPIERRE: Ce se spunea despre executarea hebertiștilor?

AGENTUL: Toți erau mulțumiți... Iar Delacroix a spus: „A fost destul ca să smulgem pe Danton de la țară și să scoată Camille gazeta. S-ar mai putea să le vie rîndul și altora. Bine că se știe: cine cade sub condeiul lui Camille Desmoulins merge la ghilotină"... Danton e prietenul și biciul comitetului. *(Își aduce aminte.)* A, toată masa — pe urmă am aflat — a fost ca să sărbătorească triumful de ieri al lui Danton la Convenție cînd l-a îmbrățișat președintele și l-a aclamat Adunarea în picioare.

ROBESPIERRE *(nervos):* Bine, du-te. Nota asta poți s-o comunici și lui Vadier, la comitetul siguranței... Pe urmă anunță că la ședința de astăzi iau parte comitetele reunite: al Mîntuirii Publice și al siguranței. *(Rămîne singur, citește numele de pe listă și înseamnă cu creionul.)*

SCENA 2

DANTON, ROBESPIERRE

ROBESPIERRE *(cînd îl vede intrînd pe Danton, rămîne locului plictisit, fără nici un gest, ca un manechin în frac albastru).*

DANTON *(cordial, vine spre el):* Maximilien, am venit cu inima deschisă ca să ne împăcăm: am trecut peste orice.

ROBESPIERRE *(rămîne rece, nu dă mîna).*

DANTON *(cald):* Maximilien, puțin îmi pasă că rămîi așa înțepenit. E o mască. În fond ești un om cu care se poate vorbi... Hotărîrea ta

de a trimite, în sfîrşit, haita lui Hébert la ghilotină...

ROBESPIERRE *(cu buze nervoase):* Hotărîrea n-a fost luată „în sfîrşit". Comitetele nu au avut nevoie de imboldul nimănui ca să-şi facă datoria. *(Cu aluzie la spusa lui Danton:)* Şi cei care se cred „prietenul" şi biciul comitetului se înşală...

DANTON *(rîzînd bonom):* Ţi s-au raportat năzdrăvăniile de la masă? *(Se apropie de el prietenos.)* Robespierre, nu lua în seamă vorbe de chef...

ROBESPIERRE *(cu umerii drepţi):* Ar fi mai simplu să nu faci chefuri într-o vreme cînd ţara sîngerează şi cînd trebuie să dominăm pe trădători şi corupţi prin teroare...

DANTON *(cu căldură şi sinceritate, deosebindu-se de Robespierre, ca şi îmbrăcămintea lor):* Robespierre, încă o dată îţi spun: măsurile acestea teribile erau bune cînd patria era în pericol şi cînd revoluţia era ameninţată. *(Gesticulînd familiar:)* Astăzi — una e biruitoare pe toate cîmpurile de luptă, alta domină nediscutat înăuntru... Cu alte cuvinte, şi-au împlinit menirea...

ROBESPIERRE *(precis, cu gîtul ţeapăn):* Te întreb şi azi: ce te face să crezi că revoluţia e sfîrşită?

DANTON: Pentru că toate ţelurile ei sînt atinse...

ROBESPIERRE *(mereu cu ochii mici şi buze nervoase):* Adică?...

DANTON *(scăzînd brusc, conţinut, violent şi ameninţător totuşi):* Ai dreptate, Maximilien. Ţelurile ei nu sînt încă...

ROBESPIERRE *(are un surîs de mort, dar se simte în ceea ce spune o rană ascunsă, lasă să se vadă în el adîncimi de omenie şi vis, întrerupe):* Au devenit cumva oamenii mai buni? Sînt pe lume

mai puţini săraci? ...Au mai multă omenie cei bogaţi? Se înşală mai puţin? *(Enumeră şi aşteaptă trist.)*

DANTON *(a rămas întrerupt, cu mîna în aer):* Ai dreptate, Maximilien, ţelurile revoluţiei nu sînt atinse... Piedici mari mai sînt încă în calea lor... *(Viu, grăbit:)* Drepturile omului au fost punctul de plecare al revoluţiei, şi tu nu le respecţi... libertatea de opinie a fost o clauză importantă, şi tu o calci în picioare; respectarea voinţei poporului era dogma revoluţiei, şi tu nu vrei să ştii de ea; proclamarea unei constituţii era punctul cardinal al revoluţiei, şi tu îi suspenzi aplicarea. *(Teribil, cu înţeles:)* Ai dreptate... ţelurile revoluţiei nu sînt atinse. *(Îl priveşte groaznic.)* Ia seama, Robespierre.

ROBESPIERRE *(nu ia în seamă ameninţarea, cu ochii biruitori, căci are logica cu el):* Da, ai dreptate, Danton, dar acest program fusese realizat chiar sub rege, de către partidul constituţional al lui Barnave... *(Perfid, precis, cu ochii de pasăre de pradă, ridicînd fraza ca pe un talger de oţel:)* De ce ai mai cerut un „supliment de revoluţie"? *(Aşteaptă.)*

DANTON *(se clatină sub lovitura acestui argument. Pe urmă, şovăind):* Pentru că aceia nu erau sinceri... în hotărîrea de a aplica legile.

ROBESPIERRE *(a crescut, pare un mort biruitor):* A!!!

DANTON *(îl priveşte uimit, neliniştit, căci nu pricepe ce vrea):* Bine...

ROBESPIERRE *(sentenţios):* O revoluţie nu e consolidată pînă cînd nu e garantată prin sinceritatea oamenilor... şi garanţia de sinceritate e virtutea. *(Se frînge abătut.)* Dar deocamdată,

virtutea nu poate domni decît prin teroare... *(Cu o imensă tristețe:)* Oamenii sînt răi, mincinoși și lacomi... Nu respectă nimic și nu se gîndesc decît să-și cultive propriile lor vicii, chiar dacă ar fi să vie după ei potopul... *(Nebănuit de îndurerat, cu gura coclită:)* Îi cunosc pe toți și mi-e silă de ei... Sînt virtuoși numai atunci cînd știu deasupra capului lor cuțitul îngrozitor al ghilotinei. *(Neînduplecat:)* Ei bine, principiul unui stat este virtutea, iar pînă la realizarea ei — teroarea. *(Are ceva limpede și ultim în privire.)*

DANTON *(a ascultat pe gînduri, cu mîna la falcă, pe urmă întreabă, continuu — privindu-și unghiile de la mîna dreaptă):* Și după ce ai să cunoști tu oamenii virtuoși? Care anume sînt virtuoși?

ROBESPIERRE *(nervos, direct, perfid):* Cred că nu acei care petrec în orgii la Palais Égalité. *(Cu înțeles:)* Nu cei care trimit desene murdare fetelor nevinovate.

DANTON *(gata să-l lovească, se stăpînește; pe urmă, cu aluzie, viu):* Dar acei care au vicii ascunse? Dar cei care sapă în întuneric? Dar intriganții cu aer de abate? Dar cei care toarnă încet, pe nesimțite, surîzînd, otrava infamiei lor? Dar cei care clocesc tăcut ambiții criminale? Pe ăștia cum îi cunoști? *(Insinuant:)* Cum o să-i cunoaștem *(drept, rămîne cu degetele crispate în aer)* ca să-i demascăm? *(Stă ca o statuie un timp; pe urmă, după un ocol interior, destins, cald, rugător parcă:)* Robespierre, ascultă-mă pe mine... Lasă viața să curgă mai departe. Ea singură e mare... și bună... și dreaptă. *(Cu ochi frumoși:)* Lasă, Robespierre, omenirea să iubească, să cînte, să se bucure...

Niciodată n-o să vie virtutea ta... Mai întîi că nici nu ştim ce e anume acea virtute. De ce crezi tu că un om e mai bun numai pentru că, suferind de stomac, nu poate mînca? De ce crezi că un om care are testiculele uscate e mai bun cetăţean decît cel care dă naştere la copii?

ROBESPIERRE *(cu febră):* Pofte şi vicii!

DANTON *(larg, aşezat, cu emoţie stăpînită):* Tu ai o inteligenţă ciudată, Robespierre, dar nu ştiu cum, e prea, prea geometrică... A mai fost, în antichitate, un om cu inteligenţa geometrică... Era un uriaş. Avea un pat şi prindea pe trecători, pe care îi măsura cu patul lui... Pe cei mai scurţi decît patul îi întindea pînă la măsură... pe cei prea lungi îi scurta de picioare. *(Ridică tonul, ca pentru un apel.)* Nu măsura poporul francez cu patul ideilor tale... Robespierre... Nu e destul ca să ai o noapte de insomnie şi să faci un plan pentru fericirea societăţii! Tu tragi linii ca un inginer... Dacă nu ţi se pare că ai tras destule, mai chemi şi pe Sain-Just... Dar viaţa nu merge în cămaşa de forţă a socotelilor voastre...

ROBESPIERRE *(dur, sticlos):* Şi totuşi, pentru cei nebuni şi răi... cămaşa de forţă e necesară...

DANTON *(cu caldă înţelepciune):* Hei, Maximilien, numai morţii sînt cuminţi... şi oamenii care seamănă cu ei. Cei vii mănîncă, pipăie femeile, asudă, se...

ROBESPIERRE *(ridică privirea, să-l întrerupă).*

DANTON: Cînd un om nu mai poate asuda, cheamă doctorul... că dacă nu, începe să delireze... *(ironic)* are „idei!"

ROBESPIERRE *(are o privire de nedumerire şi oroare, pe urmă începe să foileteze dosare).*

DANTON *(rugător):* Robespierre, lasă virtutea. Să ne mulțumim să organizăm astfel societatea, încît să ni se pară că prezintă mai multe garanții politice de dreptate... *(Precis:)* Acesta-i țelul unei revoluții.

ROBESPIERRE *(la „garanții politice" s-a oprit):* Crezi că e de ajuns?

DANTON: Și cea mai bună garanție politică este că, o dată instituțiile republicane fixate, noi, conducătorii, să ne înțelegem frățește... pentru binele patriei... *(Cu ochii în lacrimi, cald, frățește:)* Robespierre, îți întind din nou mîna...

ROBESPIERRE *(rămîne rece, ca un manechin în frac albastru).*

DANTON *(îngrozit, teribil):* Vrei război. *(Abia se stăpînește, comprimă greu ceva în el, pe urmă iar împăciuitor:)* Robespierre, vreau să-ți pun o întrebare anume: crezi tu că *(și caută mișcat)* dacă ai să mă duci pe mine și pe toți prietenii mei la ghilotină — să admitem, căci cu tine nimic nu e imposibil — crezi tu că Republica va fi salvată? *(Cu un ocol teribil:)* Adică vreau să văd dacă ești numai canalie, sau și prost... *(Are gura crestată și crispată.)*

ROBESPIERRE *(e lovit în plin, dar rămîne cu privirea ca o lamă).*

DANTON *(lămurește, stăpînindu-se):* Din punctul tău de vedere. Adică: ești sigur că peste o lună, peste două sau peste trei nu ai să mergi și tu la eșafod, lăsînd totul pe mîna lui Tallien și a lui Barère? Lăsînd republica asta, pentru care a curs atîta sînge eroic, pe mîna unor farsori de bîlci? *(Așteaptă.)* Ești sigur că ea va dăinui dacă...

ROBESPIERRE *(convins definitiv, ca un fel de loialitate logică):* Da...

DANTON *(încremenește, îl măsoară lung):* Pari sincer. *(Înțelege simplu.)* Ești numai prost. *(Teribil, din prag acum:)* Robespierre, ești cel mai mare dușman al Republicii, dar și cel mai norocos... Pentru că eu niciodată nu voi avea tăria să te duc la ghilotină. Cel mult dacă o fi să te închid într-o casă de nebuni. *(Iese.)*

ROBESPIERRE *(după un timp sună, și, către cel care intră):* S-au adunat comitetele?

TABLOUL XVII

Tot un birou.

ROBESPIERRE, SAINT-JUST, CAMBON, COUTHON, BILLAUD, VARENNE, LINDET, VADIER, BARÈRE etc.

ROBESPIERRE: Îndată ce sosesc colegii noștri, vom asculta pe colegul Saint-Just, care, întors de pe cîmpul de luptă, are să ne facă o expunere a situației armatelor noastre... De aceea s-au convocat comitetele reunite.

VADIER *(schimbînd prin surprindere ordinea de zi, hotărît):* Găsesc că pericole mai mari decît cele din afară amenință Republica dinăuntru... Danton conspiră.

(Mare mișcare, căci, întîia oară, Danton e acuzat în ședință.)

ROBESPIERRE *(a avut o iluminare de satisfacție; pe urmă, prefăcut, strîns):* Ar fi de dorit să nu schimbăm ordinea de zi a lucrărilor noastre... De altminteri, socot că Vadier exagerează

puţin... *(Perfid:)* E adevărat că Danton e înconjurat de oameni pe care îi bănuim în slujba Engliterei, *(fals)* dar trebuie să ţinem socoteală că el a fost un republican.

SAINT-JUST *(arhanghel aspru al revoluţiei)*: A căutat să salveze pe Maria Antoaneta...

ROBESPIERRE *(simplu, ipocrit)*: Nu cred... Aşa, se zice că ar fi avut intenţia de a aduce pe tron pe ducele de Orléans. Trebuie să ne gîndim însă că alături de noi Danton a luptat foarte adesea.

SAINT-JUST *(tot mai hotărît)*: Cine a fost alături de noi şi trădează e cu atît mai vinovat.

BILLAUD *(clocotitor)*: Hérault de Sechelles, mîna dreaptă în comitet a lui Danton, are legături cu emigranţii şi este la închisoare... Fabre, mîna stîngă a lui Danton, a falsificat decretele Convenţiei, pentru bani... *(Întins:)* Cine îl mai crede nevinovat pe cel care i-a patronat?

CAMBON *(împăciuitor)*: Fără îndoială, cetăţeni colegi, că argumentele voastre sînt temeinice... Cred însă că trebuie să fim foarte prudenţi. Danton e încă idolul poporului.

ROBESPIERRE *(cu obrazul ca o mască)*: Şi eu sînt de părerea colegului nostru... *(După o mică pauză:)* Chiar dacă e vorba de un idol putred.

CARNOT: Fiţi cu grijă. Un cap ca al lui Danton trage şi altele după el.

VADIER: Pot să vă spun că alaltăieri, la Palais Égalité, Danton, înconjurat de ai lui, bea vin şi glumea pe socoteala membrilor comitetului, spunea că Robespierre e *(ezită, pe urmă, perfid şi rău)* un prost feroce, că Billaud-Varenne e un revoluţionar „rectilin". *(După o pauză abilă:)* Iar despre Saint-Just, Camille spunea *(zîmbeşte cu o perfidie otrăvită)* că îşi poartă

capul pe umeri solemn, ca pe sfînta împărtășanie.

SAINT-JUST *(cu un cuțit în inimă):* Și eu am să-l fac să și-l ducă pe al lui pe mîini... Ca Saint Denis.

ROBESPIERRE *(autoritar):* Vă rog să încetați... *(Cu o suavă perfidie:)* Aveți aerul că aveți chestiuni personale cu cei pe care îi acuzați... Poate că încă de mult aș fi propus să se examineze situația lui Danton, dacă nu mi-ar fi fost mereu teamă că îl judecați cu ură...

LINDET: Tocmai și eu socot că încă nu e timpul... că nu e cazul să luăm măsuri... *(Cei mai mulți membri din comitet aprobă.)* Danton și prietenii lui au fost prea de aproape în revoluție. Nu avem autoritatea să-l judecăm...

ROBESPIERRE *(vede surprins că falsa lui intenție a fost luată în serios):* Autoritatea noastră nu depinde de tovarășii noștri... Ea ne este conferită și impusă de republica pe care o reprezentăm... Nu aceasta e cauza șovăielii noastre.

CAMBON *(sincer):* În orice caz, ar trebui mai multă grijă atunci cînd judecăm pe foștii revoluționari.

ROBESPIERRE: Poate că totuși ar trebui examinate o dată, în plenul comitetelor, situația lui Danton și a tovarășilor lui, și poate că avem obligația să ascultăm raportul, pe care mi se pare că vrea să ni-l prezinte în această chestiune colegul nostru Saint-Just, *(o senzație enormă, surîsuri cu înțeles, căci ei înțeleg că totul a fost pregătit, ordinea de zi fiind doar un pretext)* chiar dacă pentru moment nu trecem la măsuri imediat.

COUTHON *(pe căruciorul lui de paralitic):* Ce să-l mai citim aici?... Să-l citească mîine în Adunare, și pace! De altminteri, convingerea noas-

tră e desigur formată, iar celor care mai ezită, eu le pun aşa fel chestiunea — care e pentru mine criteriul ghilotinei: „Cînd cineva nu a făcut pentru Republică cel puţin atît, ca în caz de contrarevoluţie să fie condamnat la moarte, *(teribil, dar scăzut)* e vinovat..." Or, astăzi, aristocraţii nu au mai multă simpatie nici pentru emigraţi decît au pentru Camille Desmoulins... deci...

ROBESPIERRE *(atins sincer):* Camille Desmoulins... *(Şovăie.)* Mi-a fost coleg de şcoală.

BILLAUD *(pătimaş, aspru):* Şi colegii tăi de şcoală au privilegiul să atace nepedepsiţi Republica?

ROBESPIERRE *(tulburat):* Poate că în locul lui ar fi mai bine să punem pe Philippeaux.

COUTHON: Cel care a aţîţat pe Philippeaux e chiar Camille Desmoulins. Ar fi imoral să pedepsim pe unul şi să lăsăm pe celălalt. Amîndoi deci... *(Tranşant, lui Saint-Just:)* Adu raportul să-l iscălim, iar dacă va fi ceva de şters, o va face mîine Adunarea.

CAMBON *(neliniştit):* Adunarea de obicei nu discută aceste rapoarte; socot că tot ar fi mai bine să-l citim noi aici.

ROBESPIERRE *(îl măsoară, cu gîtul ţeapăn, cu o privire de strigoi).*

CAMBON *(îngheaţă):* Sau îl semnăm acum, dar cel puţin să ni-l dea după şedinţă să-l citim cei care vor... dintre noi.

SAINT-JUST *(hotărît):* Atunci, mîine, la Adunare. *(Triumfînd cu anticipaţie:)* Ah, îl voi face să se zvîrcolească mărturisind, aşa cum se zvîrcoleşte un şarpe al cărui cap e prins sub călcîi.

VADIER *(vulpoi bătrîn, îl priveşte lung):* Ce să mărturisească? Cum? Vrei să aduci pe Danton la

Adunare? *(Ironic:)* Ei, tinere, se vede că ți s-a urît cu viața.

SAINT-JUST *(rămîne înmărmurit).*

VADIER *(mirat):* Cum vrei să te măsori mîine cu Danton în Adunare?... *(Cu joc de figură:)* Atunci, nu mai joc pe cartea dumitale... *(De-a dreptul:)* Ai uitat ce a fost anul trecut cu Lasource?

SAINT-JUST *(uimit):* Bine, dar atunci cum?

VADIER *(neted):* Îl arestăm la noapte... *(Ei, asta-i acum!)* Să se explice la tribunal...

SAINT-JUST *(indignat):* Dar este ilegal, numai Adunarea are dreptul să aresteze un deputat... *(Invoacă rugător:)* Maximilien...

ROBESPIERRE: Fără îndoială că Saint-Just are dreptate. *(Infinit perfid:)* E adevărat însă că Adunarea are libertatea să ratifice, sau nu, o arestare executată deja. *(Toți îl privesc cu oroare.)* Nu avem decît să-l punem în libertate, *(cu ochii morți)* dacă Adunarea o va cere...

SAINT-JUST *(fierbînd de indignare):* Nu... nu, asta niciodată nu... în ruptul capului nu... *(Dă cu pălăria în sobă.)* Atunci, de ce mai facem legi? Să le călcăm în felul ăsta?

ROBESPIERRE *(cu ochi mici, se apropie de el, ca un șarpe):* Crezi pe Danton vinovat?

SAINT-JUST *(sincer):* Notele furnizate de tine pentru raport nu lasă nici o îndoială...

ROBESPIERRE *(ca și cînd l-ar fi luat de guler):* Crezi că e în interesul Republicii ca el să fie ghilotinat?

SAINT-JUST *(tot sincer):* Da.

ROBESPIERRE *(cu sprîncenele ridicate):* Atunci? *(Cu logica lui teribilă:)* Dacă interesele Republicii, credem noi cu convingere, dictează moartea

lui, *(uimit)* ce importanță are restul? Scrupulele noastre personale? *(Surîzînd:)* Nu trebuie să treacă înaintea Republicii. *(Drept:)* Care lege? *(Ca un tăiș de sabie:)* *Salus rei publicae — suprema lex*[1].

SAINT-JUST *(învins)*: Atunci, de ce îi mai judecăm? Să-i executăm de-a dreptul.

ROBESPIERRE *(încă mai logic)*: Tot interesele Republicii cer ca să se execute formele aparente ale judecății.

(Toți îngheață.)

LINDET *(descheiat sufletește)*: Dar bine, același procedeu ni se poate aplica și nouă...?

ROBESPIERRE *(după un răstimp, trist, scăzut)*: Ni se va aplica desigur... *(Surîzînd mort:)* Vreți să conduceți destinele poporului și să ocoliți moartea? *(E ceva de dincolo de moarte în el.)*

VADIER: Propun ca o dată cu Danton și ai lui să fie judecați și falsificatorii Companiei Indiilor — Chabot, Fabre, Bazire, Frey.

CAMBON *(uimit, indignat)*: Bine, dar nu e nici o legătură... Procesul lui Danton e un proces politic, și al bancherilor e un proces de... hoție.

VADIER *(întrerupe scurt)*: Cu atît mai bine... Știi, poporul tot știe că Danton s-a îmbogățit din revoluție...

CAMBON *(abătut, rugător)*: Fiți umani... Trei zile, cît cere legea pentru proces, abia dacă vor ajunge pentru ascultarea bancherilor... cînd să mai fie judecat și Danton și ceilalți deputați? *(Rugător:)* Robespierre!

[1] Binele republicii să fie suprema lege (lat.).

ROBESPIERRE *(neînduplecat):* Cred că aci Vadier și comitetul siguranței e mai în măsură să judece.

(Ceilalți sînt abătuți.)

BARÈRE *(indiferent și „elegant"):* Atunci, noi, care sîntem aci, semnăm de pe acum... *(Trece și semnează.)*

ACTUL V

Tribunalul și execuția

TABLOUL XVIII

Un colț acasă la Danton. Un cămin, două fotolii lîngă foc, o masă. Ora de dimineață cînd se îngînă ziua cu noaptea. Două lumînări ard în sfeșnic pe masă. O pisică lîngă lumînări.

DANTON, LOUISE, mai tîrziu PANIS, apoi GARDA

DANTON *(stă de multă vreme adîncit, muncit de gînduri, în fotoliu. Pe față i se citește o continuare de sentimente felurite: urmărirea unei idei, fixarea ei, un surîs de neîncredere, o senzație de dezgust, care-i contractă tot corpul, un rînjet epileptic și iar urmărirea unui gînd. Apoi, brusc, se scoală și se plimbă, uitat, prin casă.).*

LOUISE *(apare, abia îmbrăcată, îl privește cercetător):* Danton... ce s-a întîmplat? De ce te-ai îmbrăcat de la miezul nopții? Ce e?

DANTON *(nervos și masiv):* Nimic. *(O îmbrățișare și o ia cu el în fotoliu, iar după un timp:)* Louise, tu știi că din clipă în clipă trebuie să vie să mă aresteze?

LOUISE *(înmărmurită):* Cum asta?

DANTON *(privește într-altă parte, ca și cum ar răspunde la altceva):* Se pare că totuși Robespierre a îndrăznit...

LOUISE *(nedumerită, își frămîntă mîinile mici):* Da ... dar cum ai aflat?

DANTON *(cu ochi grei):* Un prieten a venit de la comitet și m-a anunțat. *(Cade într-alt vad de gînduri.)*

LOUISE *(ca să deducă gravitatea cazului):* Cine?

DANTON *(nu vrea să fie indiscret):* Un prieten... *(Și deodată își dă seama că își jignește nevasta.)* Panis, Louise, Panis, secretarul comitetului. Nu a asistat la ședință, dar i-a auzit de alături discutînd.

LOUISE *(cu tot corpul moale):* Așadar... *(Revine ușor înfiorată.)* Cum? Ai știut de aseară? M-ai ținut în brațe toată noaptea și... și nu mi-ai spus asta?

DANTON *(cu tristețe):* Erau ultimele clipe în care te mai puteam avea. Poate cînd te mai vedeam. *(Surîzînd:)* La ce le-aș fi tulburat?...

LOUISE *(plăpîndă):* De ce? De ce nu mi-ai spus?... Și de ce ai fugit în urmă de lîngă mine?

DANTON *(firesc, scăzut):* Ca să mă îmbrac. Nu vreau să mă găsească dezbrăcat; căci... după miezul nopții puteau — și pot — sosi din clipă în clipă. *(Ca abătut de un suflu de nebunie:)* La Arcis, în noaptea asta de primăvară...

LOUISE *(îngrozită, cu ochii mari):* Vin aici?

DANTON *(cade iar în jilț, vorbește stăpînindu-se):* Vreau acum să vorbim cîteva lucruri de oarecare importanță pentru mine, Louise. *(S-a așezat mai bine în fotoliu.)* Testament n-am făcut... pentru că știi că averea celor condamnați e confiscată în folosul Republicii. Casa de la Arcis, cele cîteva hectare de pămînt și mobila de aci vor fi deci confiscate. *(Ca răspunzînd unei întrebări în gînd:)* De altfel, nu e cel mai de preț lucru pe care l-am dat acestei

republici... *(O privește, îi ia mîna ca o vrabie în mîna lui puternică și osoasă.)* Am doi copii care n-au mamă și vor rămîne orfani și de tată... fără nici o avere, goi, în stradă...

LOUISE *(îngrozită):* Dar... Georges... voi fi mama lor...

DANTON *(categoric):* Nu! *(Surîzînd trist:)* De ce să-ți iei povara a doi copii?... Louise, n-ai decît șaptesprezece ani! *(Iar dedublat, se strîmbă de tristețe.)* Ce pămîntoasă era Sena ieri...

LOUISE *(protestează, strînge haina de casă pe ea):* Nu... nu, asta nu se poate, Danton... Sînt ca și copiii mei...

DANTON *(hotărît, căci știe că de altfel e o imposibilitate):* Nu, Louise... Neîntîrziat după execuția mea...

LOUISE *(îl întrerupe, plăpîndă și revoltată):* Cum vorbești despre asta!

DANTON: Louise, fii cu sînge rece! *(Cu o durere stăpînită:)* E vorba de copiii mei... *(Zîmbește trist.)* De ce aș vîrî capul sub cuvertură?... Ca să nu văd?... Imediat după ghilotinarea mea — ei n-au să priceapă: *(surîde trist)* unul nu are decît patru ani, celălalt numai doi — trimite-i mamei la Arcis... Fără nici o întîrziere.

LOUISE *(buzele ei mici și calde au o crispare):* Am să-i iau la noi... la mama... Nu fi atît de rău acum.

DANTON *(surîde ca un om plecat de-acum):* Nu, nu, Louise. *(Stînjenit, dar stăpînit:)* Altceva aș vrea să te rog... *(Mai stînjenit:)* Pentru cheltuielile drumului, pentru primele zile acolo... mama e săracă... I-am făcut eu o rentă viageră, dar nu o va mai primi. *(Își întoarce*

privirea.) Vreau să te rog un lucru... *(Își mușcă buza.)* Eu nu am bani...

LOUISE *(indignată că poate fi stînjenit ca să spuie asta):* Ei bine?

DANTON *(îndurerat că trebuie să mărturisească):* Louise, n-am decît patru mii de livre... Nici tu mi se pare că...

LOUISE *(bucuroasă că poate fi de folos):* Dar, Danton, eu am încă banii aceia de aur pe care mi i-ai dat dar de nuntă...

DANTON *(surîde înseninat, cu ochii umezi):* Louise, asta vream să-ți spun... Dă jumătate din ei copiilor mei... *(Scoate niște bani.)* Uite și cele patru mii de livre, din care eu nu opresc decît o mie, pentru cît voi sta la închisoare...

LOUISE *(cutremurată):* Cum poți să-mi vorbești așa? Niciodată nu m-ai lăsat să mă apropii de tine... *(Cu privirea sfîrșită:)* Ce puțin mă iubești...

DANTON *(a rămas cu fața nemișcată, o privește simplu):* Te iubesc mult, Louise... *(Lasă capul greu în jos, se gîndește.)* Ești ultimul dar al vieții. Intru în întunericul pămîntului cu surîsul tău în față... cu ochii tăi... ca o lumină. *(Își trece mîna prin păr ca sufocat, urias slut, se frînge hidos, cu capul pe piept.)* Ah, în noaptea asta călduță, de primăvară, plesnesc pe rînd mugurii... în toate părțile...

LOUISE *(îl privește cu emoție, cu ochii mari, înlăcrimați, îl strînge cu mîinile ei mici și albe):* Da... da...

DANTON *(își revine și, firesc, cu o emoție limpede):* Ai venit la mine fragedă și nouă. *(Surîde.)* Eu eram cu sufletul coclit de prostia oamenilor. Mi-era inima arsă de răutatea lor. Eram istovit, bolnav și mă apăsa gîndul morții...

Atunci ai venit tu. *(O privește surîzînd, clătinînd din cap, adînc răscolit, cu ochii umezi.)* Îți mulțumesc, Louise.

LOUISE *(plînge, moale, în brațele lui):* Poate că nu te-am înțeles totdeauna, poate că nu te-am cunoscut cît trebuia...

DANTON *(surîde mereu, calm, cald):* Să mă înțelegi? Să mă cunoști? Pe zidul dărîmat din fundul livezii de la Arcis crește în fiecare an o iederă, Louise. Dacă-l face mai frumos, ce nevoie are să-l înțeleagă? Tu m-ai făcut atît de fericit, fără să mă cunoști... Eu am fost întotdeauna singur, Louise... Apropierile de ceilalți au fost numai întîmplătoare sau dictate de împrejurări... *(Privește trist un fotoliu.)* Fotoliul ăsta trebuie reparat. *(Cu părere de rău:)* Am tot amînat mereu.

LOUISE *(în lacrimi):* Da, e adevărat, nu te-au înțeles... nu te-au înțeles...

DANTON *(repetă):* Neînțeles? *(Surîzînd pe gînditc:)* Asta nu-i nimic, Louise! Să fii greșit înțeles... să fii pe jumătate înțeles e nesfîrșit mai rău...

LOUISE *(cald):* Dar, Georges... mai tîrziu, fără îndoială că vor înțelege... ce crimă au făcut.

DANTON *(cu umeri mari, cu gînduri grele, trist):* Nici acum, nici mai tîrziu, Louise... Pînă în veacul veacului se vor găsi imbecili care să explice cu condeiul în mînă că am luat atîtea și atîtea livre de la nu știu cine... și știind ei anume pentru ce... Cine va putea ști resortul sufletesc al acțiunilor mele?... Cînd cei de azi, care văd, nu le știu?... De unde le vor ști în viitor? Dreptatea posterității?... Copilărie, Louise... Ca și în viață, jumătate din imbecili îmi vor reproșa Septembrie, iar cealaltă jumătate vor idolatriza pe Robespierre... *(Strîmb:)* Și, cine

știe, dacă nu mă vor uita e din cauză că am fost atît de slut. *(Închide crispat ochii.)*

LOUISE *(îl ceartă ușor, cu suflet de floare)*: Vezi, Georges... de aceea ți-am spus întotdeauna să te gîndești la Dumnezeu... El numai vede... el numai știe ce e în sufletul nostru.

DANTON: Dumnezeu? *(Surîde larg.)* Neant și pămînt, Louise. *(Calm:)* Dar nu de asta mi-e frică... Am privit atîtea lucruri în față... Sînt singur, Louise, în fața dispariției definitive... singur între oameni și istorie... ca o pasăre între cer și ocean...

LOUISE *(înmărmurită de atîta tărie)*: Cum privești moartea?

DANTON: Am privit totdeauna totul în față... și crima, și dragostea, și moartea. *(Surîde cu aer de copil.)* De un singur lucru mi-e totuși teamă, Louise... *(S-a oprit.)* Că în clipa cînd voi pune piciorul pe scara eșafodului, să nu te văd *(halucinat)* pe tine venind la Arcis pe potecă, *(respiră greu)* prin soare, să mă chemi la masă... *(I se încleștează umerii, i se înclină capul.)*

LOUISE *(cu ochii tulburați)*: Ce-am să fac?... Ce-am să mă fac... cînd nu vei mai fi?...

DANTON *(repede, mereu liniștit în tristețea lui)*: Fă-ți viața din nou... Toată viața... E prea mult și ceea ce mi-ai dat... De altminteri, așa are să fie... Mai mult, Louise... Vreau să știi un lucru... S-ar putea — și eu cred asta — ca mai curînd sau mai tîrziu să vie o răsturnare a lucrurilor. *(Vorbește rar, obosit:)* Cu prostia incoruptibilă a lui Robespierre te poți aștepta la orice... Franța nu va rămîne numai republică... Vor veni iar regii. Și numele meu, calomniat de revoluționarii de acum, va fi în viitor

și odios. Vor suferi toți cei care mi-au fost scumpi. *(Înfiorat pînă în adîncul lui, dar liniștit:)* Dacă vei avea nevoie, reneagă-mă. *(Louise a împietrit.)* Reneagă-mă, Louise... *(Și, grăbit, ca să n-o jignească, dar cu capul căzut pe piept:)* Spune asta și copiilor mei...

LOUISE *(suferind toată):* Nu, nu se poate... n-au să te condamne... Ai să te aperi... ai să spui Convenției...

DANTON *(o întrerupe surîzînd):* Ei, dacă m-ar lăsa să mă apăr la Convenție... *(Se strîmbă.)* Și pe urmă, mi-e silă.

LOUISE *(înmărmurită):* Dar...

DANTON *(știind sigur ce-l așteaptă):* Dacă sînt arestat, înseamnă că nu voi merge la Convenție...

LOUISE: Atunci, la tribunal?

DANTON *(cu ochi ficși):* Are să fie foarte greu... Poporul nu admite decît chestiunile limpezi... *(Rămîne răsucit în el însuși.)* Pămînt... nimic decît pămînt.

LOUISE *(nedumerită):* Ei și?

DANTON *(liniștit):* Mi se pare că într-adevăr Fabre și Delacroix au făcut afaceri nepermise, mi se pare că într-adevăr Philippeaux a fost pătimaș și nedrept în discursurile lui, mi se pare că într-adevăr Hérault a călcat legea, forțînd ușa închisorii în calitatea de membru al comitetului, ca să ajute un emigrat, pe fratele femeii pe care o iubește...

LOUISE: Cum, toți prietenii tăi? *(Danton ridică îngăduitor din umeri.)* Dar, Georges, apără-te, protestează — desparte-te de ei în fața tribunalului...

DANTON *(cald, firesc):* Oamenii aceștia au avut o calitate mare. Nu există greșeală în fața ei. M-au iubit pe mine.... *(Vede în gînd.)* Și-au

legat soarta de a mea... E ca și cînd mi-aș fi legat-o pe a mea de a lor...

(Se aude zgomot pe scară.)

LOUISE *(sleită)*: S-a sfîrșit... *(Ascultă.)* Dar cum au intrat?...

DANTON *(cu ochi limpezi)*: Am lăsat înadins deschis... *(Apare însă Panis.)* Tu? De ce te-ai întors, Panis?

PANIS *(se oprește să respire)*: Ascultă, Danton, trebuie să fugi... Am pregătit totul...

DANTON *(ridică din umeri, trist)*: Unde să fug?

LOUISE *(îl îndeamnă, tremurînd toată)*: Fugi, Georges...

PANIS *(frățește)*: În șase zile ești peste frontieră... Vino...

DANTON *(crescut, cu ochii din zilele mari)*: Să pribegesc... să renunț la tot? La Franța?... La Sena asta murdară?... La Arcis?... *(Îi pune mîna pe umăr.)* Prietene, nu iei patria pe talpa ghetelor cînd ai fugit. *(Rămîne împietrit, ceilalți doi îl privesc înmărmuriți.)*

PANIS *(își revine)*: Danton, te rog fugi... dacă nu, rămîi aici... te vom ascunde undeva... Chiar într-o pivniță, pregătită, poți să stai cîteva luni... pînă ce trece furia clipei.

DANTON *(cu nesfîrșită mîndrie)*: Mă vezi ferindu-mă să nu fiu descoperit? Mă vezi pe mine ghemuit sub pat? Cu ciolanele și umerii ăștia? *(Zîmbește.)* Acum, numaidecît, fugi tu. *(Loial:)* Ți-ai putea pierde capul pînă trece furia clipei...

PANIS *(vrea să spuie ceva)*: Ascultă...

DANTON *(îl ia în brațe, îl strînge cald la piept, îl împinge spre ușă)*: Coboară pe scara cealaltă, cheia e în ușă... *(Îl împinge mereu afară. După ce Panis a ieșit, către Louise:)* Viața

asta totdeauna m-a contrazis... Mă scoate din sărite... Uite un prieten la care nici nu mă gîndeam... *(Înduioşat:)* Panis... şi ce prieten încă!

LOUISE *(în lacrimi)*: Nu, Danton, toţi ştiu ce ai făcut pentru Franţa.

DANTON *(se aud oameni care urcă scara, tot corpul i s-a încleştat, ochii i s-au mărit)*: Acuma da... s-a sfîrşit. *(Rămîne o clipă nemişcat, pe urmă o tîrăşte.)* Vino să-ţi dau inelele şi cerceii din casetă. *(Iese.)*

(Garda de şase oameni intră. Se vede că şovăie, că e cu grijă, gata de luptă.)

ŞEFUL GĂRZII *(în şoaptă)*: Fiţi gata pentru orice... Nu vă fie frică... Voi doi să-i prindeţi mîinile. Vedeţi, dacă vrea cumva să lovească... *(A deschis puţin uşa de la dormitor.)*

DANTON *(îl scoate cu pieptul afară)*: Cum de îndrăzneşti să intri la Danton fără să baţi la uşă? *(Şeful s-a dus grămadă jos, cu ordinul de arestare în mînă. Garda a îngheţat. Danton ia de jos ordinul şi îl citeşte, porunceşte scurt gărzii după asta:)* Haide... *(Iese fără să se uite la nevastă, care a încremenit în uşă.)*

TABLOUL XIX

Tribunalul revoluționar. O masă sus pe estradă, în stînga. Acolo stă HERMAN, prezidentul. Dedesubt — o masă mai mică, pentru FOUQUIER TINVILLE. Locuri pentru apărători, neocupate de nimeni. Banca juraților. Pe banca acuzaților — DANTON, CAMILLE, HÉRAULT, PHILIPPEAUX, FABRE, WESTERMANN, CHABOT, BAZIRE etc. Generalul HENRIOT și pictorul DAVID în sală. VADIER la ghișeu, în spatele președintelui, încît pot vorbi între ei. Public, cît poate permite spațiul, în ușa deschisă pe culoar, mereu public care nu încape în sală...

PREȘEDINTELE *(autoritar, cu pretenție de a lămuri)*: Fabre, memoriul dumitale nu conține un răspuns precis... Știm foarte bine că ai protestat cu violență împotriva Companiei Indiilor... Ai cerut ca lichidarea ei să se facă de către stat...

FABRE *(îl întrerupe deznădăjduit)*: Atunci, pentru orice minte omenească e limpede că nu puteam fi cumpărat de această companie...

PREȘEDINTELE *(liniștit, cu autoritate)*: Compania tocmai de aceea ți-a oferit o sută de mii de livre... ca să-ți închidă gura... ca să încetezi campania...

FABRE *(înfierbîntat, îndurerat)*: Dar acele o sută de mii de livre, Chabot *(îl arată)* mărturisește că nu mi le-a dat... că le-a oprit el.

PREȘEDINTELE *(domol, sigur)*: E adevărat... dar există un decret de lege atît de categoric modificat în favoarea societății, încît devine cert lucru că în cele din urmă ai fost cumpărat... Compania trebuia lichidată... căci interesele ei loveau într-ale Republicii, și totuși tu...

FABRE *(îl întrerupe viu)*: Eu am cerut această lichidare.

PREŞEDINTELE *(calm, cu socoteală)*: Foarte bine... *(Deosebeşte un fir.)* Mai era necesar ca această lichidare să se facă de către stat... pentru că altminteri, lăsată în seama Companiei Indiilor, ea ar fi prelungit-o la nesfîrşit.

FABRE *(categoric)*: Eu am cerut ca statul s-o lichideze.

PREŞEDINTELE *(tacticos)*: Foarte bine. Exact... Dar după ce Convenţia a votat proiectul de lege conform propunerii pe care ai făcut-o chiar dumneata... *(apăsînd intens cuvîntul)* pe proiectul votat ai adăugat cu creionul un rînd abil, care înlătura tocmai clauza aceasta...

FABRE *(protestează vehement)*: Nu pe decretul votat ...pe proiectul de decret... pe cel care urma să fie votat.

PREŞEDINTELE *(cu privirea tăioasă)*: Nădăjduiaţi că deputaţii vor fi uitat ce au votat...

FABRE *(cu vioiciune, îndurerat)*: Nu-i adevărat... am modificat proiectul de decret nevotat încă, nu decretul... Am iscălit eu şi Cambon.

FOUQUIER *(prompt)*: Lasă-l pe Cambon. *(Ironic:)* Fabre, abilitatea şi spiritul tău de intrigă sînt cunoscute... Dacă le-ai fi folosit mai mult în piesele tale şi mai puţin în comploturi... ai fi cîştigat de două ori.

FABRE *(întorcîndu-se spre el, domolindu-se)*: Fouquier, dacă mă resemnez să-ţi aud rechizitoriul... nu-mi cere să-ţi ascult şi părerile critice... E peste puterile mele!

(Risete în sală.)

FOUQUIER *(vînăt)*: Eşti necuviincios...

FABRE *(surîde batjocoritor)*: Nu ştii să dai replici, Fouquier... Dar nu te mai trudi zadarnic...

Recită ce ți-a spus suflerul împotriva mea... Joacă-ți rolul. *(Cu privire vie:)* Hai, rechizitoriul, Fouquier... Avem numai trei zile de judecată... *(Cu o amenințare.)* Și riști să pierzi plăcerea de a-l auzi pe Danton.

FOUQUIER *(sprijinit în coate, dur)*: Ai răbdare...

PREȘEDINTELE *(lui Hérault)*: Acuzat: numele și domiciliul.

HÉRAULT *(cu o solemnitate jucată)*: Hérault Séchelles. Am locuit în foarte diferite locuri: ca avocat, înainte de revoluție, *(măsurînd sala)* chiar în această sală, a Parlamentului. La 14 iulie — pe zidurile Bastiliei... Îndelungă vreme — în fotoliul prezidențial al Convenției... De trei zile, *(surîde cu eleganță)* datorită excelenților mei prieteni, cărora le-am împrumutat, între altele, chiar textul Convenției republicane, la închisoarea Conciergerie. *(Am terminat.)*

PREȘEDINTELE *(îl acuză tăios)*: Ești un aristocrat. Enorma avere pe care o posezi nu ți-a slujit decît ca să-ți cumperi prieteni.

HÉRAULT *(gesticulează cu mîini subțiri, cu o amabilitate sceptică)*: Cetățene președinte... Nu insulta pe membrii Comitetului mîntuirii publice... *(Cu un zîmbet:)* Le-am făcut adesea servicii, *(lămurit)* fără să-i cumpăr.

PREȘEDINTELE *(enervat)*: Acești colegi te-au demascat din clipa în care au descoperit că divulgi secretele consiliilor.

HÉRAULT *(zîmbind cu superioritate)*: Cetățene, dumneata crezi că poți spune unui om ca mine că are obiceiuri de fată-n casă?

PREȘEDINTELE *(mereu enervat)*: De altminteri, te-ai demascat deplin cînd ai dat adăpost unui

emigrat... cînd ai mers pînă acolo *(indignat)* că te-ai dus chiar la închisoare... ca să-i ceri eliberarea.

HÉRAULT *(simplu):* E adevărat...

PREŞEDINTELE *(autoritar):* Şi ce explicaţie dai acestui fapt?

HÉRAULT *(zîmbind):* Mi-era prieten...

PREŞEDINTELE *(categoric):* Dar era lovit de lege.

HÉRAULT *(enervat):* Cetăţene prezident, ai nevoie să-ţi explic ce înseamnă obligaţiile de prietenie?

PREŞEDINTELE *(privindu-l hotărît):* Dar ţi-ai dat seama că e o crimă care se pedepseşte cu moartea?

HÉRAULT *(neted):* Îmi dau seama de tot ce fac.

PREŞEDINTELE *(nedumerit):* Atunci?...

HÉRAULT *(zîmbind):* Atunci!... *(Ridică din umeri.)* Treci la alt acuzat. *(Scoate o carte şi citeşte.)*

PREŞEDINTELE *(după o clipă de nedumerire, către Danton):* Acuzat: numele.

DANTON *(se gîndea la răspunsul lui Hérault, şi întrebarea îl surprinde, surîde ironic, surîsul se comunică în dreapta şi stînga, accentuîndu-se, devenind rîs; rîde şi Danton, rîd şi juraţii, şi tribunalul, pe urmă nu e decît un rîs formidabil).*

PREŞEDINTELE *(înfuriat):* Acuzat: numele dumitale, domiciliul... vîrsta...

DANTON *(scăzut ironic):* Domiciliul meu? Curînd în neant. Numele meu — în Panteonul istoriei ... *(Şi surîde închis, pentru sine însuşi.)*

PREŞEDINTELE *(energic, furios):* Acuzat, numele şi domiciliul tău...

DANTON *(ridicînd din umeri):* Dacă ţii cu orice preţ: Danton, nume de altfel cunoscut în revoluţie. Locuinţa mea o cunoşti, e tot în curtea Comerţului, strada Cordelierilor, ai

venit de atîtea ori. Vîrsta: treizeci și patru de ani.

PREȘEDINTELE *(stăpînindu-se, cu ton susținut)*: Danton, ești acuzat de către Convenție că ai favorizat acțiunea lui Dumouriez... că nu l-ai demascat și că ai împărtășit proiectul lui liberticid, de a veni cu forța armată asupra Parisului, ca să distrugă guvernul republican și să se restabilească regalitatea.

DANTON *(cu o violență voită, largă)*: Vocea mea, care de atîtea ori s-a făcut auzită pentru apărarea cauzei poporului și ca să-i apere interesele, va respinge fără greutate orice calomnie. Lașii care mă calomniază ar îndrăzni să mă atace în față? Să se arate, și imediat îi voi acoperi de rușine. *(Îndîrjit:)* Cer deci să fiu ascultat de comisari ai Convenției, cărora am să le fac un denunț care interesează Republica. *(Pe urmă, descurajat, căci nu crede că va fi satisfăcut, se frînge dezgustat.)* Ah! De altfel v-am spus și vă repet... Locuința mea va fi în curînd în neant, numele meu — în Panteonul istoriei! *(Cu capul pe piept:)* Am slujit prea mult... Nu mai pot suporta viața...

(Ceilalți acuzați îl văd cu groază abdicînd.)

CAMILLE *(cald)*: Danton! Adu-ți aminte cum ai dat peste cap pe Lasource anul trecut.

(Danton își amintește trist.)

PREȘEDINTELE: Danton, ești acuzat că ai lucrat în înțelegere cu Mirabeau...

DANTON: Am cerut o comisie a Convenției, care să precizeze acuzațiile și căreia să-i... răspund.

PREȘEDINTELE *(autoritar)*: Este inutil să ceri o comisie a Convenției, deoarece însăși Conven-

ția, în baza raportului făcut de cetățeanul Saint-Just, te-a declarat suspect de trădare și te-a trimis aci înaintea Tribunalului. Expune deci juraților apărarea ta...

DANTON *(amar, scăzut):* A, Convenția nu vrea să mă audă! *(Uimit:)* Convenția, adică Saint-Just, mă acuză. *(Și frînt:)* Hai să vedem de ce mă acuză!

PREȘEDINTELE *(deși actul de acuzare trebuia citit, probabil de grefier, totuși președintele personal îl face cunoscut; se știe, de altfel, că Herman nu a făcut decît să citească chiar raportul lui Saint-Just):* Ești acuzat că necontenit ai conspirat împotriva poporului, că ai servit tirania... ai apărut amenințător în primele timpuri ale revoluției, dar Mirabeau s-a priceput să te facă să taci... Ai sprijinit la iacobini moțiunea Laclos, care, aducînd poporul în Cîmpul lui Marte, a dat pretext lui Lafayette să masacreze două mii de cetățeni. *(Acuză mereu energic.)* La 10 august, cînd ai văzut furtuna ce se prepară, ai fugit la Arcis-sur-Aube. De rușine numai, ai venit în noaptea de 9 august și te-ai culcat. *(Reproșîndu-i cu tonul ridicat, amar:)* Tu dormeai, în timp ce poporul sîngera pentru libertate. După 10 august ai început tratative cu Anglia, trimițînd acolo un contrarevoluționar, pe Noël. Tu ai făcut ca ducele de Orléans să fie ales deputat al Convenției. Ai refuzat evacuarea Parisului în timpul bătăliei de la Valmy, ca să fii mai aproape de ducele de Orléans. Ai îmbogățit pe Fabre în timpul ministeriatului tău. Pe urmă ai căutat tot timpul un compromis între montagnarzi și girondini. Niciodată nu te-ai pronunțat hotărît împotriva lui Gen-

sonné, Guadet și Brissot. Ai cerut necontenit ridicarea poporului în masă și trimiterea lui spre frontieră, ca să rămînă aci, stăpîni, regaliștii și aristocrații. *(Uimire între acuzați; citește:)* Făceai complimente lui Brissot: „Aveți mult spirit, dar aveți și pretențiuni"... *(Autoritar:)* Așa, „cu spirite" tratai pe dușmanii patriei! *(Acuzînd mereu:)* Ai văzut cu oroare ziua de 31 mai și pe cea de 2 iunie, cînd au fost arestați girondinii. Ai vrut mai tîrziu să scapi de moarte pe girondini. Ai acuzat pe Roland mai curînd ca pe un imbecil meschin decît ca pe un trădător. De atunci ai complotat necontenit...

(Auditoriul e influențat de actul de acuzare. Președintele îl privește pe Danton cu superioritate în ochi tot timpul.)

DANTON *(a așteptat neclintit)*: Da. Văd acuzarea... Acum, dovezile. *(Președintele îl privește intimidat. Danton, teribil, cu vocea tunătoare:)* Dovezile că am trădat, că am complotat, dovezile...

(O liniște uimită în public. Vadier, David, Henriot schimbă semne desperați.)

PREȘEDINTELE *(speriat, face fețe-fețe)*: Fără îndoială că acuzatorul public *(arată pe Fouquier)* va aduce dovezile necesare ca să lumineze pe jurați.

MULȚIMEA *(murmură)*: Dovezile!

(E un tumult de murmurare.)

FOUQUIER *(se scoală și îi e așteptat cuvîntul într-o liniște de mormînt)*: Dovezile Tribunalului revoluționar sînt de ordin moral. Justificarea hotărîrii stă în conștiința juraților. Ei sînt

aleși din popor... *(Susținut, hotărît:)* A te îndoi de ei înseamnă a te îndoi de popor. De altfel, dacă în unanimitate Convenția a trimis pe acuzați înaintea Tribunalului, înseamnă că avem dovezi morale de neînlăturat. *(Către președinte:)* Continuați din actul de acuzare... *(Perfect legal:)* Și, încă o dată, nu uitați că sînteți un tribunal revoluționar.

DANTON *(privindu-l mînios):* Fouquier, nu ai să mă înveți tu pe mine ce e Tribunalul revoluționar... Eu l-am înființat.

FOUQUIER *(sec):* Tocmai pentru că tu îi cunoști principiile ar trebui să i le respecți. Să nu te îndoiești de justiție.

DANTON *(amar):* Fouquier, tribunalul e un cuțit... Un cuțit e același și în mîna unui doctor și în mîna unui ucigaș.

FOUQUIER *(hotărît):* Cetățene președinte, continuă citirea din actul de acuzare.

PREȘEDINTELE *(continuînd):* Cei acuzați n-au cunoscut niciodată patria. *(Danton are o strîmbătură groaznică a întregii fețe, de uimire.)* S-au îmbogățit prin furturi și n-a fost crimă pe care să n-o protejeze. Avari, egoiști, apologeți ai viciului, retori, dar nu amici ai poporului, de pe spinarea căruia s-au îmbogățit. Au nevoie de petreceri, care însă nu se pot face decît în paguba egalității. Au nevoie de bani, care nu se pot obține decît prin trădare...

DANTON *(brusc, crispat, amar, dar șoptit oarecum):* Saint-Just, ești o canalie cinstită.

PREȘEDINTELE *(sună violent):* Te invit să respecți...

DANTON *(repetă intenționat, acum tare, cu o cruntă amărăciune):* Saint-Just, ești o canalie cinstită. *(Încleștat tot:)* Aduceți-l aci, să-l îngrop sub propria lui infamie.

PREȘEDINTELE *(sună clopoțelul, autoritar)*: Danton, îți interzic să insulți aci pe reprezentanții națiunii, Tribunalul, sau poporul suveran. Ei au dreptul să-ți ceară socoteală. Marat a fost acuzat și el... La acuzații precise, el însă a răspuns în așa fel, că jurații luminați l-au dezvinovățit în unanimitate. *(Și scurt:)* Ia pildă deci de la el și prezintă-ți apărarea.

DANTON *(înfuriat, formidabil, cu gura strîmbă, cu ochii măriți)*: Să mă apăr? Un om ca mine are nevoie să se apere? Și de ce să mă apăr? Să vă strig în față că la St. Cloud eu am oprit pe rege ca să nu fugă? Că pe Lafayette, că pe Mirabeau eu i-am denunțat? *(Uimit:)* Ce să vă spun despre 10 august, dacă nici nu știți ce a fost atunci? Unde era Robespierre? Saint-Just? *(Amar, cu o căldură tristă:)* Saint-Just, stîrpitură cinstită, sînt un om fără patrie! *(Sleit parcă:)* Ce vreți să răspund la atîta nemernicie? Un om vîndut, eu? *(Crescînd iar:)* Poate fi cumpărat un om ca mine? *(Cu un surîs de deznădejde:)* Să vie aci o singură dovadă... un indiciu.

FOUQUIER *(prezentînd ca dovezi)*: Ai luat de la rege optzeci de mii de livre. Te-ai vîndut!

DANTON: Ce înseamnă asta? Lui Danton statul îi poate oferi optzeci de mii de livre, dar Danton nu se vinde pentru optzeci de mii de livre...

FOUQUIER: Luxul în care trăiau acuzații, orgiile cărora se dedau... sînt cunoscute de toată lumea... N-au avut nici măcar rușinea să le ascundă, acum, cînd poporul suferă atîta...

(Mari aprobări în public.)

DANTON *(uriaș clocotitor)*: Ha... ha... ha... de unde cunoști tu poporul?

PREŞEDINTELE *(autoritar mereu):* Danton, nu uita respectul pe care îl datoreşti justiţiei. Păstrează măsura, care este semnul nevinovăţiei. Îndrăzneala e arma celui care se simte vinovat...

DANTON *(cu mîinile ridicate batjocoritor):* Ah, vă e frică de îndrăzneală!... Francezilor le e frică de îndrăzneală!... Nu le mai place fruntea înălţată şi privirea în adîncul ochilor. *(Cu dispreţ adînc:)* A trebuit ca Franţa să ajungă sub călcîiul lui Robespierre şi să meargă cu picioarele lui Couthon ca să vedem şi asta. *(Rîde amar.)* Ha-ha-ha...

PREŞEDINTELE *(sună energic):* Acuzat, nu auzi clopoţelul?

DANTON *(rînjind mereu, din tot trupul lui de uriaş):* Cetăţene prezident, puţin îi pasă unui om în ceasul morţii de clopoţelul tău.

PREŞEDINTELE *(cu ochii sticloşi):* Cînd spui că eşti sigur de moarte insulţi justiţia, căci înseamnă că n-ai încredere în ea...

DANTON *(jumătate ironic, întins ca o lamă de spadă):* Am atîta încredere în ea, încît vă spun că peste trei luni, toţi cîţi mă condamnă azi mă vor urma la ghilotină. *(Întîi a avut o privire în gînd, pe urmă priveşte treptat tot Tribunalul, care îngheaţă.)* Ah, cetăţene preşedinte, nimic nu se plăteşte mai sigur ca prostia.

PREŞEDINTELE *(sclipitor):* Nu ai avea decît de cîştigat dacă în loc să faci profeţii ai răspunde la acuzaţiile precise de jaf în averea statului şi de viaţa desfrînată, care ţi se aduc.

DANTON *(cu pumnii încleştaţi formidabil):* Cum, precise?

FOUQUIER *(se ridică şi intervine nervos, uscat):* Acuzatul a deturnat în folosul său personal

fondurile Ministerului de Justiţie, în sumă de patru sute de mii de livre, iar în Belgia a jefuit pînă a înstrăinat simpatiile populaţiei pentru Franţa. Acum e precis?... Iar în ceea ce priveşte orgiile pe care le făcea, martor e întreg poporul francez. *(Se aşază scurt, într-o linişte de moarte.)*

DANTON *(se domoleşte brusc, se strînge în el):* Acuma da. *(Lămureşte:)* În Consiliul de Miniştri am justificat oral întrebuinţarea acestor bani. Două milioane de livre, *(subliniază)* fonduri secrete, au fost împărţite între ministere. Ministerului meu i-au revenit patru sute de mii de livre. *(Scurt:)* Întrebuinţarea fondurilor secrete nu se justifică prin însăşi definiţia lor.

FOUQUIER *(perfid, cu mîna întinsă):* A! A!...

(Poporul murmură ironic şi el.)

DANTON *(încurcat puţin):* De altfel, ele au slujit la răscularea cîtorva departamente... şi nici nu le-am mînuit eu, ci Fabre şi Billaud-Varenne. Mi s-a răscumpărat de către stat cancelaria de avocat, cu optzeci de mii de livre. Tot ce am nu face mai mult. *(Ridicînd din umeri:)* Întru cît priveşte jaful din Belgia, sînt fatalităţi ale revoluţiei. Trimiseserăm acolo o armată neechipată... ştiu că s-au oprit două căruţe la Aras. Au găsit în ele vesela trimisă de Delacroix pentru bufetul Convenţiei, şi în cufăr la mine — rufele mele şi un corset de molton. *(Rînjind batjocoritor:)* Ei bine, oricînd riscaţi să găsiţi printre rufele mele un corset de femeie. *(Rîsete în mulţime.)* De altfel, vorbiţi mereu de „orgiile" mele. *(Limpede:)* N-am tăgăduit niciodată că mi-au plăcut bucuriile vieţii...

(Înduioşat, adînc sincer:) De oameni mi-a fost uneori silă. Dar viaţa mi-a plăcut. *(Cu o mîndrie simplă, emoţională:)* Uitaţi-vă la mine. Natura m-a zămislit cu dărnicie, mi-a dat forme atletice şi dorinţe aprige. *(Simţindu-se mare, copleşitor:)* Ca să dobori poarta robiei, îţi trebuie umeri ca ai mei. Ca să aduni şi să trimiţi la luptă o ţară întreagă, îţi trebuie o voce ca a mea... *(Cu o dreaptă sinceritate:)* Că am nevoi arzătoare şi pofte largi? Cred... *(Ca un uriaş elementar:)* Stejarii puternici au rădăcini aprig înfipte în pămînt, *(cald, cu ochii înlăcrămaţi)* dar ajung mai sus... mai liber, spre soare! *(Scăzut:)* Nu sînt bolnav de ficat. *(Larg, adînc emoţionat:)* Am sădit pomi şi am făcut copii. *(Are o crispare a umerilor, amintindu-şi; apoi:)* Ce? Îmi daţi drept pildă pe Robespierre? Eu n-am moştenit de la tata neputinţa. Numai cine are curajul să strîngă în braţe o femeie are curajul să atace în faţă un duşman.

PREŞEDINTELE *(cu o energie abia adunată):* Încă o dată, nu ataca pe reprezentanţii poporului.

DANTON *(rîde strîmb, depărtat de lume):* Ha-ha-ha! Reprezentanţii poporului? Nu, aceia nu-l reprezintă. *(Cald şi ironic:)* Poporul iubeşte viaţa, iubeşte cîntecul şi jocul, poporul face copii, *(în mulţime se rîde zgomotos, priveşte lung, cu îngăduitoare ironie şi tristeţe, mulţimea din sală)* poporul se adună să petreacă chiar atunci cînd e vorba de capul unui om. *(Surîde amar.)* Poporul e şi el o tîrfă pe care dacă o iubeşti trebuie să ştii s-o strîngi în braţe. *(Poporul rîde, Danton zîmbeşte cu imensă înţelepciune...)* Şi tot te înşală!

(Risete zgomotoase.)

PREŞEDINTELE: Aşadar, insulţi poporul, aci, în plin Tribunal?

DANTON *(rîde şi arată poporul, care rîde şi el, acum veselia creşte)*.

FOUQUIER *(strepezit)*: Luaţi notă că de altminteri acuzatul nu numai că nu tăgăduieşte ceea ce i se impută... dar...

DANTON *(înfuriat, cu pumnii încleştaţi, strigă)*: Ce? N-am recunoscut nimic. Nu face pe prostul cu mine... N-am recunoscut nimic... Tot ce mi se impută sînt nişte infamii... Dacă nu vă ajung cele ce v-am spus, aduceţi martorii pe care vi-i cer. *(Cu putere:)* De ce fugiţi de lumină?... De trei zile cer necontenit martori. Acuzatorul public insultă Tribunalul atunci cînd îi refuză mijloacele prin care ar putea afla adevărul.

(Poporul aprobă zgomotos.)

FOUQUIER *(timid)*: Eu nu mă opun ca martorii să fie chemaţi.

(Preşedintele sună.)

DANTON: Uite, poporul întreg vrea să se facă lumină.

POPORUL *(frămîntat, se agită, e un tumult puternic)*: Martori... Să se aducă martori.

PREŞEDINTELE *(speriat)*: Tăcere, tăcere...

CAMILLE *(surîzător)*: Poporul cere martori... Nu poţi să treci peste voinţa poporului...

PREŞEDINTELE *(hotărît)*: Aci e un tribunal constituit, care decide...

DANTON *(cu judecată)*: Poporul are dreptul să retragă încrederea lui oricăruia dintre repre-

zentanţi, dacă nu execută mandatul pe care i l-a dat.

(Aprobări zgomotoase, energie în public. Fouquier şi Herman schimbă între ei bilete, alarmaţi.)

VADIER *(speriat, la ghişeu):* Henriot, vezi ce fac ăştia?
HENRIOT *(„fii liniştit"):* Avem afară două batalioane.
POPORUL *(strigă mereu zgomotos):* Martori! Să vie martori!
FOUQUIER *(se scoală hotărît):* E timpul să înceteze aceste dezbateri scandaloase... Voi scrie la Convenţie, ca să-i supun cererea acuzatului. Ne vom supune dispoziţiilor Convenţiei. *(Aplauze. Întinde lui Herman un bilet, care pe urmă îl trece lui Vadier.)*
PREŞEDINTELE *(anunţă):* Am trimis la Convenţie cererea acuzatului Danton. Vom continua acum interogatoriul celorlalţi, rămînînd ca pe urmă să-i dăm din nou cuvîntul să-şi ducă mai departe apărarea... Acuzat, cum te cheamă?

(Atenţie mare în public.)

CAMILLE: Lucile Camille Simplice Desmoulins, deputat al Convenţiei.
PREŞEDINTELE: Vîrsta?
CAMILLE: Treizeci şi trei de ani, vîrsta fatală revoluţionarilor... Vîrsta marelui *sans-culotte* Isus cînd a fost răstignit.
PREŞEDINTELE: Eşti acuzat că într-o gazetă infamă ai calomniat Republica... *(Autoritar, automat:)* Ai batjocorit în acea gazetă măsurile de apărare ale statului, ai insultat pe reprezentanţii poporului şi ai luat apărarea celor condamnaţi. Simulînd umanitatea şi clemenţa,

ai întreţinut îndîrjirea contrarevoluţionarilor ...*(S-a oprit, acum direct:)* Ce ai de răspuns?

CAMILLE *(liniştit, cu ochii limpezi, fără gesturi):* Am denunţat în *Vechiul cordelier* pe falşii prieteni ai poporului, pe cei care îndeamnă la asasinate, compromiţînd libertatea, pe cei care au călcat în picioare sentimentele de pietate ale poporului şi au gonit din catedrală cultul Fiinţei supreme, introducînd cultul brutal al raţiunii. *(Cu ton lămuritor:)* Adică am atacat cu toată violenţa indignării pe Hébert şi banda lui. *(Ca o concluzie:)* Acum opt zile, Tribunalul, în faţa căruia mă aflu azi, a condamnat la moarte, pe baza acuzaţiilor mele, pe Hébert şi banda lui *(Neted:)* Justiţia nu poate greşi. *(Precis:)* Dacă mă veţi condamna pe mine, dovediţi că aţi greşit acum o săptămînă...

(Aplauze îndelungate la public. Danton îl priveşte cu admiraţie pe Camille.)

PREŞEDINTELE *(impresionat şi el, cu voce scăzută):* Dacă te-ai fi mărginit la acest atac, ai fi binemeritat de la Republică, şi nu ai fi fost trimis aci să dai socoteală justiţiei. Dar ai îndrăznit să ataci şi actele Comitetului public. Tîrît de torentul unui talent recunoscut, ai săpat înseşi temeliile Republicii. *(Privind cu ochii aspri, aprig:)* Ai cerut un Comitet de clemenţă după ce ai fost „Procurorul lanternei".

CAMILLE *(dintr-o dată trist):* Da... şi acum în faţa tuturor cer iertare pentru nebunia mea de la început. *(Cu o adîncă şi simplă sinceritate:)* Eu eram făcut să scriu versuri şi să cînt iubirea, *(uimire nemaipomenită, toţi se privesc unii pe alţii)* nu să fiu revoluţionar.

PREŞEDINTELE *(strigînd, bucuros că a prins un argument):* Aşadar, regreţi lupta pe care ai dus-o alături de popor la început şi de la care te-ai abătut numai sub influenţa nefastă a unui rău prieten?

PRIETENII *(mai toţi prietenii, fără Danton, speriaţi):* Camille, Camille, vezi ce faci?... Ţi se întinde o cursă!...

CAMILLE *(totuşi, hotărît pentru această mărturisire de apropierea morţii):* Regret, regret totul. *(Cald:)* Era în mine numai iubire... iubire care-şi greşea calea... cînd iubeşti nu poţi să păstrezi măsura... Am iubit prea mult poporul.. şi în numele lui am cerut măsuri extreme. *(Cu o nesfîrşită oboseală:)* Astăzi văd cu groază că toate certurile, neînţelegerile, cruzimile sînt nefolositoare. *(Cald, hotărît:)* Nu, legea de fier nu poate da oamenilor fericirea! Numai iubirea le-o poate da... *(Se aşază jos, abătut.)*

PREŞEDINTELE *(mînios):* Ceea ce spui acum este o nouă sfruntare... Să trecem la altul... Acuzat, numele...

PHILIPPEAUX: Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial la Mons, deputat al Convenţiei.

PREŞEDINTELE: Vîrsta?

PHILIPPEAUX: Treizeci şi cinci de ani.

PREŞEDINTELE *(acelaşi ton susţinut):* Eşti acuzat că prin intrigi ai încercat să paralizezi apărarea naţională în Vendéea. Că ai folosit calitatea de reprezentant ca să ataci pe generali, că prin pamflete, în urmă, ai căutat să discreditezi pe membrii Comitetului mîntuirii publice, că ai conspirat pentru restabilirea regalităţii cu Danton şi Fabre. Ce ai de zis?

PHILIPPEAUX *(simplu, hotărît, cu dispreț):* Denunțînd pe generalii incapabili nu mi-am făcut decît datoria... Acum o săptămînă ați condamnat la moarte pe generalul denunțat de mine... Dacă Tribunalul s-a înșelat atunci, m-am înșelat și eu...

(Aplauze.)

PREȘEDINTELE: Dar ai acuzat și pe membrii comitetului?

PHILIPPEAUX *(găsind că avea dreptul):* Dacă au așteptat patru luni pînă să-și recunoască vina... Din prostia lor a curs însă patru luni sînge nevinovat în Vendéea. Răscoala s-ar fi potolit într-o lună...

FOUQUIER *(înfuriat, dă cu pumnul în masă):* Aici nu ești adus să acuzi... aci ești adus să te aperi...

PHILIPPEAUX *(cu fruntea sus, zîmbind):* Să mă apăr că am acuzat?... Fouquier, Fouquier, eu nu ți-aș dori însă ție să te aperi cîndva că ai acuzat *(căci apropierea morții dă vedenii de profet)*.

PREȘEDINTELE *(furios):* Mai departe. Acuzat, cum te cheamă, vîrsta?

WESTERMANN *(cu oarecare pedanterie, ca în tot ce face):* Westermann, general de brigadă. Patruzeci și trei de ani, cinci luni.

PREȘEDINTELE: Ești acuzat că...

WESTERMANN *(grăbit):* De ce sînt acuzat?

PREȘEDINTELE: Ești acuzat că ai amenințat Comitetul public cu forța armată. Între conspiratori ți se rezervase rolul de conducător militar. De altminteri, întotdeauna ai dovedit sentimente de contrarevoluționar.

WESTERMANN *(candid și absolut convins)*: Nu-i adevărat.

(Toată lumea zîmbește cu simpatie.)

PREȘEDINTELE: Ai fost instrumentul lui Dumouriez și complicele lui în trădarea care a înlesnit retragerea prusacilor...

WESTERMANN *(furios)*: Nu-i adevărat, n-auzi?... *(Mîrîie.)* Un alsacian nu poate face asta.

PREȘEDINTELE: Cumpărat de prusaci atunci, ești consecvent cu tine însuți acum, cînd te găsești pe banca acuzării, la un loc cu agenții lui Pitt. *(Westermann de-abia se stăpînește.)* Om fără patrie.

WESTERMANN *(izbucnind brusc)*: Taci odată, nemernicule...

(Rumoare, scandal, chiar amicii încearcă să-l potolească, și abia se potolește închis în el...)

PREȘEDINTELE *(către Westermann)*: Credeai că ora cînd să dai socoteală poporului va întîrzia. Astăzi ești în fața justiției neînduplecate.

WESTERMANN *(potolit și disprețuitor, se întoarce către sală)*: Poporul? Da, voi da socoteală poporului... Mă voi dezbrăca în fața lui și va vedea că am primit șapte răni, toate din față... Una singură din spate: actul de acuzare...

(Aplauze în public. Vadier și Billaud-Varenne intră în sală.)

VADIER: Nemernicii, ticăloșii, îi avem în mînă. *(Lui Fouquier:)* Uite cu ce să scapi din încurcătură.

FOUQUIER: Era și timpul. *(Citește în mijlocul unei tăceri de moarte:)* „Convenția națională, după ce a ascultat raportul comitetelor mîntuirii publice și al siguranței generale, decretează

că Tribunalul revoluţionar va continua instrucţia relativă la conspiraţia lui Danton şi a celorlalţi şi că preşedintele va întrebuinţa orice mijloace pe care legea i le dă, ca să facă să i se respecte autoritatea şi să reprime orice tentativă a acuzaţilor de a tulbura liniştea publică şi de a împiedica mersul justiţiei, *(subliniază)* decretează că orice acuzat de conspiraţie care va rezista sau va insulta justiţia naţională *(subliniază energic încă)* va fi scos imediat din sală şi judecat în lipsă."

(Uluire generală, pe figurile acuzaţilor se citeşte groaza morţii: Hérault, care ridicase ochii din carte, surîde palid, ironic.)

PHILIPPEAUX *(deznădăjduit):* Atunci, asasinţi-ne pur şi simplu fără judecată!

(Poporul, ameninţător, copleşitor, murmură, preşedintele sună ameninţător.)

DANTON *(dorind să precizeze):* Unde-i răspunsul la cererea mea? Răspunsul Convenţiei...

(Preşedintele sună scurt, copleşitor.)

FOUQUIER *(citeşte pe altă foaie, sala întreagă aşteaptă):* „Comuna Paris. Noi, administratorii Departamentului poliţiei, în baza unei scrisori care ne-a fost scrisă de portarul închisorii Luxembourg, ne-am transportat la zisa închisoare şi am făcut să se prezinte în faţa noastră cetăţeanul Laflotte, fost ministru al Republicii la Florenţa, deţinut în zisa închisoare de mai multe zile, şi care ne-a declarat că ieri, între şase şi şapte seara, fiind în camera cetăţeanului Artur Dillon, zisul Dillon, după ce l-a luat deoparte, i-a spus că trebuie să reziste opresiunii, că oamenii cu cap şi cu inimă

deţinuţi la Luxembourg şi la alte închisori trebuie să se adune la un loc — că soţia lui Desmoulins le pune la dispoziţie o mie de galbeni, cu scopul ca să adune popor în jurul Tribunalului revoluţionar."

CAMILLE *(năucit de groază):* Nu! Nu! Vor să omoare pe Lucile. *(Leşină aproape.)* Nu! Nu!... Saint-Just vrea să asasineze pe Lucile...

ACUZAŢII *(sînt într-o fierbere de moarte):* Canalie, născocitori, nemernici...

FOUQUIER *(vrea să citească mai departe, dar acuzaţii protestează îndîrjiţi).*

DANTON *(amar, cu pumnul întins, arătînd pe Vadier şi Billaud):* Ah, corbii ăştia ne vor urmări pînă la mormînt.

VADIER *(energic, lui Fouquier):* Cere închiderea dezbaterilor.

PREŞEDINTELE *(sună, cere să se facă linişte, se face o clipă linişte).*

FOUQUIER *(a citit un bilet):* Trei zile ale procesului fiind trecute, cer juriului să declare dacă e luminat.

ACUZAŢII *(înspăimîntaţi, e în grupul lor un urlet de fiare înjunghiate):* A! Cum?

DANTON *(uluit, înecat):* Cum o să se închidă dezbaterile? Dar nu s-a citit nici o piesă, nu s-au audiat martori, n-a avut loc nici măcar rechizitoriul. Cum să se închidă dezbaterile?

PREŞEDINTELE *(dominînd zgomotul):* Invit pe juraţi să delibereze.

(Juraţii se ridică şi ies.)

DANTON *(se frînge-n două, dar fără desperare):* Totul s-a sfîrşit.

CAMILLE *(înnebunit):* Dar e cu neputință! *(Imploră:)* Robespierre...

(Poporul protestează împotriva măsurii.)

PREȘEDINTELE *(către popor):* Jurații sînt reprezentanții poporului... Aveți încredere în ei...

(Se face liniște, dar mulțimea fierbe.)

CAMILLE *(rupe un memoriu pe care îl pregătise, scris, și îl aruncă în capul lui Fouquier):* Canalic...

VADIER *(aprig lui Henriot):* Adu jandarmii în sală... Să nu se pronunțe verdictul față de acuzați...

HENRIOT: Dacă poporul vede jandarmi, totul e pierdut...

VADIER: Adu-i sub pretextul evacuării acuzaților. Fouquier să ceară evacuarea acuzaților... Să nu se pronunțe verdictul cu ei aci... de față... că e nenorocire cu poporul. Ar trebui să li se împartă ceva pîine...

FOUQUIER *(care acum primește cocoloși de hîrtie):* Îndrăzneala cu care acuzații insultă Tribunalul cere necesare măsuri de rigoare. Cer prin urmare ca întrebările să fie puse, *(răspicat)* și judecata pronunțată, în absența acuzaților...

(Alt răcnet de uimire, pînă și mulțimea încremenește. Președintele dă un ordin, apar jandarmii. Danton e uluit, rînjește cu ochii sticloși, teribil.)

CAMILLE *(urlă, se zbate):* Nu, nu se poate, Danton...

(Jandarmii îl scot afară.)

DANTON *(sfîrșit):* E de prisos, Camille... Camille, nu putem lupta cu asasini atît de șireți. E istovitor...

(Sînt scoși afară în timp ce cade cortina.)

TABLOUL XX

În aceeaşi zi. Grefa de la Conciergerie, o încăpere simplă, înnegrită, de casă veche; în stînga — perete gros, în dreapta — un vitraliu şters, de sticlă, cu un geam care se dă la o parte ca un mic ghişeu. În fund — uşa. O bancă de lemn de-a lungul peretelui din stînga. Pe jos — o ulcea de băut apă. Lumina — scăzută de tot. Se văd vag prin geamlîc teancuri de hîrtii dincolo, la grefa propiu-zisă.

DANTON, CAMILLE, FABRE, HÉRAULT, PHILIPPEAUX, WESTERMANN, DELACROIX, CHABOT, BAZIRE, RICHARD, LUCILE SANSON şi încă DOI-TREI BĂRBAŢI

(Condamnaţii aşteaptă aci să vie călăul, „casă le facă toaleta" şi să-i urce în caretă pentru eşafod. E ora patru după amiazi, dar aci e întuneric aproape, arde numai luminarea lîngă perete. Westermann e încruntat într-un colţ. Fabre e jos, în faţă. Hérault, pe banchetă, citeşte. Danton se plimbă agitat. Camille e descompus de durere, pe gînduri.)

DANTON *(vede pe Fabre, preocupat, nervos):* Ce-i, Fabre? Şi tu?

(Fabre tace părăsit gîndurilor şi tristeţii lui.)

HÉRAULT *(se întrerupe din citit, întreabă liniştit pe Danton, care a ajuns în dreptul lui):* Aici?... Aici au aşteptat toţi condamnaţii?

WESTERMANN *(cu un sentiment de soldat disciplinat):* Aici, la grefă!...

HÉRAULT *(acelaşi filozof amabil, îndepărtat):* Dar dacă se termina procesul noaptea, ca al girondinilor, aşteptam tot aici *(nu vede paturi)* pînă vine călăul?

WESTERMANN *(s-a informat meticulos):* Mi-a spus Richard... Toţi condamnaţii au aşteptat pe Sanson aici... Afară de girondini, care erau prea mulţi şi au aşteptat în odaia cu pereţi groşi... Şi afară de Charlotte Corday, care a aşteptat într-o celulă, în faţa uşii, la dreapta...

HÉRAULT *(priveşte mirat, uimit, uşor înduioşat):* Aici a plîns Maria Antoaneta! Ducele de Orléans! Manon Roland! De gratiile acestea s-a atîrnat la Dubary... Custine, Bailly, Manuel... atîţi şi atîtea... *(Pe gînduri o clipă, apoi citeşte mai departe.)*

WESTERMANN *(enervat că Hérault citeşte, şi el nu face nimic):* Dacă ar veni Sanson precis la patru... Mai e un sfert de oră...

HÉRAULT *(surîde filozofic):* De ce atîta precizie? Eu cred că trebuie să vie mai devreme, ca să ne facă toaleta, pentru că la patru plecăm... Caretele — mi se pare — sînt de pe acum în curte.

WESTERMANN *(adevereşte scurt):* Două, vopsite-n roşu...

(Hérault citeşte iar.)

CAMILLE *(frămîntat, istovit, neputînd să creadă):* Danton! Danton, e definitiv? *(Danton îl mîngîie, surîzînd ca unui frate. Camille înţelege, strigă înnăbuşit în el:)* Lucile... Lucile... *(Îşi frînge mîinile.)*

DANTON *(frăţeşte):* Fii liniştit, Camille... Las-o pe Lucile...

CAMILLE *(cu febră, încleştat):* Mi-e cu neputinţă, Danton... E destul să gîndesc că mor, ca să-mi apară ea... la un pas... *(Cu o viziune senzuală:)* Toată... *(Abătut, cade în el însuşi.)* E destul

să mă gîndesc că nu o voi mai vedea, ca să simt că moartea e cel mai monstruos lucru...

DANTON *(îi mîngîie obrajii)*: Camille, tu mori din cauza mea?

CAMILLE *(regăsindu-se puțin)*: Danton... *(vorbește liniștit)* știu bine că din cauza prieteniei cu tine mor. Dar cînd moare cineva cu un geniu ca tine, e încă o fericire... *(Învoindu-se parcă:)* Nu, Danton, dacă sufăr atît, e numai pentru că mă despart de ea... Eu dacă nu o vedeam cîteva ore eram neliniștit. *(Cu o nesfîrșită deznădejde:)* Mi se pare acum că îmi stoarce cineva inima, că îmi sfărîmă craniul... *(Își dă seama de nenorocirea lui.)* M-am crezut cel mai fericit om că am întîlnit-o, și azi tocmai faptul acesta îmi face — mie singur dintre toți — moartea cel mai neînchipuit chin. *(Dintr-o dată grav, convinc:)* De altfel, nici acum nu cred că mor. *(Toți îl compătimesc văzîndu-l așa, nepămîntesc în speranța lui.)* Trebuie să se întîmple ceva!... *(Are ochii ca de sticlă.)*

PHILIPPEAUX *(constatînd mirat oarecum)*: Ce groaznică e moartea executat!

WESTERMANN *(aspru, scurt)*: Ce? Dar cum ți-ai închipuit-o?

PHILIPPEAUX *(convins, îndurerat)*: Cît e de adevărat... Niciodată nu știi nimic pînă nu ești aici...

WESTERMANN *(dîrz de felul lui)*: Dar cum ai crezut că e, tu, care ai trimis atîția la moarte?

PHILIPPEAUX *(uimit și abătut)*: Dacă aș fi știut!... Facem răul pentru că nu îl cunoaștem, nu îl simțim...

DANTON: Unii îl fac, e drept, pentru că n-au imaginație.

HÉRAULT *(care se întrerupe din lectură și gîndește o clipă)*: Philippeaux are dreptate... Nu poți să fii în două locuri dintr-o dată... într-un loc ești cu toate simțurile și cu corpul, cu toate posibilitățile de viitor, cu toate interesele, iar într-alt loc ești simplu excursionist cu imaginația. De la teatru te întorci cînd vrei acasă... Acum sîntem aici, și la ora asta — e patru fără un sfert zici, Westermann? — dincolo de pereții camerei, dincolo de poartă, e o lume care trece pe stradă în aer liber, în soare, așteaptă să întîlnească amici, are planuri pentru ora șase deseară la masă, pentru mîine... Noi am pornit într-altă direcție. La ora șase!... gîndiți-vă ce vom face la ora șase, cînd ei își vor lua prăjitura la Palais Égalité...

PHILIPPEAUX *(încremenit)*: Peste două ore...

(Danton ascultă adînc, pe gînduri.)

HÉRAULT: Peste două ore! *(Afară de Fabre și Camille, toți, prinși, ascultă.)* ...Vom fi în spațiile interplanetare. *(Propune, pe jumătate serios:)* Să ne așteptăm unul pe altul la ghilotină, ca să fim toți deseară la un loc... Se zice că dincolo de Saturn e un întuneric atît de groaznic și de rece... că nu se văd nici sufletele...

PHILIPPEAUX *(nu-i vine să creadă)*: Cum, peste două ore vom fi în haos, dincolo de Saturn?

HÉRAULT: Peste două ore? Adaugă și cele patru ore de cînd am pornit... de azi de dimineață, de cînd s-a dat sentința. *(Toți îngheață, palizi.)* Ce vă mirați?... De patru ore am și pornit pe lumea cealaltă. Dar n-am simțit. Cum se întîmplă uneori să nu simți că a plecat cora-

bia dacă eşti în burta ei, ca noi acum. Nu te mai poţi întoarce, a dispărut ţărmul.

PHILIPPEAUX *(cu umerii ridicaţi)*: Cu toate astea, mai trecem peste o jumătate de oră prin oraş, printre şiruri de oameni?...

HÉRAULT *(surîde)*: Dar ce avem noi cu oamenii aceia care sînt vii? O să ne simţim străini, în lumina soarelui, cum ţi se pare străină populaţia înghesuită cînd mergi cu corabia de-a lungul coastei în India.

DANTON *(brutal, cu privirea puternică)*: Vorbe; la ora şase vom fi în carul cimitirului, cu gîturile ciuntite. Vom fi sînge şi carne la fel cu aceea a animalelor tăiate la abator. Astăzi, cînd cei care au asistat la execuţie se vor aşeza la masă... vom fi acoperiţi cu pămînt, cu picioarele amestecate, în cimitirul Erancis. Asta va fi tot... Sticla goală o arunci la gunoi...

CAMILLE *(îngrozit, cu ochii măriţi)*: Danton, tu nu crezi că vom mai trăi într-altă lume? Tu nu crezi în nemurirea sufletelor?

DANTON *(drept ca o statuie întunecată)*: Nu... astăzi la şase se termină totul... *(Respiră cu pieptul larg.)*

CAMILLE *(se frînge deznădăjduit)*: Ah, nimic nu poate opri apa asta care ne tîrăşte?

HÉRAULT: Ascultă, Camille... ascultă, uită-te la mine. Cea mai frumoasă maximă a lui de La Rochefoucauld[1] e aceasta: „Soarele şi Moartea nu se pot privi fix". De ce-o priveşti atîta? Gîndeşte-te la altceva.

CAMILLE: Nu... nu... peste o jumătate de oră... peste o oră...

HÉRAULT: Gîndeşte-te că tot trebuie să murim o-

[1] Scriitor francez (1613—1680), autorul unor *Maxime* şi al unor *Memorii*.

dată. Vor muri sigur, *(face o pauză)* vor muri sigur şi Robespierre, şi Saint-Just. Vor muri toţi cei care vor asista peste o oră la execuţia noastră. Toţi cei care vor scrie despre revoluţie... cei care vor citi ce s-a scris despre revoluţie. Vor fi tot atît de morţi ca şi noi...

CAMILLE *(cu o sinceritate elementară, care ţine de revelaţie)*: Ştiu: milioane şi milioane de oameni au murit... milioane şi milioane vor muri. *(Înnebunit, plesnesc în el arterele.)* Dar numai moartea mea e moartea adevărată.

WESTERMANN *(în timpul acesta citeşte liniştit inscripţiile de pe pereţi)*.

HÉRAULT: Uite Westermann ce liniştit e...

PHILIPPEAUX: Westermann? Cum o să-l mai înspăimînte cuţitul ghilotinei, cînd el e străpuns de şapte ori?

CAMILLE *(s-a dus să se trîntească pe salteaua de paie)*.

DANTON: Nu... Westermann moare uşor din altă cauză... Nu are imaginaţie. E ca unul care trece în amurg peste o punte, fără să ştie că e deasupra unei prăpastii de o mie de picioare adîncime.

HÉRAULT: Avem leac şi împotriva conştiinţei pericolului. Richard are să ne aducă vreo două sticle de coniac.

DANTON: Nu... eu nu iau... Vreau ca întreaga mea conştiinţă să mai trăiască un ceas şi jumătate. Va privi moartea drept înainte. Pe urmă va fi pămînt.

(Luminarea pîlpîie, jucînd umbrele. La ghişeu apare Richard, cu sticle şi alte lucruri.)

TOŢI *(dar pe rînd)*: Richard... a venit Richard!

FABRE *(neliniştit)*: Ei, Richard...

RICHARD *(lui Fabre, scuzîndu-se oarecum):* Nu s-a găsit nimic... s-au ridicat hîrtiile...

PHILIPPEAUX *(viu):* Dar mie?... Mi-a adus?

RICHARD: N-a putut nevastă-mea să se ducă nicăieri... Sîntem foarte supravegheaţi... Pentru cetăţeanul Hérault, o doamnă a vrut să dea un buchet de flori... dar nu e permis, de cînd cu garoafa dată Mariei Antoaneta, să aducă flori... Ne e frică... facem şi noi ce putem... Doamna, atunci a rupt o ramură din pom şi a rugat-o pe nevastă-mea, plîngînd, să v-o aducă... *(Dă lui Hérault o ramură de cireş înflorit; cea mai mare parte din acuzaţi privesc halucinaţi ramura de cireş, ca pe o mică minune afară.)*

HÉRAULT *(surîde cu ochii umezi):* Asta-i din lumea cealaltă.

DANTON *(se frînge slăbit, priveşte ramura cu buze arse).*

CAMILLE *(înnebunit):* Dar de la Lucile?... De la Lucile nimic? Nimic? *(Fuge şi se loveşte de un perete.)*

(Richard, în timpul mimicii lui Danton, mai aşteaptă încă, nehotărît, la ghişeu.)

DANTON *(ca un om care ar sfărîma ceva în el, cum ai trînti de pămînt un pahar, cu o veselie lugubră):* Eh... Richard, eşti un cerber cumsecade. Ai inimă de tîrfă cinstită. Cu bani buni se înmoaie sincer. *(Îi mulţumeşte.)*

RICHARD: Cetăţene, *(sfios, şoptit)* soţia lui Camille Desmoulins e aici... Vrea să-i vorbească...

(Camille n-a auzit.)

DANTON *(încet, uimit):* Cum a pătruns aici? Ce caută aici?

RICHARD: Au arestat-o azi-noapte. De la secție ne-au trimis-o adineauri aici. A căzut în genunchi în fața nevestei mele... O mai ținem acolo sub cuvînt că îi căutăm loc în celulă.

DANTON *(îndurerat, stăpînindu-se)*: Și ce să caute aici? Băiatul ăsta e în pragul nebuniei. Cînd o ști-o și pe ea arestată... Lasă-i... *(Surîzînd, zdrobit de durere:)* Ei cred în Dumnezeu. Peste cinci zile au să se culce împreună, pe iarbă, în rai...

RICHARD: Vine...

DANTON *(neliniștit, dar masiv)*: Scoate-l pe Camille de aici... Spune că-l cheamă în corpul de gardă, să-i dea o scrisoare de la Lucile. *(Înduioșat, enervat:)* Eh, copiii ăștia! Trimite-o pe ea înăuntru, ea poate să intre... E ca și moartă... e de-a noastră... Jandarmii sînt înțelegători? *(Răsuflă greu.)*

RICHARD: S-a aranjat. *(Face semnul banilor.)*

DANTON: Poate să meargă singură? Ori o aduceți pe brațe? *(Tare:)* Camille, du-te la corpul de gardă, să-ți dea ceva de la Lucile...

CAMILLE *(care într-un acces de nebunie tăcută își sfîșia hainele, halucinat)*: Unde? Unde? *(S-a deschis ușa și l-au scos jandarmii.)*

DANTON: Pregătiți-vă... că vine o femeie.

LUCILE *(are un aer de nebună calmă)*: Unde? *(Îl caută cu privirea din prag, scîncit.)* Camille... *(Cu ochii uimiți:)* Unde e?

DANTON *(emoționat și familiar)*: Lucile... Cum naiba să-ți explic...? Ascultă, nu se poate să-l vezi pe Camille... N-ar mai putea să moară, cum nu mai pot unii să doarmă...

LUCILE *(limpede, tristă și halucinată)*: Suferă?

DANTON: E în pragul nebuniei... nu trebuie să-l vezi...

LUCILE: Îl voi vedea... peste zece zile îl voi vedea. *(Surîde, ridică în accent circomflex sprîncenele, cu emoție.)* M-au arestat și pe mine...

DANTON *(abătut, cu capul în piept)*: Și tu mori din cauza mea!

JANDARMUL: Repede, că trebuie să vie călăul...

LUCILE *(cu sufletul încremenit, cu ochii măriți)*: Atunci?...

DANTON *(îi sărută mîna copleșit, se „redresează")*: Lucile, dă ceva pentru Camille. L-am dus la corpul de gardă...

LUCILE *(caută nervoasă, înfrigurată, îi dă apoi, negăsind altceva, din sîn, batista.)*

JANDARMUL: S-a sfîrșit. *(O scoate.)*

HÉRAULT: Ce frumoasă ar fi moartea dacă...

DANTON *(îl întrerupe spunînd lui Philippeaux)*: Dă-i tu batista...

FABRE *(lui Camille, care e adus înapoi)*: Camille, Lucile ți-a trimis o batistă.

CAMILLE *(sfîrșit, nenorocit)*: Unde e? La cine e?

FABRE *(fără să se întoarcă)*: La Philippeaux.

CAMILLE *(ia batista, o privește cu ochii vii, i se pare că a primit cel mai cumplit dar. După ce privește lung, sărută într-un tragic elan mîna lui Philippeaux, nu recunoscător, ci surîzînd; e o mînă frumoasă, căci i-a dat batista. Toți sînt înduioșați și se frîng abătuți. Camille, surîzînd cu o nesfîrșită durere)*: Lucile-Tăvălug drag, a fost în mîna ta, i-ai rîs, i-ai zîmbit... ai purtat-o pe sîn... sînul tău mic și neastîmpărat, *(înghează, devine palid, gîfîie)* șoldul rotund și ochii... *(Rămîne fără răsuflet; pe urmă, crispat, își strînge haina pe piept.)* Nu pot să mor... Nu... nu... e cu neputință. *(Cu ochii de sticlă:)* Trebuie să se întîmple ceva. *(Se lovește de perete.)* Ah! să te lovești

de imposibil ca de un perete de plumb! *(Strigă cu rădăcini în suflet:)* Nu pot să mor...

DANTON *(înfuriat, voit grotesc):* Ba poţi... e foarte simplu... Ghilotina trebuie să-ţi demantibuleze coloana vertebrală, între a treia şi a patra vertebră. *(I-arată serios, pipăindu-i gîtul.)* Uite, vezi... aici cade satîrul după ce a basculat planşa. La mine o să fie mai greu de nimerit, *(se pipăie)* că sînt gras... *(Camille îl priveşte nemişcat, aiurit, Danton continuă cu acelaşi ton lugubru, serios.)* Un bun călău trebuie să te potrivească sigur pe basculă. În privinţa asta, Sanson îşi cunoaşte meseria şi nu greşeşte... La Lyon însă, erau nişte cîrpaci... lui Châlier numai după a cincea încercare i-au retezat complet gîtul... Potriveau mereu greşit bascula, şi satîrul neascuţit cădea pe vertebre. *(Camille zîmbeşte ca idiotizat.)* Tu să treci cel dintîi, că e mai bine... Pe urmă se plictisesc măgarii de călăi şi dau rasol. *(Mai toţi ceilalţi rîd, el continuă ironic.)* Ai gîndit pe Tacit, ai gîndit omenirea şi viitorul societăţii, dar e mai bine să nu se pripească de loc călăul. *(Trist, întunecat, deodată:)* Cînd ai ieşit din pămînt, nu trebuie să te întorci împotriva pămîntului.

PHILIPPEAUX *(cu o nesfîrşită admiraţie):* Şi un cap ca ăsta *(priveşte pe Danton)* pleacă din lume fără să se realizeze.

FABRE *(la fel):* Gîndirea asta devine pămînt!

DANTON: Capetele sînt de prisos pe lume, prietene. Pentru că lumea nu se conduce cu capete, ci cu pasiuni. Noi n-am avut îndîrjirea patimii... Şi aici e superioritatea celor ce ne-au trimis la ghilotină... E adevărat că nici ei nu sînt întregi. De aceea Franţa are să cunoască neno-

rociri mari... A... dacă aş putea lăsa paraliticului Couthon picioarele, şi lui Robespierre... ce-i lipseşte... *(surîde)* Franţa ar fi salvată. *(Poate că vredoată s-ar putea spune întocmai cum a spus el.)*

CAMILLE *(priveşte uimit, potolit, e cu totul sleit).*

DANTON *(lui Camille):* Hei, te-ai potolit? *(Rîde şi îi dă o palmă prietenoasă.)* La dracu, te-am oprit pentru că te apucaseşi să faci inventarul farmecelor Lucilei. *(Zîmbesc toţi. Se plimbă tăcut, nervos, doi paşi, dă cu ochii de ramură şi rămîne lung încremenit, zîmbeşte sfîrşit de durere.)* Louise... *(pe urmă se contractă încet, cu ochii întorşi spre pămînt, ca să se apere parcă de emoţie, şi murmură)* Louise... *(Pe braţul drept, al cărui pumn îl muşcă, cad lacrimi, are un rînjet care devine iar rîs.)* Să fie afurisite femeile astea... după ce că nu te lasă să trăieşti, nu te lasă nici să mori...

HÉRAULT: Ce-i, Fabre? Eşti prăpădit de tot? Ţi-ai găsit manuscrisul?

FABRE *(convins):* Nu, cred că mi l-a furat Saint-Just... De-aceea mi-au confiscat hîrtiile. Mi-a furat versurile...

DANTON *(îl asigură, bătîndu-l pe umeri):* Versuri? Rime?... N-avea nici o grijă... în opt zile ai să faci... rîme... Cît e ceasul, Westermann?

WESTERMANN *(mirat):* Patru şi cinci minute.

DANTON *(zîmbind):* Ce înseamnă să decazi! Pînă şi călăul te face să aştepţi.

WESTERMANN: Tot tu l-ai numit şi pe ăsta, cînd erai ministru.

DANTON: Pe Sanson nu. *(Nu e sigur.)* Nu-i aşa, Fabre? Pe ceilalţi îi am pe toţi pe conştiinţă. Pe Billaud-Varenne, Collot d'Herbois, Fouquier — pe ăsta nu, l-a sprijinit Lucile;

Herman, Dumas, toţi, juraţii. *(Gîndind:)* Vezi, o deosebire între oameni şi animale. Cîinele pe care l-ai crescut, totuşi nu te muşcă niciodată... omul, da. *(Zgomot de paşi afară, toţi se cutremură şi devin galbeni.)* Ţinută, domnilor, puţină ţinută. *(Grav, lui Sanson, care intră:)* Altă dată, Sanson, nu te mai aşteptăm... Să faci bine să vii la timp. *(Camille a rămas încremenit de groază. Danton, examinînd un coş adus:)* Ce-i cu coşul ăsta, Sanson?... Aci ne strîngi capetele, ca pe sfecle? *(Se uită la coş.)* Dar nu pui tărîţe, ca să nu ne curgă sîngele pe jos? *(Se uită la capetele celorlalţi.)* Nu încap toate!

SANSON: E numai pentru păr ăsta. *(Caută cu privirea cu care să înceapă.)*

(Camille a fugit tocmai în fund.)

HÉRAULT *(vine cel dintîi):* Nu vă supăraţi dacă încep eu? Mi-au plăcut întotdeauna debuturile.

SANSON *(îl caută la ceafă, vede că părul nu e mare):* Bun... *(Îi taie gulerul cămăşii, îl leagă cu mîinile la spate.)*

HÉRAULT: Danton... ai fi putut să fii mai prevăzător ca ministru al justiţiei... puteai pune să facă operaţia asta o femeie... N-ar fi fost fără farmec...

(Sanson vine spre Camille.)

CAMILLE *(fuge deznădăjduit):* Nu!... nu... mai lăsaţi-mă un minut nelegat...

(Westermann vine singur cu mîinile la spate, pregătit parcă.)

SANSON *(lui Camille):* Acum dumneata... trebuie să sfîrşim odată...

CAMILLE *(tresare încleştat, cu gura căscată, pe urmă):* Danton, e definitiv! Nu... nu se poate... cum o să mor? Maximilien, cum poţi?... Am fost... în aceeaşi bancă. *(Au pus mîna pe el, dar îşi sfîşie hainele, se smuceşte.)* Nu se poate... Mai am de spus... Vreau să iubesc... să gîndesc... *(L-au scăpat, îl prind din nou.)* Cum poate fi cineva omorît dacă nu vrea să moară? *(Patru inşi abia îl ţin.)* Horace, adio... Adio, Lucile... Ţărmul vieţii mi-a scăpat de sub picioare... micuţule, adio... *(Se zbuciumă legat, violent.)* Danton, dă-mi din sîn batista... batista Lucilei... *(Imploră:)* Dă-mi-o, Danton, în gură... Dumnezeule, primeşte-mă...

DANTON *(îl sărută pe gură, îi pune apoi batista în gură, Camille se potoleşte).*

(Ajutoarele au legat mai pe toţi prizonierii, afară de Danton.)

HÉRAULT *(emoţionat, legat):* Danton, adio în forma omenească!

DANTON *(vrea să-l sărute, dar călăul îl împiedică):* Dobitocule, ai să poţi împiedica tu capetele noastre să se sărute, în coşul cu tărîţe? *(Au pus mîna pe el, tresare definitiv.)* Aşadar, s-a sfîrşit... Irevocabil neant... *(Închide ochii, gîndeşte o clipă; pe urmă, ca o totalizare şi un semn ultim:)* Eh! Am iubit viaţa, am iubit femeile. Hai la culcare, Danton...

SANSON *(indică şapte inşi):* Întîia caretă... *(Alţii.)* A doua...

DANTON: Ascultă, Sanson, după ce îmi vei reteza capul, să-l ridici şi să-l arăţi poporului... Merită.

BĂLCESCU

PERSOANELE

N. BĂLCESCU
ARĂPILĂ (AL. GOLESCU)
BĂL-CEAURESCU
ALECU FILIPESCU-VULPE
I. ELIADE
AVRAM IANCU
LĂCUSTEANU
PREFECTUL MOLDOVEANU
C. CANTACUZINO
MITIȚĂ FILIPESCU
FĂRCĂȘANU
MARIN TĂCUTU
SĂTEANUL SMEAD
SĂTEANUL DÎRZ
SĂTEANUL OBIDIT
MITRU TABACUL
DAMIAN TABACUL
STATE
POPA NEAGU
N. GOLESCU
ȘT. GOLESCU
LENȘ
LAHOVARY
LORD STUART
DINCĂ
BĂLĂCEANU
COSTACHE (CHIORU)
TELL
ION GHICA
DOBROVICI
HAGI-CURTI
BIBESCU
ODOBESCU
SOLOMON
MITROPOLITUL
ION CATINA
ION IONESCU (de la Brad)
DOROBANȚUL I
DOROBANȚUL II
DOROBANȚUL III
FUAD
ION CANTACUZINO
VOINESCU II
ANA IPĂTESCU
TIȚA BĂLCESCU
MARIA CANTACUZINO

ROSETTI
BRĂTIANU
PREFECTUL BALINT
ALECSANDRI

ELENA FILIPESCU
PORTĂREASA
CHIVA
ILIE

Ofițeri, soldați, boieri, tîrgoveți, tîrgovețe, muncitori, săteni.

ACTUL I

TABLOUL I

Un sat țărănesc, așa cum îl înfățișa în însemnările lui, acum un veac și mai bine, Dinicu Golescu:

„Intrînd cineva în acele locuri care se numesc sate, nu se vedea nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul casei, nici bou, nici vacă, nici oaie... nici pasăre, nici pătul cu semănăturile omului, pentru hrana lui, și,. în scurt, nimic, ci numai niște odăi în pămînt, ce se zic bordeie, unde intrînd cineva nu are ce vedea alt decît o gaură numai în pămînt, încît poate încăpea cu nevasta lui și copiii împrejurul vetrei și un coș cu nuiele scos afară din fața pămîntului și lipit cu balegă. Și după sobă — încă o gaură, prin care el trebuie să scape fugind cum va simți că este cineva la ușă-i, căci știe că nu poate fi decît un trimis spre împlinire de bani."

În față, în stînga, este un asemenea bordei. Este depărtat oarecum de celelalte bordeie, care se văd mai mult sau mai puțin dincolo de drumul care se scufundă în rîpă, spre vadul rîului. Este o după-amiază de iulie de prin anii 1838—39. Se cunoaște că au fost cîteva zile de ploi torențiale, cu diferite întreruperi de căldură arzătoare. Acum e o zăpușeală grea, cu amenințări de ploaie.

SCENA 1

ELENA FILIPESCU, MITIȚĂ FILIPESCU, COSTACHE, SĂTEANUL DÎRZ, SĂTEANUL SMEAD, BABA CHIVA, apoi BĂLCESCU, TIȚA și ILIE

(Cîțiva țărani desculți, aproape în zdrențe, murdari de sus pînă jos de noroi, se trudesc din greu să ridice din rîpa vadului un pian. Se îndeamnă cu strigăte potrivite. Căminarul Fili-

pescu privește amărît această întîmplare. Soția sa e pe lîngă pian, cu grijă să nu-l vateme oamenii. În fața bordeiului stă jos o țărancă bătrînă și cîțiva copii, toți deopotrivă de goi și de istoviți — chiar și cei mai mici — de trudă și necazuri, unul din ei și de malarie.)

ELENA *(speriată la fiecare smucitură a pianului):* Cu grijă, oameni buni... Nu așa, nu așa... Ridicați mai sus. *(Apoi, cînd vede mutra încruntată a soțului ei, vine spre el.) Je suis désolée, chéri... mais vous savez très bien que je ne peux me passer de musique, deux mois à la campagne.*[1]

FILIPESCU: *Je vous l'ai bien dit qu'il y aura des complications. Et, voilà...*[2] *(Aleargă iar la oameni, care au reușit să scoată pianul.)*

ELENA: *Enfin, ça y est... Merci, mes chers amis*[3].

COSTACHE: Hai, acum săriți jos toți, să scoateți și droșca din glod.

SĂTEANUL OBIDIT: Nene Costache, nu scoate sufletul din noi...

SĂTEANUL DÎRZ: N-ai inimă de om?... Nu vezi că vine iar ploaia și trebuie să ducem bucatele de pe cîmp acas? Cu ce plătesc biru? Mi-a luat omul zapciului boii, o să-mi ia acuși și iapa...

COSTACHE: Și ce să facem cu droșca împotmolită?

SĂTEANUL DÎRZ: Fii omul lui Dumnezeu, că ești de-ai noștri — tot noi te plătim — și înțelege... Uite, e noapte...

COSTACHE: N-am ce face, corvoada e corvoadă... *(Se aude larmă.)* Uite că s-a mai împotmolit

---

[1] Sînt dezolată, dragă... dar știi foarte bine că nu pot să mă lipsesc de muzică două luni la țară (fr.).

[2] Ți-am spus eu că se vor ivi complicații. Și iată... (fr.).

[3] În sfîrșit, s-a făcut... Mulțumesc, dragi prieteni (fr.).

o brişcă... *(Intră Bălcescu, în uniformă de iuncăr, cu sora lui, Tiţa, o fată ca de şaisprezece ani.)* Hai mai repede, că pun dorobanţii pe voi. *(Pocneşte din gîrbaci. Ţăranii se trîntesc jos, secaţi la inimă.)*

SĂTEANUL DÎRZ *(jos, în genunchi):* Omoară-ne atunci, dacă este pe omorîte... că şi aşa, vai de păcatele noastre!

FILIPESCU *(vine binevoitor către ei):* Oameni buni, de ce nu vreţi să daţi ascultare ceauşului?

SĂTEANUL OBIDIT *(în timp ce ceilalţi se apleacă mai lipiţi de pămînt):* Măria-ta, îndură-te de noi... Uite, ne putrezesc bucatele pe cîmp, de cinci zile stau secerate şi nu le putem aduce acasă...

FILIPESCU: Bine, dar de ce aţi lăsat să treacă vremea? Nu trebuia să vă apuce ploile lui Cuptor cu grîul nestrîns de pe cîmp...

SĂTEANUL OBIDIT: Poi a trebuit să secerăm întîi grîul boierului, că nu se putea altfel.

FILIPESCU: Să zicem că aţi muncit pentru el trei zile la secerat, adică tot cît sînteţi datori. Păi sînt aproape trei săptămîni de cînd a început secerişul. Ce-aţi făcut în timpul acesta? *(Bălcescu, care a intrat cu Tiţa, a ascultat tot timpul cu încordare.)*

SĂTEANUL DÎRZ: Trei zile ale legii fac după nartul[1] boierilor trei săptămîni de vară. Ce-am secerat în trei zile noi cu nevestele şi copiii noştri a trebuit să fie adunat în snopi, făcut căpiţe, adus în aria de la conac, treierat, încărcat în care, dus la schelă la Dunăre şi încărcat în ghimia[2] neamţului. Taman trei săptămîni.

1 *Nart* — normă de muncă pe care ţăranii erau obligaţi s-o realizeze într-o zi pe moşia boierilor.

2 *Ghimie* — corăbioară.

Alaltăieri noapte ne-am întors acasă, și de atunci facem într-una corvezi.

FILIPESCU *(sever)*: Ceauş, oamenii aceştia au făcut cu mult mai multe corvezi decît cere legea... De ce-i aduci tot pe ei aci la vad?

COSTACHE: Boierule, n-am alții... Pe ăștia i-am prins, pe ăștia i-am adus.

FILIPESCU: Cum? Au fugit?...

COSTACHE: Au lăsat bucatele pe cîmp și-au fugit în pădure... Cum aud și văd vreo caleașcă ori vreo butcă... iau cîmpii, de nu poți să-i prinzi nici călare...

FILIPESCU: Ceauș, brișca de veni acum, în urmă, poate fi scoasă din noroi și întoarsă mai ușor?

COSTACHE: Apoi eu zic că da, boierule.

FILIPESCU *(către Bălcescu, care privea cu patimă întîmplarea)*: Domnule iuncăr, vrei să ne întoarcem cu brișca dumneavoastră vreo poștă înapoi, la conacul unui prieten al meu? Astăzi și poate nici mîine nu se poate trece prin vad. Eu sînt căminarul Dumitru Filipescu, și dumneaei este soția mea. *(Ridică din umeri, căci constată că soția sa a dispărut.)*

BĂLCESCU *(turburat)*: Dacă nu este altceva de făcut, atunci așa vom face, domnule Filipescu... Eu mă numesc Nicolae Bălcescu, și cu mine este sora mea, Sevastia Bălcescu... *(Se salută.)*

FILIPESCU *(către ceauș)*: Oamenii să întoarcă atunci brișca domnului iuncăr, și-apoi să plece la rosturile lor...

COSTACHE: Am înțeles, boierule... Așa o să facem...

SĂTEANUL OBIDIT *(prosternîndu-se ca și ceilalți, de bucurie)*: Măria-ta, să-ți dea Dumnezeu tot după inima dumitale cea bună... că mare pomană ți-ai făcut cu noi! *(Ca și ceilalți:)* Să trăiți... Mergem să întoarcem brișca.

BĂLCESCU *(bucuros de întîmplare):* Domnule căminar, îmi iau voia să vă spun că vă cunosc prea bine după nume. Ştie toată ţara că sînteţi întîiul romîn care şi-a luat doctoratul în drept la Paris...

FILIPESCU: Mă bucură şi pe mine aceste două zile pe care le vom petrece împreună... *(Către soţia sa, care apare:) Chérie, je te présente: monsieur Bălcesco et m'selle Bălcesco.*[1]

ELENA: *Mais vous êtes charmante, m'selle. Vous paraissez très jeune d'ailleurs...*[2]

TIŢA *(încurcată):* Vorbesc prost franţuzeşte...

(Elena surîde şi-i ia braţul.)

FILIPESCU *(către Chiva):* Ascultă, bătrînico, nu ai pe cineva, vreun bărbat, să păzească o noapte, două clavirul ăsta? L-om cinsti cum se cuvine...

CHIVA: Apoi Marin, fii-miu, nu poate, păcatele mele, că e bolnav. Zace-n bordei. Poate dac-o veni cumva Ilie de la arie... că e dus la muncă...

FILIPESCU: Marin e tatăl copiilor? Dar ce are de zace?

CHIVA *(vorbeşte fonf, dar foarte repede):* Nu... copiii sînt ai lui Toader, da Toader s-a înecat la Sfîntul Pantelimon, o să fie doi ani, cu boi cu tot, cînd descărca grîul boierului la Turnu... Marin e mai mic. Boleşte de astă-iarnă în bordei. Că a vrut să fugă pe o altă moşie în Vlaşca... da l-au dibuit oamenii boierului şi l-au adus cu dorobanţi napoi, legat, pe jos, prin zăpadă... L-au închis în coşar şi au chemat oamenii să vadă cum îl bat cu frînghii ude.

---

1 Draga mea, te prezint: domnul Bălcescu şi domnişoara Bălcescu (fr.).

2 Dar sînteţi fermecătoare, domnişoară. Păreţi de altminteri foarte tînără (fr.).

(Încet, ca o taină:) Noaptea turna apă rece pe el ca să înghețe. *(Ridică din umeri.)* Acum își scuipă bojocii-n bordei... Da nu-i nimic, că dacă vine Ilie o să păzească el. *(Lămurește:)* Băiatu ăl mai mare al lui Toader... El ne arănește pe toți... Uite-l că vine... *(Vine într-adevăr, în zdrențe și plin de praf, Ilie.)* Da ce-i cu tine, omule, de te-ai întors așa devreme?

ILIE: S-a-mbătat iar moș Dumitru, și mă caută cu cuțitul să mă omoare...

BĂLCESCU *(uimit, ca și Filipescu de altfel)*: Asta-i Ilie? El vă hrănește? Câți ani are?

CHIVA: Păi cum? Că e om în toată firea! Merge pe unspe ani...

FILIPESCU: Uite, flăcăule, îți dau un sfăntih să iei seama la drăcia asta. Vrei?

ILIE *(bucuros)*: Îhî!

BĂLCESCU *(mergînd într-o parte cu Filipescu, gînditor — mereu îngrozit)*: Turnau apă rece pe el ca să înghețe...

FILIPESCU *(cu tîlc)*: Mai mult ca să dea o pildă la ceilalți care ar gîndi să fugă. Le e frică să nu rămînă fără clăcași.

BĂLCESCU *(uimit)*: Eu credeam că țăranii sînt acum slobozi să plece din sat de la ei unde vor.

FILIPESCU: Și cine să le muncească moșiile boierilor? Fără clăcași... *(Nu termină, căci intră noii-sosiți.)*

SCENA 2

ACEIAȘI, ALECU FILIPESCU-VULPE, BĂL-CEAURESCU, CANTACUZINO, LĂCUSTEANU, cîțiva dorobanți

(Alecu Filipescu-Vulpe, pe jumătate adormit, pe jumătate beat, adus de subsuori de doi dorobanți, Constantin Cantacu-

tino și Băl-Ceaurescu, toți îmbrăcați după felul Orientului, al patrulea fiind maiorul Grigore Lăcusteanu. Un om e încărcat cu foale, scoarțe și perne, pe care, după indicațiile lui Băl-Ceaurescu, le așterne pe jos. Cei sosiți mai devreme se trag în partea opusă — ieșind apoi din scenă — lăsîndu-i pe aceștia în față.)

COSTACHE *(înnebunit de spaimă):* Măria-ta... pe trei poște-n jur nu putem găsi picior de om... Și-au luat cîmpii. Nu putem scoate butca din noroi, că e grea... De trecut dincolo... *(Se ia cu mîinile de păr.)*

LĂCUSTEANU: Mă, vită ce ești... Știi tu cine este boierul? E marele vornic Cantacuzino, directorul Departamentului administrativ... Măriei-sale îi spui tu că nu ai oameni?

CANTACUZINO *(calm, fără urmă de supărare, către dorobanț):* Pe acest netrebnic să-l legați de butcă și să-l țineți acolo-n noroi pînă se vor aduce oameni de corvoadă... Dorobanții să ia călăuze din sat să le arate ascunzișurile și să bată pe două poște satele vecine și pădurile căutînd locuitori, oricare or fi ei... Pînă nu scapătă soarele, butca să fie trecută dincolo.

LĂCUSTEANU *(lămurind):* Să aducă din pădure și niște trunchiuri de tufani tineri, lungi și drepte... Să le pui în cruce. *(Arată cu degetele puse unele peste altele.)* Să ridice butca pe sus ca pe o năsălie, că altfel este greu să trecem, că a venit apa mare cu ploile astea.

CANTACUZINO: Așa să faceți... Și pînă atunci, noi continuăm partida. *(Către cei doi dorobanți:)* Voi îngrijiți de băuturi și cafele. *(Către boieri:)* Cine face cartea? *(S-au așezat turcește, în timp ce slugile vor căra de la butcă sticle de vin, fripturi, brînzeturi, vinaturi și narghilele.)*

BĂL-CEAURESCU *(care este înspre mijlocul scenei, arătînd în dreapta lui)*: Eu le făcusem cînd s-a împotmolit butca... E rîndul boierului Vulpe... *(Îi pune acestuia cărţile în faţă, dar omul e moale, adormit.)*

CANTACUZINO *(zgîlţîindu-l puternic)*: Boierule, fă cărţile... E rîndul dumitale...

VULPE *(se trezeşte puţin şi protestează toropit)*: Mă, voi sînteţi cîini... Nu sînteţi oameni, de mă chinuiţi aşa... Două zile şi două nopţi de cînd jucăm fără întrerupere... Sînt bolnav de somn şi de oboseală.

CANTACUZINO: ...Boierule, nu se poate... Pierdem zeci de mii de galbeni şi cîteva moşii... *(Face semn la obraz.)* Nu uita că eşti banul Alecu Filipescu. Dă cartea.

LĂCUSTEANU: Eu sînt în banii mei. Nu pierd, nu cîştig...

VULPE *(dînd cartea)*: V-am spus de acasă: cum mă întorc de la moşie... jucăm mai departe.

BĂL-CEAURESCU: Păi, nu-i mai bine aşa cum facem? De ce să întrerupem jocul? Mergem cu toţi la dumneata la moşie, la tîrnosirea bisericii... Cu păcătoşenia asta de joc nou nu mă mai prindeţi altă dată... Mai cinstit e stosul. *(Fac de cîteva ori semne cu mîna sau spun „nu“, trecînd şi aruncînd cărţile.)* Ia mai toarnă, măi băiete, în paharul ăla. Ce-aţi adormit, mă? *(Toţi vor bea dintr-un singur pahar.)*

LĂCUSTEANU *(către Ceaurescu)*: Aţi văzut obrăznicie la Marghiloman? Şi-a lăsat barbă... Cum nu-şi cunosc unii oameni lungul nasului... Vorba aia...

BĂL-CEAURESCU: Ei, ce vrei, o fi crezînd omul că la ţară poate să facă şi să se poarte cum vrea...

CANTACUZINO: Nu, boierule, nu sînt de părerea dumitale... Omul trebuie să fie cuviincios în toate... Dacă n-are dreptul să poarte barbă, să nu poarte.

LĂCUSTEANU *(aruncă jos cărțile):* Nu.

BĂL-CEAURESCU *(nervos):* Mai dați-mi și mie cinci sute!

CANTACUZINO *(uitîndu-se la Vulpe):* Și mie încă...

VULPE *(somnoros):* Am dat...

CANTACUZINO *(încîntat):* Și mie încă opt sute... *(Trage nervos din narghilea.)*

BĂL-CEAURESCU *(aruncă furios cartea):* Nu.

CANTACUZINO *(către Vulpe):* Ce faci, boierule, dai încă opt sute?

VULPE *(ca prin vis, după ce s-a uitat cu ochii împăienjeniți la cartea lui):* Da... *(Pune mîna într-o grămadă.)*

CANTACUZINO *(sigur de el, arată cartea):* Ei, ai pierdut.

VULPE *(pune și el cartea pe masă):* Aî... *(Adună banii, ceilalți se privesc uimiți, nu mai știu ce să spună, pe cînd Vulpe adoarme iar.)*

CANTACUZINO *(exasperat, arătîndu-l pe cel adormit):* Parcă e un făcut... Asta și cînd doarme cîștigă. *(Unul dintre dorobanți vine din bordei, aducînd cafele, ciubucuri și servindu-le.)*

BĂL-CEAURESCU *(amărît):* Mai dădui o mie de galbeni... *(Lui Lăcusteanu:)* Ia mai spune-o, Grigoriță, pe aia cu fata mare...

LĂCUSTEANU *(jucînd atent):* Am auzit de la Glogojeanu una mai bună... Cică unu... vrînd să se însoare... *(Se întrerupe și aleargă să-și tragă cizmele, căci au apărut Elena Filipescu și Tița Bălcescu în dreapta. Cei trei se uită cu stăruință la femei și schimbă priviri de cunoscători.)*

ELENA *(Tiței)*: O să vă placă acolo, la prietenii noștri... Sînt foarte veseli. Cum o întoarce brișca, plecăm...
TIȚA: Au niște rude, mi se pare, pe lîngă noi, pe Topolog.
CANTACUZINO *(către dorobanț)*: Du cafelele astea două la cucoanele de colo.
ELENA *(surprinsă, vrea să refuze)*: Dar...
CANTACUZINO („grand seigneur", *sculîndu-se de la locul lui și salutînd)*: *Madame, permettez-nous de vous offrir dans ces parages une tasse de moka, à vous et votre compagne... Mon nom est Constantin Cantacuzino...*[1]
BĂL-CEAURESCU *(după ce a salutat și el ca și Lăcusteanu)*: Boierule, faci cartea...
ELENA *(mulțumește cu o înclinare din cap, apoi spune dorobanțului)*: Du-le colo, pe malul rîpei... *(Ies amîndouă.)*
LĂCUSTEANU *(către Cantacuzino, care s-a așezat jos, după ce a primit gestul de mulțumire)*: E nevasta căminarului Filipescu, unul care s-a întors de la Paris, unde pretinde că a devenit învățat... Îl văzui și pe el pe aici... Se spune că urzește să răstoarne pe vodă Ghica...
CANTACUZINO *(cu interes)*: De unde se știe că vrea să răstoarne pe vodă?
LĂCUSTEANU: Am cam mirosit noi ceva...
VULPE *(trezit de această stare din somn, interesat, bucuros)*: Umblă să răstoarne pe vodă?
LĂCUSTEANU: Asta s-o creadă el...
VULPE *(clipind din ochi)*: Și ce e rău, Gligoriță?
BĂL-CEAURESCU: Umbli după scaunul domnesc acuma, nene Alecule?

---

1 Doamnă, permiteți-ne să vă oferim în aceste meleaguri o ceașcă de moka, d.-v. și tovarășei d.-v. Numele meu este Constantin Cantacuzino. (fr.).

VULPE: Ei, parcă voi nu vă gîndiţi toată ziua la asta... Uite, Costache ăsta atît aşteaptă... Să se încurce puţin lucrurile... Cît despre tine... Dar vorba e că nici un boier nu vrea să audă de un Ceaurescu domn.

BĂL-CEAURESCU *(izbucnind furios)*: Nu vor să mă vadă boierii domn? Strîmbă din nas? După cîte am făcut pentru ei, după drepturile cu care i-am căptuşit?

VULPE: Da ce, Regulamentul le-a dat drepturile boierilor? Le-au dat strămoşii lor, care au durat ţara asta, de nu mai au loc săracii de venetici, de ţi se rupe inima...

BĂL-CEAURESCU: Te faci că nu ştii, ai, că înainte boierii nu erau scutiţi de orice bir şi că nu aveau atîtea drepturi cîte au acum? Ţăranul plăteşte şi bir şi face şi clacă... Face şi miliţie...

VULPE: Aşa a orînduit Dumnezeu... Că dacă Dumnezeu ar fi vrut ca ţăranul să nu plătească nici bir, să nu facă nici clacă, nu-l făcea ţăran.

BĂL-CEAURESCU *(face un semn evaziv cu mîna)*: Numai ca să-i scutesc pe boieri de miliţie şi numai ca să păstrez monopolosul rachiului şi al cîrciumei pe seama proprietarului cît am luptat în comisie... De trei ori Kisselef ne-a trimis înapoi proiectul, spunînd că nu avem ruşine... că asemenea robie ca la ţăranul romîn nu s-a mai pomenit de pe vremea faraonilor.

VULPE: Ei, acum să ne apucăm să răsturnăm temeliile ţării romîneşti...

BĂL-CEAURESCU *(dă cu calpacul de pămînt)*: Nu mă vor boierii domn, ai?

LĂCUSTEANU: Nu vă supăraţi, boierilor... Da e ştiută vorba veche... Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor... Mai bine jucaţi aici...

VULPE *(murmură o înjurătură, indulgent):* Ne-o spuseşi de la obraz, porcule... Da să ştii că tot eu te fac polcovnic...

CANTACUZINO *(către Lăcusteanu):* Cheamă-l pe Filipescu ăla aici la noi... mai schimbăm vreo vorbă...

LĂCUSTEANU: Este sub demnitatea mea de ofiţer să stau de vorbă cu un complotist...

BĂL-CEAURESCU *(către Filipescu):* Mitiţă Filipescu nu ţi-e rudă?

VULPE *(aflînd acum despre cine era vorba):* A, despre Mitiţă Filipescu e vorba? E o rudă mai aşa, dar nu-l chemaţi, că e în stare să nu-mi sărute mîna, şi-l plesnesc cu ciubucul... *(Întinde paharul să i se toarne.)* Mult o să mai stăm aici?... O fi sosit de aseară episcopul, că vine de la Argeş...

LĂCUSTEANU: Trei sute.

BĂL-CEAURESCU: Şi mie cinci sute.

VULPE: Este.

CANTACUZINO: Şi mie o mie.

LĂCUSTEANU *(azvîrle cartea):* Nu.

BĂL-CEAURESCU: Va să zică, trei sute şi cu cinci sute, opt. Cu o mie, fac o mie opt sute. Şi mie încă o mie cinci sute, pun Vasilaţii-de-Sus pentru patru mii de galbeni...

VULPE *(îşi mîngîie cu socoteală barba):* Cîte familii de clăcaşi are?

BĂL-CEAURESCU: Are opt mii de pogoane.

VULPE: Eu te întreb cîte familii de clăcaşi are.

BĂL-CEAURESCU: Opt mii de pogoane, pămînt ca pîinea...

VULPE *(mînios):* Mă Ceaurescule mă, pe mine, vulpe bătrînă, umbli tu să mă prosteşti?... Ce să fac eu cu pogoanele tale? Cine să mi le muncească?

Mie îmi trebuie ţărani, nu pogoane... *(Face un semn cu degetul pe obraz.)*

BĂL-CEAURESCU *(ca s-o întoarcă)*: Are optzeci de familii de robi...

VULPE: N-am nevoie de ţigani... Nu ştiu să muncească la cîmp.

BĂL-CEAURESCU: Am între ei şapte scripcari şi zece fierari de-ţi pot drege şi chistoalele.

VULPE: Îţi iau ţiganii, deosebit, cu un galben de cap, fără muieri... Pentru patru mii de galbeni, adu jos Dalota-Mare, băiatule...

BĂL-CEAURESCU *(uimit)*: Cu trei sute de familii?

VULPE: Dacă pierzi, îţi dau de la mine douăsprezece mii de pogoane în hotarul Sloboziei, pe Ialomiţa...

BĂL-CEAURESCU: Ce să fac eu cu bărăganul ăla, cu oameni sloboziţi? *(Se frămîntă nervos şi cercetează cartea.)* Bine, dau Dalota-Mare.

CANTACUZINO *(aruncă cartea furios)*: Hai să mergem... de aici. Îmi poartă ghinion loculăsta...

BĂL-CEAURESCU *(arată cartea lui Vulpe)*: Ai pierdut!

VULPE *(precizează iar)*: Bagă de seamă, ţiganii fără copii... *(Arată cartea.)* Sînt mai bun.

BĂL-CEAURESCU *(furios)*: Hai să plecăm de aici... Ai dreptate, locul ăsta e spurcat... Da de ce nu vin dobitocii ăia cu corvezile?

DOROBANŢUL I: Nu se pricepe să adune oamenii... E unul şi aici în bordei...

DOROBANŢUL II: Lasă-l, că ăsta e bolnav rău...

BĂL-CEAURESCU *(furios)*: Ce bolnav? Scoate-l de colo... Sînt nişte trîntori... Am eu un metodicon de a şti cînd un clăcaş e bolnav sau nu... Îi arde vechilul una cu gîrbaciul. Dacă fuge,

e sănătos... și trebuie să meargă la muncă... *(Concesiv.)* Dacă rămîne pe loc, e bolnav. *(Autoritar:)* Scoate-l afară, să-l vedem...

SCENA 3

ACEIAȘI, BĂLCESCU, FILIPESCU, apoi ELENA, TIȚA și MARIN TĂCUTU

CANTACUZINO: Mai e puțin vinars acolo?

BĂL-CEAURESCU *(cînd îl vede pe cel bolnav, adus sprijinit de dorobanț, sfîrșit și alb ca de ceară):* Nae, adu gîrbaciul... să vedem dacă e sănătos...

(Intră Bălcescu și M. Filipescu.)

CANTACUZINO *(cu dispreț):* Dă-l dracului, nene, că ăsta e cu un picior în groapă...

BĂL-CEAURESCU: Eu... păi dacă facem mofturi d-astea... Cine vrei să ne scoată butca din noroi? Nu-l cunoașteți pe țăran... E șiret și leneș. Uită-te la el...

BĂLCESCU *(fierbînd, nemaiputîndu-se stăpîni, strigă):* Lăsați-l în pace, boierule, pe omul ăsta! *(Azvîrle haina de pe el.)* Fac eu corvoadă în locul lui... dacă e neapărat nevoie de el...

(Boierii îl privesc încremeniți; a intrat speriată Tița; apoi Elena.)

LĂCUSTEANU *(furios):* Iată cine răzvrătește pe țărani...

BĂL-CEAURESCU *(șuierat):* Dacă domnișorul acesta vrea să pună umărul la roată... faceți-i pe voie.

BĂLCESCU *(clocotind):* Acum pe loc, dacă nimeni nu mai cunoaște omenia.

LĂCUSTEANU *(speriat):* Arhon bane, nu poate fi îngăduit ca un boier să fie pus la corvoadă. Pravila se opune... *(Disprețuitor.)* Un puțoi fără minte.

BĂL-CEAURESCU: Dacă domnișorii aceștia se întorc cu mintea sucită de la Paris și vor să tragă la roată, de ce să-i refuzăm?

CANTACUZINO *(privind pe sub ochi pe Mitiță Filipescu):* Vezi că tineretul acesta este o excepție... Ceilalți care se întorc vor egalitate, dar numai cu noi.

LĂCUSTEANU *(cu dinții strînși):* Nu-și dau seama ce vor... *(Aruncă haina înapoi lui Bălcescu; apoi, amenințător, către Mitiță Filipescu:)* Eu una vă spun: băgați-vă mințile în cap, că de nu, la ocnă putreziți...

CORTINA

TABLOUL II

La închisoarea de la Gorgani. O odaie goală, cu pereții murdari, întunecoasă, căci nu are decît un fel de ferăstruică sus, cu gratii. Un pat de scînduri, fără alt așternut decît o perină soldățească, umplută cu paie. Pe un scaun — un sfeșnic de pămînt cu o lumînare de seu. Lîngă el — un ceaslov și o cană cu apă. Este o după-amiază geroasă de iarnă. La fereastră pîlpîie mereu o lumină roșie.

Nicolae Bălcescu, slăbit, neras, cu o manta veche soldățească, ruptă, pe el, își încălzește mîinile, pe pat, recitînd versuri franțuzești.

SCENA 1

BĂLCESCU, LĂCUSTEANU, FĂRCĂŞANU, STATE

BĂLCESCU *(singur în odaie; ca să se încălzească, recită):*

> *„Il eût avec honneur laissé mes cheveux gris...*
> *Et c'était de sa vie un assez digne prix...*
> *Il est de tout son sang comptable à sa patrie..."*[1]

LĂCUSTEANU *(a ascultat un timp la uşă, pîndind, apoi intră brusc, vrînd să-l surprindă, împreună cu Fărcăşanu, ofiţerul de serviciu şi cu sergentul State după el. Se opreşte în loc mirat, nepricepînd nimic, apoi întreabă):* Cartea. Ce carte citeai? *(Aleargă şi cercetează ceaslovul.)* Aceasta-i un ceaslov, citeai o carte franţuzească.

BĂLCESCU *(s-a ridicat milităreşte în picioare, dar nu înţelege nimic):* Nu citeam nici o carte...

LĂCUSTEANU *(mînios):* Unde ai ascuns-o? Am ascultat la uşă un sfert de oră. *(Către soldat:)* Caută pe sub pat... *(Către ofiţer:)* Porunca e poruncă. Condamnatului nu-i este permis să aibă afară de ceaslov nici cărţi, nici hîrtie, nici un obiect propriu al lui în celulă... Nimic...

BĂLCESCU *(îndîrjit, amar):* Domnule maior, nu mai căutaţi pe sub pat. Nu e acolo cartea.

LĂCUSTEANU *(energic):* Atunci, dă-o numaidecît... Unde e?

BĂLCESCU *(cu respect ironic):* În cap... Am aici aproape cincizeci de volume. Recitesc în fiecare zi cîte unul... Astea nu mi le puteţi confisca.

---

[1] „Încărunţit de vreme, puteam să mai trăiesc,
Şi, pînă-n clipa morţii, prin jertfe să-l slăvesc.
Datornic este ţării tot sîngele..."
(Corneille, *Horaţiu*, în traducerea lui V. Eftimiu.)

LĂCUSTEANU *(strigă):* Fostul iuncăr Bălcescu! Nu-ţi dai seama că eşti osîndit pentru înaltă trădare? *(Dispreţuitor:)* Dacă nu erai minor şi nu ai fi avut protecţie, nu scăpai numai cu trei ani. *(Sarcastic, către ofiţer:)* Dumnealui a vrut să răstoarne pe vodă... Să facă răspublică... Să ne ridice în cap pe ţărani... *(Lui Bălcescu:)* Şeful complotului, canalia de Mitiţă Filipescu, este de doi ani la Snagov, cu picioarele în apă. Îi cade carnea de pe ele, putrezită. Nu mai are nici un dinte şi-i aproape orb.

BĂLCESCU *(cutremurat, ameţit:)* Căminarul Filipescu?

LĂCUSTEANU: Aşa pătimesc ticăloşii care strică ţara.

BĂLCESCU *(plînge încet, gîndindu-se la Filipescu):* Singurul care n-a fost laş.

LĂCUSTEANU: Cum este cu putinţă ca un ostaş să se răzvrătească împotriva domnului său, căruia i-a jurat credinţă? În locul spătarului Ghica, eu nu-ţi trăgeam palme, cum a făcut el. La urma urmei, eşti fiu de boier. Eu vîram sabia în dumneata şi te lăsam mort...

BĂLCESCU *(îl priveşte mut, apoi îi spune liniştit, dar din adîncul fiinţei lui):* Un înger a murit în mine cînd am simţit pe obraji palmele spătarului Ghica *(după ce tace cîteva clipe, leagă cu tîlc)* şi s-a născut un om...

LĂCUSTEANU: Ce te-a făcut pe dumneata să te faci iuncăr? De ce ai vrut să devii ofiţer, dacă nu iubeşti armata?... Dacă nu-i cinsteşti uniforma...

BĂLCESCU *(zîmbeşte amar, pentru sine însuşi, apoi îi spune apăsat, silabisind parcă ideea):* Una din cele cincizeci de cărţi din biblioteca memoriei mele... este o lucrare a mea proprie.

Se numește *Puterea armată la romîni.* Am gîndit-o în temniță la Mărgineni, frază cu frază. E întreagă aici. Nu așteaptă decît să fie așternută pe hîrtie. Sînt acolo și campaniile oștirilor romînești, toate cîte au fost de la întemeierea Principatelor. *(Cu tîlc, arătînd:)* Dar uniforma asta nu-mi place... Nici cine o comandă...

LĂCUSTEANU *(impulsiv, vrea să scoată sabia):* Nemernicule...

FĂRCĂȘANU *(intervenind):* Domnule maior... Nu uitați că e prizonier și e dezarmat...

LĂCUSTEANU *(își înghite mînia):* Să stai cu ochii pe bestia asta... *(Se uită la ceas.)* Eu am terminat inspecția. Polcovnicul s-a speriat degeaba. Nu cred că focul o să se întindă pînă aici, peste Podul Mogoșoaiei. Dacă totuși crezi că e necesar să evacuăm deținuții, să știi că o roată din batalionul meu este consemnată în cazarmă. Pe mine mă găsești la vornicul Grădișteanu... Facem o partidă de *whist*[1] *(gest)*... sînt toată noaptea acolo. *(Înainte de a ieși, amenință pe Bălcescu:)* N-o să mai ai prilejul să urzești revoluții...

(Ies cei trei. Bălcescu tușește crispat.)

FĂRCĂȘANU *(intră din nou):* Domnule Bălcescu, am o rugăminte. *(Șovăie rîzînd.)* Uite, mîine seara este o *soirée masquée*[2] la Momolo. Vine cu părinții ei o demoazelă din protipendadă, care crede că este singura ființă din București care știe englezește... Și vreau să-i spun cîteva cuvinte englezești, s-o fac curioasă.

---

[1] *Whist* — joc de cărți care se joacă în 3—4 persoane.

[2] Serată mascată (fr.).

BĂLCESCU: Numai cîteva cuvinte? Şi dacă-ţi răspunde ceva? Ce ai să faci?

FĂRCĂŞANU: O să fiu sub mască. Tac şi mă prefac că nu vreau să vorbesc mai mult, ca să nu mă trădez. *(Rîde şiret.)* Dar scrie-mi-le în pronunţarea romînească. *(Îi dă creion şi hîrtie.)*

BĂLCESCU *(după un timp, îi scrie ceva)*: Spune-i versurile astea. Sînt din *Hamlet*!

FĂRCĂŞANU *(citeşte)*: „Tu e nonri go... end cuicli tu. Faruel".[1]

BĂLCESCU *(surîzînd)*: Dacă nu se poate mai bine, fie şi aşa.

SCENA 2

ACEIAŞI, TIŢA, STATE

(State, cu un coş în mînă, adus de Tiţa Bălcescu, deschide uşa şi o lasă să treacă. E îmbrăcată în costumul epocii.)

STATE *(către Fărcăşanu)*: Să trăiţi... dumneaei e sora deţinutului. Are învoire cu trei iscălituri — de la Vornicie, de la Agie, şi de la Spătărie, să-l vadă.

FĂRCĂŞANU: Foarte bine, băiete... Poţi să te duci...

STATE *(şovăind)*: Păi, să vedeţi... N-am văzut ce e în coş... Dar scrie în învoire că poate să aducă şi de-ale mîncării.

FĂRCĂŞANU: Lasă în grija mea, poţi să te duci... *(Sergentul iese, el se întoarce către Tiţa.)* Cred că nu aveţi nici arme de foc şi nici vreun pumnal în coş! *(O salută. Ea nu are aerul să*

1 *To a nunnery go! And quickly too! Farewell!* — Du-te la mînăstire! Şi încă repede! Adio!

asculte și să vadă, căci se uită încremenită la Bălcescu. I-a căzut manșonul din mîini.) Atunci vă las. *(Salută iar și iese.)*

SCENA 3

TIȚA, BĂLCESCU

TIȚA *(se azvîrle de gîtul fratelui ei):* Nicule... Nicule... *(Murmurat, după cîtva timp:)* Din ziua Sfîntului Simion, de aproape un an, nu te-am văzut...

BĂLCESCU *(o privește bucuros, dar întreabă neliniștit):* Mama?

TIȚA: E bine, sînt bine cu toții... Și Maria, și Costache, și Barbu...

BĂLCESCU *(neliniștit):* Tița, ce e cu mama?

TIȚA: Nicule, o știi, cu-ale ei... Este sănătoasă... A vrut ea anume să viu eu de data asta... Cum te cunoaște de bine... *(caută în buzunar; găsește scrisoarea)*... „Lăsați-mă să-i scriu, că dacă Nicu nu m-o vedea și n-o vedea scrisul meu, se sperie."

BĂLCESCU *(parcurge grăbit, nervos, scrisoarea):* Nu o pot citi acum... Sînt bolnav de nerăbdare... Mi-e teamă că n-o să putem vorbi tot... E puțin cam tîrziu...

TIȚA *(face un gest, cu seriozitate copilărească):* Ce am pățit! De la zece am plecat de acasă, din Visarion, și abia acum am ajuns. Arde de două zile în Lipscani.

BĂLCESCU: Ard iar Lipscanii? Ard iar Bucureștii?

TIȚA *(volubilă, deși tristă):* Focul a trecut peste Podul Mogoșoaiei, la Racovițești, de acolo s-au aprins niște acareturi la Corbeni și a răbufnit în Brezoianu. Prin toate curțile stau

maldăre de boarfe și de calabalîc... Sînt toate tulumbele pe ulițele vecine, dar nu ajunge... Polițaiul a scos multă prostime cu gîrbaciul și s-au făcut vreo zece lanțuri de-a lungul ulițelor, spre gîrla Dîmboviței, de trec gălețile de la om la om. *(Copilărește:)* Au vrut să mă ia și pe mine. Noroc de logofătul Băloi: „Nu vedeți că e boieroaică... Fata sărdăresei Bălceasca... doftorița?" El m-a dus printre soldați și ceauși.

BĂLCESCU: Dar cum de-ați obținut învoirea asta?

TIȚA: Tot biata coana Luxița Florescu. Două săptămîni a bătut la toate ușile.

BĂLCESCU: Biata coana Luxița...

TIȚA: Nicule, femeia asta e un înger pentru tine... Dar mai mult n-a putut face. *(Desface coșul, înainte însă de a începe să scoată descoperă — parcă îngrozită — patul fără așternut, cu scîndurile goale.)* Nicule, nu ai așternut, nu te învelești cu nimic?

BĂLCESCU: Mantaua. Ține destul de cald. *(Încurcat:)* Parcă tot e mai bine aici ca la Mărgineni... De altfel, nu sînt adus decît pentru cercetări...

TIȚA *(ca o destăinuire):* A fost doar o vorbă, tot coana Luxița a vegheat.

BĂLCESCU: Este și ca dintre ai noștri...

TIȚA *(scoate din coș):* Uite, două rînduri de primeneli: ciorapii ăștia de lînă, un cojocel... tot sînt bune pe gerul ăsta.

BĂLCESCU *(mințind):* Lăsați și voi, că nu-i atît de rău. Un bărbat poate să îndure mai ușor... Ce vrei? Închisoare!

TIȚA *(scoate iar)*: Niște baclavale, le-am făcut noi pe furiș, că sîntem în postul Paștilor, și mama s-ar supăra dacă ar ști. Ea îți trimite halva cu alune, caramele, migdale.

BĂLCESCU *(surîde înduioșat cînd vede castronul mare de supă):* Și orez cu lapte? Tot copil mă crede.

TIȚA: Cum o să fie cu lapte, dacă sîntem în postul mare? E cu tahîn.

BĂLCESCU *(neliniștit, bănuitor):* Tița, spune-mi adevărul... de ce n-a venit mama?

TIȚA *(turburată):* Nicule, am să te lămuresc... *(Șovăie.)* Am să te lămuresc. *(Caută să iasă din încurcătură.)* Știi cînd a fost mama astătoamnă la tine... ai refuzat să iscălești cererea de iertare lui vodă.

BĂLCESCU *(se întunecă, se crispează):* Nu se putea altfel, Tița. *(Lasă capul pe piept.)* Și așa m-am simțit destul de prost că la judecată ați făcut fel de fel de intervenții pentru mine. *(Pe gînduri:)* Și ceilalți toți au fost netrebnici... Toți au dat rușinos înapoi... Numai Mitiță Filipescu a stat drept și a lăsat să cadă pe el totul... Acum îi putrezesc picioarele în apă la Snagov. *(După un timp, tot cu vocea șoptită, ca mai sus:)* E supărată mama?

TIȚA: Nicule, nu trebuia să refuzi să iscălești cererea de iertare. De atunci, mama parcă este bolnavă... Alergase biata de ea un an de zile... Bătuse la toate ușile, care au rămas cîinește încuiate. Și pînă în cele din urmă, vodă s-a înmuiat. A spus să faci cererea de iertare și să i-o aducă pînă într-o săptămînă coana Luxița... Biata mama a crezut că înnebunește de bucurie. N-a mai dormit pînă a ajuns la tine... Și cînd colo, tu nici n-ai vrut să auzi de o cerere de iertare.

BĂLCESCU *(vibrînd îndurerat):* Soră, mi se sfîșie inima cînd mă gîndesc la mama. Îmi dau seama că ea nu mă poate înțelege... Dar tu, tu trebuie să înțelegi că nu puteam să mă înjosesc

pînă într-atîta încît să cer iertare acelui despot care semnase cu lașitate porunca pentru condamnarea noastră.

TIȚA *(rămasă pe gînduri, turburată):* Nicule...

BĂLCESCU *(întrerupînd-o):* Vezi că mă înțelegi? Tu mi-ești mai aproape decît orice altă ființă pe pămînt... Mama e o sfîntă, soră dragă, dar e din alte vremuri. E supărată pe mine și nu vrea să vină să mă vadă...

TIȚA *(strigă, speriată):* Taci... taci... Nu vorbi cu păcat... Nu e supărată, biata de ea. *(Cu gîndul la făptura mamei:)* Dacă i s-ar da voie, ar dormi la ușa ta, aici... Altul este motivul pentru care m-a trimis pe mine...

BĂLCESCU *(nedumerit):* Nu înțeleg nimic... *(Fixează asupra ei o privire întrebătoare.)*

TIȚA *(șovăie îndelung, nu știe cum să-l lămurească, e stînjenită):* Mi-e greu...

BĂLCESCU *(tot mai nedumerit, caută să descifreze tăcerea ei prelungită, încurcată):* Spune-mi...

TIȚA *(mereu încurcată, dar fără să facă o dramă din asta, dimpotrivă, zîmbește înduioșată):* Vezi, Nicule, e foarte greu de spus... Tu nu crezi în anumite lucruri, și mi-e greu să-ți spun...

BĂLCESCU *(nervos):* Spune, spune, Tița. *(Tușește și, deoarece ea întreabă cu privirea, îi explică:)* Am răcit de aseară...

TIȚA *(zîmbind):* Uite, în noaptea de Crăciun mama a visat un vis...

BĂLCESCU *(lămurit acum, surîde cu ironie, înduioșat):* Tița, soră dragă, am ajuns la vise?

TIȚA *(convinsă parcă și ea):* O știi pe mama cu visele ei... Zice că i-a apărut în vis Maica Domnului și i-a spus: „Zinco, să se ducă fata ta cea mai mică să-l înduplece pe frate-său". S-a trezit numaidecît, și de atunci nu mai are liniște.

(Încurcată:) Şi coana Luxiţa crede că va fi mult mai uşor acum, cu vodă Bibescu, pentru iertarea ta... De aceea m-au trimis pe mine, spunînd că sînt sigure că eu te voi îndupleca să semnezi cererea... De asta n-a venit mama. „Du-te, fetiţa mea, tu, că eşti suflet de copil... Ai să-l îndupleci... Ţie nu-ţi poate spune nu."

BĂLCESCU: Ce copilărie cu visele astea... Tiţa dragă, m-ai liniştit. *(O îmbrăţişează):* Dar tu nu crezi în astfel de basme. Tu ştii bine că nu-mi poţi cere să mă umilesc pînă într-atîta. Nu e aşa? Nu pot să-i cer lui vodă să mă ierte. *(Dar aşteaptă răspunsul ei îndelung.)*

TIŢA *(tace îndelung, cu oarecare încăpăţînare, apoi scoate din manşon o cerere gata scrisă):* Nicule, acum e alt domn, nu mai e acela care te-a condamnat. *(Arată cererea, invitîndu-l să semneze, îngenunchind lîngă scaun.)*

BĂLCESCU *(uimit):* Cum, şi tu îmi ceri asta? *(Tuşeşte iar.)*

TIŢA *(dezarmată, parcă învinsă)*: Ai suferit prea mult, am suferit cu toţii prea mult... te imploră mama, fraţii şi noi, amîndouă surorile. *(A scos din coş şi o călimară mică şi o pană.)*

BĂLCESCU *(luat prea repede, nu ştie ce să facă):* Dar...

TIŢA *(încurajată de încurcătura lui şi cu pana în mînă, îl trage şi pe el lîngă ea):* Trebuie să iscăleşti... *(Cererea e desfăcută pe scaun; ei sînt în genunchi, unul alături de celălalt.)*

BĂLCESCU *(aşa cum stă în genunchi, cu o voce absentă, dînd impresia că va iscăli, sugestionat de ea, citeşte)*: „Înălţate stăpîne, cu fierbinte rugă de îndurare, cad în genunchi, la picioarele măriei-tale, cerînd..." *(Se priveşte plin de silă, se ridică înfiorat de ceea ce se cere.)* Nici

un despot nu mă va avea în genunchi la picioarele lui. Mai bine îmi petrec viața în ocnă.

TIȚA *(s-a ridicat și ea, încremenită):* Dar, Niculе, știi bine că așa se scrie... Este doar, cum să spun... o regulă... Nu înseamnă că ești în genunchi înaintea nimănui.

BĂLCESCU *(hotărît):* Nu pot ruga nimic pe un despot... Îi urăsc pe toți. *(Tușește, ea îl privește neliniștită, întrebător, iar el, încurcat, se explică:)* Am răcit azi-noapte.

TIȚA *(îndurerată, revenind la atac):* Pentru o întorsătură de condei? Cum poți să dai însemnătate unui asemenea nimic?! Erai gata să iscălești. *(Bălcescu este foarte încurcat, parcă se lasă iar convins, șovăie.)* Voi cere ofițerului altă hîrtie, și vei scrie tu cum vei voi, numai să fie acolo o cerere de a ta de iertare. Spune da. *(Așteaptă, ia tăcerea lui drept o aprobare și se îndreaptă spre ușă, apoi, din prag, spune unui soldat care nu se vede:)* Cheamă te rog pe domnul ofițer pînă aici. *(Închide ușa și ia, recunoscătoare, mîna fratelui.)*

BĂLCESCU *(gîndește sfîșiat):* Mitiță Filipescu putrezește cu picioarele în apă...

TIȚA: Care ar fi folosul dacă te-ai prăpădi și tu?

BĂLCESCU *(după ce a stat mult pe gînduri, vorbește liniștit, hotărît):* Ascultă, Tița, oamenii aceia, tovarășii mei, nu m-au întrebat întotdeauna ce gîndesc și eu, și asta mă înfurie și azi, cînd îmi amintesc. Au luat hotărîri fără mine, fără să mă întrebe. M-au socotit desigur fără însemnătate, poate copil. Dar condamnarea — acum îmi dau seama — ne-a legat pe toți într-un scop, și soarta lor a devenit soarta mea. Nu pot părăsi singur temnița. *(Urmează*

un lung răstimp de tăcere încărcată. Tița pare și ea învinsă, abătută.)

TIȚA *(merge și scoate o mică icoană din coș, învăluită cu grijă într-un ștergar. O privește lung, dezarmată, clătinînd din cap; ridică din umeri, neștiind ce să mai facă):* E prea încăpățînat, Maică Preacurată...

SCENA 4

ACEIAȘI, FĂRCĂȘANU

FĂRCĂȘANU *(intrînd):* M-ați chemat, stimată demoazelă?

TIȚA *(puțin surprinsă):* Da, domnule ofițer... *(Neștiind ce să mai spuie:)* Este voie să pun în perete iconița asta?

FĂRCĂȘANU: Icoane și ceasloave, cîte vreți... Pături și cărți de citit n-are voie să primească... Uite, aveți aici un cui, în perete. Cam mic, dar cred că-i de ajuns...

TIȚA *(punînd iconița):* Da, e de ajuns.

FĂRCĂȘANU *(după un timp, încurcat):* Stimată demoazelă, îmi permiteți să vă pun o întrebare... Nu sînteți dumneavoastră logodită cu camaradul meu, adică fostul meu camarad, căci acum este mutat la Craiova, *lieutenant*-ul Oprea Nedelescu?

TIȚA *(tulburată, surprinsă):* Da, da...

FĂRCĂȘANU *(explicîndu-se):* Pe la Sfîntul Dumitru eram într-o seară la teatru, la Momolo, la trupa franceză. Unul din camarazi a spus: „Iată pe Nedelescu cu logodnica lui". V-am salutat și ne-ați răspuns amîndoi.

TIȚA *(foarte încurcată):* Da... da... Eu eram... Sîntem logodiți... Așteptăm să fie din nou mutat în București... A trebuit să amînăm nunta.

FĂRCĂȘANU *(cu o simpatică galanterie):* Am pierdut ocazia de a fi o pază de onoare.

TIȚA *(uimită):* Ar fi fost învoit fratele meu să asiste?

FĂRCĂȘANU: Nu, voiam să spun o pază de onoare pentru mire, camaradul nostru. Dar cine știe, poate că, luat pe răspunderea noastră și dîndu-și cuvîntul de onoare că nu fuge, ar fi fost prezent în biserică pentru două-trei ore chiar și prizonierul nostru.

TIȚA *(exaltată, cu o nădejde nebună):* Domnule *lieutenant*, ar fi posibil un asemenea lucru? Ar putea merge sub paza dumitale o oră în oraș?

FĂRCĂȘANU *(puțin speriat):* Nu. Asemenea faptă ar fi cu neputință fără o aprobare de sus.

TIȚA *(caldă, cu o nădejde care imploră):* Domnule ofițer, haide cu Nicu un ceas astă-seară la noi acasă.

FĂRCĂȘANU *(puțin îngrozit, dar nu lipsit de curtoazie):* Nu!... este o nebunie ceea ce vă trece prin cap. *(Merge de-a-ndaratelea spre ușă și iese.)*

SCENA 5

BĂLCESCU, TIȚA

BĂLCESCU *(vine frățește spre Tița, care este nervoasă, îndurerată):* Poate că era mai bine să faceți nunta în toamnă și să nu mai așteptați ca să fie mutat logodnicul tău din nou în București... Te-ai fi dus la casa ta cu el, acolo, la Craiova.

TIȚA *(pe careaceastă discuție despre logodnă o exasperează):* Nu se putea, Nicule, era greu...

BĂLCESCU: De ce? Era vorba de fericirea ta...

TIȚA *(tace îndelung, umilită de această încurcătură; pe urmă, cu o concentrată gravitate):* A rupt el logodna. *(Cu un surîs amar:)* Cînd toată lumea știa că ne pregătim de nuntă... cînd ieșise cu noi la teatru și la sindrofii ca logodnic...

BĂLCESCU: Pentru numele lui Dumnezeu, a fost în stare să facă asta? *(Clocotind:)* Ar trebui pălmuit în stradă. Nu se compromite în felul acesta o fată de șaptesprezece ani! Cum a îndrăznit asta? Cum ți-a spus-o?

TIȚA *(iritată, vrînd să ocolească):* Tată-său i-a scris o scrisoare mamei...

BĂLCESCU: Mă întreb ce motiv au invocat ca să strice o logodnă făcută cu preoți, cînd tocmai tatăl său v-a schimbat inelele.

TIȚA *(ținîndu-se tare, totuși silabisind parcă pe gînduri):* Cînd cineva e de rea-credință, poate găsi pretexte ușor. Nu mai are nici o însemnătate. *(Cu o voce murmurată, iritată:)* Mi-e greu numai cînd mă întreabă lumea cînd se face nunta, și cu trebuie să găsesc cuvinte... E greu... Parcă umblă rîme pe mine.

BĂLCESCU *(neliniștit, insistînd):* Tița, ce motiv a invocat? Ce s-a întîmplat de a fost el în stare de o asemenea îndrăzneală?

TIȚA *(nu vrea ca el să știe că din pricina lui s-a sfîrșit totul):* Nicule, nu-ți mai bate capul atîta, că întîmplarea nu merită... Nimic, decît pretexte.

BĂLCESCU: Singurătatea asta, zidul ăsta pe care-l pune închisoarea între mine și lume, neputința asta la care te reduce ca pe un sobol orb este mai rea decît foamea și frigul. *(Ros de*

bănuială să nu se fi întîmplat vreo nenorocire:) Soră dragă, sînt fratele tău, sînt în familia noastră prietenul tău cel de totdeauna, cel mai apropiat. Spune-mi ce s-a întîmplat. Spune-mi tot...

TIȚA *(șovăie încă; apoi, aproape în șoaptă, stînjenit):* Tată-său i-a scris mamei că-i pare rău, dar e nevoit să ceară dezlegare pentru cuvîntul dat. Că el — scria — nu poate admite ca fiul său să-și „brizeze cariera" căsătorindu-se cu mine. Un ofițer însurat cu sora unui... *(șovăie)* osîndit pentru înaltă trădare.

BĂLCESCU *(îngrozit, năucit, abia găsind cuvintele, înțelege):* Din pricina asta?

TIȚA *(grăbită, ca să nu lase răspunderea asupra lui):* Ți-am spus, pretexte. N-au știut ce să mai scornească...

BĂLCESCU *(zdrobit, împovărat, se plimbă prin odaie, apoi vine la ea, îi ia mîinile):* Surioară dragă, ți-am distrus și ție fericirea. Sînt un blestemat. Înnegresc viața celor ce mă iubesc...

TIȚA *(dorind sincer ca el să nu se mustre):* De ce nu vrei să recunoști că n-are nici o însemnătate? Acum e puțin mai greu, pînă ce scap de întrebările tuturor proștilor. *(Șoptit:)* Unele femei, ca să ne umilească, mă întreabă cu o prefăcută compătimire, îmi cer lămuriri... vor să-mi desfacă inima fîșie cu fîșie... Dar la toamnă, cînd tot Bucureștii va ști, voi scăpa de orice sîcîială. *(A luat manșonul de pe jos. Palidă, face sforțări supraomenești să se mintă pe sine însăși, dar izbucnește, nemaiputîndu-se stăpîni:)* Laș... laș... a fost un laș. *(Cade pe pat.)* A plecat din București fără nici o lămurire, fără să-mi scrie un rînd... *(Zîmbește istovită.)*

BĂLCESCU *(uimit, abătut):* L-ai iubit?...

TIȚA *(parcă nici nu aude, deși se privesc în ochi):* Inelul, l-a trimis tată-său în plic. *(Copilărește, cu zîmbet amar:)* Și spunea că și-ar da viața pentru mine.

BĂLCESCU: Dar de ce nu și-a dat seama de toate astea încă din timp, înainte de logodnă, de cînd cu judecata?

TIȚA: Un poltron... Și-a pierdut capul cînd s-a văzut mutat din București.

BĂLCESCU: Surioară, iartă-mă... A fost întîia ta iubire... Ar fi putut să fie frumos.

TIȚA *(istovită, murmurînd):* Pune flori cîte vrei... Le pui pe un mormînt... Știu acum ce este iubirea. În fundul fîntînii ei nu este apă curată... Este doar mocirlă. Nu voi mai iubi niciodată!

BĂLCESCU *(înfiorat, încearcă să o mîngîie):* Tița, tu ești doar un copil... Ai șaptesprezece ani. *(Zbuciumul l-a obosit, e palid.)*

TIȚA *(sălbatică):* Niciodată!

BĂLCESCU *(dezolat, vrea să facă un gest, ar vrea să spuie ceva, dar, surprins, se întoarce brusc, convulsiv, își duce batista la gură):* Nu. *(Tița a urmărit neliniștită convulsiunea lui; așteaptă o clipă încremenită, pe urmă se duce la el, îi întoarce fața și vede batista plină de sînge. Bălcescu, neputincios, privește cu fața descompusă. Caută să-i explice):* Știi...

TIȚA *(a căutat să se sprijine; apoi, ca paralizată de o idee fixă)*: Să nu afle mama...

BĂLCESCU *(învins, cu o voce pierdută):* Întîile semne au apărut iarna trecută, la Mărgineni... Sînt atacat...

TIȚA *(plîngînd mut):* Te-au ucis, frățioare.

BĂLCESCU: Nu trebuie să afle nimeni.

TIȚA *(cu o dăruire liniștită a întregii vieți):* Voi fi sora ta. Nimic decît sora ta pînă ce voi muri. *(Îl mîngîie.)* Te vei însănătoși... Îți voi da viață din viața mea.

BĂLCESCU *(de pe pat):* Îți repet, nu trebuie să afle nimeni... Sînt însemnat... soarta m-a însemnat.

TIȚA *(cu o duioșie hotărîtă, de soră care și-a închinat viața):* Nu, frate, trebuie să le spui, ca să fii scos de aici și dus la spital... Altfel, te vei prăpădi...

BĂLCESCU *(înfrigurat, dintr-un izvor adînc, cu un soi de deznădejde):* Nu... Nu! Ar scăpa prea ieftin. Mai am un an de pedeapsă, și îl voi face pînă la sorocul lui, ca să fie socotelile în regulă. Ar scăpa prea ieftin aceste fiare... N-am nevoie de mila lor... Mi-au lăsat numai un ciot de viață... Dar vor plăti pentru acest ciot ca pentru trei vieți. Tița, noaptea nu pot dormi, fac numai socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani... Aș vrea să mai trăiesc numai alți zece, și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug cîmpul înțelenit de mărăciniș. *(Cu sete de viață:)* Zece ani numai...

TIȚA *(îngrozită):* Frate, nu e bună atîta ură... Trebuie să te rogi numai lui Dumnezeu, să te facă sănătos...

BĂLCESCU *(sălbatic, dar înnăbușit, întors în el însuși):* Nu trebuie să se mai întîmple și cu alți romîni ceea ce s-a întîmplat cu Mitiță Filipescu, cu mine și cu ceilalți. Nu trebuie ca acest popor să mai îndure cîte îndură...

SCENA 6

BĂLCESCU, TIȚA, FĂRCĂȘANU, ARĂPILĂ

FĂRCĂȘANU *(intră, gros îmbrăcat, cu o căciulă mare în mînă; cei doi îl privesc nedumeriți. Întreabă grăbit, cu un ton conspirativ):* Domnule Bălcescu, mai vrei să mergi în noaptea asta acasă?

BĂLCESCU *(privește încremenit):* Dar...

TIȚA *(cu o față aprinsă, tremurînd din toată ființa ei):* Domnule ofițer, vrei, vrei cu adevărat? Parcă se răstoarnă noaptea în zi.

FĂRCĂȘANU: Fii gata de plecare...

TIȚA: Vrei să spui că poate merge pentru un ceas, două acasă?

BĂLCESCU *(nemișcat):* Domnule, nu pot primi... Îți riști cariera și libertatea... Nu am dreptul să primesc asemenea sacrificiu...

FĂRCĂȘANU: Te rog să primești... Nu va afla nimeni.

TIȚA *(a și acceptat ideea):* Cum să facem ca să nu afle mama dintr-o dată? Ah, și nu avem decît un ceas!...

FĂRCĂȘANU *(același ton conspirativ):* Nu, va rămîne toată noaptea... Vom reveni în zori... Am unde să dorm acolo? La vreun vecin?

TIȚA *(luminoasă):* Vei fi singurul care vei dormi în toată casa noastră, unde vei vrea. Noi vom sta în jurul lui lîngă sobă, toată noaptea.

BĂLCESCU *(speriat parcă):* Nu am dreptul să primesc un asemenea sacrificiu.

FĂRCĂȘANU *(trudindu-se să fie calm):* Nu risc nimic. *(Apoi, nemișcat:)* Ai fost iertat.

TIȚA *(se sufocă, pe urmă ascultă cu ochii în lacrimi):* A fost iertat? De unde știi?

FĂRCĂȘANU: Este afară un domn care mi-a spus să vă spun doar atît: Că se numește Arăpilă. *(Iese în prag.)* Poftiți, domnule.

TIȚA *(văzîndu-l, uimită):* Domnul Alecu Golescu...

ARĂPILĂ *(emoționat, abia vorbind):* Ești liber... ești liber, frate.

BĂLCESCU *(neliniștit, cu tot trupul drept):* Numai eu?

ARĂPILĂ: Au fost iertați toți. S-a răspîndit știrea că Mitiță Filipescu e pe moarte... S-a adunat lumea în fața palatului, cerînd eliberarea lui. Vodă Bibescu a cedat. A semnat ofisul[1] azi la ora unu. A și plecat un chervan pe tălpoaie, să-l aducă de la Snagov pe Mitiță Filipescu. Mulțimea este acum din nou în fața palatului.

TIȚA *(cade moale în genunchi la icoană):* Nu sînt vrednică... Nu sînt vrednică, Maică Preacurată!

TABLOUL III

O grădină mică a unei cîrciumi de vară, între viile de pe dealul Filaretului. În luna mai. Un chioșc de lemn în față, în stînga cu o masă rotundă, mare, vopsită în verde. Un parmalîc arată malul rîpei, cu o vedere panoramică spre dreapta, deasupra vechiului București: acoperișuri de case joase și multe, foarte multe turnuri de biserici... În fund, în stînga, intrarea la ghețărie. În dreapta — intrarea la prăvălia de iarnă. Tot în fund — un grătar. Mai sînt și alte mese neocupate la început. Trebuie să se știe că aceasta este un fel de anexă, iar grădina principală este în partea cealaltă a prăvăliei. Se aud numai, de la ea, lăutarii.

1 *Ofis* — decret domnesc.

SCENA 1

BĂLCESCU, ARĂPILĂ, ION GHICA, TELL

TELL *(în chioşc):* Fraţilor, credeţi-mă, vă vorbesc din inimă şi ca un cunoscător al situaţiei reale. Trebuie să-l admitem neapărat pe Eliade în Frăţia noastră, fiindcă fără el nu cred să izbutim. Sîntem în mai, iar revoluţia trebuia să izbucnească încă în aprilie, dacă nu din martie, ca şi în celelalte ţări din Europa. Am fost atunci de părere să nu ţinem seama de sfatul lui Lamartine şi să începem fără întîrziere.

BĂLCESCU: Recunosc că acum trebuie să ne grăbim... Europa fierbe... ţara s-a trezit şi aici.

TELL: Tocmai pentru că e treabă grabnică avem neapărată nevoie de Eliade, care este astăzi, după Cîmpineanu, cel mai popular bărbat romîn... Fără el, negustorimea şi mica boierime nu se mişcă, iar o revoluţie fără negustorime şi fără micii boieri nu e cu putinţă... Pe ce ne sprijinim noi la urma urmelor? Pe membrii acestei societăţi şi pe batalionul meu, care este împrăştiat pe tot lungul Dunării...

BĂLCESCU: Revoluţiile europene trebuie să ne slujească drept pildă. La Paris s-a mişcat în februarie întreg poporul... lumea celor mulţi... Între mii de lucrători care părăsiseră lucrul în fabrici, am pătruns şi eu însumi pînă la tronul lui Ludovic Filip. Am vrut să-ţi aduc un petec de catifea roşie din acest tron, dar i l-am trimis lui Alecsandri, ca să-i inspire vreo poezie... Cînd am înfiinţat această Frăţie, acum cinci ani, ţinta noastră a fost să ne adresăm poporului, nu boierilor, să luminăm ţărănimea şi pe meseriaşi. Aşa am început!

TELL: Acum e prea tîrziu... Fără negustori și fără micii boieri nu ne putem mișca, deci avem nevoie de Eliade.

BĂLCESCU: O revoluţie clădită pe boierime este o revoluţie clădită pe nisip...

ARĂPILĂ: Eu nu tăgăduiesc popularitatea lui Eliade. După cum știţi, și-a închiriat grădina pentru panoramele de la Moși... Dar cînd ne călăuzește un om ca Bălcescu, o cauză justă ca aceea pentru care luptăm noi, nu avem nevoie de această popularitate... Dumneata, frate Ghica, ce spui?

GHICA *(șovăie)*: De, frate Golescule, e foarte greu de... luat o hotărîre așa, într-o clipă, atunci cînd îţi dai seama că această hotărîre poate atîrna greu în cumpăna revoluţiei și cînd este vorba de o revoluţie menită să întoarcă crugul istoriei romînești... Socot totuși că Ion Eliade înseamnă un sprijin, pe care nu-l putem respinge, pentru mișcarea pe care o plănuim...

ARĂPILĂ *(mirat)*: Dumneata, frate, ești pentru primirea lui Eliade?

GHICA *(stînjenit)*: Sîntem în mai, nu mai putem întîrzia, trebuie să pornim în grabă...

TELL: Aș vrea să nu fiu greșit înţeles... Și eu admir pe marele cărturar, pe fratele Bălcescu... Dar faima lui Bălcescu nu trece de lumea cărturărească... E prea tînăr. *(Lui Bălcescu:)* N-ai nici treizeci de ani, nu-i așa? Eliade este aproape cu douăzeci de ani mai în vîrstă... De un sfert de veac este dascăl, și ziarele lui apar tot de un sfert de veac și sînt nu numai cele dintîi, dar și singurele ziare romînești... Iată de ce nu poate fi revoluţie naţională fără el. Inima lui Eliade arde pentru poporul romîn.

ARĂPILĂ: Arde, nu zic ba, dar scoate mult fum. Inima lui Bălcescu arde... dar dă numai lumină.

BĂLCESCU *(nervos, convins că trebuie respinsă primirea lui Eliade, dar cedînd de teamă să nu pară invidios)*: Discuția este de prisos... Sînt și eu de părere ca să fie admis... Doresc din adîncul ființei mele ca aducerea lui Eliade, pe care de altfel îl prețuiesc ca un mare dascăl al neamului nostru, să nu însemne pentru revoluția pe care o pregătim și prin care poporul vrea să-și ia soarta în propriile lui mîini... o cotitură de care într-o zi să ne pară rău. Și cu asta repet: votez admiterea lui Eliade în societatea noastră Frăția. Dumneata ce zici, frate Golescule?

ARĂPILĂ: Eu nu mai am nici un drept de vot... Voi trei sînteți întemeietorii Frăției și cei trei mari demnitari superiori ai ei... Dar ca membru în Comitetul Executiv pot să vă spun că faceți o greșeală.

GHICA: Atunci, mă duc să-l poftesc pe Eliade aici...

BĂLCESCU *(foarte surprins)*: Dar unde e?

GHICA: Este în cealaltă parte a grădinii. Așteaptă răspunsul.

ARĂPILĂ *(iritat)*: Era așa de sigur de admitere? *(Se uită bănuitor la Ghica.)* Adică avea votul lui Tell, al *(întîrzie cu răspunsul)* dumitale — două, avea deci majoritatea.

GHICA: Am avut cu el o întîlnire și o lungă explicație la grădina Tei, alaltăieri... Pe urmă, țineți socoteală că sîntem în mai și nu mai e timp de pierdut. *(Iese.)*

BĂLCESCU *(către Tell):* Dar Eliade ştie regulele societăţii? Ştie că pe faţă sîntem societatea literară sub numele de Asociaţia literară?

TELL: Ştie tot ce se cuvine: că membrii nu se ştiu între ei decît în grupuri de cîte zece şi nu cunosc, dintre şefi, decît pe acei care îi înrolează şi le dau instrucţiuni. Să vedeţi ce solemn o să spună Dreptate şi frăţie.

ARĂPILĂ *(pe uşa gheţăriei intră sublocotenentul Dincă):* Iacă şi pe Dincă... Dar de ce vine din gheţărie?

TELL: El totdeauna vine prin rîpă, ca să controleze intrarea subterană a gheţăriei... Să vadă dacă e cheia la locul ei şi să nu fie înţepenită uşa...

DINCĂ: Dreptate şi frăţie...

TELL *(după ce, împreună cu ceilalţi, răspunde la fel la salut):* Dreptate şi frăţie. E totul în regulă, Dincă?

DINCĂ: Via toată e înfrunzită, de am putea trece toţi în picioare nevăzuţi... În fundul rîpei — numai lăstari. *(Se explică încurcat:)* Ştiţi, mi-e teamă să nu aresteze toată Frăţia o dată, la locul de adunare, cum îi arestară pe cei din Moldova... pe toţi o dată... Dar unde sînt ceilalţi?

BĂLCESCU: Iată şi pe fraţii Goleşti. Mai este şi Iancu Ghica... s-a dus să-l aducă pe Eliade.

(Intră doi fraţi Golescu, vorbind.)

DINCĂ *(uimit):* Adevărat, îl alescrăţi pe Eliade la Frăţie?

ARĂPILĂ: Uite-l...

SCENA 2

ACEIAŞI, ELIADE, giuvaergiul HAGI-CURTI, negustorul DOBROVICI, DAMIAN TABACUL, MITRU TABACUL, un taraf de lăutari

ELIADE *(intrînd teatral, în cîntec de lăutari)*: Dreptate şi frăţie! Fraţilor, sublimă este pentru mine această zi în care aduc sfios inima mea pe altarul Frăţiei. Am zis altar fiindcă altar slujit de preoţi este această sublimă societate, altar din care pornesc razele libertăţii ca nişte săbii... Am zis săbii, fraţilor, fiindcă de aci vor porni săbiile de lumină ale dreptăţii, ca să nimicească stihiile întunericului. *(Încheie cu un salut final.)* „Dreptate și frăţie, Frăţie şi dreptate."

(Tell îi dă acolada, se aşază toţi în chioşc; Bălcescu rămîne în faţă.)

BĂLCESCU *(arătînd spre cei doi lucrători, care aşteaptă deoparte, sfioşi)*: Dar flăcăii aceștia cine sînt?

DOBROVICI: Sînt calfe în tăbăcăria mea... În ei mi-e nădejdea la o adică... *(Către un băiat:)* Băiete, dă două chile de vin și cîte o friptură flăcăilor ăstora...

BĂLCESCU: Să-i chemăm aci, cu noi.

DOBROVICI: Cum asta? Să stea lucrătorii mei cu mine la masă?

(Se uită nedumerit la Eliade; Hagi-Curti pare de asemenea foarte surprins.)

ELIADE *(explicînd cu bunăvoinţă, încurcat puţin)*: Să vedeţi, prietenii mei nu sînt nişte meseriaşi cu doi-trei lucrători acolo... *(Arată:)* Dumnealui este domnul Dobrovici, starostele blăna-

rilor, care are o tăbăcărie cu cincisprezece meşteri şi cu o sută cincizeci de calfe... Nu se obişnuieşte... Dumnealui este Hagi-Curti, cel mai mare giuvaergiu de pe Lipscani...

DOBROVICI *(iritat):* Nu vă supăraţi... Nu e vorba de mine... dar, vedeţi, lucrătorii mei sînt oameni cuviincioşi, care ştiu ce se cade şi ce nu... S-ar simţi ei prost cu mine la masă. Nu se cuvine să stricăm orînduiala moştenită din moşi-strămoşi, aşa cum a lăsat-o Dumnezeu.

BĂLCESCU *(tremurînd):* Şi vreţi să le cereţi să-şi dea viaţa? Pentru ce? Nu vă supăraţi, rămîneţi dumneavoastră aici, mă duc eu la aceşti prieteni tabaci. *(Trece dincolo.)*

ARĂPILĂ *(în liniştea care s-a făcut):* Nu vă supăraţi, trec şi eu acolo. *(Pleacă.)*

DOBROVICI *(arătînd pe Arăpilă):* Dumnealui nu-i feciorul marelui vornic Dinicu Golescu? *(Leagănă mîna cu admiraţie.)* Cînd a plecat în Europa i-am făcut bătrînului o dulamă de samur de s-au speriat nemţii de la Peciu cînd au văzut-o. Spuneau că la ei nu se putea lucra aşa ceva.

ELIADE *(ca unui copil):* Nu, dumnealui este feciorul marelui vornic Iordache Golescu... Uite, dumnealor *(arată pe Nicolae şi pe Ştefan Golescu)* sînt feciorii boierului Dinicu Golescu, de au fost la Viena...

(Fraţii Goleşti surîd cu indulgenţă. Lăutarii le cîntă la ureche celor din chioşc.)

BĂLCESCU: Nu vă simţiţi bine că am venit şi noi la masa dumneavoastră? Ce e asta? Hai noroc!

MITRU TABACUL *(ciocnind sfios):* Ne pare bine, cum să nu ne pară bine, dar să vedeţi... De,

noi cu lucrul, ca omul... Dacă am fi avut timp ne-am fi spălat și noi... Că avem haine mai curate, de duminică. Dar așa... adineauri ne-a spus jupînul...

BĂLCESCU: Cum vrei să spui că abia adineauri **ați** întrerupt lucrul în tăbăcărie? Acum e ceasul zece și mai bine.

DAMIAN TABACUL: Nu, lucrul în tăbăcărie nu s-a întrerupt nici acum, că e zor mare. *(Rîsete în chioșc.)* Trebuie să ne pregătim **pentru** tîrgul de la Urziceni... Astă-seară **se lucrează** pînă la douăsprezece...

BĂLCESCU *(se uită cu înțeles la Arăpilă)*: Pînă la douăsprezece? Și mîine cînd începe iară?

MITRU TABACUL: Păi, cum se luminează de ziuă... Pe la cinci, să zicem.

BĂLCESCU *(schimbă iar priviri cu Arăpilă)*: Va să zică, în tăbăcăria dumneavoastră un lucrător lucrează nouăsprezece ore pe zi?

DAMIAN TABACUL: A, nu... numai cînd e zor... Altfel, pe la nouă, pe la zece seara mergem la culcare.

(Rîsete și lăutari în chioșc.)

ARĂPILĂ: Cît ești plătit dumneata pe zi?

MITRU TABACUL: Eu am trei lei pe zi, dar sînt unii care au și cinci lei pe zi. *(Lui Bălcescu:)* Da nu vă supărați, boierule, eu îmi pare că vă cunosc de undeva... **N-ați fost dumneavoastră** acu... să fie cîțiva ani, la noi prin fabrică?

BĂLCESCU *(convenind, către Arăpilă)*: Acum patru ani, conform planului de la Frăția, am încercat să cunosc mai de aproape poporul muncitor. Cred că nici în galerele cu robi nu era o muncă atît de grea și otrăvitoare ca în aceste tăbăcării. Că de dormit tot atîta de îngrămă-

diţi şi în zdrenţe, plini de plăgi şi de păduchi, dorm bieţii muncitori. *(Frămîntat:)* Ce e de făcut, frate Alecule? Ce e de făcut?

ELIADE *(ridică vesel paharul cu vin):* Noroc... Dreptate şi frăţie.

(Toţi din chioşc, către cei din dreapta, repetă „Dreptate şi frăţie". Eliade vine spre Bălcescu.)

BĂLCESCU *(abătut, după ce priveşte lung pe tăbăcarii truditi, răspunde ridicînd paharul, cu un amar înţeles):* Dreptate şi frăţie.

CORTINA

TABLOUL IV

În acelaşi loc, dar peste două săptămîni, după miezul nopţii. În chioşc sînt în jurul mesei A.G. Golescu, N. Golescu, Voinescu, Bălcescu, Curti şi alţi membri ai Frăţiei. Sînt luminaţi de un felinar atîrnat. Restul grădinii este în întuneric. Toţi stau nemişcaţi, păziţi de patru dorobanţi cu armele întinse.

SCENA 1

ARĂPILĂ *(în şoaptă, intens, lui Bălcescu):* Pe cine bănuieşti?

BĂLCESCU *(tot în şoaptă, nervos):* Stau şi mă gîndesc...

ARĂPILĂ *(cu palmele împreunate a nedumerire):* Eliade?

BĂLCESCU *(la fel de nedumerit):* Nu cred...

ARĂPILĂ *(căutînd mereu):* Tell?

(Se aud pași, dorobanții se ascund. Intră Șt. Golescu încrezător și vrea să salute „Dreptate și...", dar arme cu baioneta pusă îl încadrează din spate și din dreapta. Acum se mai văd în întuneric celelalte două arme îndreptate înspre cei din chioșc.)

DOROBANȚUL I *(poruncitor)*: Mîinile sus, ești arestat! *(Îl caută de arme, îi ia un pistol.)* Treci în chioșc.

(Golescu trece năucit în chioșc, aci descoperă îngrozit că și ceilalți arestați au mutre de înmormîntare.)

DOROBANȚUL II: Îi mai ținem mult aici?
DOROBANȚUL I: Pînă cînd s-or aduna toți șoarecii în capcană. Domnul căpitan Costache îi numără, ascuns în șanț, cu garda lui.

(Intră Dobrovici, cu care se repetă procedeul.)

ARĂPILĂ *(fioros)*: Dacă Iancu Ghica n-ar fi la Constantinopol, pe el l-aș bănui...

(Urmează un răstimp de tăcere, în care cei arestați se privesc abătuți, cu armele ațintite asupra lor. Intră Dincă în uniformă. Cei doi dorobanți vor să repete procedeul, dar, intimidați de uniformă, rămîn cu armele întinse, muți. Dincă are o clipă de ezitare, dar într-o străfulgerare înțelege situația.)

DOROBANȚUL I: Stăi... Mîinile...
DINCĂ *(dezlănțuit, mînios)*: De ce sînteți numai patru dorobanți aici? Cîți inși a dat ordin măria-sa să fie aici? *(Dorobanții îl privesc uimiți.)* Opt... Unde sînt ceilalți patru?
DOROBANȚUL I *(intimidat)*: Să vedeți...
DINCĂ *(furios)*: Ce să văd? Unde-i căpitanul Costache? Unde-i Chiorul?
DOROBANȚUL I *(bîlbîit)*: Jos, în șanț, lîngă pod... Ați trecut pe lîngă el.

DINCĂ *(strigînd și mai tare):* Să vie Chiorul numaidecît aici! *(Arată chioșcul.)* Cum vreți să păziți pe tîlharii ăștia numai cu patru oameni? *(Cei din chioșc îl privesc uluiți, cu groază.)*

DOROBANȚUL I: Ceilalți înconjură via, ca să nu iasă nimeni...

DINCĂ: Și pe cei care i-am arestat în beci, cine-i păzește? Voi doi mergeți cu mine în beci... Tu te duci să-l chemi pe căpitanul Costache Chioru aici *(precizează)*, după ce vin eu de jos.

DOROBANȚUL I: Să trăiți... aștept.

DINCĂ: Așa... *(Împinge pe cei doi înspre prăvălie, conducîndu-i spre beci. Se întoarce de acolo, în timp ce arestații din chioșc privesc năuci, dezamăgiți, și se adresează dorobanțului* I*:)* Spune-i lui Costache să vie numaidecît aici, că-l cheamă aghiotantul măriei-sale... Să reveniți numaidecît...

(Cei din chioșc — mai uimiți.)

DOROBANȚUL I *(speriat):* Venim numaidecît. *(Iese fugind.)*

DINCĂ *(tăios):* Acuma... *(De îndată ce iese întîiul dorobanț, el pune pistolul în tîmpla celui rămas.)* Dă arma... *(Cînd acesta i-o dă năuc, strigă spre chioșc:)* Frate Serghiescule, ia-i arma. Acuma, la beci cu ăsta! *(Către dorobanț:)* Cine strigă e împușcat. *(Intră cu el în prăvălie, revine cu două arme.)* Frate Catina, frate Telegescule, luați armele astea și păziți aici, să-l prindem pe căpitanul Costache. *(Se așază într-o parte și alta, ca să nu fie văzuți de cei ce intră, favorizați de altfel de întuneric, și așteaptă, căci se aud pași.)*

COSTACHE *(de afară, strigînd):* Aghiotantul măriei-sale, mă? Unde e, mă? Unde e...?

DINCĂ: Mîinile sus, Costache! *(L-a dezarmat; apoi, batjocoritor, lui Costache, care încă nu și-a venit în fire:)* Ascultă, Costache, hrăpăreț și fricos ai fost toată viața, dacă devii din senin curajos, dacă strigi cumva, îți zbor creierii. Haidem acum la beci. *(Către cei doi care rămîn:)* Voi rămîneți aici și păziți pînă mă întorc.

N. GOLESCU: Fraților, cum ieșim de aici? Mai repede.

DINCĂ *(revenind):* Prin ghețărie...

BĂLCESCU *(cu îndîrjire stăpînită, către cei care pleacă):* Frați căuzași, de ce să plecăm? Știți că au fost arestați ieri Negulici și căpitanul Teologul! Că s-au făcut percheziții pe la cei mai mulți dintre noi... Villara și aga Iancu Manu au dat listele de cei care trebuie să fie arestați... De ce să plecăm de aici înainte de a lua o hotărîre? Aici este singurul loc unde poliția nu ne mai caută în noaptea asta!...

ȘT. GOLESCU: Dar dacă e printre noi alt trădător?

BĂLCESCU *(cald și hotărît):* Trădare-netrădare, sîntem luați de puhoi și nu ne mai rămîne decît să mergem înainte. Întoarcere pentru noi nu mai este.

ARĂPILĂ *(fierbînd):* Frate Bălcescule, bine ai grăit... Nu mai e întoarcere. Spune repede ce crezi că-i de făcut.

N. GOLESCU: Deh, dacă punem strajă afară, am putea rămîne.

ȘT. GOLESCU: Ce să facă straja afară... Dacă vine cineva și este oprit, se iscă zarvă mare și vin toți dorobanții aici.

DINCĂ: Putem face altfel. Lăsăm să intre aici pe oricine vine, cum făceau ei. Aici le punem puștile în piept. Le întoarcem capcana.

ŞT. GOLESCU: Bine. Dar atunci, spune repede.

BĂLCESCU *(respirînd adînc, concentrîndu-se):* Planul pe care-l urzim de trei săptămîni... îl aplicăm numaidecît. Astă-seară e sîmbătă... 5 iunie... Mîine plecăm din Bucureşti: eu la Telega, la căpitanul Cristofi, să încerc să viu cu compania lui şi cu ciocănaşii spre Bucureşti... Maiorul Tell e de trei zile la Giurgiu, aşteaptă un semn de la noi... Să plece mîine dimineaţă om la el, ca să-i spuie să se îndrepte numaidecît spre Islaz... unde ne aşteaptă căpitanul Pleşoianu cu compania treia din regimentul întîi. Dumneata, frate Ştefane, pleci mîine cu Eliade... Fruntaşii cunoscuţi ai revoluţiei sînt urmăriţi, de aceea trebuie să se împrăştie în toată ţara, ca să-l zăpăcim pe Bibescu. Să nu ştie unde e lovitura principală.

ŞT. GOLESCU: Unde-i proclamaţia? Ai scris-o? Trebuia să ne-o dai de joi.

BĂLCESCU *(puţin încurcat):* Joi a fost gata... I-am dat-o lui Eliade s-o tipărească în tipografia lui, şi uite ce-a ieşit din ea... *(Scoate nemulţumit vreo zece foi cu proclamaţia.)* Eu o scrisesem scurtă, el a găsit-o prea aspră şi tăioasă... A pus peste ea mult untdelemn de miruit. Din trei pagini a făcut cincisprezece... Acum, rămîne aşa... *(Reia firul acţiunii.)* De la Celei vine Popa Şapcă... Totul e pregătit pentru plecarea dumitale, frate Ştefan, dar trebuie să cerceţi amănunte de la Rosetti, care nu a putut veni astă-seară... Veţi fi în seara de 7 la Islaz. De la Caracal, unde vă aşteaptă Magheru cu opt sute de dorobanţi, toată lumea va merge să se unească cu pandurii de la Craiova... La Rîmnicu-Vîlcea pleacă dumnealor doi — Serghiescu, Telegescu... La Bucu-

rești *(arată pe N. Golescu)* cauți pe Axente Sever și aștepți semnalul de la Islaz...

ARĂPILĂ: Tabacii și măcelarii lui Axente Sever se adună cum or auzi clopotul Mitropoliei tras într-o dungă... Greutatea este că unele străzi sînt închise din pricina holerei... Dar cînd or suna clopotele tuturor bisericilor nu mai șovăie nimeni.

CATINA *(cu arma întinsă)*: Eu am compus un *Marș al revoluției*, pe care vreau să-l citesc pe stradă... *(scoate o foaie de hîrtie)* ascultați:

Aideți, frați, într-o unire,
Țara noastră e-n pieire;
Aste ziduri și palate,
Unde zac mii de păcate,
Aideți a le dărîma...
N-auziți în piață larmă?
Dați năvală,-n mîini cu armă...

N. GOLESCU *(întrerupe nervos)*: Frate, nu e timpul acum de citit poezii.

DOBROVICI: Lasă-te de astea.

CATINA *(a rămas încremenit, nedumerit)*: Dar...

BĂLCESCU *(înțelegător)*: Foarte bine, frate Catina, îl vei citi, dar după proclamație.

N. GOLESCU: Și noi am pus totul la punct cu Rosetti, Vinterhalter și cu ceilalți... Toți negustorii știu ce au de făcut... Cum o suna clopotul Mitropoliei în dungă, închid prăvăliile și ies cu oamenii lor în stradă. *(Reia pe alt ton, confidențial.)* Am cerut din nou, eu cu Rosetti, să-l vedem pe Bibescu... Încercăm să-l ducem... cu vorba, ca să nu treacă la arestări.

ARĂPILĂ *(fierbînd)*: Ce să mai stați de vorbă cu el? Nu vedeți că au și început arestările? E mai șiret decît voi... E un vulpoi... S-a opus pînă

acum la arestări, fiindcă nu vrea să le facă la întîmplare... Vrea să le facă cu muzică și surle, ca să se laude față de despoți că a tăiat răul din rădăcină. Dacă aseară ar fi izbutit, dacă nu avea atîta curaj Dincă, unde eram?

ȘT. GOLESCU *(grijuliu)*: Nu te grăbi, căci nu se știe încă în ce fel se termină seara asta... Nu este încă sigur că revoluția noastră nu va fi sugrumată în fașă, cum a fost cea din Moldova... Acolo i-a arestat pe toți într-o singură noapte, la locul de adunare.

DOBROVICI: Eu, drept să vă spun, nu sînt sigur că-i voi mai vedea pe ai mei de acasă.

N. GOLESCU *(trădîndu-se și el)*: Nici eu nu prea văd cum vom ieși de aici... Mai ales dacă mai lungim ședința asta... În orice caz, acasă eu nu mă mai duc... Îmi pierd urma.

ȘT. GOLESCU: Dacă ne arestează pe noi, s-a terminat și revoluția.

(Se observă limpede că toți au devenit din nou iritați, neliniștiți.)

BĂLCESCU *(căutînd să se stăpînească, dominat de idee)*: Frați căuzași... Mie îmi pare că dumneavoastră judecați cu totul greșit situația... Nu vă dați seama de cotitura la care se găsește poporul romînesc. Acum, după moartea lui Mitiță Filipescu... vă mai temeți de arestări?... Și, ceea ce e și mai neînțeles, vă temeți că dacă vom fi arestați noi s-a sfîrșit revoluția, fiindcă revoluția sîntem noi... Nespus vă înșelați... Iată, eu nu mă tem de arestări... Nu mă mai tem nici măcar de trădări... Revoluția este în mers, este pornită de la începutul istoriei romînești. E fructul unei îndelungi stări de lucruri și nimic nu o mai

poate opri, deoarece azi nu mai este a noastră, adică a boierilor, cum a fost cea din Moldova, ci este a poporului. Continuă pe a lui Tudor Vladimirescu... Dacă vom fi arestaţi, sînt convins că ne va scoate în cîteva ceasuri poporul, de la închisoare.

DOROBANŢUL III *(de afară):* Dom' căpitan. Dom' căpitan Costache. *(Intră, strigînd mereu.)*

DOBROVICI *(speriat şi toţi ceilalţi):* Hait... S-a sfîrşit... Iar ne arestuieşte.

DINCĂ *(Cei de pază se ascund la pîndă. Dincă îi pune apoi pistolul în piept celui ce intră):* Ce este? Ce ai cu căpitanul Costache?

DOROBANŢUL III *(scăpînd arma):* Porunca este de la Agie.

DINCĂ *(citeşte plicul, spune celor din chioşc cu emoţie):* L-au arestat pe Rosetti. *(Dorobanţului:)* Hai, că te duc eu la căpitanul Costache. *(Îl scoate din grădină, îl împinge spre beci.)*

BĂLCESCU: Menirea noastră este numai să punem în mişcare maşina revoluţiei şi s-o dirijăm... Că pe urmă, ea nu se mai opreşte... Principalul — de mîine pînă joi — este deci ca fiecare să se găsească la postul său, aşa cum am arătat aici. Nu este sigur că toţi vom ajunge acolo unde sîntem trimişi... Nu se ştie care dintre scîntei va aprinde ţara, dar ţara nu aşteaptă decît o scînteie ca să ia foc. Cu cît trecem la fapte mai repede, cu atît mai bine. Revoluţia nu mai e azi în pericol... Revoluţia nu mai poate fi trădată... Asta e ceea ce aveam de spus. *(Se cunoaşte că sforţările i-au ostenit respiraţia.)*

ARĂPILĂ *(calm):* Frate, ai spus şi ceea ce era în inima mea... *(Este de altfel vizibil că şi ceilalţi sînt de aceeaşi părere.)*

BĂLCESCU *(revine grăbit, căci i se pare că a rămas dator):* Să nu mă înţelegeţi greşit... Revoluţia nu mai poate fi în pericol, adică trădată şi oprită prin denunţuri la Agie, la poliţie... Dar poate fi primejduită dacă o trădăm în esenţa ei, dacă înşelăm aşteptările poporului, dacă nu ţinem ceea ce am făgăduit acestui popor.

(Toţi rămîn cu privirile concentrate, cu presentimentul celor ce vor veni.)

CORTINA

TABLOUL V

Scena împărțită în trei părți, după cum îngăduie spațiul disponibil. Eventual partea stîngă va reprezenta strada cu cîteva trepte, care ajung la o terasă-balcon a palatului, foarte ușor de escaladat. Partea dreaptă ar fi atunci un salon în palatul lui Bibescu. Sub acest salon, ca un subsol, înalt ca un stat de om, ar fi un mic salon boieresc, ocupat aproape tot de un divan turcesc, și pe el — o masă joasă în trei picioare, cum sînt mesele țărănești. Dacă din salonul mare se deschid uși deopotrivă spre terasă și spre interiorul „palatului", nu este nevoie ca hruba de dedesubt să comunice nici cu palatul, nici cu strada; e bine să se vadă că nu sînt același corp. Are o intrare a ei proprie, iar ferestrele lui din fund, cîte or fi, dau într-altă stradă. Pictorul decorator va trebui să sugereze că aceste trei despărțituri au și o valoare simbolică.

Strada va fi domeniul poporului însuși, salonul de sus va fi sediul unui „guvern în aer", fără sprijin, fie că e vorba de G. Bibescu, fie că e vorba de diferitele guverne revoluționare și locotenența care i-au urmat; în sfîrșit, hruba strîmtă de dedesubt este ascunzișul reacționarilor care așteaptă.

Cînd nu va fi posibil ca hruba boierilor să fie așezată dedesubt, i se va găsi un colț oarecare, eventual în sală. Cortina între tablouri se va trage numai la cele două saloane.

Uneori, cînd adevărul cronologic permite, acțiunile în toate cele trei despărțituri vor fi simultane.

Eventual în stînga sau în dreapta scenei, un placat cît un afiș format doisprezece va fi schimbat de un figurant și va indica data zilei respective, cum e indicat în text.

Pe terasă își ia cafeaua comandantul regimentului III din Capitală, polcovnicul Solomon, așteptînd împreună cu doi-trei ofițeri ai lui să fie primiți de vodă.

În stradă — două santinele și curioși care privesc.

Salonul e gol. Hruba boierilor de dedesubt are perdeaua trasă.

SCENA 1

11 iunie, dimineața

SOLOMON, FĂRCĂȘANU, ALȚI OFIȚERI, APOI MAIORUL LĂCUSTEANU

SOLOMON *(lui Fărcășanu):* Dumneata unde i-ai lăsat? *(Bea cafea, trage din ciubuc.)*

FĂRCĂȘANU *(plin de praf, abia sosit de pe drum):* La Caracal, și am pornit-o înainte cu căruțioara poștei. S-a răspîndit vestea pretutindeni, și în fiece sat și oraș îi așteaptă altă lume care se ia după ei.

LĂCUSTEANU *(vine din stradă, ascultă ultimele cuvinte ale lui Fărcășanu și izbucnește furios):* Prin ce întîmplare tot corpul ofițeresc al regimentului este la palat și eu nu știu nimic, domnule polcovnic?

SOLOMON *(fără convingere, dar mizînd pe schimbarea stării de lucruri):* Ei, maiorule, se petrec lucruri mari! Revoluție! Vine Eliade cu Magheru, cu zece mii de panduri, și Tell cu Ple

șoianu, cu un batalion de soldați. Ia spune-i, Fărcășene... *(lămurind)* că el vine de acolo...

FĂRCĂȘANU *(înflăcărat)*:... S-a ridicat toată țara... S-a constituit un guvern provizoriu, care a dat o proclamație la Islaz, în care spune...

LĂCUSTEANU *(furios către Solomon)*: Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan, comandir de companie, să facă asemenea propagandă în regimentul dumitale?

FĂRCĂȘANU *(cu căldură, naiv totuși)*: Domnule maior, se dezrobește țara...

LĂCUSTEANU *(fierbînd)*: Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbești o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că îți trăsnesc creierii la minut.

SOLOMON: Nu te mai necăji, maiorule, că, și dacă vor veni, sînt frați de-ai noștri, sînt romîni, nu sînt nici turci, nici tătari.

LĂCUSTEANU *(bățos, indignat)*: Dacă-i așa, să știi că în cazarmă eu nu mai intru, și urc la vodă să-l rog să-mi primească demisia chiar acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc. *(Trece în salon.)*

SCENA 2

În salon.

LENȘ *(aghiotantul intră și dă de Lăcusteanu, care de un minut așteaptă nervos)*: Hairola, ce ești atît de amărît, nene Lăcustene?

LĂCUSTEANU *(strigînd)*: Camarade, sînt maiorul de serviciu pentru paza palatului. Vă rog să-i spuneți măriei-sale că am să-i comunic ceva urgent.

LENŞ: Mai aşteaptă puţin atunci, pînă vine măria-sa.

BIBESCU *(intrînd)*: Cine strigă aci, ce-i asta?

LENŞ: Maiorul Lăcusteanu; comandă batalionul de pază şi vrea să vă comunice ştiri urgente.

BIBESCU *(palid, nedormit)*: Ce-i, Lăcustene, ce eşti atît de zbuciumat?

LĂCUSTEANU: Măria-ta, este revoluţie în ţară... şi în timpul acesta...

BIBESCU *(vrînd să-i dea curaj)*: Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene...

LĂCUSTEANU: Sînt de părerea măriei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spun este că se pregăteşte o revoluţie ostăşească... Chiar aici, la palat, comandirul regimentului III ascultă propagandă revoluţionară... Polcovnicul Solomon, în care aveţi încredere...

BIBESCU: N-am nici o încredere în el, dar n-am pe nimeni altcineva.

LĂCUSTEANU: Atunci, măria-ta, eu îmi dau demisia din armată...

BIBESCU: Nu poci, dragă Lăcustene, s-o primesc în asemenea circumstanţe, dar tot ce te rog este să primeşti regimentul lui Solomon şi de îndată dau ofisul...

LĂCUSTEANU *(respectuos, dar ferm)*: Nu pot primi această onoare într-o vreme aşa de anormală, cînd morala ostăşească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în Capitală decît un batalion oştire, şi acela condus de un neputincios.

BIBESCU: E mai mult şiret decît neputincios... Îşi are şi el, ca toţi cei din jurul meu, socotelile

lui, speranţele lui... Du-te şi cheamă pe colonelul Odobescu.

CORTINA

TABLOUL VI

In aceeaşi zi, 11 iunie, ora nouă seara

Strada este înţesată de mulţime, care aclamă pe vorbitorii ocazionali şi strigă mereu „Dreptate, dreptate"... „Vrem Constituţia"... Unii sînt căţăraţi pe ziduri, pe trepte. Agitaţia este de nedescris. Se aude din cînd în cînd clopotul Mitropoliei, căruia îi răspund uneori alte clopote.

În salon e o atmosferă de panică. Bibescu, între boieri şi ofiţeri, se plimbă agitat. Se vede că nu are nici curajul şi nici posibilitatea să lupte. Odobescu — tot atît de abătut ca şi el. La stînga terasei — o sentinelă în post, sau chiar două.

SCENA 1

În stradă.

HAGI-CURTI: Ascultaţi, ascultaţi. Poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci şi unu de punturi ale Constituţiei care a fost proclamată miercuri la Islaz.

CATINA: Ascultaţi, ascultaţi... *(Mulţimea aprobă cu diverse exclamaţii:* „Da, da, aşa, *şi altele. Catina, cu steagul tricolor în mînă, citeşte cu voce tunătoare, răspicat, cu tîlcul cuvenit.)* Ascultaţi: Poporul decretă:

Puntul 1. Independența sa administrativă și legislativă. *(Urale.)*
Puntul 2. Egalitatea drepturilor politice. *(Aclamații.)*
Puntul 3. Contribuție generală la impozite. *(„Așa, așa!")*
Puntul 4. Adunare generală, compusă din reprezentanți ai tuturor straturilor societății. *(Aclamații.)*
Puntul 5. Domnul responsabil și ales pe cîte cinci ani și căutat în toate straturile societății.

(Aclamații. Citirea continuă, dar fără să se mai audă decît eventual aclamațiile, ca să nu înnăbușe replicele din salon.)

SCENA 2

În salon.

BIBESCU *(abătut, pierdut)*: Auzi... Domn ales pe cinci ani... Asta-i republică.

ODOBESCU *(nervos)*: Măria-ta, de poruncești, pun tunurile să tragă.

BIBESCU: Du-te și le spune că pot trage tunurile.

SCENA 3

În stradă.

CATINA: Ascultați puntul 13: Emanciparea clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.

(Mulțimea strigă „fără despăgubire".)

ODOBESCU *(iese în balcon, și cînd este lîngă Catina, care se întrerupe, spune)*: Oameni buni, îm-

prăştiaţi-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeţi vor trage.

MULŢIMEA *(huiduieşte în clocot):* ...Să tragă... Să tragă... Nu plecăm de aici... Mai bine moartea... Vrem Constituţia!

ODOBESCU *(înfrînt, trece din nou în salon, urmărit de huiduieli):* Nu mai e nimic de făcut. *(Apoi, cu brutalitate:)* Măria-ta, semnează... şi să se termine povestea! Mai mult nu putem face.

CATINA: Ascultaţi... Ascultaţi... Cetăţeanul Golescu şi căpitanul Fărcăşanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea Constituţiei...

(N. Golescu arată Constituţia şi păşeşte spre salon, urmat de Fărcăşanu, care are un steag în mînă.)

HAGI-CURTI: Să meargă şi Firfiricul.

(Unele aplauze, după care Ion Brătianu merge lîngă Golescu.)

BIBESCU *(priveşte încremenit):* Ce-i asta?

N. GOLESCU: Măria-ta, în numele poporului, îţi cerem să accepţi Constituţia.

(Mulţimea, afară, strigă: „Vrem Constituţia".)

FĂRCĂŞANU *(întinzînd teatral steagul):* Măria-ta, jură pe steagul tricolor că acesta e steagul poporului şi semnează Constituţia.

(Strigăte: „Constituţia". Un larg răstimp de tensiune mută.)

BIBESCU *(priveşte abătut şi întrebător în jurul său, dar nu întîlneşte decît priviri la fel de abătute. După o lungă aşteptare, face un pas spre masă):* Pentru că poporul o cere... *(Un aghiotant aduce o pană, şi el semnează hîrtia întinsă de N. Golescu.)*

BRĂTIANU: Măria-ta, douăzeci de mii de oameni așteaptă în fața palatului. Semnează și lista noului minister. *(Îi pune pe masă lista.)*
BIBESCU *(șovăie mult, apoi citește, în gînd)*: Ăsta cine-i?
BRĂTIANU: Rosetti...
BIBESCU: Studentul acela cu barbă, arestat?
BRĂTIANU: Da, măria-ta, cel de la pușcărie...
BIBESCU *(oftează)*: La miliție nu accept decît pe colonelul Odobescu.
N. GOLESCU *(șovăie)*: Nu va accepta poporul...
BRĂTIANU *(stingherit)*: Eu cred că va accepta.

(După semnare, cei trei salută pe vodă, ábătut, și ies din salon în balcon.)

FĂRCĂȘANU *(așteptat cu încordare de mulțime)*: Poporul a cucerit Constituția.

(Mulțimea aplaudă delirant, oamenii se îmbrățișează unii cu alții.)

CORTINA

TABLOUL VII

19 iunie dimineața

În stradă — curioși care privesc veseli ferestrele salonului; de asemenea, unii trecători. În salon se deliberează guvernul provizoriu. Dedesubt joacă stos aceiași din tabloul I, stînd turcește pe divan. Alături — ciubucuri, cafele, băuturi. Mai sînt și alți boieri agitați pe lîngă ei, care, de altfel, par absorbiți de joc.

SCENA 1

În salon.

N. BĂLCESCU, ARĂPILĂ, MITROPOLITUL, C. A. ROSETTI, GH. MAGHERU, ELIADE și alți membri ai guvernului provizoriu și ai ministerului, în jurul unei mese mari

ELIADE: În fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulțumim providenței, să ne întoarcem fața spre angelul libertății și al frățietății, și tot guvernul, în picioare, să salutăm.

(S-au ridicat în picioare. Mitropolitul binecuvîntează.)

ARĂPILĂ *(furios, către ceilalți)*: Mai bine să lucrați... că de nu, vă răstoarnă reacționarii... Fuga lui Bibescu la Brașov i-a speriat, dar nu i-a dezarmat.

ROSETTI: Să mă ierte scumpul și gloriosul meu frate Golescu, dar, deși mi-am dat azi demisia, țin să vă spun că sînt și eu de părerea fratelui nostru Eliade.

N. GOLESCU: Spune, spune, frate Rosetti.

ROSETTI: Nu uitați, domnilor, că am făcut cea mai măreață revoluție de pe pămînt, din lumea întreagă, din istorie... Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraților, hotărîtă să ia exemplu de la noi...

BĂLCESCU *(puțin întărîtat)*: Nu vă supărați, fraților, dacă tot vorbim și nu lucrăm, ne prăbușim... În ceea ce privește părerea exprimată de fratele Rosetti, socot și eu că o răsturnare politică atît de pașnică este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului, care a cerut-o cu atîta energie, că a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit... Noi, în loc să lucrăm, ne felicităm mereu și ne odihnim de prea multă fericire politică.

ROSETTI: Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dar e nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernu și ministeru de lipsă de activitate. Într-o singură săptămînă am decretat tricolorul ca steag național și am oficializat lozinca: „Dreptate, frăție". Am desființat rangurile boierești, am hotărît libertatea tiparului și a cuvîntului, am înființat guardia națională... Atunci, în fața unei activități fără pereche în istorie, stau și mă întreb: are dreptate colegul Bălcescu?

BĂLCESCU *(tăios, scurt):* Am. *(Continuă apoi îndurerat:)* În împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluția — revoluția adevărată, întreaga, singura care s-ar putea menține — ne trebuie mai înainte de toate un program de lucrări esențiale, hotărîtoare pentru soarta revoluției și pe care să le ducem la îndeplinire fără șovăire, cu toate mijloacele de care dispunem...

ȘT. GOLESCU *(iritat):* Și care sînt, după dumneata, puntele acestui program?

BĂLCESCU *(tot mai dîrz):* Țărănimea așteaptă de la noi, așa cum i-am promis în proclamație la puntul 13, să o scăpăm de clacă, să o împroprietărim. *(Cu voce arzătoare:)* Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea constituantei...

MITROPOLITUL *(uimit):* Cum? Cum? Înainte de constituantă?... Asta nu se poate... Va zice lumea că sîntem comuniști... Ne prăbușim...

(Aprobări.)

BĂLCESCU *(cu o vibrantă convingere):* Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

ELIADE: Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat...

BĂLCESCU: Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi și să le înarmăm. Vă propun ca acum, imediat, să numiți pe colegul nostru Gheorghe Magheru căpitan general al armatei neregulate și al Guardiei naționale.

(Propunerea produce oarecare surprindere. În stradă, în fața palatului, apare popa Neagu, cu o delegație de patru țărani.)

TELL *(mirat)*: Dar n-avem armată? De ce ar fi nevoie de altceva?

BĂLCESCU: N-am încredere în această armată și în comandanții ei. *(Uimire la toți.)* Căpitanul-general Magheru să ridice țara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia. În șase luni, într-un an, să ne dea armata națională, pe care să ne întemeiem statul, cu care să-l apărăm de dușmanii dinăuntru și dinafară.

ELIADE: Dar, deocamdată, țărănimea nici nu este cu noi toată.

BĂLCESCU: Și are dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ea... Fiindcă nici nu știe încă ce vrem... Fiindcă este sub înrîurirea calomniilor reacționare. Tocmai de aceea propun ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali", cîte doi de fiecare județ.

ELIADE *(cutremurat)*: Cum? Ca în Revoluția Franceză? Dar ce, sîntem iacobini?

(Vornicelul, care ieșise mai devreme pe terasă și vorbise cu cei din delegație, vine și spune ceva la urechea lui Eliade.)

BĂLCESCU: Da, așa cum s-a făcut atunci... Acești comisari vor merge în județele respective...

ELIADE *(îl întrerupe):* Fraţilor, o deputaţiune de săteni din judeţul Buzău vrea să felicite guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i aşa?

BĂLCESCU *(exasperat):* Iar deputăţii? Iar salutări? Iar felicitări?

ELIADE *(cu o voce duioasă):* Socot că nu putem jigni pe dulcii noştri fraţi săteni, neprimindu-i... Au venit de atît de departe...

N. GOLESCU: Fără îndoială... Îi primim...

ELIADE: Să fie conduşi ca de obicei prin intrarea de pe terasă.

(Delegaţia intră în palat. Eliade îşi pune mantia albă.)

POPA NEAGU *(ia cuvîntul):* Cinstit guvern, îndrăzniţi-ne şi nouă, obidiţilor, oropsiţilor de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoşeşti. *(Prin faţa palatului se face, conspirativ, schimbul gărzii.)* V-am adus aceste flori de cîmp, ca şi ele să înflorească noua lege ce aţi dat. V-am adus şi acest snop de spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obştesc. Iertaţi-ne de îndrăzneală.

ELIADE *(ia solemn cuvîntul):* Fraţi săteni, cînd providenţa sublimă şi-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre şi ne-a turnat în sînge harul ei, noi ne-am zis: „Nimic pentru noi, totul pentru poporul romîn... pentru aceşti arhangheli care sînt fraţii noştri săteni..."

BĂLCESCU *(tăindu-i discursul):* Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi sau pe comisarii noştri pe care vi-i vom trimite.

POPA NEAGU: Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi. *(Ies.)*

ELIADE *(după ce au plecat sătenii):* I-am cam repezit puţin pe bunii noştri fraţi săteni... scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vie să ne vadă cum lucrăm...

BĂLCESCU *(nervos):* Cum să vadă cum **lucrăm?**

ELIADE: Desigur, desigur, să vie să ne vadă cum lucrăm aici frăţeşte, membrii guvernului, miniştrii, secretari şi prieteni *(apăsat)* laolaltă... Cu uşile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... *(Miroase florile teatral, priveşte pe fereastră.)* Cu vara asta dumnezeiască...

BĂLCESCU *(ar vrea să răspundă aspru, dar se reţine scurt şi caută să reia de unde fusese întrerupt):* Vă spuneam deci că este neapărat nevoie de un program de... *(Este întrerupt de Odobescu, care intră marţial.)*

ODOBESCU: Fraţilor şi onoraţi colegi... Ofiţerii regimentului III doresc să vă prezinte **şi ei, la** rîndul lor, salutul şi felicitările lor. Vă cer îngăduinţa să- primiţi chiar acum...

BĂLCESCU *(cu un gest de exasperare):* Dar... n-ar fi mai bine la sfîrşitul şedinţei?

ELIADE *(care s-a dus să-şi îmbrace mantia albă):* De bună seamă, fraţilor, că vom primi **numai**decît pe sublimii ofiţeri ai bravei noastre armate...

ODOBESCU: Intraţi, domnilor! *(Ofiţerii intră, şi cînd li se spune numele salută scoţînd săbiile.)* Colonelul Solomon... *(Toţi s-au sculat în picioare.)* Maiorul Lăcusteanu... *(Apoi global:)* Ofiţerul polcului III.

ELIADE: Fraţi ofiţeri...

ODOBESCU *(a luat un revolver din mîna unui ofiţer):* În numele proprietarilor, vă arestez. *(Către ofiţeri:)* La zid cu ei...

(Miniştrii au rămas uluiţi o clipă, privesc săbiile îndreptate spre ei. Tell a vrut să scoată sabia, Odobescu i-a prins mîna.)

ARĂPILĂ *(după cîteva clipe)*: În numele proprietarilor? Mai spune o dată.

N. GOLESCU *(îşi dă seama că nu e păzit şi, cum se găseşte în dreptul uşii, a şi ieşit afară, strigînd pe trepte)*: Săriţi, săriţi, este arestat guvernul provizoriu! *(Către Brătianu, care tocmai venea:)* Aleargă spre Caimata, adu ajutoare...

LĂCUSTEANU *(după ce ofiţerii au împins cu săbiile pe cei arestaţi spre fund, îl împinge şi el pe Bălcescu)*: Ţi-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim.

BĂLCESCU: Şi încă o să ne mai întîlnim.

ODOBESCU *(către un ofiţer)*: Cernat, caută-l pe Lenş... Să vie cu proprietarii aici, ca să formăm guvernul.

(Magheru profită de neatenţie, îşi reia sabia şi iese luptînd din palat. Ofiţerul iese.)

ROSETTI *(îşi revine acum, cu barba în vînt)*: Istoria ne e martoră... Ruşine... Ruşine...

SOLOMON: Ţine-ţi gura!

ELIADE: În numele Atotputernicului, care ştie ce e în conştiinţa noastră...

LĂCUSTEANU *(brusc furios, vine ca un turbat, îl ia de guler, îl zguduie, întrerupîndu-l)*: Taci, tîlharule, că te omor şi te învăţ eu să mai dai proclamaţie... Ai intenţia a ne aduce la mizerie, ameninţînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendaşii nemaiplătind arenda...

(Revoluţionarii sînt împinşi în fund, ori eventual afară, în dreapta.)

ODOBESCU *(care caută tot timpul în hîrtiile de pe masă)*: Dă-l Cornescului pe tîlharul ăsta.

(Soldații fac front militărește în fund și în fața palatului. Satisfăcut, mitropolitului:) Binecuvintează, părinte, am scăpat țara de criminali...

ROSETTI *(s-a smucit, a rămas în urmă, indignat):* Criminali noi... noi, care am făcut cea mai sublimă revoluție, fără să vărsăm o picătură de sînge?

ODOBESCU: Criminali care vreți să călcați în picioare tot ce are omul mai bun, proprietatea...

(Rosetti e impins și el.)

MITROPOLITUL *(blajin):* Ați făcut treabă bună... Ați mîntuit patria de niște oameni fără Dumnezeu... *(Grijuliu:)* Ați dat de veste proprietarilor? Să vie mai repede... Să nu ne pomenim cu derbedeii peste noi...

ODOBESCU: Proprietarii vor veni numaidecît.

CORTINA

TABLOUL VIII

SCENA 1

„Dedesubt", reacționarii joacă cărți.

CANTACUZINO: Intrigile boierești ne-au nenorocit pe toți...

VULPE *(cu barba și sprîncenele cănite):* Așa-i boierul nostru, ambițios... Cînd e copil, ambițu e în el jos, jos de tot, pe la picioare. Toată ziua aleargă fără astîmpăr. Cînd începe să-i mijeas-

că mustața, ambițu i s-a suit pînă la jumătatea trupului. Iar cînd l-au lăsat puterile de tot, ambițu i se suie la cap... Nu visează decît mărimi...

CANTACUZINO *(jucînd):* La Ceaurescu unde a ajuns acum?

VULPE *(pontează și el):* A... la el a trecut de cap. Stă să-i iasă prin chelie.

BĂL-CEAURESCU *(furios):* Rîde dracul de porumbe negre... *(Denunțîndu-l:)* Umblă vorba prin oraș că acum s-a dat și cu craii din guvern. Ieri l-a lăudat unu Rosetti, zicînd că e „patriot", că a dat în '21 zece mii de galbeni lui Tudor Vladimirescu.

CANTACUZINO *(mirat):* E adevărat, nene Alecule, că i-ai dat zece mii de galbeni lui Tudor Vladimirescu?

VULPE: Mai i-am dat eu, mai mi-a luat el... Ce era să fac? Rămăsesem aproape singur în București, mare vornic în slujbă. Că boierii mari fugiseră mai toți, ca și acum, peste munți. Banu Brîncoveanu îmi scria ritos să fiu tare... da-mi scria de la Brașov... Hoțomanul de slujer nu mă mai scotea din „sărutăm cinstita dreaptă", dar cu dreapta lui era tot pe pistol. Am dat, ce era să fac?! Și dați au fost...

CANTACUZINO: Lasă, că ți i-ai scos înzecit la cărți.

LENȘ *(triumfător, din prag):* Colonelul Odobescu vă poftește la palat, să formați guvernul.

VULPE *(emoționat, spre ușă):* Acum, acum... *(Către Cantacuzino:)* Hai repede, că ne-o ia înainte Furtună. E mort după căimăcămie...

CANTACUZINO: Mi se pare că la căimăcămie se gîndeşte şi Odobescu. *(Lui Lenş:)* Ai proclamaţia către ţară? Arzul[1] către sultan?
LENŞ: Uite-l...

SCENA 2

În faţa palatului.

Cei dinainte, apoi îşi face apariţia prin mulţime

ANA IPĂTESCU

ANA *(vine parcă în fugă):* Daţi iureş să eliberăm guvernul pe care l-au arestat ticăloşii de reacţionari... Sus, fraţilor... *(S-a suit pe trepte.)* Popor romîn, vei lăsa pe fiii tăi arestaţi de acei nemernici? *(Numărul ascultătorilor creşte, dar nu se mişcă încă nimeni.)* Cum puteţi să priviţi cu braţele încrucişate? Nu e nici o săptămînă de cînd sub dealul Filaretului douăzeci de mii de oameni aţi jurat să apăraţi Constituţia cu viaţa voastră... Şi acum priviţi liniştiţi cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloşi?... Eram mîndră că sînt romîncă!... Îmi curgeau lacrimi pe obraz... *(Tresare indignată.)* Şi acum? *(Îşi plimbă privirea cu dispreţ peste ei toţi, de la dreapta spre stînga.)* Pe cîmpul libertăţii voastre pasc iar rîmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a şi trezit, de marţi pînă sîmbătă... *(Mai dispreţuitoare:)* Vă sperie acum puştile astea întinse spre voi? *(S-a îndîrjit dureros.)* Dar nu au despoţii atîtea puşti ca să poată doborî pe toţi cei însetaţi

[1] *Arz* — jalbă, memoriu trimis de domn sau de boieri la Poartă.

de libertate... *(S-a oprit în dreptul lui State, care are două pistoale la brîu, privind cu brațele încrucișate; îl întreabă brusc, prin surprindere:)* Dumneata ce ești?...

STATE *(fudul):* Paznic de noapte la Eforie...

ANA *(cu un rînjet amar):* Te întrebam dacă ești bărbat, sau mămăligă... *(Lumea rîde; State se întoarce să vadă cine rîde, dar Ana îi smulge unul dintre pistoale.)*

STATE *(zăpăcit):* Mi-ai luat pistolul.

ANA *(amar):* La ce-ți folosește, dacă nu-l ții în slujba poporului? *(Îi smulge și al doilea pistol, prin surprindere, lăsîndu-l năuc în rîsetele mulțimii. Ea ține acum pistolul din dreapta îndreptat în sus, celălalt, din stînga, în repaus.)* Fraților, haideți să eliberăm guvernul!... Moarte vînzătorilor!...

(Mulțimea, după voia bună de adineaori, s-a mai dezghețat; se aud strigăte de îndemn.)

SĂTEANUL DÎRZ: Jos cu tîlharii!...

MITRU TABACUL: Să mergem, fraților... Moarte vînzătorilor!...

DAMIAN TABACUL: Moarte vînzătorilor!...

ANA *(cu pistolul din mîna dreaptă ridicat):* Ați jurat, după mine... Pentru libertate!

DAMIAN TABACUL *(apare cu un val de tabaci):* Sus, fraților!...

(Soldații simt că nu pot rezista. Descarcă armele, doborînd un rînd de mulțime. Cad șase morți și opt răniți pe trepte. Înăuntru a pătruns în primul rînd Ana Ipătescu și șase-opt inși hotărîți și bine înarmați. Apariția lor paralizează pe ofițeri, care se uită la Odobescu, dar acesta șovăie. De afară se aud strigăte: „Moarte ucigașilor!... Moarte nemernicilor!...")

ANA *(cu amîndouă pistoalele întinse spre Odobescu):* Zvîrle sabia, ticălosule!...

ODOBESCU: Eu?
ANA: Zvîrliţi săbiile, nemernicilor!
VOCI *(de afară):* Moarte ucigaşilor!
ANA: Haide odată, ucigaşule... Ce, vrei să curgă iar rîuri de sînge?

(Odobescu şi ofiţerii zvîrl săbiile. Ana Ipătescu rămîne o clipă pe loc, încremenită, apoi iese să ajute un rănit pe trepte.)

DAMIAN TABACUL *(după ce Ana a ieşit din scenă, punînd mîna în gîtul mitropolitului):* Nelegiuitule, de ce ţi-ai călcat jurămîntul?... Ai călcat Constituţia pe care ai jurat...
ŢĂRANUL DÎRZ: La moarte... La moarte!
MITROPOLITUL: Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit!
DAMIAN TABACUL: Cum să te iertăm?... Ţi-ai călcat jurămîntul... în genunchi...

(Se întorc cei eliberaţi.)

MITROPOLITUL: Iertaţi-mă... Nu mai fac... Voi sluji Constituţia...
BĂLCESCU *(lui Lăcusteanu):* Ştiam ceva, nu-i aşa, cînd ţi-am spus că o să ne mai întîlnim. *(Iese după Damian Tabacul pe terasă.)*
ELIADE *(îmbrăcîndu-şi mantia albă, arată spre cei arestaţi):* Duceţi-i în adîncimile temniţei pe aceşti demoni ai tenebrelor.

(Arestaţii au fost scoşi afară. Eliade iese pe terasă. Lumea este copleşită de priveliştea celor morţi, prăbuşiţi pe trepte şi pe jos. Se descoperă tăcuţi, încercînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Bălcescu este consternat de aceste jertfe.)

BĂLCESCU *(întreabă încet, cu pietate):* Cîţi au căzut?
DAMIAN TABACUL *(cu ochii împăienjeniţi):* Îmi pare că sînt şase morţi... Sînt şi opt răniţi... Au fost duşi...

BĂLCESCU *(își trece cu o nesfîrșită tristețe privirea de la un cadavru la celălalt și murmură ca pentru propria lui conștiință):* În fiecare din ei a murit un erou, neștiutor de sine însuși... *(Unul dintre răniți, care este Mitru Tabacul, are o tresărire; lîngă el, gata de ajutor, este Damian Tabacul, care îi ridică ușor capul; Bălcescu s-a aplecat grabnic, îngenunchind, cu speranța că poate fi de folos.)*

DAMIAN TABACUL *(cu o bărbătească durere, își trage mîna de sub ceafa celui căzut, și capul se lasă moale pe muchia treptei):* A murit și el... Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noștri... lumea îi spunea Mitru Tabacul.

BĂLCESCU *(îngenunchind; din adîncul ființei lui, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă):* Frate Tabacule, ai murit pentru ca poporul romîn să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta... *(Îi mîngîie fruntea.)* Ai murit dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Așa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a dat nici un om pînă acum în toată istoria. *(Îl privește lung, cu luare-aminte.)* Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? *(Cu o ușoară crispare:)* Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... De va sfîrși în ridicul, atunci se va uita că ați murit voi șase... *(Cu umerii încleștați:)* Dar nu va fi așa...

ELIADE *(care a apărut în mantia albă sus, pe terasă, privind impresionat și el pe cei căzuți):* Se vor face funeralii naționale acestor sublimi martiri ai libertății.

CORTINA

TABLOUL IX

„Dedesubt"

Boierii FILIPESCU-VULPE, G. CANTACUZINO, BĂL-CEAURESCU și un al patrulea. Apoi LAHOVARY și LENȘ. Se joacă mereu stos. Alți doi stau la taifas, fumînd

SCENA 1

VULPE *(către Cantacuzino):* Dacă ar fi după tîlharii ăștia, mi-ar lua un sfert din moșii. *(Joacă.)* Șapte punturi, am luat...

BĂL-CEAURESCU *(tăindu-i cartea):* N-ai luat de loc... *(Arată.)* Sînt mai tare.

LAHOVARY *(intră vesel pe ușă):* Vin...

VULPE *(se închină):* Dă, Doamne, dă... De unde știi?

LAHOVARY: La Giurgiu s-a primit ordin să se adune zaharea pentru zece mii de infanteriști și furaj pentru cinci mii cai.

CANTACUZINO *(surprins, vesel):* La Giurgiu? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

VULPE *(plouat):* La Giurgiu, mă Niculache? De unde știi?

LAHOVARY: Au venit niște negustori azi-noapte de acolo. *(Milog, către Cantacuzino:)* Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, să nu mă uiți.

CANTACUZINO *(jucînd):* Opt punturi... Te fac ispravnic, mă... Du-te și dă veste prin tîrg să mai băgăm spaima în desculții din guvern.

VULPE: Cine face cartea?

LENŞ *(intră):* Arhon bane, veste mare... Zosima, secretarul Mitropoliei, spune că mitropolitul a primit o scrisoare să pregătească merinde pentru două corpuri de armată. *(Uimire şi bucurie.)* Vuieşte tot Bucureştiul. *(Celui de-al patrulea:)* Dă-mi locul. *(Se aşază la joc).*

VULPE *(se închină):* Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... *(Se închină iar, apoi lui Lenş:)* Cît ai pontat?

LENŞ: O sută de galbeni. *(Joacă şi pierde.)* Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... oi fi dumneata Vulpe, da mi-e teamă că te-ai închinat degeaba.

VULPE *(cu un cuţit în inimă):* Ce zici, mă Hristache?

LENŞ *(privind cu înţeles pe Ceaurescu)*: Mi se parc că nu-i pentru cine se pregăteşte... ci pentru cine...

VULPE: Pentru cine?

LENŞ: Pentru cine se scoală mai de dimineaţă şi... *(face cu ochiul)* nu spune la nimeni.

BĂL-CEAURESCU *(joacă):* Nouă punturi... Am cîştigat...

VULPE *(mînios):* Nu se ştic, Ccaurescule, nu se ştie... Dar dacă o fi aşa... dacă oamenii mei, cu care am mers o viaţă întreagă, o să-mi facă mie una ca asta, uite, mă jur... îmi fac cruce... *(se închină)* mă fac turc şi cu... Intru în partida lui Costache ăsta...

CANTACUZINO: Turc?

VULPE: Turc. Asta mi-e crucea. *(Se închină iar.)*

CORTINA

TABLOUL X

17 iulie 1848

Aceiaşi decor.

SCENA 1

În stradă.

Lume trece în sus şi în jos; vînzători cu micile lor tarabe în spate: limonadă, dulciuri etc.

STATE: Frate, înscrisu-te-ai cumva în Guardia naţională?

DAMIAN TABACUL: Cum vezi, mi-am luat şi puşca... Mă duc la lăcătuş s-o dreg.

STATE: Ce, se dă oare şi sabie?

DAMIAN TABACUL: Sabia asta e a jupînului... Că e căpitan...

STATE: Da pentru puşcă tot mă înscriu... poate mă pomenesc adjutant, şi atunci îmi dă şi sabie.

SCENA 2

În salon.

Guvernul provizoriu deliberează; MITROPOLITUL, ELIADE, TELL, ŞT. şi N. GOLESCU, BĂLCESCU, VOINESCU II, ARĂPILĂ, MAGHERU şi alţii. Este o atmosferă de panică. Mai toţi au înfăţişarea de oameni bolnavi

ELIADE *(deprimat):* Ce ne facem acum? Dacă ne prind armatele lor, ne spînzură.

N. GOLESCU: Sînteţi sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în ţară s-au şi dat?

MITROPOLITUL: Toate veştile oficiale care mi s-au adus întăresc acest fapt... Armatele protectoare s-au şi pus în marş... Asta e... *(Ia din nou o poză enigmatică.)*

VOINESCU II: Din nefericire, ştirile noastre sînt aceleaşi... Turcii vor debarca în cîteva zile la Brăila şi la Giurgiu...

ELIADE *(frămîntîndu-se)*: Nu văd de ce ne-ar spînzura. În definitiv, ce-am făcut noi să ne spînzure?

VOINESCU II: Nimic decît o revoluţie...

ELIADE *(candid)*: Da?

BRĂTIANU: Eu nu cred că vom fi invadaţi... Convingerea mea este că...

BĂLCESCU: Nu avem ce face cu convingerea dumitale. Singura certitudine este că nici un imperiu despotic nu va îngădui un guvern revoluţionar şi o mişcare populară la hotarele lui. Este exemplu „rău" pentru el.

N. GOLESCU *(neliniştit)*: Ce putem face? Sîntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin...

BĂLCESCU: De la cine vrei sprijin? De la proprietari? Ei sînt duşmanii noştri cei mai înverşunaţi.

ELIADE *(obsedat)*: Eu nu cred că armatele protectoare ar putea să ne spînzure, cum susţin proprietarii... În definitiv, ce am făcut noi? Am înlocuit numai pe Villara şi pe Iancu Manu... Că nu sîntem noi de vină că Bibescu a abdicat şi a fugit... Şi altceva: nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, că noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în prinţipul ei, dar nu ne-am atins de ea.

N. GOLESCU: Mie mi se pare că fratele Eliade are dreptate. Chestiunea proprietății trebuie discutată serios. Trebuie să ne gîndim și ce va spune sultanul.

BĂLCESCU: Atunci, pe ce vreți să sprijiniți revoluția cînd este atacată și subminată din toate părțile? Cînd de la ceas la ceas ne putem aștepta la o răsturnare totală?

TELL: Deocamdată pe armata pe care o avem...

BĂLCESCU *(sarcastic)*: Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie și cele patru tunuri care constituie toată armata romînă de azi?

VOINESCU II: Dintre cele trei regimente trebuie să scoți neapărat regimentul III, pe care Solomon și Odobescu l-au demoralizat și destrămat. Nu ne putem bizui pe armată...

BĂLCESCU: Ați ascultat glasul unui colonel.

ȘT. GOLESCU: Dar bine, omule, spune-ne ce trebuie să facem... Nu ne mai înnebuni așa...

BĂLCESCU *(cu silabisită ironie)*: Să vă duceți acasă, să vă încălțați papucii, să vă aprindeți ciubucurile și să sorbiți cafele. *(Îi întoarce oarecum spatele, pe scaun.)*

ELIADE *(exasperat)*: Dar ce vrei dumneata, Bălcescule, de la noi?

BĂLCESCU *(îl privește uluit)*: Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aș dori să știu ce căutați dumneavoastră aici.

(Membrii guvernului și miniștrii se uită unii la alții surprinși, cu o naivă nedumerire.)

ELIADE: Acum, că făcurăm revoluția... deh...

BĂLCESCU *(îl întregește cu priviri tăioase)*: Sînteți liniștiți și nu vreți să rămîneți decît ceea ce sînteți. Nu-i așa?

N. GOLESCU *(vag):* Vrem să guvernăm...

BĂLCESCU *(repede, tăios)*: Şi cei cărora le-aţi luat locul credeţi că ei o să vă lase să vă faceţi liniştiţi digestia? Să „guvernaţi"? Pînă cînd? Proprietarii se agită iar şi vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet: credeţi că imperiile despotice protectoare vor îngădui aici un guvern revoluţionar mai mult decît o lună? Ordinele de invazie poate au şi pornit la ora asta.

TELL *(îndoindu-se):* Crezi sincer că vom fi invadaţi?

BĂLCESCU: Datoria noastră este să avem în vedere oricînd o invazie posibilă şi să ne pregătim de rezistenţă.

N. GOLESCU *(iritat):* Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomaţia nu ne ajută şi dacă puterile protectoare sînt împotriva noastră, atunci pe ce ne putem sprijini?

BĂLCESCU *(izbucneşte, de pare un pachet de nervi în explozie):* Pe poporul romîn... Pe acest popor căruia îi dăruim libertatea şi rodul muncii lui. Pe un neam care-şi ia soarta în propriile lui mîini.

TELL *(neclintit în părerea lui):* Vrei să luptăm cu ambele imperii?

BĂLCESCU *(fără şovăire):* Da!

VOINESCU II *(uluit):* Asta este cu neputinţă... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporţionată. Trei regimente împotriva a o sută de divizii...

BĂLCESCU: Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri... *(Se ridică.)* Vom crea o armată nouă... populară...

TELL: O armată de gloată, o armată de adunătură... Şi vrei să o duci să lupte cu armatele de carieră care duc războaie grele de sute de ani?

VOINESCU II: Bălcescule frate, poporul romîn nu a mai fost în foc de două sute de ani...

BĂLCESCU: Vă repet. Resursele unui popor chemat la viaţă prin revoluţie sînt nelimitate... Armatele Revoluţiei Franceze, brigăzile acelea de *sans-culoţi*, neînarmate şi neaprovizionate la început, au învins toată Europa coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. De altfel, o politică laşă, trădătoare, costă orice popor mai scump şi în bani, şi în vieţi omeneşti decît o politică dîrză în clipele potrivite.

N. GOLESCU *(triumfînd)*: A... a... „în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb: crezi că e acum momentul potrivit pentru luptă?

BĂLCESCU: Dacă ne pierdem şi ziua de azi, joi, da! Dar pentru asta nu şovăiţi, nu pierdeţi timp. Mai ales, nu pierdeţi ziua de azi, joi.

N. GOLESCU *(stăruitor, nervos)*: Propune... propune pe loc...

BĂLCESCU: Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care de altfel degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri, şi pe lîngă ea — o gardă mobilă. Trebuie să adunăm şi să înarmăm o sută de mii de clăcaşi dezrobiţi.

TELL *(nemulţumit şi iritat)*: Te întreb iar, cu astfel de gloată vrei dumneata să lupţi împotriva unor armate de meserie?

BĂLCESCU: Da!

VOINESCU II: Frate Bălcescule, îţi sînt şi prieten, ştii cît te admir, dar mi se pare oarbă această

încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiția intrării în foc...

BĂLCESCU *(cu fruntea lui mare, sus):* De ce ați mai făcut revoluția, dacă nu aveți încredere în poporul romîn? Sînt convins că va lupta așa cum a știut și altădată să lupte. Cu condiția să lupte pentru el, nu pentru alții. Vom lupta ca haiducii...

ELIADE: Ca haiducii?

BĂLCESCU: Ca haiducii!... Și vom aștepta... Timpul e cu noi... Vor veni romînii din Ardeal, grănicerii să ne ajute. Așa trebuie să ne cunoască Europa.

ARĂPILĂ *(clocotind):* Sîntem niște nevolnici... niște trădători ai cauzei pe care am proclamat-o... Să apucăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăților publice... care complotează subteran.

ELIADE *(vede că lucrurile au ajuns prea departe):* Nu, nu... Noi am spus țării că venim cu duhul frăției și cu porumbelul păcii, nu cu sabia și dihonia...

ROSETTI: Acesta e adevărul... Numai porumbelul, această pasăre sublimă, ne poate mîntui...

N. GOLESCU *(diplomat):* Ei... lăsați... Vărul Alecu exagerează puțin.

ARĂPILĂ: Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere deci să fim tari, ca să nu fim nevoiți să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte. Să decretăm pe loc înființarea armatei populare sub conducerea lui Magheru, așa cum a propus-o Bălcescu.

ELIADE: Omule, nu mai fi așa țapăn. Mai lasă puțin și de la dumneata.

BĂLCESCU: Cum?

ELIADE: Păi, dacă toţi ceilalţi spun că trei şi cu unu fac cinci, spune şi dumneata la fel, că nu se dărîmă lumea.

BĂLCESCU: Nu pot.

TELL *(răspunde lui Arăpilă):* Se poate discuta...

ARĂPILĂ *(hotărît):* Nu mai discutăm... Subscriem acum... Da, ori ba?

ELIADE *(după o lungă ezitare):* Da... *(Apoi toţi, sub privirea lui Arăpilă, zic pe rînd „da", iar Eliade spune, în timp ce unii mai semnează încă:)* Poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit?

BĂLCESCU *(nedumerit):* De ce să fiu mulţumit?

ELIADE: Că ţi-am făcut armată populară să faci praf armiile împărăteşti.

BĂLCESCU *(izbucnind amar, ironic):* Aţi făcut armată? Aţi semnat o hîrtie, şi credeţi că aţi făcut o armată?

ELIADE *(indignat că Bălcescu e nemulţumit):* Am semnat un decret, aşa cum ai cerut.

BĂLCESCU *(dezgustat de moliciunea lor):* Ceea ce aţi semnat nu este un decret... E un simplu deziderat... Ca să existe armată populară trebuie să i se arate anume organizarea prin lege... Trebuie să-i votaţi deci un buget...

N. GOLESCU: De unde bani?... Prevederi sigure şi intrări pînă la toamnă nu sînt mai mult de şapte sute mii de lei... De unde bani pentru armată populară?

BĂLCESCU *(ca o sabie care cade, hotărît):* De la proprietari, care au fost pînă acum scutiţi şi de bir, şi de serviciul militar... Au huzurit, numai în drepturi... fără datorii. A venit timpul să puie şi ei umărul la carul statului...

N. GOLESCU *(cu bunăvoinţă):* Crezi că se vor scoate de la proprietari atîţia bani cîţi ne trebuie?

BĂLCESCU *(neînduplecat):* Trebuie să se scoată!... Vom scoate banii de unde se vor găsi... de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi...

ARĂPILĂ *(aprig, înverşunat):* Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă... Clăcaşii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile şi sîngele lor... Viaţa lor e şi a copiilor lor... Numai smulgîndu-se boierilor monopolul băuturilor spirtoase se va putea echipa şi întreţine un corp întreg de armată.

HAGI-CURTI *(se scoală încruntat):* Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aş vrea de trebile statului, vă rog să primiţi demisia mea din minister...

ELIADE *(speriat):* Frate Hagi-Curti, nu se poate să pleci...

HAGI-CURTI: Îmi pare rău, dar nu mai pot să rămîn. *(Iese, urmărit de privirile uimite ale celorlalţi.)*

ELIADE: Uite, cu asemenea vorbe nesăbuite ne înstrăinăm toată negustorimea... pierdem pe cel mai mare giuvaergiu din Bucureşti.

ARĂPILĂ *(fierbînd):* Nu-i mare pagubă... Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu... Ba mi se pare că nu era nici un negustor...

N. GOLESCU *(se ridică hotărît):* Propun o comisie compusă din: C. Filipescu, ministrul finanţelor, G. Niţescu, Meneah Hillel, care să studieze cum trebuie pus bir *(apăsat)* pe toate clasele... Şi cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i aşa? *(Se ridică.)*

BĂLCESCU *(aruncă furios pana din mînă):* O armată nu are nevoie numai de bani, ci şi de ostaşi... Cei care sînt chemaţi să-şi dea viaţa pentru stat vor să aibă şi ei un cuvînt de spus în gospodăria lor... Convocaţi deci neîntîrziat, aşa

cum am propus la Islaz, o adunare constituantă.

ELIADE *(șovăind)*: Chestiunea nu-i atît de simplă... Trebuie să stabilim prințipurile legii electorale mai întîi...

N. GOLESCU: Să numim acum pe loc o comisie care să studieze chestiunea electorală. Propun pe frații: Eliade, Bălcescu, Krețulescu, Voinescu. II.

BĂLCESCU *(exasperat)*: A șasea comisie numită pe ziua de azi... Scoateți-mă, scoateți-mă din orice soi de comisie...

ELIADE *(în șoaptă, lui N. Golescu)*: Bun băiat Bălcescu ăsta... minunat... dar e un om imposibil... Nu se poate lucra cu el...

ARĂPILĂ *(bătînd cu palma în masă)*: Am alcătuit aici, împreună cu fratele Bălcescu, un proiect de decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcașilor... Așa cum s-a promis la Islaz...

MITROPOLITUL: Prin decret? Dar ce, sîntem aici cu toporul pe umăr? Numai voința poporului poate hotărî în privința asta... Numai Constituanta...

BĂLCESCU *(înfuriat)*: Nu vreți să înțelegeți că singurul sprijin adevărat al revoluției sînt milioanele de clăcași? Că numai ei, împroprietăriți, pot apăra statul de armatele străine?

N. GOLESCU: Fratele Bălcescu are dreptate... numim o comisie compusă din frații Eliade, Voinescu II, Grădișteanu, Marghiloman, Arion... care să studieze prințipiile împroprietăririi clăcașilor.

BĂLCESCU *(o clipă deziluzionat, mai îndîrjit apoi, măsurîndu-i pe toți cu privirea furioasă)*: Vreți încă o comisie în plus? Foarte bine... Eu pro-

pun atunci ca să facă parte din comisie şi optsprezece clăcaşi, cîte unul din fiecare judeţ, iar ceea ce va hotărî această comisie să devie proiect de lege pentru Constituantă...

(Se produce o mare mişcare printre membrii guvernului şi miniştri, toţi surprinşi de această propunere.)

TELL *(uimit)*: Cum o să introducem optsprezece clăcaşi care să răstoarne propunerile miniştrilor şi ale specialiştilor?

BĂLCESCU *(amar)*: Mai specialişti în chestiuni de clacă decît clăcaşii nu cunosc.

ELIADE: Nu se poate! Nu se poate admite această măsură.

TELL: Sînt totuşi de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci, în locul comisiei propuse de fratele N. Golescu... se face o comisie agrară, compusă din optsprezece ţărani, dar şi din optsprezece proprietari de moşie...

(Propunerea apare acum surîzătoare tuturor.)

ELIADE: Aşa e foarte bine... Să discute între ei ca fraţii... Se aprobă, nu-i aşa?

BĂLCESCU *(schimbă priviri de luptători, înfrînţi, cu Arăpilă)*: Primim şi noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ion Ionescu, cel de la Brad.

(Se aprobă prin simplă tăcere.)

ELIADE *(lui N. Golescu)*: Ţi-am spus... E un băiat foarte bun, dar nu se poate lucra cu el.

CORTINA

TABLOUL XI

19 august 1848

„În stradă“ — nimic deosebit.

„Dedesubt“ — jucătorii de cărți și ceilalți. Sala din tablourile precedente este ușor modificată, devenind sală de ședință a Comisiei pentru împroprietărire. La ridicarea cortinei, aci se discută liber, pînă se deschide ședința.

Sînt cam șapte boieri și paisprezece țărani. Vicepreședintele I. Ionescu (de la Brad) deschide ședința.

SCENA 1

VICEPREȘEDINTELE: Deschizînd a opta ședință a Comisiei pentru împroprietărire, vă reamintesc că în prima ședință s-a discutat: „Cum să se facă muncile de toamnă?“

SĂTENII *(aprobă):* Dară... dară... dară...

VICEPREȘEDINTELE: A doua zi și a treia zi am discutat întrebările: „Dacă munca este sfîntă“, „Dacă proprietatea este sfîntă“.

UN SĂTEAN: Munca este sfîntă, căci este cu sudoarea frunții...

LENȘ *(proprietar):* Dar și proprietatea este sfîntă, că e de la Negru Vodă, întîiul voievod. Cînd a trecut în locurile acestea le-a găsit pustii și le-a împărțit la strămoșii noștri, eroii care cu sabia în mînă își apărau patria...

SĂTEANUL DÎRZ *(din toată ființa lui, ca tunetul):* Dar noi unde eram atunci? Cine ducea greul în luptă?

POPA NEAGU: Ei, că nu sînt toate moșiile de la Negru Vodă... Mai sînt și unele luate cu hapca... de ne-ați făcut pe toți robi.

LAHOVARY: Claca nu este robie, ci este chiria în muncă pentru pămîntul închiriat în fiece an săteanului...

SĂTEANUL OBIDIT: Mai robie decît asta poate fi? Nevastă-mea luată la secere, eu luat la coasă cu dorobanțul după mine, lăsasem acasă copilul numai de trei luni, copil care nu știa să spună nici papă, nici cacă, fie-mi cu iertăciune. Nevasta, secerînd din zorii zilei de vară pînă la prînzul cel mare, nu era slobodă să se ducă să dea țîță copilului...

LENȘ: Ce a fost să nu mai discutăm. Dar trebuie să recunoașteți că proprietatea este sfîntă, că așa spune și Proclamația.

VICEPREȘEDINTELE: A patra zi s-a discutat: „Dacă poate cineva să se facă proprietar prin răscumpărare".

LENȘ: Clăcașul a fost întotdeauna liber să cumpere moșie... Chiar unii dintre noi poate că am fost clăcași. Dar am cumpărat moșii și am devenit proprietari...

SĂTEANUL DÎRZ *(scurt)*: Cu ce bani?

LENȘ *(surprins de întrebare)*: Cum cu ce bani?

SĂTEANUL DÎRZ *(dur ca de cremene)*: Cu ce bani ăi care ați fost clăcași ați devenit proprietari?

LENȘ: Nu înțeleg ce vreți să spuneți...

POPA NEAGU *(aprig)*: Cu ce bani, clăcași fiind, dumneata ori bunicul dumitale ați cumpărat moșia? Că doar nu ți-o fi dat-o de pomană. Cu cîștigul din clacă nu poți cumpăra o moșie de o mie de pogoane...

SĂTEANUL OBIDIT *(batjocoritor)*: O fi fost poate cu bani de furat. Da muncind cu brațele nu se adună o mie de pogoane.

LENȘ: Noi am vrut numai să spunem că e liber clăcașul cît vrea.

MARIN TĂCUTU *(se ridică cu fața lui de ceară, cerînd socoteala, ca din mormînt):* Liber? Liber ce? Cum poți să spui că am fost noi liberi? Poate vreți să spuneți că am fost liberi să plătim pînă cădeam în genunchi ca vitele. Am fost singurii care am plătit în țara asta. Că noi biruri grele de cap am plătit, oameni de oaste am dat numai noi; ispravnici, judecători și dorobanți numai noi am ținut, drumuri și șosele numai noi am lucrat, beilîcuri, podvezi și havalele numai noi am făcut, zile de meremet numai noi am îndeplinit, clacă de bunăvoie și fără de voie numai noi am dat... Cînd ne-am jăluit, cînd ne-am spus păsurile, ispravnicul ne-a bătut, dorobanțul ne-a bătut, vătășelul ne-a bătut, boierul ne-a bătut; cine s-a sculat mai de dimineață, pe noi ne-a bătut. Cine a vrut să ia, de la noi a luat, fără frică și fără rușine.

LENȘ: Asta nu poate să spuie nimeni că e chiar adevărat...

BĂL-CEAURESCU *(parcă speriat de Marin Tăcutu, se ridică și strigă, cu emoție și hotărîre):* Ba e adevărat. E adevărat... *(Toți sînt surprinși de această aprobare neașteptată, iar boierii sînt consternați, se uită unii la alții, nemaiștiind ce să creadă.)* Și eu v-am robit, fraților, v-am bătut, v-am dezbrăcat. De treizeci și șase de ani, de cînd mă blestemați. Iertați-mă, vă rog, frați săteni. Luați-vă înapoi ce v-am răpit. Iată, vă dau înapoi părticica de pămînt.

(Nu numai deputații țărani, dar și publicul din sală izbucnește, așa cum spune procesul-verbal, într-o detunătură de aplauze, de strigăte de „Ura!". Boierii în schimb se privesc mereu consternați, furioși de această neașteptată „trădare".)

VOCI DE SĂTENI: Dumnezeu să te ierte, frate!... Să trăim în pace... Să fim fraţi... Dumnezeu să binecuvînteze Constituţia.

LENŞ *(cere cuvîntul şi participă cu o fanariotă şi pioasă perfidie la emoţia sălii, deplasînd sensul mărturisirii lui Ceaurescu):* Am auzit cu toţii, cu destulă mîhnire, spovedania unui deputat proprietar. Nenorociţi au fost clăcaşii şi ţiganii dumnealui...

SĂTEANUL DÎRZ *(cu un rînjet amar):* Că dumneata nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ţi miroase...

LENŞ *(vrînd să continue cu perfidie):* Pentru a se putea preţui generozitatea domnului Ceaurescu, îl rugăm să arate acum, pe loc, ce pămînt înţelege să dea sătenilor săi, pentru ca să ne fie poate şi nouă îndreptar... *(Căci Lenş ştie că o explozie verbală din slăbiciunea nervilor nu e încă o faptă, îşi cunoaşte oamenii.)*

BĂL-CEAURESCU: Fraţi ţărani, eu vă dau locul pentru casă şi namestii... şi hrana vitelor voastre. Pămînt de muncă şi islaz, vă mai dau ceea ce aţi avut pînă la legea lui Caragea, care vi l-a luat, că pe temeiul ei vi l-am cîştigat la judecată. Mergea o moşie patru ceasuri în lung, şi cît mergea, un ceas era pămîntul vostru. Satul era de o sută unul, sau altul de trei sute de case, în care unii dintre voi aţi avut un pogon de loc, alţii mai mult, alţii mai puţin. Pe acestea vi le dau.

VICEPREŞEDINTELE *(bănuind că e ceva neclar în declaraţie):* Cum? Daţi vatra satului? Vor fi liberi sătenii să-şi vîndă casele, livezile, viile, dacă vor voi să se ducă...

BĂL-CEAURESCU *(legănîndu-se):* ...Dau cu despăgubire şi fără despăgubire... *(Cu mîna pe barbă:)* Primesc de-mi vor da despăgubire, ca de pomană. *(Şi fără să-şi dea seama, ia tot înapoi.)* Cît timp vor sta locuitorii pe moşie, pămîntul ce le dau va fi veşnic al lor; dar... *(face o pauză; apoi, sporind echivocul, deşi aparent hotărît)* cu două condiţii: în mijlocul satului să fie cîrciuma mea, numai a mea, aşa cum cere pravila pentru boier; a doua, pentru locul de casă vreau să-mi daţi găina de Crăciun şi puiul de Sîn Petru.

LENŞ *(întărind cele spuse de Ceaurescu):* Constituţia nu scrie nicăieri că trebuie să ni se ia dreptul nostru de a fabrica numai noi rachiu şi de a ţine numai noi cîrciumă în sat.

VICEPREŞEDINTELE: Pentru că timpul trece, vreau să vă amintesc că în ultima noastră şedinţă s-a discutat despre...

(Intră Eliade, N. Golescu, ministrul Voinescu II. Intrarea solemnă a locotenenţei ridică sala, cuviincioasă, în picioare.)

ELIADE *(cu mantia albă pe umeri):* Dreptate şi frăţie. Fraţilor, unde e libertate e şi Dumnezeu, iar unde e Dumnezeu e dragoste şi unire. Văzînd însă că actuala comisie nu poate să aducă pacea şi unirea de care sînt însetate sufletele noastre între proprietari şi săteni, Locotenenţa a dat decretul pe care îl va citi acum secretarul de stat.

VOINESCU II *(desface decretul şi citeşte, în ascultarea încordată a sălii):*

a) Se suspendă pînă la al doilea decret lucrările comisiei. *(Însală este o uimire de nedescris... Deputaţii ţărani devin mînioşi; protestează,*

privindu-se unul pe altul. Voinescu ridică tonul, ca să se facă auzit.)
b) Fiecare deputat își va da părerile în scris către guvern...

CORTINA

TABLOUL XII

13 septembrie 1848

În fața cortului lui Fuad Pașa.

SCENA 1

BĂLCESCU, BRĂTIANU, ROSETTI, ȘTEFAN GOLESCU, MITROPOLITUL și alți revoluționari de o parte. CONST. CANTACUZINO ALECU FILIPESCU și alți boieri reacționari, ofițeri și ostași turci de altă parte. LENȘ (ca tîlmaci), apoi FUAD și suita lui

ȘT. GOLESCU *(ascultînd salvele de pușcă mai îndepărtate):* Ce să fie?
ROSETTI: Trag turcii salve în aer, încercînd să împrăștie poporul.

(Intră Fuad Pașa cu suita lui, cei mai mulți din deputăție salută după obiceiul oriental; apoi tălmaciul continuă, după ce Fuad Pașa i-a vorbit turcește încet.)

LENȘ *(plin de importanță):* Excelența-sa întreabă care este rostul acestei mulțimi imense așezate pe cîmp și pe drumuri, în calea armatei sale.
ROSETTI *(înflăcărat):* Este poporul bucureștean, care s-a ridicat ca un singur om, să aducă un omagiu maiestății-sale sultanului, augustul

suveran, dar care ţine să arate că nu înţelege să renunţe la constituţia pe care şi-a dat-o. O asemenea măreaţă înfăţişare ar trebui să placă strălucitului poet care este excelenţa-sa Fuad Effendi.

LENŞ *(după ce a vorbit încet turceşte cu Fuad Paşa)*: Excelenţa-sa spune că nu a venit aci cu lira, ci cu o armată, de a cărei siguranţă este răspunzător.

BRĂTIANU *(cu vocea lui ascuţită)*: Am aci proclamaţia pe care am dat-o în calitatea mea de prefect de poliţie, prin care îndemn şi cer mulţimii care s-a adunat în faţa oştirilor împărăteşti să vie fără nici un fel de armă, pentru o demonstraţie paşnică.

LENŞ *(după ce a tradus, transmite răspunsul)*: Excelenţa-sa nu poate să ia cunoştinţă de această declaraţie, nerecunoscînd nici pe prefect, nici guvernul provizoriu. Ţine să ştiţi însă că vă ţine pe toţi cei de faţă răspunzători dacă, aşa cum i s-a raportat excelenţei-sale, se mai găsesc în pădurile şi lanurile de porumb, din jurul Capitalei şi alte mulţimi de ţărani gata să atace prin surprindere.

(Se aud acum şi lovituri de tun.)

BĂLCESCU *(mai îndîrjit, cu desperare)*: Spuneţi-i excelenţei-sale că acest limbaj este inadmisibil faţă de guvernul provizoriu care a fost recunoscut de către Soleiman Paşa, *(apasă)* în numele sultanului. Prin glasul meu, tot poporul protestează din toată fiinţa lui împotriva oştirii turceşti care ne-a cotropit pămîntul.

(Cei de faţă se privesc speriaţi de îndrăzneala lui Bălcescu.)

ŞT. GOLESCU: Frate, ţine socoteală de situaţia în care ne găsim.

BĂLCESCU *(pornit)*: Țiu socoteală că vorbim în numele unei revoluții... Trebuie să se găsească un om al revoluției care să vorbească turcilor așa cum merită.

(Cei de fațăse privesc, mereu speriați de violența lui Bălcescu, dar sînt unii care îl aprobă.)

LENȘ *(după ce a vorbit încet cu Fuad Pașa)*: Excelența-sa spune că este trimis de maiestatea-sa imperială aci să restabilească ordinea și că o va restabili cu orice preț.

BĂLCESCU *(răspicat, dar cu un fel de exasperare nervoasă)*: Nici tratatele încheiate de Mircea, de Vlad, nici vechile capitulații, nici dreptul internațional nu îngăduie guvernului imperial să se amestece în conducerea lăuntrică a Principatelor... și nici să trimită oștiri care să restabilească o pretinsă ordine împotriva aceleia adevărate pe care și-a dat-o poporul însuși.

VULPE *(înmărmurit, vine spre el)*: Omule, ce, ești nebun? Vrei să ne taie turcul capetele la toți?

BĂLCESCU *(retezîndu-i vorba)*: Turcii nu taie decît capetele ce se pleacă.

LENȘ *(a vorbit cu Fuad Pașa, care se uită lung la Bălcescu, apoi a luat o proclamație din mîna unui secretar)*: Excelența-sa vestește că în numele maiestății-sale împăratului, suzeranul acestui principat, a numit caimacam al Țării Romînești pe marele vornic Constantin Cantacuzino...

(Mare senzație.)

BĂLCESCU *(agitat ca și ceilalți revoluționari, care au căpătat curaj)*: Nu-l primim, țara are un guvern pe care și l-a dat singură. *(Către Canta-*

cuzino:) Boierule, nu face de rușine neamul romînesc.

I. CANTACUZINO *(îngenunche în fața tatălui său):* Tată, nu primi...

C. CANTACUZINO *(apru, către fiul său):* Tu vezi-ți de medicina ta. Nu te amesteca în politică. *(Solemn, către Fuad:) Je suis très reconnaissant; je tâcherai de toutes mes forces de servir la Turquie...*[1]

FUAD *(ironic): C'est votre patrie, monsieur, que vous devez servir, et non pas la Porte...*[2] *(Vorbește apoi lui Lenș.)*

LENȘ: Excelența-sa spune că acei care sînt pentru ordine să rămînă...

(Fuad intră în cort urmat de caimacam, mitropolit și boieri, ca și unii revoluționari care șovăie, apoi suita sa. Revoluționarii cei mai dirzi rămîn — și unii negustori între ei — și sînt imediat înconjurați de soldați, care îi înghesuie brutal și amenințător.)

SCENA 2

Grupul arestat al revoluționarilor, apoi VOINESCU II, BĂLCESCU

ROSETTI: Uite pe fratele Voinescu II. *(Către el):* Fugi, omule, că te arestează...

VOINESCU II *(care s-a apropiat)*: Am venit să fiu arestat și eu cu voi... Aici e locul meu.

BĂLCESCU: De ce-ai venit? Trebuia să te duci la Magheru... Să luptați acolo... în Oltenia.

VOINESCU II *(emoționat):* Mai întîi ca să-ți cer iertare ție... Să cer iertare poporului romîn...

---

1 Sînt foarte recunoscător; mă voi strădui din toate puterile să slujesc Turcia (fr.).
2 Trebuie să vă slujiți patria, domnule, nu Poarta (fr.).

BĂLCESCU *(nedumerit):* Ce vrei să spui?

VOINESCU II *(sub impresia luptei de acolo):* Frate, viu din Dealul Spirei...

(Toți prizonierii s-au strîns în jurul lui.)

BĂLCESCU *(nedumerit):* Omule, spune...

VOINESCU II *(cu ochii mari, încet, obosit parcă):* A fost luptă mare.

BĂLCESCU *(mai nedumerit, mai dornic să știe, la fel cu ceilalți):* Ce luptă?

VOINESCU II *(căutîndu-și respirația):* Armata turcă a primit azi ordinul să intre în oraș. Cînd a ajuns în dreptul cazărmii din deal, au cerut regimentului II să le predea pe loc cazarma... dar colonelul Golescu a spus că nu are nici un ordin de la Locotenență pentru predare...

ROSETTI: Care colonel Golescu?

VOINESCU II: Fratele lui Arăpilă. Armata turcă s-a oprit, a învăluit cazarma și a pus tunurile în fața porții în bătaie. Colonelul a pus și el cei patru sute de oameni pe care îi avea, în careu, în curte, cu drapelul în mijloc... și a trimis, după ordine, la noi la Locotenență...

ȘT. GOLESCU: Ce fac locotenenții?

VOINESCU II: Eliade și-a luat mantia albă și a dispărut de azi de dimineață, fratele tău s-a refugiat la consulul englez, iar Tell și cu mine așteptăm fără gardă la palat. Orașul e pustiu.

BĂLCESCU *(nerăbdător):* Spune despre luptă.

VOINESCU II: Pe cînd așteptau așa, față în față, a venit din vale și căpitanul Zăgănescu, cu cei două sute de pompieri ai lui. A spus că a primit ordin încă de aseară să intre în cazarmă... Turcii l-au anunțat că nu e voie, că iau ei cazarma... Dar Zăgănescu a dat ordin coloa-

nei de pompieri să treacă prin armata turcească şi să intre în cazarmă.

BĂLCESCU *(uimit)*: Cum să treacă prin armata turcească?

VOINESCU II: Aşa, să taie coloana lor... *(Reia.)* Pompierii au început să treacă foarte ţanţoşi... Un turc a scuipat pe un soldat romîn... Atunci, sublocotenentul Dincă a scos sabia şi l-a tăiat pe turc...

BĂLCESCU: Dincă Bălăşoiu?

VOINESCU II: Da, Dincă al nostru... Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraţilor!" şi a început să taie cu sabia în dreapta şi în stînga... Au sărit ai lor, au sărit ai noştri... a fost o învălmăşeală de nedescris... Turcii au aprins fitilele tunurilor care erau în bătaie şi au culcat la pămînt un rînd dintre ai noştri. Romînii au sărit pe tunuri şi le-au întors împotriva turcilor, secerînd cu zecile din ei. Atunci locotenentul Deivos, din curtea cazărmii, văzînd cum stau lucrurile, a comandat foc de salvă asupra coloanei turceşti. Turcii au atacat cazarma. Numai cu mare greutate, după o oră, s-a oprit măcelul...

BĂLCESCU: Au căzut mulţi dintre ai noştri?

VOINESCU II: Au rămas cîţiva... Dar au căzut de trei ori mai mulţi turci.

BĂLCESCU: Dincă a scăpat?

VOINESCU II: Rănit grav... Rănit şi colonelul Golescu...

BĂLCESCU *(ca în vis)*: Dincă... Zăgănescu... Golescu... Deivos... iată oamenii care ne trebuiau şi n-am ştiut... *(Apoi, gîndindu-se cu emoţie la trupă:)* Şi ceilalţi?

VOINESCU II *(fierbînd)*: Frate Bălcescule, este întîia bătălie romînească după două sute de ani...

(Roș de gînduri:) Ah, ce n-am fi făcut noi cu asemenea oameni... cu cei două sute de pompieri zănatici, cu cei patru sute de infanteriști ai lui Golescu! Ostașii aceștia, nu mînați într-o cursă... ci atacînd, feriți de întuneric, prin surprindere... în grupuri răzlețe, ca să nu știe turcii cît de puțini sînt, ar fi ținut în loc, singuri, o săptămînă, toată armata lui Fuad... Iartă-mă, frate Bălcescule, că nu te-am sprijinit în propunerile tale.

BĂLCESCU *(încă în transă, exaltat):*

> *Que voulez-vous qu'ils fissent?*
> *Deux cent contre dix milles?*
> *Qu'ils périssent...*
> *Ils sont morts...*[1]

(Parcă plutește pe altă lume. Se întoarce spre Voinescu.) Dacă am fi avut lîngă noi pe acești oameni la 28 iunie, n-ar mai fi fost o „fugă" la Rucăr. N-ar mai fi fost Eliade insultat, legat și trimis din post în post, ca un răufăcător... Dincă... Zăgănescu... Golescu... Deivos... v-am cunoscut prea tîrziu... Unde ați fost? *(Cu duioșie:)* Ah, sînteți buni de spînzurat...

VOINESCU II: Sîntem vinovați și trebuie să ispășim...

BĂLCESCU *(torturat de păreri de rău, exaltat):* Ce ziceți voi de revoluția asta, care se dovedește posibilă, chiar în clipa în care se prăbușește?

VOINESCU II *(roș și el de păreri de rău):* Frate Bălcescule, trebuia să viu să-ți cer iertare, oriunde ai fi fost... Eram ca într-o cămașă de foc.

---

[1] Ce voiați să facă?
Două sute împotriva a zece mii?
Să moară...
Au murit... (fr.).

BĂLCESCU: Dar cei treizeci de mii de oameni care dorm de trei nopți pe cîmp, hotărîți să împiedece așa, fără arme, sugrumarea revoluției... care azi se aruncau în fața infanteriștilor, care se agățau de călăreții turci și le întorceau caii? *(Ca pentru el, ca o mărturisire din adînc:)* Popor romîn, nu greșește cine crede în tine!

CORTINA

ACTUL III

TABLOUL XIII

Sfîrșitul lui august 1849. Peste un an, în munți, deasupra Cîmpenilor. O masă țărănească, pe picioare bătute în pămînt. În stînga — o colibă jumătate îngropată între pietre, acoperită cu cetină. Culmile pleșuve sînt luminate de razele piezișe ale soarelui care scapătă. La ușa colibei — un moț înarmat, de pază. Tribunii Moldoveanu și Balint stau de vorbă în jurul mesei. E de asemenea Dincă, venit din Oltenia să lupte în oastea lui Iancu; e în uniformă, are în cap o căciulă, pe umeri o zeghe; cîntă acum din fluier un cîntec învățat de la moți.

SCENA 1

MOLDOVEANU, BALINT, DINCĂ

MOLDOVEANU *(după ce Dincă s-a oprit din cîntat)*: Apăi de mărs, o mărs, frate Dincă, da nu-ș' ce șoarele aveți voi, oltenii, că o luați mereu prea iute, parcă sînteți mereu a grabă. Noi, moții, luăm sama cînd punem piciorul și privim departe. Numai că ascultă la mine și cată a hi mai domol, că acum i-am pus la

pămînt pe grofi cu armata lor și nu mai e nimeni ca să ne gonească din urmă. *(Cîntă.)*

BALINT *(gînditor, cînd se oprește Moldoveanu):* Apăi crezi dară că grofii îs la pămînt?... Eu, cînd privesc la vale, tăt aștept să se aprindă iar focuri, dînd de veste că se apropie grofii cu armata...

MOLDOVEANU: S-o gătat, frate, cu ci; Kossuth o fo fugit la turci, iară Bem așa și-o fo topit armata, că parcă nici n-ar fi fo. Oștile lui Görgey o fo tocate la Șiria. Pe el, și pe ghenerali lui i-au prins, și de bună samă că îi spînzură la Arad... Apăi crezi că nimerea acest maghiaron de Bălcescu aici, dacă putea să fugă?... Dar pe oricare drum apuca, nu întîlnea decît oști împărătești. Cînd l-o fo prins, s-o jurat că a luptat în armata Iancului, de l-or slobozit. Dar cînd l-o prins pe Abrud ai noștri, n-o mai mărs să mințească... *(Către moțul de pază:)* Al Rudului, stai cu ochii pe el. Eu, drept să vă spun, am vrut să-l spînzur pe loc...

BALINT: Că bine făceai... Asta o mîncat gulaș cu Hetveni, la Peșta și la Debrețin...

MOLDOVEANU: Asta n-am vrut, și am trimăs om la Iancu, să ia el hotărîre. Mi-o fo trimăs vorbă să viu eu de la Abrud aici, cu el sub pază...

DINCĂ: Frate, și crezi că-l va spînzura?

BALINT: Apăi, de bună samă, fiindcă acest Bălcescu n-o vint de la București ca să lupte așa cum lupți dumneata, în rîndurile noastre, ci o fo șpionul lui Kossuth... No... că iacă și Iancu... De amu, cînd o scăpăta soarele de tăt... s-o gătat...

(Se ridică toți trei.)

SCENA 2

ACEIAŞI, AVRAM IANCU

IANCU *(după ce salută)*: Ei, l-aduserăţi?

MOLDOVEANU: L-aduserăm.

IANCU: No, apăi că unde-i?

MOLDOVEANU: Închis în coliba aia.

IANCU *(tace îndelung)*: Închis în colibă...

MOLDOVEANU: Cată ca pînă-n seară să sfîrşim... Musai să fiu devale la Abrud... Am doi ficiori cu mine... buni de treabă.

IANCU *(îngîndurat)*: D-apoi vezi, că-i un cărturar mare al neamului.

DINCĂ: Este unul din capii răscoalei de la Bucureşti... A fost ministru acolo.

MOLDOVEANU: O fi fo, nu zîc ba... Dar s-o ţînut de poala lui Kossuth cinci luni... Acest Bălcescu şi cu alţi vînzători de neam s-o fo tocmit cu grofii să le facă o legioană de rumîni... ca să lupte împotrivă-ne. Iancule frate, lasă-mă numai să-l întreb: unde o fo cînd l-o spînzurat pe Buteanu şi l-o puşcat pe Dobra... De cîntau lăutele şi jucau ceardaşul în jurul spînzurătorii... Şi nici batîr nu-i prinseseră în luptă... Îi minţiseră să vie, că vor pace.

IANCU *(sfîşiat şi cutremurat în acelaşi timp, se ridică şi parcă se frînge tot, sprijină mîna pe pistoalele din şerpar)*: Frate Moldovene, au ce suflet ai de-mi pomeneşti acum de Buteanu? Nu ştii că am muşcat amîndoi, tu şi cu mine, din cremenea muntelui, de furie, cînd am auzit de mişelia nemeşilor? Fruntea lui Buteanu lumina pădurea... Am ars şapte văi ca să răcorim mînia moţilor... Dar ce vrei acum? Ce putea face acest Bălcescu şi cei cîţiva ca

el, acolo? De eram slabi, el mai slabi nu ne putea face... Iară tăria noastră n-o fo dînsul. Dacă n-o lovit cu mîna lui — și n-o lovit — apăi că nu-i dirept să primească pedeapsă. Putem să-i dăm ajutor acum și putem să nu-i dăm. Dară eu zic: acest cărturar al neamului este oaspele nost și deci vezi să grijim de el și să-l ferim de cei ce îl urmăresc.

DINCĂ *(prietenos)*: Atunci, eu voi rămîne alături de el, să-l apăr.

MOLDOVEANU: Iancule, ești domn preste noi, fiindcă noi te-am voit domn... și hotărîrea dacă ai luat-o, noi toți om asculta-o și ne-om supune. Dar în cugetul meu, un cărturar care a greșit mai vinovat e... *(Către moțul de la ușă:)* Apăi, frate, ține-l afară.

SCENA 3

ACEIAȘI, BĂLCESCU

BĂLCESCU *(îi privește pe toți pe rînd, turburat, încurcat)*: Am crezut că viu la prieteni, și acum nu mai știu ce să spun...

IANCU: No, apăi, după cele întîmplate, prieten nu ți-om putea zice... Dară ne ești frate, și fratele tăt frate rămîne, chiar și atunci cînd îi un frate rătăcit. Amu vrem să știi că de aceea ne găsim aici, ca să afli că ți-om purta tătă grija... Am hotărît să te ascundem în bordeiul ăsta, fiindcă ești căutat cu gînduri de ucidere de oștile împărătești. *(Arată.)* Pe ăști doi cai sînt cele de trebuință pentru ca să poți locui aici, atîta timp cît vei crede domnia-ta că-i mai bine. Sînt și cărți, și cele ale scrisu-

luî... Iară tu, al Rudului, ai să rămîi cu cei patru oameni aici, de strajă... Iară dumneata, frate din țară, de vei vrea să umbli pîn sate au pîn tabără, e mai bine să dai jos barba și să îmbraci straie de-ale noastre... Iată aici și o țîdulă precum că ești Alexandru Ionescu, venit din țară, luptător în rîndurile noastre... Dară cată mai bine să te ferești... Asta-i ceea ce am hotărît, frate.

BĂLCESCU *(tremurînd parcă):* O, cuvînt fără seamăn, „frate", cum cazi tu în urechea mea în munții aceștia dincolo și dincolo de alți munți! Aici, departe de Argeșul meu, de Bucureștii înălțărilor și căderilor noastre... Cîtă răcoare aduci tu în arșița pribegiei mele... Pentru acest „frate", Iancule al munților, îți mulțumesc... Dar lîngă acest cuvînt răcoritor ai pus un altul, pe care nu-l pot primi, cum nu-l pot primi, cum nu voi mai putea primi nici ospitalitatea pe care vrei să mi-o dai... M-ai făcut „rătăcit"...

MOLDOVEANU *(cu cruzime):* „Rătăcit" o spus Iancu, noi tăți de aci spus-am alt cuvînt, spus-am „vîndut", vîndut lui Kossuth...

BĂLCESCU *(amețit):* Eu, Bălcescu, vîndut?

MOLDOVEANU *(aprig, cu o mînie îndurerată):* Unde ai fo pînă acuma? Din ce tabără vii? Uite, vezi calul acela — că e cal; o fo și el la Fîntînele, cu noi cu tăți, unde tunau puștile și țîșnea sînjele pentru libertate... dară dumneata, rumîn, unde erai? Te întreb numa...

BĂLCESCU *(moale, ca pentru el însuși):* Vîndut? *(Dus parcă de gînduri.)* Cînd li s-a spus întîi oamenilor că pe partea cealaltă a pămîntului sînt alți oameni care merg cu capul în jos fără să bănuiască... cei mai mulți au spus că ase-

menea faptă nu este cu putință... Azi, știu că împrejurarea se repetă și nimic nu este cu neputință... Nici să se spună lui Bălcescu în față că și-a vîndut neamul, de către cei care merg ei cu capul în jos...

MOLDOVEANU *(răstit):* Vorbește mai fățiș, cujetul nost e mai dirept, nu se încovoaie și nu se ascunde după cuvinte.

BĂLCESCU *(drept, hotărît):* Ei bine, vream să vă spun că voi ați greșit, că voi nu știți că ați mers cu capul în jos...

MOLDOVEANU *(uitîndu-se la Iancu, văzînd că acesta e dus pe gînduri):* Noi? Noi am greșit? *(Cu o furie amară:)* Atunci, spune: ce-o fost cu legioana? Pentru ce ai vrut să ruculezi fișori de rumîni pentru armata maghiară? Să vie să lupte rumînii noștri, duși de mînă de unguri, împotrivă-ne? Ei, află că asta numim noi vînzare de neam...

BĂLCESCU *(liniștit):* Tot ceea ce am cerut, am discutat și mai ales ceea ce am izbutit, atît cît a îngăduit trufia lui Kossuth și a oamenilor lui să izbutească — și asta atît de tîrziu — este trecut în protocoale și întovărășit de documente. Aceste protocoale și documente am vrut să le aduc Iancului, ca să știe de ele, ca să fie de folos cîndva, ca un lucru recunoscut chiar de unguri, și de aceea sînt acuma aici, să-i arăt ce-am adus, ascuns la piept... căci pentru asta am venit, nu ca să-mi scap o viață șubredă. Nu vreau să mă judecați și nu vreau să mă judece nimeni decît pentru propriile mele acte, pentru cît am avut îndreptar conștiința mea, interesele poporului meu, și nimic mai mult... Am discutat legi-

oana, ca să lupte alături de unguri, dar veți afla din aceste documente...

MOLDOVEANU *(biruitor)*: Ei, ci, mărturisești: ca să lupte alături de unguri...

BĂLCESCU: Oh, cît aș fi vrut ca și voi, frumoșii mei ostași, să luptați alături de unguri! Să ne organizăm și noi romînii într-o armată rînduită, adevărată, ca să crutăm sîngele romînesc.

BALINT *(o dată cu exclamațiile uimite ale celorlalți)*: Noi alături de unguri? Noi laolaltă cu grofii? Noi în frunte cu fișpanii?

BĂLCESCU *(liniștit)*: Nu laolaltă cu grofii, nu alături de nemeși, ci alături de acest dîrz și minunat popor maghiar, care de un an de zile a învins, unele după altele, oștile Vienei. Toate privirile celor ce urăsc despotismul au fost ațintite asupra poporului maghiar. Dar lăcomia grofilor și a nemeșilor a dus la pămînt marea revoluție maghiară, așa cum lăcomia boierilor a dus la pămînt revoluția din Principate... Nu... încă nu a bătut ceasul popoarelor.

BALINT *(nedumerit)*: Eu tăt nu pricep cum am fi putut fi noi alături de unguri.

BĂLCESCU *(cu căldură)*: Va veni o vreme cînd aceste două popoare nu vor putea pricepe cum de nu au fost totdeauna împreună, de ce atît amar de vreme s-au dușmănit și s-au înjunghiat de cîte ori le-a venit la îndemînă... *(Scoate de la piept un pachet de acte.)* Iată, Iancule, aici, documentele de care am vorbit. Este lămurit cu grijă că în nici un caz legioana nu va lupta împotriva poporului romîn... a moților... Dimpotrivă, scrie aici că Iancu va trece în țară în fruntea oștirilor romînești ca general

recunoscut şi de ei, de unguri, ca să mîntuie Principatele de robie... Fireşte, mintea i-a venit lui Kossuth prea tîrziu, că dacă avea poporul romîn alături, nu împotriva lui, alta ar fi fost soarta războiului... Dar azi nu mai e nimic de făcut... *(S-a aşezat pe o rădăcină retezată.)*

MOLDOVEANU *(izbucneşte tremurînd de indignare):* Ce stăm noi să ascultăm aceste vorbe de clacă? Cum de mai îndrăzneşte azi acest om să spună către noi că trebuia să fim alături de unguri? Dară unde sînt ungurii acuma? Învinşi, zdrobiţi... Generalii lor, prinşi, aşteaptă în temniţă să li se puie ştreangul de gît... Kossuth şi miniştrii lui sînt fugari la turci... Iară noi tăt aici, neînvinşi, alături de steagurile împăratului, tari pe direptul nostru, cîştigat prin vitejia şi credinţa noastră... Cum mai poate acest om întortochea vorbele, cînd tătul e gătat, şi planurile sînt acum fapte care grăiese? Ungurii sînt învinşi, îngropaţi ca neam, iară noi sîntem alături de împăratul învingător... Să tacă odată. *(Se uită la Iancu, dar acesta e mereu pe gînduri.)*

BĂLCESCU *(amar, privindu-i îndurerat):* Ah, dacă înţeleg bine bucuria voastră, sînteţi mîndri nespus c-aţi ajutat pe împărat să înfrîngă pe unguri... Sînteţi mulţumiţi că ungurii sînt la pămînt, şi noi romînii — umăr la umăr cu împăratul... Vă şi vedeţi în fruntea ospăţului biruinţei, salutaţi de acel despot pentru care s-a risipit fără socoteală sîngele moţilor noştri... De acum... vă socotiţi deschisă dinainte o cale frumoasă, imperială. Ah, cît vă înşelaţi... *(Vine spre ei.)* Fraţi din ţinutul Aricşului şi al Zarandului... iată ce vă spun eu... Despoţii

n-au inimă... N-au cuvînt de cinste... Tăria lor silă e și minciună mereu întoarsă... Nu voi veți fi oaspeții iubiți ai petrecerii împărătești, ci poate tocmai nemeșii, care i-au lovit cu sabia labele lor hrăpărețe... Ținuți la ușă, alungați cu dispreț de veți cere, o, amarnic vă veți căi, frații mei, că ați avut încredere în Viena împărătească... Mi-e rușine că Habsburgii au folosit vitejia romînilor pentru a sluji pe exploatatori. *(Ia fluierul din mîna lui Dincă și întoarce o privire grea asupra lui Iancu.)* Frate Iancule, eu multe zile de trăit nu mai am. Plec acum în pribegie, dar eu îți spun că tu, viteazule, tu, prieten al împăraților, vei pribegi la fel ca mine și vei plînge cu plînsul codrilor și vei jeli, cu jalea acestui fluier, nenorocul neamului romînesc. *(Îi dă fluierul.)* Păstrează-l. O, vă vor mai pălmui obrajii oamenii despoților! *(Se întoarce să plece.)* Cu bine, frate.

IANCU *(mereu pe gînduri)*: Să se aducă merindea și așternutul... Acest cărturar este oaspele nostru...

MOLDOVEANU: No, d-apoi...

IANCU: No, așa cum am zis...

CORTINA

TABLOUL XIV

În martie 1850, la Paris, într-o cameră modest mobilată, în care locuiește Bălcescu. El, slăbit de boală, îngîndurat, e acum în halat pe o canapea.

SCENA 1

BĂLCESCU, ARĂPILĂ

ARĂPILĂ *(intră în costum de voiaj, cu macferlan, cu umbrelă, ducînd cu oarecare greutate un mare geamantan, pe care-l trîntește în mijlocul odăii și se așază pe el; vede pe Bălcescu încă neîmbrăcat, îl ceartă contrariat):* Ai fost la bancă? Au sosit banii?

BĂLCESCU *(palid, istovit, stînjenit):* Nu știu. N-am izbutit să mă dau jos din pat...

ARĂPILĂ *(speriat):* Nicule, ți-e atît de rău? Mi s-a părut ieri că ești mai bine...

BĂLCESCU *(abătut):* Ploaia... ploaia asta, care nu se mai sfîrșește...Am ascultat-o toată noaptea... Am adormit numai către ziuă.

ARĂPILĂ: De mult n-a mai fost un martie atît de ploios...

BĂLCESCU: Cîte nădejdi pusesem în primăvara asta... *(Privește surprins geamantanul.)* Dar ce ți-a venit să-ți aduci bagajul?

ARĂPILĂ: Nu mai aveam unde să stau... Întemeiat pe spusele lui Ghica, am dat de acum două săptămîni drumul la cameră. Am venit cu omnibusul, că nu am avut nici bani de birjă... Și acum tu îmi spui că n-ai bani. Ce facem, că la douăsprezece se închide banca.

BĂLCESCU: Du-te tu să vezi măcar dacă mișelul de Ghica ni i-a trimis.

ARĂPILĂ *(se împiedică de geamantan, îl duce furios în colț):* Omul acesta este nebun. De ce îți tot scrie „ți-am trimis azi patru sute de galbeni", cînd el nu mai are de gînd să-i trimeată?

BĂLCESCU: Are intenții bune... Nu face decît o greșeală de gramatică. Pune trecutul în locul

viitorului condiţional. *(Cu ciudă:)* De mi-ar fi trimis măcar şahul...

ARĂPILĂ: Dacă aşa stau lucrurile, eu nu mai plec la Viena. Tot n-am unde să mai stau... Mă mut undeva la ţară. Scap şi de creditori. M-am săturat să mănînc doar o dată pe zi.

BĂLCESCU *(obosit):* Arăpilă, nu te mişeli şi tu... Lasă calambururile. Ai să pleci negreşit. Am ştiri noi de la Magheru că Avram Iancu este la Viena, arestat, împreună cu prefecţii Alexe Sever şi Balint. Trebuie să le dăm ajutor. Trebuie să organizăm neapărat pe transilvănenі. Arăpilă, poate că în vara asta o să avem o revoluţie comună a ungurilor, slovacilor, polonilor şi romînilor. Gîndeşte-te, Arăpilă, şi roagă-te lui Dumnezeu, trădează-ţi pe frăţîne-tău cel negru.

ARĂPILĂ *(încăpăţînat, bînd un pahar de apă):* Fără o sută şaizeci de galbeni nu plec...

BĂLCESCU: Cum vin banii de la Ghica, ai o sută şaizeci de galbeni şi pleci...

ARĂPILĂ: Tu mai crezi în minuni? Ar trebui să cauţi în altă parte.

BĂLCESCU: În altă parte la cine? Că toţi emigranţii la un loc nu pun pe masă cincizeci de galbeni.

ARĂPILĂ: Nici douăzeci...

BĂLCESCU: Atunci?...

ARĂPILĂ: Iar creditorii nu mai dau un ban.

BĂLCESCU: Atunci, Arăpilă?...

ARĂPILĂ: Am încercat... Sînt fioroşi...

BĂLCESCU: Ieri unul m-a ameninţat cu închisoarea... Cu burghezia franţuzească nu se glumeşte în chestiuni de bani... Ascultă-mă pe mine... Singura nădejde este în Ghica. Va scoate bani din piatră seacă şi ni-i va trimite...

ARĂPILĂ *(sceptic, brusc, cu tonul scăzut):* Ai ceva de mîncare? N-am mîncat de ieri.

BĂLCESCU *(nervos):* Nu.

PORTĂREASA *(intrînd):* Domnule Bălcescu, azi îmi daţi să tîrguiesc de-ale mîncării, că am drum la piaţă.

BĂLCESCU *(încurcat):* Sînt bolnav, *madame* Piou, şi doctorul mi-a recomandat să nu mănînc nimic cîteva zile.

PORTĂREASA *(bombănind):* Mă mir... Doctorul dumneavoastră nu vede că slăbiţi din zi în zi? O supă grasă, o găină rasol nu ar putea să vă facă rău.

ARĂPILĂ *(cu poftă):* O supă grasă, o găină rasol... *(Portăreasa l-a văzut cu coada ochiului.)*

BĂLCESCU: Îmi pare rău, *madame*, dar trebuie să ascult sfaturile doctorului.

PORTĂREASA *(bombănind mereu):* Mai bine aţi asculta sfaturile stomacului, că el ştie mai bine ce vrea. *(Iese.)*

BĂLCESCU: Şi cînd mă gîndesc că bietul doctor mi-a recomandat un litru de lapte de capră dimineaţa şi cîteva mese pe zi...

PORTĂREASA *(se întoarce):* Uf, că tare sînt uitucă! Venisem să vă spun că un domn cu bărbuţă întocmai ca a prezidentului vrea să vă vorbească.

ARĂPILĂ *(speriat):* E încasatorul librăriei... Spune-i, *madame*, că domnul Bălcescu nu este acasă, *(grăbit)* că este bolnav şi nu poate primi pe nimeni... Absolut pe nimeni.

PORTĂREASA *(republicană):* Foarte bine... Am să-i trîntesc uşa în nas prezidentului.

ARĂPILĂ: De comun acord...

BĂLCESCU: Toate aceste chestiuni de bani sînt penibile... şi mai ales minciuna... *(Se uită la*

ceas.) Aproape unsprezece. Sarsailă, zboară la bancă, peste case... peste grădini, și vino repede înapoi.

SCENA 2

ACEIAȘI, LORD STUART

ARĂPILĂ *(se reîntoarce speriat, conducîndu-l pe lordul Stuart):* Poftiți, *milord*, poftiți... *(Vine speriat lîngă el.)* Nicule, era lordul Stuart...

BĂLCESCU *(foarte surprins, orînduindu-și îmbrăcămintea):* Aci, la Paris, *milord*? Mă pregăteam să vă caut la Londra...

ARĂPILĂ *(îngrozit de ispravă, în șoaptă):* Îl îmbrîncea *madame* Piou pe scară. Îl socotea creditor... Cînd el mi-a spus cine e, mi-a venit rău...

BĂLCESCU: Au...

ARĂPILĂ *(plecînd):* Pe mine vă rog să mă scuzați, am un *rendez-vous* grăbit... *(Se salută, el iese.)*

LORD STUART *(rece, nervos, politicos):* Am impresia că sînt puțin indiscret... Vă rog să mă scuzați, domnule Bălcescu...

BĂLCESCU: O, *milord*, îmi pare nespus de rău că v-ați deranjat de prisos. Tocmai mă pregăteam să viu eu la Londra, să dau lordului Palmerston explicațiile de care are nevoie...

LORD STUART *(încurcat puțin):* Da... Da... *(Ocolind:)* Știți, domnule Bălcescu, portăreasa dumneavoastră are umor. Mi-a spus: „Deși nu aveți mutră de creditor, tot vă poftesc să plecați".

BĂLCESCU: Portăreasa noastră este într-adevăr spirituală... Este o franțuzoaică, *milord*. Ea mă

apără de prieteni, cum mă apără de cei care mă urmăresc pentru bani.

LORD STUART: Nu trebuie să vă simţiţi stînjenit din pricina dificultăţilor financiare... Nu este atît de compromiţător să ai încurcături băneşti cînd eşti exilat.

BĂLCESCU: Trebuie să vă mărturisesc că întreaga emigraţie romînească stăm foarte prost în privinţa banilor... Este, trebuie să vă spun, şi unul dintre motivele pentru care nu am putut veni la Londra.

LORD STUART: Cunosc toate aceste dificultăţi ale emigraţiei romîne — cum să vă spun? — în amănunte... Le cunoaştem, cred că înţelegeţi cum, încă de anul trecut, de cînd aţi fost la Londra...

BĂLCESCU: Sincer vorbind, nu prea înţeleg cum...

LORD STUART: Ni s-au adus, fireşte, la cunoştinţă şi polemicile dintre dumneavoastră. Acuzaţiile pe care vi le-aduce domnul Eliade.

BĂLCESCU *(rămîne consternat):* Dar...

LORD STUART: Era vorba, dacă nu mă înşel, de anumite acuzaţii de reţineri de bani... Ba de şase sute de ludovici, ba de două mii etc. *(Surîzînd:)* De anumite provocări la duel... între dumneavoastră şi generalul Tell... ori domnul Eliade...

BĂLCESCU *(sarcastic):* Atunci, ştiţi desigur că o comisie de anchetă a limpezit cu totul această chestiune!

LORD STUART: Fără îndoială... De altfel, pot să vă asigur că nimeni nu a luat în serios, nici chiar printre emigranţii dumneavoastră cu care am vorbit, asemenea acuzaţii.

BĂLCESCU: Cu atît mai bine, *milord*! De altfel, este probabil că, urmînd să primesc azi banii necesari, voi putea pleca mîine chiar la Londra.

LORD STUART *(rece)*: Dar, vedeţi, domnule Bălcescu... mai este încă o dificultate...

BĂLCESCU: Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi...

LORD STUART: Mai este o piedică în calea plecării dumneavoastră la Londra... şi asta, reală.

BĂLCESCU: Vă repet, *milord*, că nu înţeleg ce vreţi să spuneţi...

LORD STUART *(încurcat mereu)*: Vedeţi, lordul Palmerston are cunoştinţă de un anumit „comitet secret"...

BĂLCESCU *(o clipă surprins, caută să ghicească jocul)*: Un comitet secret?

LORD STUART: Da, da, un comitet „secret". *(Apasă cuvîntul.)*

BĂLCESCU *(calm)*: Nu-l cunosc...

LORD STUART *(surîzînd)*: Aveţi o reputaţie de conspirator prin temperament, domnule Bălcescu... Dar înţeleg: se creează situaţii ca acestea, cînd nu puteţi spune nici da, nici nu. Ar fi însă cu atît mai ciudat să nu-l cunoaşteţi, cu cît sînteţi unul dintre iniţiatorii lui... Dar...

BĂLCESCU *(voit)*: Vă repet că nu cunosc un asemenea „comitet secret".

LORD STUART: Atunci, daţi-mi voie să vă citesc lista celorlalţi membri ai acestui comitet. Pentru Ungaria: generalul Klapka, Teleki, Pulski; pentru Polonia: prinţul Lubomirski şi contele Braniki; pentru iugoslavi...

BĂLCESCU *(nevoit să întrerupă)*: Şi ce scop ar avea acest comitet secret, dacă există cumva?

LORD STUART: După cum ştiţi, el urmăreşte dezmembrarea imperiilor turc şi austriac.

BĂLCESCU: Presupunînd că acest comitet există și că ar avea scopurile pe care i le atribuiți, întru cît ar stînjeni pe englezi?

LORD STUART: Pentru moment, Anglia este foarte interesată în menținerea unui echilibru european, iar pentru aceasta ea se bazează pe menținerea celor două imperii... cel turc și cel austriac.

BĂLCESCU: Dar sînt două imperii în descompunere...

LORD STUART: Aceasta este azi politica guvernului augustei noastre suverane... Mai tîrziu poate fi altfel. Mai este un lucru, domnule Bălcescu... Guvernul englez lasă liberă pe teritoriul său expresia oricărei opinii. *(Apasă cuvîntul.)* Domnia-voastră însă ați desfășurat la Londra o *(apasă cu tîlc)* activitate care a depășit cu mult domeniul simplei opinii. Ați frecventat anumite saloane, ați organizat interpelări în ambele Camere, ați dat informații și articole nesemnate în ziarele engleze. Ați luat contact nu numai cu Mazzini, dar și cu Louis Blanc. Acum pregătiți cu Mazzini înființarea unui comitet pentru *(apasă)* Solidaritatea revoluționară a Europei. *(Reia, parcă obosit:)* Sînteți un temperament conspirativ, domnule Bălcescu.

BĂLCESCU *(a înțeles; spune după o pauză lungă):* Atunci, *milord*, voi delega un alt membru al emigrației, care să întregească memoriul ce îl interesează pe lordul Palmerston.

PORTĂREASA *(intrînd):* Este afară o doamnă atît de frumoasă, că nu-mi vine s-o las să plece... N-am mai văzut-o încă.

LORD STUART: Oh, dar eu nu vreau să vă privez de o asemenea vizită plăcută, plec. La revedere.

(Portăreasa introduce pe Maria Cantacuzino, care răspunde cu o înclinare ușoară a capului salutului lui Stuart și se duce spre fereastră.)

BĂLCESCU: La revedere, *milord*, și luați notă, vă rog, că, deși le-am fi dorit sprijinul, nădejdea noastră nu este totuși în guverne și diplomație. Noi credem că e mai bine să vorbim de la popor la popor.

SCENA 3

BĂLCESCU, MARIA CANTACUZINO

MARIA CANTACUZINO *(orînduiește florile aduse în vasul de pe masă, în timp ce el conducea pe lord Stuart):* Am aflat de la Bazil că de trei zile ești bolnav în casă... și am venit să te cert.

BĂLCESCU *(care o privește lung, cu admirație):* Cum poți să aduci atîta lumină de pe o stradă ploioasă, noroioasă, într-o încăpere atît de tristă?

MARIA *(făcîndu-se că nu a înțeles):* Din seră... Sînt garoafe de seră.

BĂLCESCU: Nu, lumina este în dumneata...

MARIA: A, nu, mulțumesc, nu vreau complimente...

BĂLCESCU: Dar sînt nespus de sincer...

MARIA: Oh, sinceritatea dumitale cu femeile este cunoscută... de cîte ori te faci plăcut unei femei frumoase, urmărești un scop... Ei bine, eu informații politice nu-ți pot furniza, relațiile pe care aș putea să ți le fac le ai de mult,

iar pentru comisioane revoluţionare nu sînt aptă.

BĂLCESCU *(mînios, cu simpatie):* Asta este părerea dumneavoastră despre mine?

MARIA: Nu, este şi mai rea. M-am amuzat foarte mult cînd mi s-a spus că la Londra erai foarte asiduu în saloanele doamnei Gibson, care te credea îndrăgostit de ea. A fost foarte dezamăgită cînd a aflat că te interesează de fapt soţul ei, membru al Camerei Comunelor, ca să-ţi facă o interpelare în chestia principatelor dunărene.

BĂLCESCU: Să zicem că aşa a fost la Londra, dar dumneata eşti creată de Dumnezeu într-o clipă cînd şi-a simţit vocaţie de pictor...

MARIA: Drept să-ţi spun, astă-iarnă am crezut însă că e altceva... Şi am fost puţin geloasă pe Anica Ghica...

BĂLCESCU *(mirat, surprins):* Geloasă?

MARIA: De la Crăciun şi pînă deunăzi, cînd a plecat cu bărbatu-său în ţară, te-a crezut toată lumea prins în mrejele acestei frumoase moldovence. Pe urmă s-a văzut că nu urmăreşti decît să-l faci pe Vasilică Ghica partizan al unirii Principatelor, iar pe ea — propagandista dumitale la Galaţi şi la Iaşi...

BĂLCESCU: Doamnă, trebuie să mărturisesc că într-adevăr acest lucru l-am urmărit...

MARIA: Dar ce, fruntaşii moldoveni nu doresc „unirea"?

BĂLCESCU: Ba da, însă devenind buni romîni le e teamă să nu fie socotiţi drept răi moldoveni... Aşa cum sînt socotit eu rău piteştean.

MARIA *(ironică):* Prin urmare... Ana Ghica...?

BĂLCESCU: Dar protestez cu îndîrjire că m-aş fi prefăcut îndrăgostit de ea... Mi-a plăcut mult, şi

atîta tot... Ana Ghica este o femeie încîntătoare.

MARIA: Da, este frumoasă, dar aş vrea să ştiu ce ţi-a plăcut anume la ea.

BĂLCESCU: N-ai să crezi. Gura ei mare...

MARIA: Spune...

BĂLCESCU: Gura ei mare şi cărnoasă, cînd rîde cu toţi dinţii.

MARIA: Drept să spun, asta cam scandaliza pe franţuzoaice, care preferă gura mieă şi surîsul abia schiţat...

BĂLCESCU *(surîde):* Melancolia romantică... Dentistul meu mi-a explicat că aceste femei misterioase surîd numai din pricină că nu mai au dinţii din faţă.

MARIA: Au dreptate prietenii dumitale cînd spun că eşti rău...

BĂLCESCU *(a luat o garoafă, pe care o priveşte şi o miroase cu patimă):* Spun ei asta? *(Stă pe gînduri.)* Primăvara şi toamna au dreptate.

MARIA: Da. *(Arată o carte de pe masă.)* Ce-i asta?... *Question économique des Principautés*...[1]

BĂLCESCU: O lucrare a mea. O lovitură de bardă...

MARIA *(privindu-l malițioasă):* Rău şi încrezut.

BĂLCESCU: Trebuie să recunosc că uneori am o excelentă părere despre mine.

MARIA: Aşadar, recunoşti că nu eşti modest? De aceea căuzaşii dumitale se tem de dumneata.

BĂLCESCU: N-am zis asta... Ce are a face buna părere despre sine cu modestia? Poţi să ai o extraordinară părere intimă despre tine şi să te mulţumeşti cu puţin. Să fii modest, adică lipsit de ambiţie. Uite, Ion Brătianu. Nu l-a auzit nimeni lăudîndu-se vreodată. Dar într-o

[1] *Chestiunea economică a Principatelor (fr.).*

zi vor ști frații căuzași ce înseamnă ambiția, ambiția devorantă a lui Ion Brătianu, acest neastîmpărat agitator.

MARIA: Crezi că Ion Brătianu nu este patriot?

BĂLCESCU *(aruncă garoafa pe masă. Precizînd)*: Brătianu Ion este un patriot burghez...

MARIA: Cred că femeile iubesc la dumneata tocmai aceste năzdrăvănii, în care lucrurile sînt întoarse pe dos... Explică-mi și mie...

BĂLCESCU: Burghezul face din măsura fericirii lui personale condiția fericirii patriei. Cînd îi merge lui bine, totul e bine. Dacă revoluția reușea, cred că într-o zi, dintre noi toți, singur Brătianu, cu ambiția lui crîncenă și tăcută, ar fi izbutit să facă un partid. Și poate îl va face. Va fi un partid de oameni bogați, care își vor freca mîinile fericiți: „Slavă Domnului, țara romînească este o țară bogată și fericită!"

MARIA *(mirată)*: Ai o părere atît de proastă despre Ion Brătianu...?

BĂLCESCU: Nu numai despre el, ci și despre toți cei care au dirijat revoluția, despre mine mai ales...

MARIA: Ce are a face? Revoluția putea să nu izbutească pînă la capăt, și totuși conducătorii ei să fie bărbați de merit.

BĂLCESCU: Am făcut toți greșeli prea mari pentru ca poporul romîn să nu fi fost aruncat încă o dată de pe scara istoriei.

MARIA *(prinsă în joc)*: Spune-mi, ce greșeli...

BĂLCESCU: Vezi ce nedreaptă ești? Mă învinovățești că nu fac decît politică, și acum mă silești dumneata să discut politică.

MARIA: Pentru că sînt femeie, sînt curioasă și inconsecventă...

BĂLCESCU: Una din cauzele nereuşitei revoluţiei este că am pierdut primele două săptămîni, *(brusc, nervos, agitat)* cele hotărîtoare, nefăcînd nimic decît discursuri şi luptînd cu Odobescu şi Solomon, care trebuiau arestaţi din prima zi. Am început revoluţia cu un iz de comedie, de jumătate de măsură, datorită angelismului lui Eliade. A fost o greşeală acceptarea lui Eliade la roluri de conducere, primirea lui în societatea Frăţia. Dacă nu-mi era teamă că voi trece drept ambiţios, aş fi votat contra primirii lui şi nu ar mai fi fost vorba de Eliade în conducerea revoluţiei.

MARIA: Cum, socotiţi că numai din pricina asta?...

BĂLCESCU: Nu, evident, am făcut şi alte greşeli...

MARIA *(îl urmărea cu interes, dar în acelaşi timp parcă speriată de agitaţia şi violenţa lui):* Domnule Bălcescu...

BĂLCESCU *(în fierbere continuă):* Ah, v-am spus că nu vă interesează asemenea fapte şi întîmplări, că o să vă plictisiţi...

MARIA: Mă interesează cît nu-ţi închipui, dar mă îngrozeşte fierberea asta a dumitale... Te rog vorbeşte mai liniştit, aşază-te aci la masă...

BĂLCESCU: Nu pot gîndi aceste lucruri fără să nu mă cuprindă din nou furia şi deznădejdea... Dacă ai şti cum mă mistui în nopţile de insomnie, verificînd mereu ce-a fost... căutînd locurile unde au fost cotiturile greşite. *(Iar cuprins de furie.)* Ah, cîte greşeli am făcut... Ascultă, ca să nu devenim suspecţi de iacobinism, am lăsat Frăţia în umbră, în dezagregare, în loc să o înzestrăm cu o gardă proprie; un organ de luptă, care să-i aducă la îndeplinire hotărîrile ei, peste capul guvernului, care şi aşa era dezarmat şi tot timpul în aer, gata să

fugă în orice clipă. Un organ executiv al Frăţiei ne-ar fi permis să nu mai aşteptăm convocarea Constituantei, decretînd din prima zi votul universal şi împroprietărirea clăcaşilor. Votul universal şi împroprietărirea clăcaşilor ne-ar fi înlesnit apoi crearea unei armate naţionale populare. Am fi fost şi alături de Avram Iancu, căci altfel am fi discutat cu Kossuth în numele unui popor de opt milioane de oameni. *(A căzut istovit pe scaun, reia încet:)* Azi, am fi avut Romînia visată de toţi.

MARIA: Şi aşa, nu va mai fi?

BĂLCESCU: Va fi cu certitudine, fiindcă nimic nu poate împiedica un proces istoric. Romînia va fi o republică democrată. *(Rîde palid.)* Fii liniştită... doamnă... Tot prietenii dumitale, fraţii noştri căuzaşi... şi Alecsandri... şi Goleştii, şi Brătienii, şi Ghica şi ceilalţi vor fi pe rînd miniştri şi prim-miniştri în viitoarea Romînie...

MARIA: Şi dumneata?

BĂLCESCU *(brusc melancolic, cu tristeţe)*: Eu? Eu? Eu nu pot porunci acestui trup să dureze pînă atunci.

MARIA *(vine lîngă el; apoi, cu accent adînc, cu o caldă dragoste)*: Dar eu, da, eu îţi pot porunci dumitale... Ascultă, pînă în trei zile fă-ţi bagajele. Părăseşte totul... Mergem într-un orăşel de munte cu climă sănătoasă... Cunosc un orăşel, lîngă Toulon, Hyèeres...

PORTĂREASA *(intră cu o faţă de masă, cu o tavă cu două tacîmuri şi începe serioasă să pună masa, în timp ce Maria trece spre fereastră)*: Pot să pui masa?

BĂLCESCU *(surprins cu totul, mirat)*: Dar?...

PORTĂREASA *(şireată):* N-am găsit muşchi, cum mi-aţi cerut... O să vă mulţumiţi cu o supă grasă şi cu un rasol de găină. S-a dus şi bărbatu-meu să aducă un litru de vin negru. *(Îi face discret cu ochiul lui Bălcescu, care nu-şi revine.)* Că n-o s-o lăsaţi pe doamna să plece pe ploaia asta!...

BĂLCESCU *(încurcat):* Vream să...

ARĂPILĂ *(intră triumfător pe uşă, n-o vede pe Maria):* Au sosit banii... Trei sute de galbeni de la maică-ta. *(Vede apoi pe Maria, vede masa pusă şi rămîne încremenit.)*

PORTĂREASA *(cu aluzie către Arăpilă):* Nu sînteţi de părere să pun trei tacîmuri?

ARĂPILĂ *(surîzînd cu tîlc):* Excelentă părere...

BĂLCESCU *(copleşit de duioşie şi recunoştinţă):* De la maică-mea... *(Apoi, regăsindu-se, amuzat, încurcat:)* Vream să vă spun, doamnă, să vă uitaţi bine la prietenul meu Alecu Golescu Negru... Va fi şi el într-o zi prim-ministru în ţara romînească.

CORTINA

TABLOUL XV

Sfîrşitul lui septembrie 1852, pe puntea piroscafului austriac Maria Dorothea, la Galaţi. E o după-amiază înnourată, apăsătoare. Coşul vasului este în stînga. Colaci de salvare... În dreapta, Bălcescu stă într-un scaun lung de odihnă, învelit în pături, nemişcat, scrutează cheiul portului, depărtarea. E ras pe toată faţa; obrajii, fruntea şi orbitele i-au devenit mai osoşi. Are paloarea pămîntie a celor pierduţi.

SCENA 1

BĂLCESCU, ALECSANDRI, DOCTORUL, TIȚA, ION CANTACUZINO

ALECSANDRI *(în stînga, cu doctorul):* Doctore, mi s-a spus că și noaptea trecută n-a dormit în cabină... că a stat tot timpul pe punte, așa ca acum... Mare imprudență...

DOCTORUL *(trist):* Starea lui este atît de gravă, încît o asemenea imprudență nu mai are nici o însemnătate.

ALECSANDRI: Nu mai are decît o lună de trăit? Este atît de grav, doctore?

DOCTORUL: Plămînul stîng e pierdut... Nu mai are decît o jumătate din plămînul drept... Nu-l mai ține în viață decît inima... N-am văzut o asemenea inimă în cariera mea... Va avea o moarte foarte grea. *(Face cîțiva pași; apoi, cu un ton voit vesel:)* Domnule Bălcescu, pe cine credeți că vă aduc? Prietenul dumneavoastră, poetul Vasile Alecsandri.

(Bălcescu întoarce capul, îl vede pe Alecsandri, schițează un zîmbet obosit, indiferent.)

ALECSANDRI *(volubil): Mon cher, mon cher,* ce surpriză! Cînd azi la han mi-a spus doctorul, nici nu-mi venea să cred. *(Doctorul iese.)* Aproape-i un an de cînd nu ne-am văzut. Ai primit scrisoarea mea?

BĂLCESCU *(puțin amar):* Da, Bazil... Cum am ajuns în Constantinopol, m-am dus la cimitir, la mormîntul Elenei Negri...

ALECSANDRI: Ai depus coroana, așa cum te-am rugat?

BĂLCESCU: Fii liniştit, Bazil... Am confecţionat „regretele eterne" conform prescripţiilor tale: din cositor argintat, ca să fie mai durabile.

ALECSANDRI: Îţi mulţumesc, frate, trebuie să-mi spui cît îţi datorez...

BĂLCESCU: Nimic, Bazil, socotelile noastre sînt şi aşa destul de încîlcite. Ţi-am rămas dator nişte bani din călătoria noastră la Neapole...

ALECSANDRI: Lasă, cînd ne vom vedea la Paris...

BĂLCESCU: La Paris? *(Surîde melancolic.)* Tu ştii, Bazil, că s-ar putea să mor şi eu pe acest piroscaf săptămîna viitoare, intrînd în Bosfor?... Ca Elena Negri.

ALECSANDRI *(optimist)*: Cine ţi-a spus asta? Niculae, ai să te faci bine, îţi spun eu, şi o să ne vedem din nou la Paris...

BĂLCESCU *(cu o clătinare a mîinii)*: S-a sfîrşit, Bazil...

ALECSANDRI *(acum îngrijorat)*: Ascultă, frate, ai încercat totul? Nu se poate face nimic? Nimic nu te poate vindeca?

BĂLCESCU: Nimic... decît poporul şi pămîntul patriei mele...

ALECSANDRI: Dar clima ţării noastre este prea aspră pentru trupul tău slăbit... Orice doctor îţi poate spune asta.

BĂLCESCU: Se înşală doctorii. Nimic nu mă poate face bine decît acest pămînt romînesc, pe care nu l-am călcat de patru ani... Dacă mi-ar îngădui Ştirbey să cobor, aş merge pe jos pînă la Bucureşti, pentru ca să simt pămîntul sub tălpi... Să mă lovesc de toate glodurile drumului...

ALECSANDRI: Cum poţi să vorbeşti aşa?... Aici te-ar ucide viscolele şi toamnele ploioase... Îţi trebuie soare mult...

BĂLCESCU: Ce ştii tu? Ce ştiţi voi? *(Merge la balustrada vaporului.)* Uite, vezi tu Dunărea asta mîloasă? Vezi cerul ăsta cenuşiu? De ieri stau pe punte şi m-am simţit mai bine decît pe Mediterana ta însorită. Am ascultat pînă am adormit orăcăitul broaştelor astea de la Galaţi, şi niciodată un concert nu m-a pătruns mai adînc. *(Îi dă mîna.)* Simt că mi-a scăzut febra.

ALECSANDRI: Mie, drept să-ţi spun, mi se pare o nebunie să stai în septembrie o noapte întreagă pe puntea vaporului.

BĂLCESCU: Ascultă, Bazil, şi înţelege... Ştii tu cînd m-am simţit mai sănătos în aceşti zece ani de cînd sînt bolnav? Cînd am dormit o lună în bordei, în pădure, în Ţara Moţilor... Şi după aceea trei săptămîni... cît a durat drumul pînă la Belgrad... Avram Iancu mă sfătuise, ca să pot trece printre trupele imperiale, să mă prefac vînzător de ciubere. Mi-a dat cincizeci de galbeni şi un car de ciubere... iar eu cu însoţitorii mei ne-am îmbrăcat în straie de munteni şi ne-am spoit pe faţă cu funingine... Ca să nu ne trădăm cumva, ne tocmeam cu babele cîte o oră pentru doi-trei creiţari. Era tot pe vremea asta, ploua şi dormeam pe iarbă, sub car... N-am tuşit o dată, trei săptămîni cît a durat călătoria, iar la Belgrad, medicul, care mă văzuse cu cîteva luni înainte şi mă ştia bolnav, spunea că nu mai pricepe nimic. Ah, să mai muşte iar viscolul din obrazul meu pe dealul Topologului, ca în atîtea ierni cînd veneam în sanie, învelit în sarică, la Piteşti. Mi-ar face de zece ori mai bine decît soarele leşinat al Mediteranei.

ALECSANDRI: Cum poţi vorbi aşa? Nu-ţi plac porturile însorite şi parfumate ale Mediteranei?...

BĂLCESCU: Să le ia dracu de porturi ale Mediteranei... Am să mor cu tot ajutorul lor...

ALECSANDRI: Ah, nu pot îndura ca prietenul meu cel mai bun să vorbească despre moartea lui... Ar fi îngrozitor...

BĂLCESCU: Nu-i nimic, Bazil... Ai să te consolezi... Ai să faci probabil o poezie cu dor şi cu o păsărică, şi apoi ai să fii iar tînăr şi ferice.

ALECSANDRI: Frate, nu mai vorbi aşa, că îmi sfîşii inima...

BĂLCESCU *(se uită spre chei şi strigă zguduit):* Uite... Ţiţa... Ţiţa... *(Vrea să strige şi nu-l ajută vocea.)* Strig-o pentru mine, strig-o repede, să ne vadă.

ALECSANDRI: *Mademoiselle Balcesco...*

BĂLCESCU: Uite-o, ne-a văzut...

ALECSANDRI: Domnişoara Bălcescu te întovărăşeşte din nou în străinătate?

BĂLCESCU: Deocamdată nu poate veni. După cules.

(Apare Ţiţa)

SCENA 2

CEI DOI, ŢIŢA

ALECSANDRI *(întîmpinînd-o): On vous attend fébrilement, mademoiselle*[1]. *(Îi sărută mîna.)*

(Ţiţa abia îl priveşte, mulţumindu-i totuşi la bună ziua.)

BĂLCESCU *(palid, resemnat):* Atunci?...

ŢIŢA: Am încercat totul... Ştirbey nici nu vrea să audă. Luxiţa Florescu s-a dus şi ea la nevasta lui.

---

[1] Sînteţi aşteptată cu înfrigurare, domnişoară (fr.).

BĂLCESCU *(abătut):* Corabia asta mă va duce către lumea cealaltă. *(Întoarce capul.)* Mi-am închipuit că mama nu va putea veni. Dar cît aş fi vrut s-o văd! Esenţa neamului romînesc întreg ar fi fost prin ea aci, într-o ultimă privire... Aş fi vrut să-i cer iertare pentru tot răul pe care i l-am făcut...

TIŢA: N-ai făcut nimănui nici un rău. Tu eşti o lumînare de ceară sfinţită care se consumă fără oprire pentru popor... Numai ţie ţi-ai făcut rău...

ALECSANDRI *(văzîndu-se uitat):* Atunci, îmi permiteţi să vă las, aveţi desigur multe de vorbit... Îţi spun, scumpe prietene, la revedere, căci sînt convins că te vei întoarce în ţară sănătos, peste un an, doi, trei... Sper că în ianuarie ne vom vedea la Roma...

BĂLCESCU: Cîte luni mai sînt pînă în ianuarie?

ALECSANDRI *(dînd mîna cu Tiţa):* Trei... *(Face un semn amical şi iese.)*

BĂLCESCU: Trei luni... octombrie, noiembrie, decembrie... S-a procedat la executarea sentinţei, condamnatul fiind scos din celulă... Tiţa, îţi mulţumesc că nu ai mai pus-o pe mama pe drumuri.

TIŢA *(mărturiseşte, foarte stingherită):* Nicule, mama a venit pînă aproape de Brăila... dar n-a mai putut călători mai departe. A avut dureri de ficat şi a trebuit să rămînă la un conac.

BĂLCESCU *(îngrozit):* Cum o vei duce înapoi acasă? Cît va suferi! Şi tot din pricina mea...

TIŢA: Am făcut alaltăieri şi ieri tot ce am putut ca să nu bănuiască nimic. I-am spus că e vorba doar de învoirea lui vodă, dar că sosirea ta în ţară va fi mai tîrziu, că eşti deocamdată la Constantinopole... Nu scotea o vorbă... privea numai

cu un soi de îndîrjire încruntată. Alaltăieri dimineață, înainte de plecare, am vrut să mai cumpăr ceva din Gabroveni... Cînd am venit la hanul poștei, am găsit-o acolo, cu scurteica pe ea, cu fișiul în cap... N-am mai putut face nimic... Se zbătea ca o leoaică. „Vreau să-mi văd copilul... Mi-au alungat copilul." A trebuit s-o iau în poștalion...

BĂLCESCU *(abătut):* Se va prăpădi... și numai eu sînt de vină... Aproape de Brăila, singură, bolnavă...

TIȚA: Gîndește-te la tine, nu te mai gîndi la nimeni altcineva.

BĂLCESCU: De ani muncește și adună ca să-mi plătească mie datoriile. Și-a vîndut pînă și zestrea ei de fată.

TIȚA: N-avea nici o grijă, este fericită să-ți poată fi de folos... Ce vrei, dacă asta e fericirea ei?

BĂLCESCU *(recapitulînd obosit):* Ție ți-am distrus viața...

TIȚA: N-ai distrus mare lucru. Fii liniștit.

BĂLCESCU *(îi sărută recunoscător mîinile):* Mi-am jefuit frații și surorile. N-am fost de nici un ajutor celor ce m-au iubit.

TIȚA: Lasă-ți frații și surorile. Poate că e altcineva care să aibă mai multă nevoie de sprijinul tău...

BĂLCESCU *(nedumerit):* Altcineva?

TIȚA *(extrem de încurcată, cu gingășie și pudoare):* N-am îndrăznit să-ți vorbesc niciodată despre asta...

BĂLCESCU *(nedumerit, extenuat):* Despre ce vrei să vorbești?

TIȚA *(făcînd sforțări să-și învingă pudoarea, cu obrajii înroșiți):* Bonifaciu... *(Cu privirea vagă:)* Nu mi-ai vorbit niciodată despre el.

BĂLCESCU *(tresare zguduit, rămîne pe gînduri, după aceea izbucnește):* Am fost un fiu nerecunoscător, un frate egoist, un tată denaturat... Asta am fost.

TIȚA: Pe vremuri te găseai doar „rău piteștean".

BĂLCESCU *(cu surîs îndurerat):* Am mai făcut progrese, Tița... *(Cu ochii înlăcrimați:)* Am mai făcut progrese... Pentru nimeni dintre cei care m-au iubit n-am fost în stare să fac nimic...

TIȚA: Nici o pagubă... Ai făcut pentru poporul romînesc.

BĂLCESCU *(privește lung apa):* Curge mereu Dunărea... Ți-aduci aminte, Tița, în ziua cînd era să ies din închisoare? Mi-am dorit încă zece ani de viață. I-am trăit. Ce-am izbutit? Nimic...

TIȚA: Ți se pare... Roadele trudei tale se vor vedea mai tîrziu.

BĂLCESCU: Mai tîrziu? *(Surîde cu tristețe.)* Dar aș fi vrut atît! *(Se aude o sirenă.)* S-a sfîrșit... Pleacă vaporul, Tița. *(Se îmbrățișează.)*

TIȚA: Uite o scrisoare pentru bancherul din Palermo. Iată și cheia de la valiză. Ți-am lăsat-o în cabină. În decembrie voi fi și eu la Palermo. *(Îl îmbrățișează. Sirena. Se ridică.)*

BĂLCESCU: Tița... mama... ai grijă de mama.

TIȚA *(lîngă ușă):* Nimeni nu-l va mai vedea niciodată.

(Vaporul pleacă.)

CORTINA

CUPRINS

Redactor responsabil: NICOLAE TEICĂ
Tehnoredactor: TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 11.01.1964. Bun de tipar 19.03.1964. Apărut 1964. Tiraj 40140 ex. broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 20,90. Coli tipar 16,25. A. nr. 15755/1963. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—2.

Tiparul executat sub comanda nr. 20022 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

„Începută în 1924 și continuată pînă în toamna lui 1925, *Danton* înseamnă pentru mine revelația Marii Revoluții Franceze... Aproape zi și noapte, citind sau scriind, am lucrat într-un soi de visare concentrată, mai bine de un an...

Lucrarea de față nu este o dramă istorică, ci o reconstituire dramatică."

(Camil Petrescu,
Addenda la falsul tratat, 1947)

Vol. I și II Lei 10